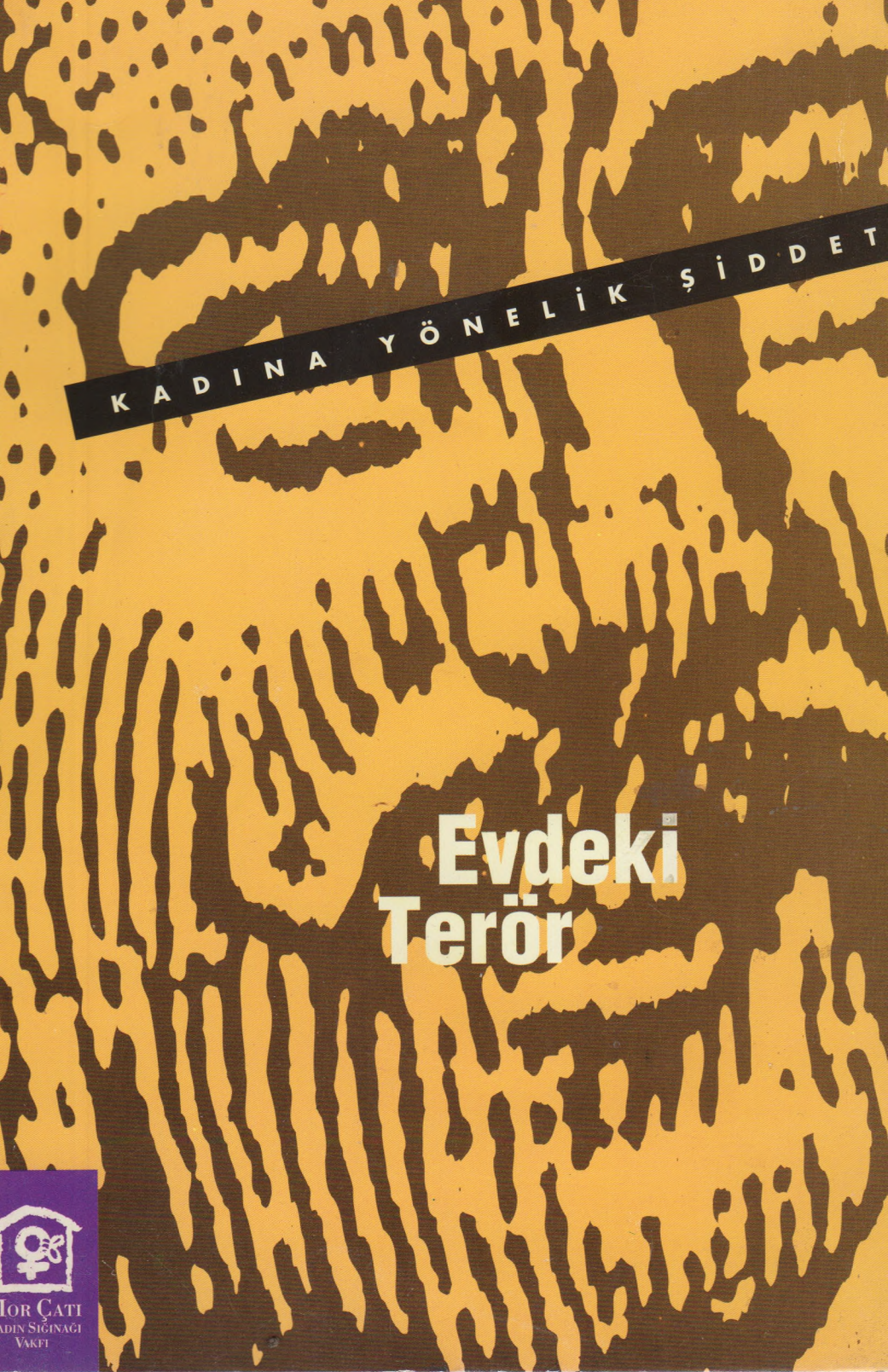

KADINA YÖNELİK ŞİDDET
Evdeki Terör
IOR ÇATI
ADIN SIĞINAĞI
VAKFI

MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI VAKFI

EVDEKİ TERÖR
Kadına Yönelik Şiddet

Mor Çatı Yayınları
İnönü Mahallesi, Nisbet Sokak
Pınarbaşı Apt. 6/5 Elmadağ
80230, İSTANBUL

Kadın İncelemeleri Dizisi: 1

EVDEKİ TERÖR
Kadına Yönelik Şiddet

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
© Mor Çatı Yayınları, Kasım 1996

ISBN 975-96190-0-8

Birinci Basım: Kasım 1996

Yayına Hazırlayan: Mor Çatı Kollektifi

Kapak Tasarımı: Sadık Karamustafa

Sayfa Düzeni ve Teknik Hazırlık: Telos Grafik (0212.249 24 80)

Baskı: Yön Matbaası (0212.544 66 34)

Bu kitap Heinrich-Böll Vakfı'nın katkılarıyla basılmıştır.

MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI VAKFI

EVDEKİ TERÖR
Kadına Yönelik Şiddet

Mor Çatı Yayınları

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
•
KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BİLGİSİ

Yöntem Üzerine
5
Mor Çatı'ya Kimler Ulaştı
6
AİLE İÇİ ŞİDDET
6
En Yaygın Şiddet Aile İçinde
6
Evlilik: Şiddete Açık Kapı
7
Dayak ve Eğitim Düzeyi
8
Meslek: Ev Kadını
9
KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BİÇİMLERİ
9
Fiziksel Şiddet
9
Cinsel Şiddet
25
Sözel Şiddet
28
Duygusal Şiddet
28
Ekonomik Şiddet
33
KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN UZANTILARI
33
ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARI: ENSEST
37
TECAVÜZ: CİNSELLİĞİN DEĞİL SALDIRGANLIĞIN İFADESİ
39
ŞİDDET UYGULAYANLAR NASIL ERKEKLER
40
AİLELERİN, TOPLUMUN VE PROFESYONELLERİN
ŞİDDETE KARŞI TUTUMU
41
ŞİDDETİN SONLANMASI SÜRECİ
45

İKİNCİ BÖLÜM

•

RUHBİLİMSEL, TOPLUMBİLİMSEL VE HUKUKSAL İNCELEMELER

ANLATILAR, DUVARLAR VE DİRENİŞ SESLERİ: AYKIRI BİR MEKÂN OLARAK MOR ÇATI
Ayşe Parla
53

ŞİDDETİN KONUŞTURDUĞU KADIN VÜCUTLARI: VÜCUDUNU AKITAN ANLATILAR
Öykü Potuoğlu
66

ŞİDDET, ERKEKLER DÜNYASI VE TOPLUMSAL KURGULAR
Ayşen Doyran
72

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA
Stella Ovadia
83

AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELTİLEN ŞİDDET
Feride Yıldırım Güneri
87

KADINLAR VE PSİKOLOJİK ŞİDDET
Gülser Öztunalı Kayır
93

KADINLARIN KENDİLERİNİ ŞİDDETTEN KORUMASI NEDEN ZOR
Şahika Yüksel
96

TECAVÜZ: İKTİDAR AMAÇLI CİNSEL SALDIRGANLIK
Şahika Yüksel
113

ÖZYUVADAKİ TECAVÜZ
Şahika Yüksel
117

ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARI: "ENSEST"
A. Ufuk Sezgin, Öget Öktem
122

KADINA YÖNELİK ŞİDDET AÇISINDAN TÜRK HUKUKU'NUN KADINA YAKLAŞIMI
Av. Canan Arın
130

TÜRK CEZA KANUNU'NDA EVLİLİK İÇİ TECAVÜZ
Av. Ayşegül Kaya
140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

•

MOR ÇATI

MOR ÇATI'NIN KURULUŞ ÖYKÜSÜ
Av. Canan Arın
145
MOR ÇATI İŞLEYİŞ TOPLANTILARINDAN ALINTILAR
Kollektif
152
ETKİNLİKLER VE POLİTİKALARIMIZ
Ayten Özcan, Sema Babalık
158
GÖNÜLLÜNÜN NOT DEFTERİ
Nurser Öztunalı
163
MOR ÇATI'DA GÖNÜLLÜ BİR KOLLEKTİF ÜYESİ OLMAK
Gözüm Rua
167
HUKUK DANIŞMANLIĞI VE BİR DEĞERLENDİRME
Av. Canan Arın
169
MOR ÇATI'DA PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK: BİR DEĞERLENDİRME
Şahika Yüksel
172

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

•

SIĞINAK

EGEMEN KÜLTÜRE SOMUT KARŞI ÇIKIŞLAR: MOR ÇATI
Stella Ovadia
175
VE SIĞINAK AÇILDI
Birgül Akay, Birsen Kaşker, Figen Gökberk,
Saadet Özavar, Siper Güvenç
179
SON SÖZ ONLARIN
182

EKLER
187

KAYNAKLAR
193

Tüm kadınlara...

BAŞLARKEN

Bu kitabın gerçek yazarları yaşadığı şiddeti açıklamayı göze alan bine yakın kadındır. Bazıları ölüm tehlikesini, bazıları var olan sınırlı olanaklarını kaybetmeyi göze alarak konuşan, şiddeti ifadelendiren bu kadınlar, Türkiye'de ilk kez kadına yönelik üstü örtülü kalmış olan aile içi şiddeti tüm ayrıntılarıyla ortaya koydular. Onlar "Kutsal Aile" nin, "yıkılmaması gereken yuva" nın yaşamlarını ne hale soktuğunu açıkladılar. " Kutsal Aile"nin korunmasının bedeli, kadınların hergün çiğnenen haklarıdır.

Kitabın temel amacı "kadınların ortak bir baskı deneyimi yaşamakta" olduklarını ortaya çıkarmak, aile içinde ve dışında şiddete maruz kaldıklarını dile getirmek. İkinci olarak bu bilgilerin yalnızca araştırmacılar değil herkes için erişebilinir olmasını sağlamak.

1990 yılında kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı eş dayağının "özel bir sorun" , "aile meselesi" olmaktan çıkarılıp politik bir sorun olarak kamuoyunun gündeminde yer alması mücadelesinin bir ürünüdür.

Kadına yönelik şiddete karşı politik mücadelenin ilk evresi şiddete ilişkin bilginin gün ışığına çıkarılması ve yazılı belge haline getirilmesi ise ikinci evre, şiddet yaşayan kadınların özne olduğu, şiddetin bilgisini doğrudan aktardığı ve bu alandaki politikalarını, mücadele, yöntem ve biçimlerini belirledikleri bir evre olacaktır.

Kitaba koyacağımız ad tartışılırken, pek çok öneri arasından "Evdeki Terör" seçildi. Çünkü kadınlar, birlikte yaşadıkları erkekler tarafından, kişiliklerini ve özgürlüklerini yok eden, korkutmaya dayalı baskıyı içeren, her gün öldürülme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları fiziksel şiddetin en yüksek boyutlarını yaşadıkları "evlerindeki terör" ü anlattılar. Ataerkil düzenin sürdürülme aracı olarak terör evlere sindirme, korkutma, denetleme, cezalandırmayla girdi.

Mor Çatı'nın beş yıllık çalışmalarının, tarihçesinin ve deneyimlerinin kitaba dönüşmesinde tüm Mor Çatı Dostları'nın katkıları vardır. Bu kitabın yayımlanmasındaki katkılarından dolayı Heinrich - Böll Vakfı'na, kitaba emeği geçen ama adlarını teker teker sıralayamayacağımız tüm Mor Çatı gönüllülerine ve dostlarına ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Bu kitabın ardından bize başvuran kadınların tanıklıklarının ortaya koyduğu veri çözümlemelerini kapsayan ikinci kitabımızı '97 Şubatı'nda basmayı planlıyoruz.

MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI VAKFI

BİRİNCİ BÖLÜM

•

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BİLGİSİ

YÖNTEM ÜZERİNE

Bilimsel metot açık cinsiyetçiliğin ve örtük erkek-merkeziyetçiliğinin ortadan kaldırılmasında yetersiz bir araç olduğundan, feminist yöntemle birlikte kadın araştırmalarında şimdiye kadar göz ardı edilen birçok nokta aydınlığa kavuşmaktadır*.

Yöntem açısından dikkate alınması gereken önemli noktalardan biri, danışman ve başvuran görüşmesinin bazı ilkeler çerçevesinde gerçekleşmiş olmasıdır.

*başvuran ve danışman arasındaki ilişkide tüm kadınların yaşadıklarının ortak deneyimlere dayalı olmasının kabulü

* her ikisinin de farklı gerçekliklerinin bulunması
* bir araştırmada duyguların da dahil edilmesi gereği
* görüşme sırasında hiyerarşi yaratılmamasına özen gösterilmesi

Bu çalışma 60'a yakın gönüllü tarafından 1990-1995 yılları arasında Mor Çatı'ya başvuran 1000'e yakın kadın ve çocukla yüz yüze ve telefonla gerçekleştirilen görüşmelerin bir değerlendirilmesidir. Mor Çatı'ya önce telefonla ulaşan kadınlar yüz yüze görüşmeye çağrıldı. Bundaki amaç kadının evden çıkarak önemli bir adım atmasını sağlamaktı. Çünkü şiddete maruz kalmış kadınların özelliklerinden en önemlisi korkudur. Kocanın, komşular, yakınlar veya çevredekileri de kullanarak kadının sokağa çıkmasını denetim altında tutması da bir başka önemli noktadır.

Gönüllü başvuru danışmanları, bilgileri telefon ve yüz yüze görüşme kayıtlarından çıkarmaya çalıştılar. Başvuran kadınla ilk görüşmeyi yapan danışman Mor Çatı'nın şiddeti araştıran soru formundan yola çıkarak aldığı bilgilere kendi izlenim ve gözlemlerini de kattı. Bu da bilimsel anket ve soru formundan farklı bir yöntemdir ve kadının öyküsünün yoğunlaşma noktalarını da ortaya çıkarması açısından pozitivist bilimsel dayatmanın aksine derinlemesine gözlemleme yöntemine ağırlık veren bir tutumdur. Ayrıca bilgisi eksik olan şiddete uğramış kadınların tanıklıkları üzerine yoğunlaşarak ve sözlerini doğrudan aktararak ortak yönlerin ve olguların ortaya çıkmasına özen gösterildi.

* Liz Stanley ve Su Wise "Feminist araştırma sürecinde metod, metodoloji ve epistemoloji" **Kadın Araştırmalarında Yöntem**, Yayına Haz. Serpil Çakır, Necla Akgökçe, Sel Yayıncılık, İstanbul,1995 sf.7

MOR ÇATI'YA KİMLER ULAŞTI

Mor Çatı Danışma ve Dayanışma Merkezi'nin açıldığı 3 Kasım 1990'dan bu yana 233 60 85 numaralı telefon, dövülmüş, hakarete uğramış, aşağılanmış, evden atılmış ve can güvenliği olmayan pek çok kadın tarafından arandı. Bu kadınların taleplerinin en başında sığınak isteği geliyordu.

Merkezi arayan bir kadının "Başka jetonum yok" deyişindeki çaresizlikle, jetonun bitişiyle kapanan, erkek eve geldiği için kesilen telefonlar... Bakkaldan başka bir yere gitmesine izin verilmediği için oturduğu kenti bilmeyenler, kapı üzerlerine kilitlenerek eve hapsedilenler, yol parası, ayakkabısı olmadığı için gelemeyenler, çocuklarını bırakacak yer bulamayanlar, yüzündeki morluklar nedeniyle sokağa çıkamayanlar ve eklenebilecek pek çok nedenle merkeze gelemeyen, sadece telefonla görüşme yapılabilen yüzlerce kadın. Kocadan çekindiği için kimi telefon numarasını kimi ismini veremedi. Merkeze gelmelerini sağlamak için cesaretlendirmeye çalışmak çoğu zaman işe yaramadı. Mor Çatı telefonunun basın ve yayın organlarında duyulmasıyla birlikte yalnızca şiddete uğrayanlar değil, işsizlik, aile baskısı, kocanın evi terketmesi gibi hem toplumsal hem de kadın olmaktan doğan sorunlarına çözüm bulmak isteyen kadınlar da Mor Çatı'yı aradılar. Dul olduğu için çevre ve aile baskısına uğrayanlar, boşandıktan sonra çocuğunu görmesine izin verilmeyenler veya nafaka alamayanlar, üzerine kuma getirilenler, çocuk anneler, evlilik dışı doğan çocuklarının babalık davasında yardımcı olunmasını isteyenler, iş arayanlar, kimsesiz ve evsizler, özürlü çocuğuna iş veya okul arayanlar, sokağa atılmış olan zihin özürlüler...

AİLE İÇİ ŞİDDET

EN YAYGIN ŞİDDET AİLE İÇİNDE

"Öğretmenim. Üç yıllık evliyim. Bir oğlum var. İlk geceden beri dayak yiyorum. Hiç kimseye söyleyemiyorum, utanıyorum. Her gece tekme, tokat, hakaret..."

Mor Çatı'ya başvuran kadınlar içinde ana grubu aile içinde şiddete uğrayan kadınlar oluşturuyor. Dayak en yaygın fiziksel şiddet türü.

İlk başvuran kadınlardan olan Saliha*, 2 çocuklu ve 47 yaşında. İlişkiden ayrılmak için, çocuklarının büyümesini bekledi. 25 yıl boyunca eşinin dayağına, hakaretlerine, her türlü baskısına katlandı. Bütün bunları tek bir

* Tüm kadınların isimleri değiştirilmiştir.

nedenle çekti: Saliha, kızı okulunu bitirip, evleninceye ve oğlu da eğitimini tamamlayıp bir işe girinceye değin boşanmamaya karar vermişti. Bizi aradığında oğlunun eğitimi bitmek, kızı ise nişanlanmak üzereydi. Ancak, dayanacak gücü kalmadığından kızıyla birlikte Mor Çatı'ya geldi ve nişana kadar evden ayrılmamak için bizden destek istedi. Beş ay içinde kızının nişan ve düğün töreni yapıldı. Ardından Saliha boşanma davası açtı. Başka bir kentte yerleşmek ve dükkân açmak isteyen oğluyla birlikte İstanbul'dan taşındı. Oğlunun dükkânında çalışmaya başladı. Aradan geçen bir yıl sonunda boşanma davası sonuçlandı. Saliha bizi bir Cumartesi etkinliğimiz sırasında görmeye geldi. Sürekli ağlama nöbetleri, ölme isteği, ümitsizlik duyguları son bulmuş, hüzünlü bir mutluluğun yaşama bağladığı bambaşka bir kadın olmuştu. *"Şimdi çevreme baktığımda, gözlerime inanamıyorum."* diye anlatıyordu. *"Her şey ne kadar da renkliymiş! Artık bu renkleri görebiliyorum. Eskiden çevremde hiç renk göremezdim. Evim yok, çok az param var, belki güvencem hiç, ama öyle mutlu ve özgürüm ki!"*

Mor Çatı'ya başvuran kadınların öyküsü her zaman böyle mutlu sonla bitmiyor. Saliha boşanmakta kararlıydı ve Mor Çatı'dan bu yönde destek istemişti. Ama başvuran kadınların çoğunluğu fiziksel şiddete uğradığı için ne yapacağını bilemez bir durumda ve çaresizlik içinde Mor Çatı'ya geliyor. Başvuran kadınların büyük bir bölümü kocaları ya da birlikte oldukları erkek tarafından, fiziksel şiddetle birlikte, duygusal, sözel ve cinsel şiddete de uğruyorlar.

Başvurular arasında en büyük grubu eş dayağı ve eşten gelen diğer şiddet türlerine uğrayan kadınlar oluşturuyor. İkinci büyük grup çocukluk çağı cinsel istismarına uğrayanlar. Bunların hemen ardından baba-ağabey dayağı ve baskısı nedeniyle başvuranlar geliyor. Dul oldukları için aile ve toplum baskısını yaşayanlar, ev ve aile dışı cinsel tacize ve tecavüze uğrayanlar ise küçük gruplar oluşturuyor.

EVLİLİK: ŞİDDETE AÇIK KAPI

Fiziksel şiddete uğrayanlar evli, ortalama 30 yaşlarında, iki çocuklu, bir bölümü evlenmek üzere eğitimini ve mesleki kariyerini bırakmış, çalıştığı işten ayrılmış olan kadınlar.

Evlilikte şiddete uğrayan kadınların çok büyük bir bölümü medeni nikâhlı. Ancak, şiddet, yalnızca medeni nikâhla sınırlı değil. Başvuran kadınlar arasında imam nikâhlıları, hem imam hem de medeni nikâhlıları, nikâhsız birliktelik yaşayanları, kuması olanları, boşandığı erkekle birlikte yaşayanları, bo-

şandığı, ayrı evde oturduğu halde eski kocasından şiddet görenleri bulmak mümkün.

Şiddet nedeniyle yapılan başvurular arasında evliliklerinin ilk on yılı içinde olanlar çoğunluğu oluşturuyor. 53 yıllık evli bir başvuran şiddet içeren ilişkide en uzun süre kalmış olandı. Şiddetin yaşandığı ilişkinin süresi, evlilik süresiyle orantılı olarak değişiyor.

Şiddete Hoşgörü

Şiddet içeren ilk davranış, genellikle evliliğin ilk günlerinde başlıyor. Ancak kına gecesi dayak yiyen bir başvuranın örneğinde görüldüğü gibi evlilik öncesinde, sevgililik ya da nişanlılık döneminde şiddete uğrayanlar da var. Kadınlar, bu davranışları, nişanlının ya da sevgilinin açıklamasına dayanarak "çok sevmesine ve sevdiği için kıskanmasına" bağlamışlar, erkeğin, şiddet içeren tutumunu yinelemeyeceğini ummuş ve hoş görmüşler, onların "bir daha olmaz" sözüne inanarak, şiddetin belirtilerini tanıyacak bilince erişmediklerinden şiddet uygulayan erkekle evlenmişler. Eşin her şiddet davranışından sonra "değişme sözü" vermesi şiddet ilişkisinin sürmesinin nedenlerinden biri olarak görülebilir.

DAYAK VE EĞİTİM DÜZEYİ

Şiddete uğrayan kadınların eğitim düzeyi, üniversite ile okur-yazarlık arasında değişiyor. Ortaokul-lise ve meslek lisesi/enstitü mezunu olanlarla, ilkokul mezunu olan kadınlar birbiriyle yakın oranda. Üniversite ve yüksek okul mezunu olanlar üçüncü sırada yer alıyor. Şiddetin yalnızca alt eğitim düzeyindeki kadınlara uygulandığına dair toplumdaki yaygın inancın doğru olmadığını görmekteyiz. Ancak, Mor Çatı'ya üniversite mezunu başvuranların çok düşük olması onların şiddet yaşamadıklarının göstergesi değildir. Çevre ve ailelerinin desteğini görebilmektedirler.. Aile içi şiddet, eğitim düzeyine bağlı olmadan bütün kadınları tehdit ediyor. (Ancak, Mor Çatı'ya başvuran kadınların, bu konudaki bilgiye ulaşacak araçlara [telefon,TV] ve eğilime sahip olduklarını unutmamak gerekiyor).

Toplumumuzda kadınların büyük bölümünün, eğitimini meslek kazanmak için değil, eğitimli anne ve iyi eş olmak için sürdürdüğü tezini kanıtlayacak bir olgu da, Mor Çatı'ya başvuran kadınların evlenmek üzere öğrenimlerini terk etmiş olmaları. Her dört kadından biri evlendiği ya da aileleri tarafından evlenmeye zorlandığı için orta, lise ya da yüksek öğrenimini terk ediyor.

"MESLEK: EV KADINI"*

Fiziksel şiddete uğrayan kadınların büyük bölümü, mesleğini "ev kadını" olarak tanımlıyor. Orta sınıf ve gelir düzeyi düşük kesimde yer alan bu grubun bir diğer bölümünü evde, terzilik, nakış, fason dikiş, dantel ve pul işleme vb. işler yapanlar oluşturuyor. Bir diğer grup da dışarıda ücretli olarak çalışan kadınlar. Meslekleri yöneticilikten, ev temizlikçiliğine değin uzanan bir çeşitlilik içeriyor.

Kadınlarda Sosyal Güvence: Az, Gelir Düzeyi: Çok Düşük

Her beş kadından dördünün sosyal güvencesi yok. Başvuran kadınların yalnızca beşte biri SSK; Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve Yetim maaşı gibi bir sosyal güvenceye sahip. Beşte birinin kendine ait hiçbir geliri (menkul,gayrimenkul, maaş, kazanç, nafaka vb.) bulunmuyor. Ancak kendine ait bir geliri olanların bile gelir düzeyi kendine ve çocuklarına bakmaya yetecek düzeyde değil. Kendi adına taşınmazı veya taşınabilir malı olan kadın sayısı çok az. Evlilik sırasında alınan mülklerin tapusu kocanın üstüne yapılıyor. Başvuran kadınların yedide biri gecekonduda, diğerleri apartman dairesinde veya müstakil evlerde oturuyorlar. Kadınların kendi gelirlerinin düşük olduğunu ancak erkeğin maddi olanaklarının daha yüksek olduğunu gözlemledik.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BİÇİMLERİ

FİZİKSEL ŞİDDET

Hafize (54): *"Ben 42 yıldır dayak, şiddet, cinsel tacizle yaşıyorum. Dayanma gücüm kalmadı. Çocuklarım için katlandım."*

Mor Çatı'ya başvuran kadınların büyük bir çoğunluğu fiziksel şiddete maruz kalıyor. Fiziksel şiddete sözel, duygusal ve cinsel şiddet de eşlik ediyor.

Fiziksel Şiddet'in Ölçüsü: Bedendeki İzler

"... Bilhassa yüzüme vuruyor, herkes görsün diye.."

"... Dizime, aynı yere 30-40 tekme attı. Minisküs oldum."

"... Dayaktan kulak zarım zedelendi. İyi duyamıyorum."

"... Her zaman belime vuruyor, odunla. Bel fıtığı oldum. Yine vurdu. Artık sakatım.

"...Beni yere düşürdü ve bir tekme attı, böbrek kanaması geçirdim."

* Ev kadını bir meslek kategorisi olarak kullanılmakta ve çalışmamayı ifade etmektedir. Oysaki bize göre tüm kadınlar eviçinde çalışıyor, hatta çiftçilik vb işler yapıyor. Ancak meslek tanımı ve ekonomik göstergelerde "ev kadını = çalışmayan" kadın olarak gözüküyor.

Fiziksel şiddete uğrayan kadınların büyük bir bölümünün bedeninde Mor Çatı'ya başvurduğu sırada gözle görülür bir iz yoktu. Bazen sokağa çıkabilmek, Mor Çatı'ya gelebilmek için, yüz, kol, boyun gibi görünebilecek yerlerdeki morlukların kaybolması ve yaraların kapanması beklendiğinden, bazen de, Mor Çatı şiddetin yeniden başlaması ihtimalinin arttığı günlerde arandığından,başvuran kadınların bir bölümünde belirgin iz görülmüyordu. Buna karşılık, başvuran kadınların yarısında şişmiş yüz ve kapanmış gözlere,bedenlerinde ise ameliyat gerektirecek derinlikte yaralara,çok sayıda kesik ve çürüklere,söndürülmüş sigara, kızgın ütü ve maşa izlerine, ısırıklara , kafa travmasına tanık olundu. Mor Çatı gönüllüsünün başvuru dosyasından birine düştüğü not, şiddetin izlerini çarpıcı bir biçimde ortaya koyuyor. "Vücudunda boynundan aşağı sigara söndürülmüş, sırtı ısırık içinde..."

Görünmeyen İzler: Korku, Panik, Güvensizlik, Endişe

"Bu kısır döngünün içinden çıkamayacağım gibi geliyor artık. En küçük bir sesle yerimden fırlıyorum, geceleri uyuyamıyorum."

"Severek evlendik. Ailemin itirazlarına aldırmadım. Neden yapıyor bunu, bir türlü anlayamıyorum. Onu mutlu etmek için her şeyi yapıyorum.. Bir önceki dayağın nedenine bakıp onu yapmamak için büyük bir gayret gösteriyorum. 'Çorba sıcak' diye çıkmışsa çorbayı orta ayarda ısıtıyorum. 'Bulaşıklar yıkanmamış' diye çıkmışsa, ortalıkta bir tek bulaşık göremezsiniz. 'Bu hafta çok masraf ettin' diye çıkmışsa, ertesi haftalarda pazarın akşam saatini bekliyor, ucuzluk vakti gelince seçilmiş, çürük sebze ve meyvelerden alıp, onları ayıklamak için saatlerce uğraşıyorum. 'Aman bir sorun çıkmasın da yaparım, ne olacak!' diyorum kendi kendime. Anneme gittiğimi istemiyor, gitmiyorum. Bir gün eve on dakika geciktim, hemen başladı dövmeye. Çok kıskanç, 'Perde kımıldadı, gelirken gördüm, dışarı bakıyordun değil mi!' deyip dövdü bir gün, pencereye dahi yaklaşmadım.. Ama kocam eve geliyor bu kez köşedeki dolabın görünmeyen bir yerine parmağını sürüp: 'Bu ne toz! Sen temizlik yapmasını bilmez misin be kadın!' diye bağırmaya başlıyor, karşılık verecek olsam, 'Zaten son günlerde iyice azıttın, cevap vermeler falan, senin bir hakkını vereyim de gör!' deyip, üstüme saldırıyor. Bin bir türlü hakaret, hem de çocukların yanında!. Bir zamanlar duyduğumda, yüzümün kızardığı sözler şimdi her gece her fırsatta bana söyleniyor. Bir de isim takması var. Herkesin içinde ve her fırsatta 'şişko' aşağı 'şişko' yukarı. 'Sen de kadın mısın be! Eğer sen kadınsan, ben de cumhurbaşkanıyım!' Çocuklara sürekli beni kötülüyor ve aşağılıyor: 'Anneniz biraz aptaldır, anlamaz', 'Anneniz nankördür, kancığın tekidir..."

"Bir de bunları yapıp gece yatmaya kalkıyor. 'Ne yapalım, ben böyleyim, istersen! Hem sen benim karım değil misin, ben istediğimde altıma yatmak zorundasın'. Yine sesimi çıkarmıyorum , istediğini yerine getiriyorum, inanır mısınız tiksiniyorum ama, belli etmiyorum. Ama bununla da bitmiyor. İşi bitince, beni tekmeyle yataktan aşağı atması yok mu? Artık buna dayanacak gücüm kalmıyor. 'Git yanımdan pis karı, biraz yüz verdik mi yayılıyorsun. Pis pis kokuyorsun, şişko!' diyor. Artık dayanamayacağım, bazen ölmeyi düşünüyorum."

Peki, ya gözle görünmeyen izler? Başvuran kadınların bedenlerinde bırakılmış onca çürük, yara, bereden daha kalıcı olan duygusal izler! Aşağılanmış, kimliği, özgüveni yok edilmiş, gururu kırılmış kadınların kendini değersiz, küçülmüş hissetmesine, korku,endişe ve güvensizlik içinde kıvranmasına yol açan, görünmeyen ama o ölçüde kalıcı olan yaşamla aralarına giren duygusal izler.

Mor Çatı gönüllü danışmanlarının notlarıyla şiddete uğrayan kadınların ruhsal durumları:

- had safhada korku
- ürkeklik, sessizlik ve çekingenlik
- eşinden korktuğunda başlayan titreme krizi
- uykusuzluk
- bitkinlik, halsizlik, seslere karşı aşırı tepki
- baş dönmesi, ayakta duramama
- unutkanlık
- irkilme, çarpıntı, öfke patlamaları
- aşırı yorgunluk
- umutsuzluk
- sık sık çarpıntı hissi
- kendini suçlama
- perdeleri açma korkusu
- yalnız sokağa çıkamama
- geleceğe yönelik plan yapamama
- ürkeklik, güvensizlik, düzgün cümleler kurmakta zorlanma
- çözümsüzlük: 'ya ölüm, ya da başka yolu yok'
- yalnızlık hissi
- konuşurken gözle iletişim kuramama
- sık sık ağlama krizleri
- konuşurken gelen ağlama hissi
- solgunluk, bezginlik
- bedbinlik, hayata karşı ümitsizlik
- (göz hapsinde) sürekli ağlama, korku

Fiziksel Şiddet Yöntem ve Aletleri: Ev Değil Esir Kampı!

"...Beni bir metre uzunluğunda demir çubukla dövdü. Bir hafta yataktan kalkamadım."

"...Başımı ayaklarının altına alıp tekmeliyor, eziyor."

"...Bayılınca yüzüme su döküyor, tekrar dövmeye başlıyor. Hayvanlar bile böyle dövülmez."

" ...Kanama başladı, temizledi. Ama ben bağırınca yeniden başladı."

"... Bir aydır ayaklarımın üstüne basamıyorum. Kocam 'ben sinirliyim, kimseye söyleme' diyor."

En büyüğü 5 yaşında, üç çocuklu Nazife: *" Kocam demir iskemleyle kolumu kırdı. Alçıya aldılar, aynı yerden bir kez daha kırdı. O gece evden kaçıp terminale gittim. Sabaha kadar orada oturdum."*

"... Yumrukla ve başımı masaya vurarak ön dişlerimi kırdı. Sonra akşam kapının önüne attı."

"... Doktorlar beynimde dış kanama tespit ettiler, burnum da kırılmıştı. Merdivenden düştüğümü söyledim."

Erkeklerin Şiddet Uygulama Yöntemleri ve Kullandıkları Aletler

Kadınlara yönelik şiddet, yaygın olarak sanıldığı gibi, yalnızca tokat, itme ve el, kol bükme hareketleriyle uygulanmıyor. Kullandıkları alete bakıp da erkeklerin bu konudaki "yaratıcılıklarına" şaşırmamak elde değil! Erkekler, şiddet uygularken, başlıca iki yöntem kullanıyorlar. Kendi bedenlerini ve fiziksel gücünü kullananlar, kemer, sopa gibi bir aletle dayak atanlar. Her ikisi de yaygın bir biçimde uygulanıyor. Ancak, erkekler, kadın üzerinde en etkili yöntemi seçip tekrarlayan şiddeti bu yolla sürdürüyorlar.Şiddet uygulayan erkekler kadınların savaş esirleri gibi, bir kez şiddetin döngüsüne yenik düşünce, şiddet alanından kurtulmalarının kolay olmadığını çok iyi biliyorlar. Sık sık "hadi bırak git öyleyse" diyerek, kadına meydan okuyorlar! Yaptıkları bu "işi" toplumun, güvenlik güçlerinin, hekimlerin, yasaların ve ailenin desteklediğinin ya da karşı çıkmayacağının farkındalar.

Kendi Bedeniyle

Şiddeti kendi bedeniyle uygulayan erkekler arasında yumruk, tokat ve tekmeyi bir arada kullananlar üçte bir oranında. Kadını yumrukla ya da iterek yere düşürdükten sonra, tekmelemek, erkeği en az "yoran"; en kolay ve etkili dayak yöntemi. Bunlara "kafa atma", boğazını sıkarak nefessiz bırakma da ekleniyor. Şiddeti bu yöntemlerle uygulayanlar en büyük grubu oluşturuyor.

Yalnızca tokat atmak ya da el kol bükmek, itelemekle yetinenler ise azınlıkta.

Yere ya da duvara fırlatılma, kafasının duvara çarptırılması kadınların en çok karşılaştıkları şiddet biçimi. En tehlikeli eylemlerden biri olduğundan kadınlar için ölüm olasılığı çok yüksek. Erkekler kadınları hareketsiz bırakmak için en sık yeri ve duvarı kullanıyorlar.

Kadınların bedeninde sigara söndürmek en sık kullanılan acı verme yöntemlerinden biri. Saç çekme, yolma ya da saçından tutup yerlerde sürükleme, başını defalarca duvara, yere şiddetle vurma da erkeklerin sıklıkla kullandıkları yöntemlerden. Her beş kadından biri bu yöntemlerle dövülüyor.

Her gece eve geç ve içkili gelip, Aliye'yi ite kaka, hakaret ederek uyandırıp, "sevişmek" isteyen koca, Aliye karşı koyunca, dayağa başlıyordu. Daha sonra tecavüz ediyor ve "işi bitince" üstüne kusuyordu.

Isırma, tükürme erkeğin, bedenini kullanarak gerçekleştirdiği bir başka şiddet biçimi.

Alet Kullanarak

Kendi bedenleriyle "zahmet etmeyip" bir alet kullanarak döven erkeklerin oranı da çok yüksek. Şiddete uğrayan her iki kadından biri bir alet kullanılarak dövülüyor. Erkekler, yinelenen dayaklarda genellikle alıştıkları aletleri kullanıyorlar. Bunların başında sopa ve demir geliyor. Dayak yiyen her on kadından biri, sopa, değnek, odun, oklava vb. tahta bir aletle, her on kadından biri ise demir boru, çubuk, zincir, soba maşası, çekiç vb metal bir aletle dövülüyor. Bunların ardından kemer, hortum, elektrik kablosu, ip, urgan ve kırbaç geliyor. Kemerin ne denli etkili bir araç olduğu, sürekli kemerle dövülmüş olan, kemer gördüğünde baş dönmesi ve fenalık geçiren bir başvurunun sözlerinden anlaşılmaktadır. Kadınlar için bir süs eşyası, erkekler için kullanışlı bir eşya olan kemer, erkek terörünün simgesi haline gelebiliyor.

Erkekler kadınlara şiddet uygularken kızdırılmış aletlere de başvuruyorlar. Kızdırılmış soba maşası, demir parçası ve ütü gibi aletlerle ya da kaynar suyla kadınların bedenleri yakılıyor, dağlanıyor. Bu gruba kezzap ve asitle saldırı da eklenebilir.

Bunlara, bir de "eline ne geçerse" grubu katılabilir. Bu gruptaki erkekler ayrım yapmadan ellerine geçen her eşya ya da malzemeyi kullanarak kadına vuruyorlar ya da üstlerine fırlatıyorlar. Bunlar çok çeşitli olabiliyor: ekmek kızartıcısı, tabak, kase, vazo, saksı, sürahi, kırık şişe, elektrik süpürgesinin sapı, balta, keser, kürek, tırmık, çapa, tornavida, çelik tencere, tava, karpuz -

yanlış okumadınız, ağır olan her türlü yaş sebze, meyve- çatal, sehpa, sandalye, küçük masa, kalın kitap cildi (genellikle ansiklopedi) ve daha sayamadığımız yüzlerce eşya...

Bunların dışında kadınları, ağaca, evin ortasındaki direğe, karyolaya ve sandalyeye bağlayarak dövenler, dayaktan sonra banyoya, tuvalete, sandığa, dolaba kilitleyip günlerce aç, susuz bırakanlar da oldukça büyük bir grup oluşturuyor.

Şiddete başvuran her dört erkekten birinin, yukarıda sayılan yöntemlerin birkaçını birarada kullandığı saptandı. Genellikle tokatla başlayan şiddet, öldürücü aletlerle saldırıya dek varıyor.

Kadınların tanıklığıyla ortaya çıkarılan bir durum da bazı erkeklerin dayak atmaktan "yorgun düştükleri" için kadını suçladıkları ve bu nedenle ona hakaret ettikleri, dinlenmek için bir süre ara verdikten sonra şiddeti sürdürdükleriydi.

Saldırı Aletleri ve Yöntemleri

Şiddet uygulayan erkekler, dayağın ve cinsel şiddetin ötesinde özellikle bıçak gibi kesici ve yaralayıcı aletlerle kadına öldürmek üzere saldırıyorlar. Şiddete uğrayan her iki kadından biri kocasının silah, keser, balta, makas, jilet, kırık şişe, çatal vb. yaralayıcı bir aleti doğrudan kullanarak, üzerine fırlatarak veya evin kapı camını kırarak saldırdığını ifade etti.

Kadınlar düşman saldırısına benzeyen bu saldırılarda en çok başlarına darbe yiyorlar. Ne dersiniz, tıpkı savaş esirleri kampı gibi değil mi?

Erkeklerin Şiddet Uygularken Kullandıkları Yöntemler

Tokat atma
Yumruklama
Tekmeleme
Boğazı sıkma
Kafa atma
Isırma
Saç yolma/çekme
Saçtan sürükleme
Bir cisimle başa vurma
Başı duvara/yere defalarca vurma/ezme
Ayağıyla başı ezme
Yastıkla boğmaya kalkışma
Uyurken boğmaya kalkışma

Elektrik kablosuyla boğazı sıkarak boğmaya kalkışma
Boynu ısırma
Isırarak bedenden et koparma
Yere, duvara fırlatma
Yerdeyken üstünde tepinme
Hamileyken karnı, beli tekmeleme, yumruklama
Yatağa, evin ortasındaki direğe, ağaca bağlayarak dövme
Banyoya, tuvalete, dolaba, sandığa, odaya kilitleme ve aç,susuz bırakma
Elektrik işkencesi yapma
Bedenine kırık cam saplama
Bilekleri jiletle kesme
Can alıcı yerlere vurma
Kadına eline ne geçerse fırlatma (karpuz, ekmek kızartıcı, balta)
Eşyaları kırıp dökme
Duvara tabak, şişe vb fırlatma
Kulak kesme

Şiddeti Nasıl Uyguluyorlar?

Bedenini Kullanarak

Tokat
Yumruk
Tekmeleme
Boğaz sıkma
Kafa atma
Isırma
Çimdikleme
El,kol vb bükme
Sıkma
Ezme
Saç yolma
Saçtan tutup sürükleme
Göğsü kanatana dek sıkma
Yere, duvara fırlatma
Yere düşürüp üstünde tepinme
Hasta yatakta tekmeleme
Daha önce dayakla kırılmış kolu aynı yerden kırma
Dayak sonucu açılmış yaranın bandajını sökme

Araç-gereç Kullanarak

Hortum
Sopa
Demir çubuk, demir parçası
Kemer
Ayakkabı/terlik
Elektrik kablosu
Zincir
Soba maşası
Odun, kalas
Oklava
Kızgın ütü, kızgın soba maşası vb
Yanık sigara
Kaynar su
Kırbaç
Urgan, ip
Çalı, değnek
Baston
Kum torbası
Elektrik süpürgesi sapı/ hortumu
Et satırı
Sehpa
Kül tablası
Demir sandalye
Çelik tencere, tava
Soba küreği
Kazma, kürek sapı
Madeni kova
Çekiç
Bir çaydanlık kaynar su
Kezzap, asit
Çatal

Kesici ve Öldürücü Aletler Kullanarak

Bıçak
Silah
Tüfek
Ustura

Kama
Çakı
Jilet
Keser
Balta
Tornavida
Makas
Çatal
Çekiç

Şiddet Uygulayan Erkekler Dayağı Nasıl Gerekçelendiriyor?

"Ne olursa olsun kocam beni suçluyor".

"Ortada hiç bir neden yokken dövüyor. Her istediğini yapıyorum, bu kez 'niye yaptın' diye dövüyor. Akşam giyinip onu karşılayınca 'Sen fahişe misin?' diye dövüyor, yapmasam: 'Ne biçim kadınsın, koca böyle mi karşılanır' diye dövüyor".

"Yoğun suçlama. Tuvalete girsem suçlanıyorum".

"Kayınvalidemle telefonda konuşurken kocam eve geldi. Korkup kapatınca 'yeniden ara' düğmesine basıp kimi aradığımı öğrendi ve dövmeye başladı".

"Yok yere tartışma çıkarıyor, sonra dövüyor".

"Olur olmaz her şeyde dayak atıyor".

" Canı sıkıldıkça dayak atıyor."

Kadınlara şiddet herhangi bir neden bahane edilerek uygulanıyor.

Ev işleri ve çocuklarla ilgili sorunlardan başlayıp, kadının tüm hareketlerine müdahaleye kadar uzanan bir dizi nedene dayanıyor. Bu "sözde" nedenlerin altında yatan, güce dayalı denetleme mekanizması ancak yakından bakıldığında farkedilebiliyor. Bütün gerekçeler aslında bir tek amacı hedefliyor: Kadının benliği, hareketleri ve bedeni üstünde erkeğin denetimini . Erkekler uyguladıkları şiddetle, herşeyden önce kadının nasıl hareket edeceği, kimlerle görüşeceği, nereye gideceği, nasıl giyineceği, çalışıp çalışmayacağı gibi, insanın varoluşunun ve yaşamının en temel düzenine karışma, denetim altında tutma amacını güdüyor.

Erkeklerin dayağı gerekçelendirişinden ve kadınların şiddeti ateşleyici neden olarak bize anlattıklarından, şiddetin nedenlerinin birbirine bağlı olduğu ve birbiriyle sürekli olarak yer değiştirdiği ortaya çıktı. Şiddetin aslında tek başına bir nedeni yok. Şiddet uygulayan erkekler tarafından, ev işleri ve hizmette görülen kusur, evdeki egemenliğine, erkeklik hak ve sorumluluklarına saldırı,

kıskançlık vb. nedenlerle gerekçelendirilebiliyor. Kadın bir nedeni ortadan kaldırdığında, sopa bu kez bir başka nedenle kalkıyor. Kadınların "Ne yapsam olmuyor" biçiminde tanımladıkları çözümsüzlüğü oluşturan, erkeklerin öfkelerini kusarken birtakım nedenler gösteriyormuş gibi yapmaları. Üstelik, şiddete uğrayan kadınların bu sözde nedenleri gerçek zannederek ortadan kaldırmak için iyi niyetle ve ümitsizce çabalaması durumu büsbütün karmaşıklaştırıyor. Erkeklerin öne sürdüğü gerekçelerin aslında şiddet yumağının malzemesini oluşturduğunu anlayana kadar kadınlar şiddet ağının içine hapsediliyorlar.

Nedenleri dokuz grupta topladık. Aşağıdaki listeye bakılıp da bu sözler, masum serzenişler sanılmasın sakın. Listede yer alan her cümleden sonra kadınlar, bazen hastanelik olana dek dövülmüş, her cümle gerçekten söylenmiş ve bir dayağın gerekçesi olmuş. Aslında bu sözler, aynı zamanda, sözel şiddetin ifadeleri. Bu sözlerden fiziksel şiddeti çıkartın, sözel şiddetin "aşağılama ve suçlama" kategorisi ortaya çıkar!

Bunlar kaydedebildiklerimiz, ya kaydedemediklerimiz?

Ev İşleri

Yeme içme işleri

"Yemek sıcak/Yemek soğuk."

"Yemek kötü olmuş."

"Bu yemek yanmış."

"Yemek geç kaldı."

"Yemeğin tuzu az olmuş."

"İçki sofram hazır değil."

(Yıkanmamış iki kap görünce) *"Bulaşıklar yıkanmamış."*

(Henüz sofra bile toplamamışken) *"Niçin bulaşıklar hâlâ yıkanmadı?"*

(Bir gece önce kadının yaptığı tatlıyı yiyip bitirdikten sonra sabah:) *"Tatlı kalmamış."*

"Çocukların tabağına fazla yemek koydun."

"Tava çizilmiş."

"Bardak kırılmış".

"Kızarmış ekmeğin üstüne yağ sür demiştim sana!"

(8 yaşındaki kız çocuğu sofraya buzdolabından domates getirmeyince) *"Bu evde bir istediğim yapılmıyor."*

"Tüpgaz yok/bitmiş."

(Çocuklar yiyemeyeceği için acılı yemek yapılmayınca) *"Menemeni ben çok acılı istemiştim."*

"Kıyma neden bulamadın?"
(Yeterli para vermediği halde) *"Bu yemeğin kıyması nerde?"*
"Neden yemek yok?"
(Buzdolabını açıp) *"Neden bunlar iki tabak?"*
"Kız kardeşime yemek yapmadın."
(Sabah 6'da) *"Kahvaltıyı hâlâ hazırlamadın."*

Kocanın ve Yaşlıların, Hastaların, Evde Kalan Yakınların Bakımı-Hizmetleri

"Çamaşırlar yıkanmamış/ütülenmemiş."
"Bir çorap bile bulamıyorum."
"Çarşaflar temiz değil."
"Sobayı temizlememişsin"
(Gece geç gelip) *"Soba yanmıyor."*
"Dır dır etme, anneme bakacaksın."
"Kardeşime neden hizmet etmiyorsun?"

Çocuklarla İlgili Sorunlar

"Çocuklara iyi bakmıyorsun."
"Kızın/Oğlanın karnede zayıfı var."
"Çocuğa bağırdın."
"Çocuğa vurdun."
"Çocukları kötü giydiriyorsun."
"Çocuğu üşüttün, hasta oldu."
"Çocuğun gitmesine izin verdin."
"Çocuklarla benden gizli birlik oluyorsun."
"Çocukları bana düşman ettin."
"Kızın flörtüne göz yumdun."
"Oğlana gizli gizli para veriyorsun."
(Üvey) *"Benim çocuklarıma bakmıyorsun."*
(İlk evliliğinden olan çocukları gelmeyince) *"Çocuklarım senin yüzünden bu eve gelmiyorlar!"*
(Oğlundan bakkaldan yoğurt almasını isteyince) *"Çocuğu sokağa teşvik ediyorsun."*

Parasal Sorunlar

"Devamlı para istiyorsun."
"Çok masraf ediyorsun."

"Sana verdiğim haftalığı geçtin."
"Benden izinsiz alışveriş yaptın."
"Şu aldığın şeylere bak, hiç birisi yaramaz."
"Bunları almak için, parayı nerden buluyorsun."
"Çok telefonda konuşuyorsun."
"Çok yemek yiyorsun"
"Kolundaki bilezikleri bana vereceksin."
"Maaşının hepsini bana teslim etmiyorsun."
"Falan yerde arsa alacaktım, bileziklerini vermedin."
(Elektrik süpürgesini kullanınca) *"Çok elektrik harcıyorsun."*
(İflas etmesine gerekçe olarak) *"Senin yüzünden oldu."*
"Bana para ver, bul, bulamazsan orospuluk yap!"

Diğer

"Masanın ayağını kırmışsın."
"Evde titizlik yapıyorsun."
(Telefon kablosuyla ilgili bir sorunda, bütün aileyi sıra dayağından geçirerek) *"Hepinizi döveyim de bir görün bakalım, telefon kablosunu koparmak ne demekmiş!"*

Karı- Koca İlişkileri

"Misafirin yanında karşı çıkarak, beni rezil ettin."
"İş çevremde rezalet çıkardın."
"Ben ne istersem onu yapacaksın."
"Eve zaten kafam bozuk geldim."
"Bana karşı sesini yükseltiyorsun ha?"
"Cevap verme!"
"Bana karşılık veriyorsun!"
"Annem babam boşandığı için kadınlara güvenemiyorum; beni çekeceksin."
"Demek beni terkedeceksin?"
"Benden boşanmak mı istiyorsun?"
"Karakola gidip beni mi şikayet edeceksin?"
"Sen beni istemiyorsun."
"Başka kadınlarla gezerim, sana ne? Erkekliğin hakkıdır."
"Ben hayatımı yaşamak istiyorum, senin bu konuda söz söyleme hakkın yok!"
"Eve istediğim saatte gelirim."

(Kadını dövüp sokağa attıktan sonra) *"Sevgilimle birlikte olacağım bu evden defol!"*

"Çağrı cihazından beni neden arıyorsun?"

"Benim eve getirdiğim kadınlara hizmet edeceksin, iyi davranacaksın."

"Evden çıkmayacaksın dediğim halde evden çıktın."

"Benden izinsiz sokağa çıktın."

"Balkonda beni bekledin/Beni beklemedin."

"Balkondan beni geçirmedin / geçirdin."

"Neden hamile kaldın?"

(4.5 aylık hamileyken) *"Neden bu piçi aldırmadın?"*

(Geç geldiğinde) *"Niye geceliğini giydin?"*

"Sen kim oluyorsun, kimsen bile yok!"

(Birlikte kaçarak evlenen biri) *"Annen ve baban beni tanımadıkça her gün bu dayağı yiyeceksin."*

"Benim gözlüğümü nasıl kırarsın?"

"Bana dirseğinle çarptın."

"Çok konuşuyorsun."

"Çok soru soruyorsun."

Cinsel Baskılar

"Ben istediğimde altıma yatacaksın."

"Kadınlık görevini yerine getirmiyorsun."

"Ne biçim kadınsın, başka kadınların ne özellikleri var!"

"Ters ilişkiyi kabul edeceksin."

(Enseste maruz kalmış eşine) *"Geçmişinden iğreniyorum, unutma seni bu halde aldım!"*

(Eşinin eski bir ilişkisi olduğu için) *"Seni aldığımda kız oğlan kız değildin."*

(Ters ilişki isteği reddedilince) *"Beni memnun etmiyorsun!"*

"Frijitsin!"

(Kadını ters ilişkiye yıllarca zorladıktan sonra, sonra erkek ve kız çocuklarına tecavüz eden biri) *"Ne yapalım, sen karılık yapmıyorsun, benim erkek olarak her şeye ihtiyacım var!"*

(Hamilelik döneminde reddedilince) *"Ben hamilelik falan dinlemem, istediğimde benimle yatmak zorundasın."*

Evde Hükümranlık

"Ben bu evin kralıyım."

"Erkek istediğini yapar."

"Sen bilmezsin, sen anlamazsın, benim dediğim olacak."
"Ben her zaman haklıyım, ben bilirim."
"Her dediğim yapılacak tamam mı?"
"Ben ne dersem o yapılacak."
(Eşyaları kırıp döktükten sonra) *"Bu benim zevkim size ne?"*
"Ben güçlüyüm, kimse beni cezalandıramaz."
"Senin Allah'ın benim, tamam mı?"
"Ben emrederim sen de yaparsın, yapmazsan yersin sopayı!"
(Kolunu kırdıktan sonra) *"İşte bizim erkeklerimiz böyle güçlü!"*

Denetim, Baskı

Sosyal ilişkilere ve davranışlara müdahale

(Üst katta oturan hasta babasını ziyaret edince) *"Neden babanı görmeye gidiyorsun?"*
"Annene neden gittin?"
"Annene çok sık gidiyorsun."
"Komşuya neden gittin?"
"Komşuya çok sık gidiyorsun."
(Neredeydin sorusunu kadın: "geziyordum" diye yanıtlayınca) *"Ne demek gezmek?"*
"Komşulara beni şikâyet ediyorsun."
"Geldiğimde evde yoktun."
"Eve 10 dakika geç kaldın."
(Gelen ev sahibi kadını kocası çıplak olduğu için eve almadığında) *"Kadını neden içeri almadın?"*
"Benden habersiz eve misafir çağırdın."
"Arkadaşlarınla görüştün."
"Sinemaya gidemezsin."
"Eteğini kısaltmışsın."
"Başörtüsüz, mantosuz sokağa çıktığını görmüşler."
"Otobüse binmeyeceksin demedim mi sana ben?"
"Benden habersiz eve insan/misafir çağırdın."
(Sigara içince) *"Sigara içmeyeceksin demedim mi ben sana?"*
(Uyuşturucuyu reddedince) *"Ben sardım mı çekeceksin tamam mı?"*

Kadının çalışması, eğitimi

"Bir de çalışmak istiyorsun, nankör, ben sana bakamıyor muyum?"

"Kursa gitmek istemek de ne demek oluyormuş?"
(Bir işte bir süre çalıştıktan sonra) *"Yarından sonra işe gitmeyeceksin."*

Kayınvalide ve koca ailesi ile ilişkiler

"Annemi istemiyorsun."
"Anneme kötü davranıyorsun."
"Anneme iyi bakmıyorsun, hizmet etmiyorsun."
"Anneme karşı geliyorsun. "
"Benim ailemi sevmiyorsun."
"Annemle ne biçim konuşuyorsun, neden ona cevap verdin?"
"Aileme daha iyi davran, olmazsa ben de kızar vururum."

Kıskançlık

(Her sokağa çıktığında) *"Senin dostun var."*
"Perdeden bakıyordun."
"Bakkalla kapıcıyla ilişki kuruyorsun."
"Eve erkek alıyorsun."
(Doğum kontrol hapı alınca) *"Senin başkasıyla ilişkin var onun için hap alıyorsun."*
"Bakkala çok sık gitmeye başladın."
"Sen orospusun! Senin içinde orospuluk var, her halinden belli oluyor."
(Kıskançlık nedeniyle telefon almayı reddeden biri, tekefon alması istendiğinde) *"Bu eve telefon alınmayacak, bunu kafana sok!"*

Erkeğe Tanınmış Olan Haklar

(Boşanmaya kalkınca) *"Biz dışarı kadın vermeyiz, töremiz böyle."*
"Benim dışarda bir şeye canım sıkılmışsa acısını senden çıkaracağım tabii.."
"Karım değil mi ne istersem yaparım."
"Bütün kocaların kadınlarını dövmek hakkıdır."
"Ben sinirlenince alttan almazsan döverim tabii."
"Kadın kısmı arada sırada dövülmeli."
"Kadın dayak yese de kocasının yanında olur."
"Sen benim karımsın, seni döverim de öldürürüm de."
"Ben böyleyim, sen bana mecbursun."
(Milletvekili olduğunda ilk işi karısını dövmek olan biri) *"Dokunulmazlığım var, istediğimi yaparım."*
"Kadınlar dövülmeden yola gelmez."
"Dışarda yoruluyorum, sinirleniyorum, canım çıkıyor, tabii hırsımı sen-

den alacağım!"

"Anadolu kadını çeker yine de ses çıkarmaz!"

"Gelin kısmı yularsız gezmez."

Sevdiği için Dövüyor

"Ne yapayım, elimde değil, seni çok ama çok seviyorum."

Diğer

Hayali nedenler:

"Dün gece rüyamda çok canımı sıktın."

"Rüyamda senin beni aldattığını gördüm."

"Uykunda sayıkladın."

Gerekçe Gösterilmeden, Herhangi Bir Nedenle

"Yok yere tartışma çıkarıyor."

"Olur olmaz nedenlerle dövüyor."

"Canı sıkıldıkça dövüyor."

"İçki içip dövüyor."

"Gerekçe göstermiyor."

Kadınlara Yönelik Sistemli İşkence

Dayağın yanı sıra eşleri tarafından eve hapsedilen ve işkence gören kadınlar, Mor Çatı'ya başvuran kadınlar içinde azımsanmayacak bir çoğunluktaydı. Mor Çatı'yı bir Orta Anadolu ilinden arayan bir kadın, tanık olduğu ve bir yakınının uğradığı işkenceyi haber verdi:

Koca, kıskançlığı bahane ederek, Saniye'yi sürekli dövüyor ve eve kilitliyordu. Son zamanlarda zorbalığı sistemli işkenceye dönüştürmüştü. Koca, bir hurdacıya gidip, kendisine adının baş harfi bulunan demirden bir damga yaptırdı. Önce Saniye'yi dövdü sonra sobada kızdırdığı demirle, kadının bedenini dağladı ve "artık üstünde benim adım yazılı, hiç kimsenin olamazsın" dedi. Baygın haldeki Saniye'yi bir sandığa kilitledi ve günlerce aç ve susuz bıraktı. Komşusu tesadüfen bulduğunda, Saniye ölmek üzereydi.

Sistemli işkencenin tek örneği bu değil.

İstanbul'un uzak ilçelerinden birinde, ıssız bir tarlanın ortasındaki gecekonduda oturan Şengül, iki küçük çocuğuyla birlikte, eşinden yıllarca işkence gördü. Koca, Şengül'ü yatağa bağlayıp dövüyor sonra, tecavüz ediyordu.

Fatma'yı kocası dağa götürüp, karlar üstünde, kemerle dövmüştü. Fatma, 6 ay yataktan kalkamadı.

Hamileyken Dayak

"... 7 aylık hamileyim, hergün dayak yiyorum..."

"... dayak yüzünden ölü çocuk doğurdum..."

"... 7 kez düşük yaptım. Karnımı tekmeliyordu..."

"... Mutfakta yere yatırdı, üstüme çıkmaya çalıştı. Karnıma vuruyordu..."

Beş aylık hamile Zeynep'i kayınpederi ve kocası birlikte dövüyorlardı, daha çok belini tekmeliyorlardı..

Hamilelik döneminde dayak ve özellikle karnın tekmelenmesi kadınlara uygulanan sistemli işkencenin türlerinden birini oluşturuyor. Mor Çatı'ya başvuran her altı kadından beşi, hamileyken dayak yedi; özellikle karnı tekmelendi ya da karnının üstünde tepinildi. Hamilelik döneminde dayak yiyen her dört kadından biri, dayak sonucu düşük yaptı, düşük tehlikesiyle hastaneye kaldırıldı veya erken ya da sakat doğum yaptı.

Eve Hapis ve Evden Atma

"... 13 senedir evden dışarı çıkamıyorum. Sadece eve yakın oturan anneme gidebiliyorum.."

"... Beni odada üç ay kilitli tuttu, gelip gidip dövüyordu.."

"... Biz köyden geldik, beni eve kapadı, her gün dövüyor. Size telefonumu veremem, beni öldürür. Oraya gelemem hiçbir yeri bilmiyorum."

Kadına her türlü zorbalığı uyguladıktan sonra eve kilitleyen erkeklerin sayısı sanıldığı kadar az değildir. Bir insanın en temel hakkı olan özgürlüğünün kısıtlanması, kadına uygulanan işkencelerden biridir.

Aynı şekilde, kadınları dövüp, üzerinde yalnızca bir gecelikle sokağa atmak da, kadına yönelik sistemli işkencenin bir parçasıdır. Erkekler, dövdükleri kadınları geceyarısı, yarıçıplak, üzerinde yalnızca bir gecelikle, terlikleri bile olmadan sokağa atıyor. Kadınları bir tutuklu gibi, eve hapsetmek, üstüne kilit vurmak ve dövüp sokağa atmak, erkeklerin, kadınlara cezalandırma adıyla uyguladıkları şiddet türleridir.

CİNSEL ŞİDDET

30 yıllık evli Hasene: *"Ev değil cehennem... Zorla anal seks, dayak, küfür, hakaret..."*

"... Beni rahat bıraksın diye çocukların yanında yatıyorum. Kocam gelip zorla yatağına götürüp ilişki kuruyor. Bir keresinde, ters ilişkiyi reddedince arka tarafıma süpürge sapını sokmuştu, günlerce kendime gelemedim."

".. Banyoda, mutfakta, nerede şiddet uyguluyorsa orada cinsel ilişki kurmak istiyor."

".. Sabah beşte eve içkili geldi. Ceketini suratıma fırlatarak uyandırdı. Cinsel birleşme istedi.."

"... cinsel yaşamımızın içinde bile bana vuruyor.."

"... bencil, sert, canımı acıtıyor.."

"... cinsel ilişki sırasında sırtımı ısırıyor.."

"... Evlendiğim gün dayakla anal sekse zorlandım, 5 yıllık evliyim. Karılık görevidir diye zorla kabullendim. Şimdi ise bana 'senin organların gevşedi, artık bana zevk vermiyorsun' diyerek dövüp sokağa attı."

".. Uyurken ters ilişkide bulunuyor, acıyla uyanıyorum.."

"... ters ilişkiye zorluyor, ben direnince ellerimi arkadan bağlıyor ve tecavüz ediyor.."

"... sürekli ters ilişki istiyor, olmadığı için dövüyor. Bunu iki kez gerçekleştirdi.."

Fiziksel şiddete uğrayan kadınların büyük bölümü cinsel şiddete de uğruyor. Şiddete rağmen uyumlu-doyumlu bir cinsel yaşamları olduğunu söyleyen kadınların sayısı çok az. Kadınların yarısından çoğu dayaktan sonra zorla cinsel ilişki ve ters ilişki kurmaya zorlanıyor, itiraz ettiklerinde ise, tecavüz ediliyorlar.

Herhangi bir cisimle, kadının cinsel organına saldırıda bulunmak da kadına yönelik cinsel şiddet türlerinden. Şiddet uygulayan bazı erkekler süpürge sapı, mısır, salatalık, şişe vb cisimleri vajinaya ya da anüse sokmak yoluyla kadına işkence yapıyorlar. Doğum kontrolüne izin vermeyenler de bu gruba dahil edilebilir.

Evlilikte Tecavüz

Beş kızına da cinsel tacizde bulunan baba, çocuklarının gözü önünde, anneye tecavüz ediyordu ve vajinasına zorla, salatalık sokarak saldırıda bulunuyor, bunları beş kız çocuğuna izletiyordu. Bu baba, her cuma namaza giden, çevrede saygın olarak bilinen, kızlarını imam hatip lisesinde okutmak isteyen, "iyi" bir semtte oturan bir erkekti.

Şidddet uygulayan bir başka koca, dayaktan sonra, banyo yapmak istiyor ve banyoda, kadına tecavüz ediyordu.

Beş yıllık evli Simin, evliliğin ilk gecesinde, çok çekindiği için, hemen cinsel ilişki kurmak istememişti. Erkek, o gece, Simin'e tecavüz etti ve yataktan attı. O geceden sonra sürekli tecavüz eden eşine karşı Simin cinsel isteğini tamamen yitirdi. Simin, cinsel ilişki istemediğini her belirtişinde koca, Simin'i

dövüyor, aşağılıyor ve ona tecavüz ediyordu.

Ayşın'ın kocası eve, sabah saat beşte içkili geldi. Yüzüne ceketini atarak, onu uyandırdı ve cinsel ilişki istedi. Ayşın, reddedince, yatakta onu yumruklamaya, tekmelemeye başladı ve Ayşın'a tecavüz etti. Ayşın'ın cinsel yaşamı, sık sık bu biçimde tekrarlanan tecavüzlerden ibaretti.

Fiziksel şiddete uğrayan kadınların çok büyük bir çoğunluğu dayak ve kötü muameleden hemen sonra şiddet uygulayan kocaların cinsel ilişki talebiyle karşılaşıyorlar. Dayaktan sonra her üç kadından ikisine koca tarafından tecavüz ediliyor , her altı kadından biriyle zorla (anal ilişki) ters ilişkide bulunuluyor. Kadınlar, kocanın ters ilişki teklifini kabul etmediklerinde, çok yoğun bir biçimde şiddete uğruyorlar.

Fuhuşa Zorlama

Cinsel şiddet kapsamındaki bir başka şiddet türü de kadının fuhuşa zorlanmasıdır.

Bir gece, Feride'nin sık sık kumar oynayan kocası, hiç tanımadığı iki erkekle birlikte, geç vakit çıkageldi. Davranışları tuhaf gözüküyordu. Kadına, sofra kurmasını emretti. Sonra "üstüne birşeyler giy, git, süslen" dedi. Feride, erkeklerin bakışlarından ve kocasının tavırlarından kuşkulandı. Kocasına neler olduğunu sorunca, adam yumrukla üstüne yürüyüp, Feride'yi yan odaya sürükledi ve kumarda kaybettiği için, bu iki adama borcu olduğunu söyledi. Borcuna karşılık adamlar, karısıyla cinsel ilişki önermişlerdi. Koca da kabul etmişti. Feride, itiraz edip, bağırınca, koca Feride'yi "dediğimi yapacaksın" diyerek, dövmeye başladı. Feride o gece, kocanın ve ötekilerin elinden, tesadüfen kurtularak komşuya sığındı.

Tecavüz Sonucu Evlilikler: Ömür Boyu Cinsel Taciz...

Mor Çatı'ya başvuran kadınlar içinde, kaçırılarak tecavüze uğrayan ve ailesinin zoruyla evlendirilenler de vardı. Aileler, "bekareti bozulan" , başkasına "satamayacaklarını" düşündükleri kızlarını zorla, hatta döverek, eve kilitleyerek tecavüzcü ile evlenmeye zorluyor... Saldırganlığı başından belli olan tecavüzcü erkek, genellikle evlilikte de zorbalığını sürdürüyor. Tecavüzün travmasıyla cinsel isteksizlik duyan eşine, fiziksel şiddet uygulayarak tecavüz etmeye devam ediyor. Tecavüzcü erkek, cezalandırılmak yerine, ailenin zoruyla mağdur durumdaki genç kızla evlendirilerek ödüllendiriliyor ve bu kadına ömür boyu, dayakla tecavüz etme hakkını elde ediyor.

SÖZEL ŞİDDET

Küfür, hakaret ve aşağılama, fiziksel şiddete eşlik ediyor. Mor Çatı'ya başvuran kadınlar, dayağın yanı sıra çok ağır sözel şiddete de uğradıklarını belirttiler. Ancak, bu hakaretleri yinelemekten kaçındılar. Erkeklerin söylediklerini tekrarlamak istemeyen kadınlar, "çok ağır hakaret gördüklerini", "her gün, daha önce hiç işitmedikleri küfürlere maruz kaldıklarını" ifade ettiler.

Bize, sözel şiddet nedeniyle başvuran ve dayak yemeyip, her gün hakaret ve kötü söz işiten bir kadın kocanın hakaretlerinin dayanılmaz ve "dayaktan da beter" olduğunu ifade ediyordu.

Kadriye ise, kocasının, kendisine ettiği hakaret ve küfürler bir yana, 2,5 yaşındaki kızına da "seni s....erim" diyerek küfrettiğini anlatıyordu.

Şiddet sonucu boşanmış olan Gülbin'e, eski kocası gece yarısı telefon ederek küfür ediyordu.

Bir başka kadın, dayaktan sonra, kocasının gülüp, kendisiyle alay ettiğini anlatmıştı.

Sözel şiddet, her şeyden önce kadınların, özgüvenlerini yok etmeyi amaçlayan çok etkin bir saldırı yöntemi. Şiddet uygulayan erkekler, bu silahı iyi tanıyor ve çok iyi kullanıyor. Sözel şiddet, aşağılama, küfür ve hakaretin yanı sıra, bazen kadına takılan aşağılayıcı bir isimle, bazen de kadının önem verdiği şeylerle, kadının bedeniyle, dış görünüşüyle alay edilerek sürdürülüyor. "Sen bu evde, benim hizmetçimsin" diyor, bütün hizmetinin yapılmasını istiyor. "Tahsilin kadar konuş", "sen köylüsün", "sen adi bir fahişesin" gibi sözlerle kadınları aşağılıyor. Orospu, vesikalık, sürtük, fahişe*, kancık, it, köpek...vb hakaret sözlerini kullanıyor.

Saptayamadıklarımızın, alt alta yazıldıklarında,küçük bir kitabı dolduracak kadar çok olduğunu da biliyoruz.

DUYGUSAL ŞİDDET

Mor Çatı'ya, yalnızca duygusal şiddete uğradığı için başvuran kadın çok az. Duygusal şiddeti açıklayabilecek bilinçteki kadın sayısının azlığı nedeniyle başvuru düşük gözükebilir. Erkek egemenliğinin sürdürülmesinin temel aracı olarak duygusal şiddet tüm kadınların farklı derecelerde maruz kaldığı

* "Cinsel işçi" olmanın küfür için bir malzeme değil, bir meslek olduğunu da belirtmeliyiz. Erkek-merkezli sistem, kadınları hem kendisine cinsel hizmet için fuhuşa zorluyor, hem de kadınları aşağılamak için "fahişe" sözcüğünü küfür olarak kullanıyor. Tam ikili bir tuzak... Bunu yaparak, kadınları "namuslu", "namussuz" olarak ikiye bölüyor, böylece "cinsel işçi" olmayanların kafasında "fahişelik" sopasını sallayarak, kadınlar için ciddi bir tehdit unsuru haline gelmesini sağlıyor.

bir şiddet türüdür. Duygusal şiddet, fiziksel şiddeti içermiyor olsa da, her an fiziksel şiddete dönüşme tehdidini taşır. Çok uzun süreli duygusal şiddet yaşamış kadınların bedenlerinde morluk ve yara olmasa da ruhsal ve psikosomatik zedelenmeler görülüyor.

Serra, yüksek tahsilli, kültürlü ve iyi bir işi olan kocası tarafından göz hapsinde tutuluyordu. Koca günde 3-4 kez telefon ediyor ve evden çıkıp çıkmadığını kontrol ediyordu. Serra'nın arkadaşları, koca tarafından birer birer, "ben bunları sevmedim, bunlarla görüşme" diyerek, etrafından uzaklaştırılmıştı. Ailesi için, "seni bana karşı, kötü bir şekilde etkiliyorlar" diyerek, onlarla da görüşmesini engelledi. Arkadaşlarını ve ailesini arayacak olsa, koca bağırıp çağırıyor, bazı eşyaları yere duvara fırlatıp kırıyordu. Bir akşam Serra'nın, arkadaşına gitmek istediğini öğrendiğinde koca, çok sevdiği kedisini, beşinci kattaki evinin penceresini açıp, havada tutarak, "atayım da gör, bir daha yapacak mısın? Söyle!" diyerek pencereden atmaya kalkmıştı. Baskılar yoğunlaştıkça, Serra çıkar yol bulmada zorlanıyor ve güçsüzleşiyordu. Çalışmak istediğini söyledi bir akşam, koca, önce sakin bir şekilde onu, vazgeçirmeye çalıştı: "Her şeyimiz var, bak ben çok iyi kazanıyorum, sana istediğin her şeyi almıyor muyum, ha?" Serra ısrar edince kavga başladı, sesler yükseldi ve sonunda, kucağındaki kediyi adam, tutup duvara fırlatınca kedi cansız bir şekilde yere düştü. Her gün Serra, "kiminle konuştun, ne dedi, sen ne dedin?" şeklinde sorguya çekiliyordu. Bütün gün evde hapis kalıp, akşamları yatakta çok istekli olması bekleniyordu. Bütün bunlar, koca kendisini "çok sevdiği", hatta ona "taptığı" için oluyordu... "Gizli hapishane"de geçen beş yıldan sonra Serra, bitkin bir halde bizi aradı. Kafası çok karışıktı. Kurtulmak istiyordu ama, kocanın davranışlarına bağımlı hale gelmişti. Serra'nın, kurtulma ve terketme isteği, koca tarafından hissedilince, tehditler başladı. Önce, Serra'nın ailesine eski flörtlerini açıklamakla tehdit etti. Daha sonra, "terk edersen" intihar ederim demeye başladı. Bu da kâr etmeyince, "ölürüm de terketmem" ve daha sonra "seni vururum", "nereye gidersen git, dünyanın öbür ucuna da gitsen, seni bulur ve öldürürüm" demeye başladı. Serra da, kocanın söylediği her söze inanıyor ve tehditlerinden çekiniyordu. Koca, kendisini terketmemesi için yalvarıp yakarıyor, her şeyi, onu sevdiği için yaptığını söylüyordu. Sonunda küçük birtakım tavizler vermeye razı oldu. Ailesine haftada bir gitmesine göz yumacağını söyledi. Serra'ya, bu tavizler önce iyi gözüktü, fakat üç ay sonra bizi tekrar aradı ve boşanmak istediğini söyledi. Yaşadığı hayatı "cehennem" olarak tanımlıyordu.

Mor Çatı'ya fiziksel şiddet nedeniyle başvuranların büyük çoğunluğu, dayağın yanı sıra, duygusal şiddete de maruz kaldıklarını belirttiler. Aşağılama,

küçümseme, tehditle sindirme, korkutma ve isim takma, şiddet uygulayan erkeklerin çok sık başvurduğu duygusal şiddet biçimleridir. İşte örnekler:

Zile dört yaşındayken, köyde, amcasının tecavüzüne uğramış, kanlar içinde hastaneye kaldırılmıştı. Kendisi olayı hatırlamıyor; ama, sürekli anlatıldığı için çok iyi biliyor. Ailesi Zile'yi bu olayı bilerek kabul eden biriyle görücü usulü 13 yaşında evlendiriyor. Ancak, bir süre sonra dayaklar başlıyor. Zile'ye her fırsatta koca "git seni amcan ..... yapsın" diyor ve sürekli "küçük orospu", "kaltak" diyerek, hakaret ediyor.

Mürşide'den, kocası her akşam, içki sofrası kurmasını istiyor ve onu içmeye zorluyor. İçmezse kızıp, masayı deviriyor, yemekleri duvara fırlatıyor. Daha sonra, oyun oynamasını istiyor. "Kadın dediğin oynamalı" diyor. Mürşide her gece koca tarafından "âleme" zorlanıyor.

Saliha, bir gün eve, kocanın belirlediği saatten 45 dakika geç geliyor. Koca bu arada, karakola gidip, karısı için kayıp ilanı veriyor. Eve gelince, Saliha'nın boğazına bıçağı dayayarak, "kiminle yattın, seni hastaneye götürüp kontrol ettireceğim" diyor ve o günden sonra Saliha'yı eve kilitliyor.

Neylan, eve on dakika geç gelince, koca onu soyup, boynunu ve vücudunu kontrol ediyor. Hiçbir şey bulamadığı halde, dayak atıyor. Bıçağı boynuna dayayıp: "Söyle başka biri var mı?", "Kaç kişiyle yattın?" diyor.

Hayati bir önem taşıdığını sezdikleri nesne veya kişiyi uzaklaştırmakla, zarar vermekle kadını tehdit etmek, duygusal şiddetin alanına giren çok etkili bir yöntemdir. Duygusal şiddetin tehdit unsurları arasında ilk sırayı çocuklar alıyor. Şiddet uygulayan erkekler, kadınların, çocuklarına düşkünlüğünü bildiklerinden bu kozu, kadının şiddet ilişkisi içinde kalmasını sağlamak için kullanıyorlar. Fiziksel şiddete uğrayan kadınlar, şiddet uygulayan kocayı terketmek istediklerinde, çoğunlukla duydukları söz, "çocukları bırak, defol git" oluyor. Şiddet uygulayan erkekler boşanmaya kalkışan eşlerini, çocukları göstermemekle, kaçırmakla ve çocuklara zarar vermekle tehdit ediyorlar.

Ayrılmak isteyen bir başvurumuzu koca, bekâr kızkardeşine tecavüz etmekle tehdit ediyordu.

Başvuran kadınların bir bölümü eşlerinin, eve başka kadınları getirmek için baskı yaptığını anlattılar. Bir başvuru, kocasının, "sevgilisini" eve getirip, "arkadaş" olması için ısrar ettiğini, kabul etmeyince de çok kötü bir şekilde dayak attığını belirtti. Başka kadınlarla ilişkisini kabullenmesi için karısını zorlayan, eve getirdiği sevgilisine hizmet edilmesini isteyen, yapılmayınca, eşini döven erkeklerin sayısı azımsanmayacak bir orandadır.

Bir başvurumuzu kocası odaya kilitleyip, günlerce aç, susuz bırakmış, çağırdığı insanlarla evde sabaha kadar âlem yapmıştı.

Şiddet uygulayan koca, Semra'yı ve çocukları, annesinin evine gezmeye götürüyor ve onları bırakıp eve dönüyor. Semra eve döndüğünde, komşuları bir kadının eve geldiğini haber veriyorlar. Yüzleyince koca, "ben özgürüm, istediğimi yaparım" diyor. Semra, "ben de özgürüm" deyince koca, Semra'yı, ön dişlerini kıracak şekilde dövüyor ve Semra komşuları tarafından hastaneye kaldırılıyor.

Son yıllarda ortaya çıkan bir başka duygusal şiddet türü de daha politik bir kesimden geliyor. Sonradan İslamcı olan bazı kocalar, eşlerini kapanmaya zorluyor, dışarda çalışmalarını yasaklıyor. "Neyin eksik, karnın tok, sırtın pek, istediğin herşeyi alıyorum, çalışmana gerek yok" diyor ve tesettüre uymasını istiyor. Başvuran kadınlar tarafından fiziksel şiddet olmadığı halde bu tür bir baskının tüm yaşamlarını tehdit ettiği belirtiliyor.

Tehdit: Şiddet İlişkisinin Anahtarı

Şiddet İlişkisini Kim Sürdürmek İstiyor?

"... Seni öldürürdüm ama çocuğa dua et.."

"... Ayrılmaya kalkarsan evi dinamitlerim.."

(Yakın arkadaşı polisler olan koca) *"... benden ayrılırsan infaz ekibi kurdurup, seni öldürtürüm.."*

"... Ayrılırsan seni yaşatmam.."

(Boşanma davası açıldıktan sonra her gün telefonla arayarak) *"... Senin gırtlağını keseceğim."*

(Boşanmak istendiği söylenince) *"... Bir yere gidemezsin, senin ancak ölün çıkar bu evden"*

"... Bir daha ayrılmaya kalk, seni uykunda baltayla öldürürüm."

"... Ben seni sevdiğim için dövüyorum. Boşanmak istersen öldürürüm.."

Kadına şiddet uygulayan erkekler, çıkarlarına uygun olduğu için, ilişkiyi sürdürmek istiyorlar. Şiddet içeren ilişkiye esas olarak, devam etmek isteyen taraf erkek olduğundan, şiddet nedeniyle ilişkiden ayrılmayı düşünen kadınları, tehdit ve yıldırmayla ilişkiyi sürdürmeye zorluyorlar.

"... Öldürülmekten korkuyorum.."

"... Tekrar eve gelip beni öldürecek, korkuyorum.."

"... Eşimin ailesinde adam vurma var. Ayrılmaktan korkuyorum, beni de vururlar.."

"... Eşimin erkek kardeşi karısını bıçakladı, bana da yapacağını söylüyor, yapar.."

"... Beni bayıltıncaya kadar dövüyor, sonra tecavüz ediyor. Boşanmak istediğimi söyleyince ölümle tehdit ediyor. Ondan çok korkuyorum, dediğini yapar.."

Şiddetin sürmesine neden olan en önemli etkenlerden biri, erkeklerin kullandığı tehditlerdir. Kadınlar şiddet içeren ilişkiden ayrılmak istediğinde, en sık ölümle tehdit edilirler. Koca, dünyanın öbür ucuna da gitse, onu bulacağını ve öldüreceğini sürekli kadına tekrarlar ve tehdit eder.

"... Ya evde kalırsın, ya da çocuğu almadan gidersin.."

"... Çocuğu bırak, defol git, yüzünü bile göstermem sana.."

"... Annemin evine gittim ve boşanma davası açtım. Kocam gelip hepimizi bıçakla tehdit etti. Mecburen eve döndüm."

"... terkedince annemi rehin aldı ve üç kurşun sıktı.."

".. kızkardeşini kaçırır, tecavüz ederim.."

"... bütün aileni doğrarım."

(15 yaşında üvey kızı olan baba) *"Benden ayrılırsan kızını kaçıracağım. "*

"... Boşanma davası açtım ama kocama söyleyemiyorum. Beni öldürebilir. Sığınağa gelebilir miyim?"

Şiddet uygulayan erkekler, kadınları ayrıldığı takdirde çocuklarını göstermemekle ve yakınlarına zarar vermekle de tehdit ediyorlar. Bu, kadın üzerinde etkisi fazla olan bir yöntem. Çoğu kadın ailesi desteklese bile kocanın tehditlerinden yılıp, evine geri dönüyor; tabii şiddet ilişkisine de..

"... Eşim boksör. Beni bir kez dövdü, 3 gün komada yattım. O günden beri dayak yok ama istekleri yapılmazsa dövmekle tehdit ediyor. Bunu duyduğumda beni bir titreme alıyor, korkudan her istediğini yapıyorum.."

"... Kocam beni bir keresinde evin ortasındaki direğe bağlayarak dövdü. Şimdi ne derse yapıyorum. Çünkü, itiraz edecek olsam 'direği unutma' diyor."

"... Kolunu ani bir hareketle kaldırdığında bile ben sıçrıyorum. Bana vuracakmış gibi geliyor.."

"... Sana ay sonuna kadar süre tanıyorum: Ya benim istediğim gibi ol ya da çek git bu evden, tabii, çocuğun yüzünü göremezsin.."

"... İstediğim gibi olmazsan başına ne geleceğini biliyorsun."

Yaşanan ve şiddet içeren davranışın, kadınlar üzerindeki etkisini yukardaki ifadelerde görmekteyiz. Şiddet uygulayan erkekler ayrıca, dayak ve kötü muameleyi rahatça sürdürebilmek için, olayı başkalarının duymasını istemezler. Annesi de dahil olmak üzere, "olanları hiç kimseye anlatmaması" için de kadınları tehdit ederler. Erkekler "benim istediğim gibi olacaksın"ı kadınlara kabul ettirmek için şiddeti ve tehdidi kullanırlar.

"... Evi üstüme yapmazsan yüzüne kezzap atarım.."

"... Bileziklerini vermezsen, seni bıçaklarım."

Kadınlar yalnız ayrılmak istediklerinde değil, erkeklerin çeşitli taleplerine karşı çıktıklarında da tehdit edilirler.

EKONOMİK ŞİDDET

"... Çalışmama izin vermedi, sonra 'benim paramla yaşayan asalak' diye beni aşağıladı."

" ...Her hafta, evin geçimi için öyle az para veriyor ve benden öyle çok şey yapmamı istiyor ki, kuruşları dahi hesaplamak zorunda kalıyorum. Kendime bir orkid alacak param olmuyor.."

Şiddete uğrayan her üç kadından ikisine, aynı zamanda ekonomik şiddet de uygulanıyor. Maddi imkânı daha geniş olduğu halde, kadına çok kısıtlı para vererek ondan evin geçiminde mucizeler beklemek, gerçekleştiremeyince de bunu başarısızlık olarak adlandırmak fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin hemen hemen tümünün başvurdukları yöntemlerden biri.

Çalışan kadınların, kazandığı paranın hepsini elinden alan erkekler çoğunlukta. Bunlardan biri, bir akşam, karısının cebini karıştırıp, çok az para ve jeton bulduğu için, eşini feci şekilde dövüyor ve "demek ki, kendine para ayırdın" sözleriyle suçluyor. 3 çocuklu bir başvuran ise, evin zorunlu giderleri için her para isteyişinde dayak yediğini anlattı. Mor Çatı'ya başvuran kadınların çoğunun cebinde hiç para yoktu.

Evin ve kadının gelirini, yalnızca kendisi için harcayan şiddet uygulayan kocalar da var. Kumara, dışarıdaki hayata, birlikte yaşadığı kadına ya da "keyfinin istediğine" harcayıp, eve açlıktan ölünmeyecek miktarda para bırakan erkeklerin tutumu da başvuran kadınların karşılaştığı ekonomik şiddet türlerinden.

Erkeklerin sıkça yaptığı gibi evin gelirini eşinden saklamak, giderlere birlikte tartışarak karar vermemek, ortak biriktirilen parayla alınan evin/mülkün tapusunu kendi üzerine yaptırmak, kadının aileden gelen taşınır taşınmaz mallarını baskıyla elinden almaya çalışmak da ekonomik şiddet kapsamına girer. Bir başvuran bileziklerini vermediği için çok kötü şekilde dövülmüştü.

Başvuran kadınlar arasında çocuklarıyla sık sık evde terkedilen kadınlar da bulunuyor. Zaman zaman eve gelen ve ne zaman geleceği belli olmayan koca, evin giderleriyle ilgili hiçbir sorumluluk almıyor.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN UZANTILARI

Eski Kocadan Taciz

"... Ayrıldığım eşim sık sık gece yarısı telefonla arayarak uyandırıyor ve ağıza alınmayacak küfürler, hakaretler ediyor ve tehditler savuruyor..."

"Mecidiyeköy'de, meydanda, kocamla karşılaştık, bana tekme, tokat, yumrukla saldırdı, çevredeki kadınlar yetişti de canımı kurtardım..."

Emel'in şiddet nedeniyle boşandığı kocası çocuğu hafta sonunda alıyor ve Pazar günü telefonla çocuğu gelip almasını Emel'den istiyor. "Yalnız gel" diyor. Emel çekinip çocuğu almaya kızkardeşiyle gidince "Neden yalnız gelmedin" diyerek saldırıyor ve yumruklamaya başlıyor. Emel'in dudağını patlatıyor, ağzı burnu kan içinde kalıyor.

Bir başvuran kadın, kurtulmak için nafaka bile istemeden boşandığı şiddet uygulayan kocanın sürekli takibinde yaşıyor. Koca evde, işte, sokakta kadına saldırıyor, dövüyor, hakaret ve tehdit ediyor.

"... Kocam iş yerime gelip patrona 'bu kadını işten atın, benden boşanmak istiyor' dedi."

Bir başvuran, şiddet yüzünden boşandığı kocasının yalvarmalarına "değişeceğim" sözlerine inanıp aynı evde oturmaya başlamıştı. Bir gece koca, olur olmaz bir sebeple kavga çıkardığında, şiddetin başlayacağını anlayıp küçük kızıyla birlikte yatak odasına kaçarak kapıyı kilitledi. Öfkeli koca hızını alamayıp kapının camını kırdı, yatağa sığınmış olan kadının ve kızının üstüne kanlı elleriyle yürüyüp yumruklamaya başladı.

Aile ve çevre baskısına rağmen kadınlar bazen ölümü ve her türlü tehdidi göze alarak, büyük mücadelelerle boşandıklarında bile, şiddet uygulayan kocanın saldırı ve tehdidinden kurtulamıyor. Şiddet ilişkisi esas olarak şiddeti uygulayanlarca sürdürülmek istendiğinden şiddet uygulayan kocalar kadınların boşanma ve terketme isteklerine karşı çok sert tepki gösteriyorlar.

Sokağa Taşan Dayak

"Sokakta yumruklamaya başladı. Yere yığıldım, o gün yüz kemiğim çatlamış."

Selin ve Osman çalıştıkları konfeksiyon atölyesinde birbirlerine âşık olmuşlar ve nişanlanmışlardı. Osman arkadaş çevresinde ve işyerinde sevilen biriydi. Ancak, nişandan hemen sonra Osman'ın hareketleri sertleşmeye başladı. Selin'in her hareketini kontrol ediyor, olur olmaz nedenle kavga çıkarıyor, "kıskanıyorum, elimde değil" diyerek Selin'in konuştuğu, selam verdiği herkesi soruyordu. Bir süre sonra dayak başladı. Osman atölyede Selin'e dayak atmaya başladığı zaman herkes sessizce dışarı çıkıyor ve dayağın bitmesini bekliyordu.

Kadına yönelik şiddet genellikle evlerde gerçekleştiriliyorsa da sokağa veya işyerine de taşabiliyor. Şiddet uygulayan erkekler, kamudan tepki gelmediği için eşlerini sokakta dövebilecek kadar kendilerini "özgür" hissediyorlar*. Başvuran kadınların eşlerinin içinde karısının işyerine gidip orada şiddet uygulayanlar olduğu gibi, yalıda verilen "seçkin" bir davette, karısını koridora çekip dövenler de bulunuyor.

* Heval,"Halklara Kardeşlik Kadına Dayak", **PAZARTESİ**, Şubat 1996, S:11, sf.14.

Kayınpederden ve Kayınbiraderden Taciz ve Dayak

Mor Çatı'ya eş dayağı ile birlikte kayınpederin ve kayınbiraderin cinsel tacizine ve dayağına maruz kalan kadınlar da başvurdu. Bu tür tacize aynı evde oturanlarda da rastlanıyor. Kadınlar hem kocanın ailesinin erkek üyelerinin tacizine uğruyor, hem de eşleri ve tacizciler tarafından suçlanıp dövülüyorlar. Taciz, eşe açıklandığında koca öfkesini kadından çıkarıyor, onu suçluyor. Daha sonra ailenin tüm erkek üyeleri birleşip "bu kadın orospu" yaftasını yapıştırarak hep birlikte, tacize uğrayan kadını dövüyorlar.

Geniş ailelerde, cinsel tacizin yanında kayınpeder ve kayınbiraderden dayak da yaygın bir uygulama. Kayınvalidesi ve kaynı ile oturan bir kadını dövmeyi eş değil, kayınbirader üstlenmişti. Eş her seferinde, erkek kardeşine hak veriyordu.

Kayınvalidenin de şiddet uyguladığı durumlar görüldü. Bazı başvuran kadınlar kayınvalide ile eşin birlikte dövdüklerini anlattılar.

Oğuldan Dayak

(Kayınvalide) " ... *Ben de dayak yedim. Oğlan da ne gördüyse onu yapıyor.*."

Kayınvalidesi ile konuşan bir başvurumuza söylenen bu sözler şiddetin nasıl kuşaktan kuşağa süreklilik gösterdiğini ortaya koyuyor. Anneye yönelik şiddeti izleyerek büyümüş erkek çocukların kimilerinde, babayla özdeşleştiğini ve anneyi küçümsediğini gösteren davranışlara rastlanır. Erkek çocuklar bülûğdan sonra babanın geleneksel, erkekçe tutum ve anlayışını benimseyerek davranır, evde anneye ve kız kardeşlere karşı babanın gücünü bölüşürler.

Arkadaşının dükkânında ona yardım eden bir başvurumuza kocası "Beni etrafa rezil ediyorsun" diyerek şiddetle karşı çıktı. Erkek çocuk da babasını destekleyerek annesinin çalışmaması gerektiğini belirtti.

Yıllarca eş dayağına uğrayan bir kadın, Mor Çatı'ya oğlundan dayak yediği için başvurdu.

Bir başka başvuran kadın ise, oğlunun da tıpkı babası gibi kendisine küfür etmeye başladığını anlattı. Bir diğerini kocası iki üvey oğluyla birlikte dövüyordu.

Baba - Ağabey Dayağı

"Ergenlikten beri babam sürekli dövüyor. Bir keresinde banyodan çıkmıştım. Yarı çıplaktım. Babam ağzımdan burnumdan kan gelinceye kadar dövdü. Üstüm açıldı. Elinden kurtulamıyordum."

"... Çocukluğumda babam döverdi, şimdi ağabeyim dövüyor."

Ergenlik çağında olan bülûğdan yeni çıkmış ve baba ya da ağabey dayağına maruz kalan gençler de Mor Çatı'nın başvuranları arasında yer alıyor. Gençler, babaları tarafından dövülüyor, odaya kilitleniyor, okumasına izin verilmiyor ve zorla evlendirilmek isteniyor.

Çocuklar: Şiddetin Küçük Tanıkları ve Savunmasız Kurbanları

"Kocam dayak için, herşeyi bahane eder. Bir gece 'yemek tuzsuz olmuş' diyerek bana saldırdı. 8 aylık bebek, korkudan uyanıp ağlayınca onu da dövmeye başladı."

"... 11 aylık bebeğin dudağını patlattı."

" ... 1,5 yaşındaki kızımı öyle bir dövdü ki, çocuğun dudağı, gözü patladı"

"... Çocukları bacaklarından tutup duvara vuruyor."

" ... 9 yaşındaki kızımı uykudan uyandırıp dövüyor."

" ...17 ve 20 yaşında iki kızım iki de oğlum var. Oğlanlara dokunmuyor. Kızları sürekli dövüyor."

" ... Hiçbir neden yokken 10 yaşındaki kızımı banyoya kapatıp öldüresiye dövüyor."

" .. Uyurken çocukların pipisini sıkıp ya da kulaklarına soğuk su dökerek uyandırıyor, sonra dövüyor..."

Aile içi şiddete uğrayan kadınların büyük çoğunluğu çocukludur. Çocuklar, kadına yönelik aile içi şiddetin hem tanığı hem de kurbanlarıdır. Şiddet yaşanan her üç evden ikisinde çocuklara, baba tarafından şiddet uygulanmaktadır. Şiddet uygulayan erkeklerin büyük bir kısmı çocuklarını düzenli olarak sıra dayağı ile dövüyor, bir kısmı çocukları döverek sokağa atıyor, aç bırakarak , dayakla tehdit ederek korkutuyor. Eş dayağı uygulayan erkeklerin bir bölümü ise evde erkek çocuklar olduğu halde kız çocuklarını ya da yalnızca anneyi koruyan kızları dövüyor. Şiddet uygulayan erkeklerin çocuklarını uykudan uyandırıp dövdüğü de belirtildi. Hızını ve hıncını alamayan öfkeli babalar 3 aylık bebeğe bile şiddet uygulayabiliyor.

- Bir şiddet uygulayan koca 6 yaşındaki kızı yatakta uyurken büyük bir saksıyı yatağa fırlatıyor ve çocuğun canı tesadüfen kurtuluyor.

- Bir başka baba sık sık kızını uykudan uyandırıp dövüyor.

- Bir baba annenin kaba etlerini bıçakladıktan sonra 3 aylık bebeği dövüyor. 5 yaşındaki erkek çocuğun ise baba dayağından gözleri kör oluyor.

- Bir baba 8 aylık bebek masanın üzerindeyken masayı iterek deviriyor çocuk masayla birlikte yere düşüyor.

Kadına yönelik şiddetin yaşandığı evlerde çocuklar hem ağır şiddete uğruyor, hem de anneye uygulanan şiddetin tanığı, izleyicisi oluyorlar. Başvuran

kadınlar çocuklarının duygusal durumunu "korku ve panik içindeler, tedirginler" biçiminde tanımlıyor. Bir anne çocukları için "Çocukların hepsi psikolojik olarak özürlü sayılırlar" diyordu. Şiddete tanık olan çocuklarda gece işemeleri, uykuda gezme görülüyor. Daha çok kız çocukları, okulda başarısızlıkları ve içine kapanık halleriyle dikkat çekiyor. Uyku bozukluğu çekiyorlar, uykularında korkuyorlar.

Ayrıca boşanmak isteyen bazı kadınların çocukları, anneyle kalmak istediklerini söyleyince babadan dayak yiyorlar.

Mor Çatı'ya başvuran kadınların bir bölümü kendilerini kontrol edemeyip çocuklarını dövdüklerini anlattılar. Ancak bundan suçluluk duyuyorlar ve çocuklarını dövmemek için bizden destek istiyorlardı. Oysa hiçbir erkeğin "Ben çocuklarımı dövüyorum ama bunu yapmak istemiyorum, bana destek olun" talebiyle, bir kliniğe, hastaneye ya da doktora başvurduğu şimdiye kadar görülmedi.

ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARI

ENSEST DOSYASI

Mor Çatı'yı aramak için tam bir yıl bekledi. "Ensest" konusu ele alınan bir dergiden kesip sakladığı Mor Çatı telefonunu, aramakta uzun süre kararsız kaldı. Birkaç kez numarayı çevirdi ve konuşmadan ahizeyi yerine koydu.

Halide, bir Akdeniz kentinde oturuyordu. Küçükken (galiba 8 yaşındaydı) bir gece acı duyarak uykudan uyandı. Karanlıkta yanındaki babasını farketti. Baba, onun hiç anlamadığı bir şeyler yapıyordu. Korkudan bağırmak istedi, kocaman eller ağzını kapadı. Kızkardeşi de aynı odadaydı ama duymadı onu. Sonra baba yataktan çıktı, ona ağlamamasını ve bağırmamasını söyledi. Hiç kimseye söylemezse yarın ona büyük bir hediye alacaktı. Ne zamandır istediği bisikleti hem de.. Halide babası gidince ağlamaya başladı. Anne uyandı, yanına geldi. Baba da yeni uyanmış gibi yapıp odaya geldi. Anne Halide'yi yatıştırdı, kötü bir düş gördüğünü sanarak. Ve Halide'nin dudakları o günden sonra bu konuda bir şey söylemek için hiç açılmadı. Kâbus ve korku dolu geceler başlamıştı. Halide'de çok geçmeden uyku bozuklukları başgösterdi.. Halide'nin yüksek öğrenimli, saygın bir işi olan ve dostları tarafından çok sevilen "babası" bazı geceler yanına geliyordu. Sonra onu annesine ve hiç kimseye söylememesi için tehdit ediyor, korkutuyordu. Halide her gece yatağa yattığında huzursuzlanmaya başlıyor, uykusundan sıçrayarak uyanıyor, her an gelebilecek olan babayı korkuyla bekliyordu. Çocuk aklıyla düşünüp bir önlem buldu. Kendisini korumak için üst üste üç külot giymeye başladı.

Ev artık onun için güvenli bir yer değildi. "Annem de beni koruyamıyor" diye düşünüyordu. Annesinin o söylemeden durumu farketmesi için dua ediyor, onu kurtarmasını istiyordu. Ama anne, hiçbir zaman farketmedi.

Halide o günleri yalnız olduğu, kendisine yardım edebilecek hiç kimsenin bulunmadığı, korku dolu gecelerle hatırlıyor. Mor Çatı'yı aradığında Halide 28 yaşındaydı, evden ayrılmış ve bir işte çalışmaya başlamıştı. 14 yaşına geldiğinde babasına, evde herkesin yanında çok kötü davranmaya başladı. Ona bağırıyor, hakaret ediyordu. Böylece babanın "gece ziyaretleri" kesildi. Baba Halide'den çekinmeye başladı. Artık onu, herkese ve anneye söylemekle Halide tehdit etmeye başlamıştı. Bütün bunlar Halide'nin öfkesini dindirmiyor, içinde duyduğu ezikliği, kırıklığı ve korkuyu azaltmıyordu bile. Anne ise kızının bu isyankârlığını ve babaya karşı saygısızlığını bir türlü anlayamıyordu. Yıllar birbirini kovaladı. Halide eğitimini tamamladı. Aynı odada olmaktan bile çok büyük rahatsızlık duyduğu babayı görmemek için, yakındaki başka bir kentte bir işe başvurdu ve lojmanlarında kalmaya başladı. Hiç değilse bir şey yokmuş gibi yapan babayı artık görmüyordu. Ancak çok derin ruhsal sorunları vardı. Halide hiç bir erkeğe güvenmeyen, sert, mutsuz, uyku bozukluğu ve ağrılar çeken bir genç kız oldu. Çevresinde fazla arkadaşı yoktu. Arkadaşları onun bazı hareketlerini anlayamıyorlar, bazen onu "garip" buluyorlardı. İnsanlara güvenemiyor, yakınlık kuramıyor, kimsenin yaklaşmasına da izin vermiyordu. Mor Çatı danışmanıyla görüşmesinde sürekli olarak "Neden ben?" sorusunu tekrarlıyordu.

Halide'nin öyküsü bütün çocuklar gibi savunmasız bir çocuğun, babanın cinsel istismarı ile yaşadığı korkuları ve belki yaşam boyu giderilemeyecek olan mutsuzluğunu ortaya koyuyor. Mor Çatı'ya 47 çocuk, genç kız ve kadın, çocukluk çağı cinsel istismarına uğradığı için başvurdu. Bizimle telefonda konuşurken sürekli ağlıyorlar bir adım daha atacak kadar kendilerini güçlü hissetmiyorlardı. İsimlerini vermekten çekindiler, aranmayı, bulunmayı istemediler. Mor Çatı'ya eşinden şiddet gördüğü için başvuran dört kadınla yapılan görüşmeler ve grup terapiler sırasında, çocuklukta cinsel istismara uğramış oldukları ortaya çıkarılabildi.

Çoğunun öyküsü Halide'ninkine benziyor. Baba dışında ağabey ve üvey ağabey, amca, dayı gibi yakın akrabaların cinsel istismarına uğrayanlar da görülüyor.

Ayrıca ensest başvurularımızın azımsanmayacak bir bölümü ailedeki birden fazla kişinin cinsel istismarına uğramışlardı.

Cinsel istismara uğrayan çocukların yaşları 3 ila 16 arasında değişiyordu. Aralarında babasının tecavüzüne uğramış iki erkek çocuk da (3,5 ve 6 yaş) vardı.

Çocukların büyük bir bölümü tarafından istismar, ilk defa olarak anneye anlatıldı. Bunu, kız kardeşe/ablaya ve bir akraba ya da arkadaşa açanlar izliyor. Mor Çatı'ya gelmeden önce sorununu hiç kimseye anlatamamış olanlar da var.

Anneler istismardan haberleri olduğunda ya çok üzülüp hiçbir şey yapmıyorlar ya destek olmaya çalışıyorlar ya da inanmak istemiyorlar, kızlarını suçluyorlar, olanlardan onu sorumlu tutuyorlar. Ensest yaşanan ailelerde cinsel istismar, büyük kız çocuğun büyümesiyle birlikte sıradaki küçük kız çocuğuna yöneliyor. Görüşme yapılabilen ensest başvurularının çoğunda, kız kardeşlerin de istismara uğradığı saptandı.

Ensest mağdurlarına genital girişle, genital giriş için girişimle, oral seksle, üstten ilişkiyle ve anal girişle cinsel istismarda bulunuluyor.

Başvurular, aile içinde çocuklara, özellikle, kız çocuklara yönelik cinsel istismarın ne denli yaygın olduğunu ortaya koyuyor. Ensest, mağdurları tarafından hemen anlatılması, açıklanması, dışa vurulması mümkün olmayan, insanda ağır duygusal izler bırakan bir cinsel şiddet türüdür. Mor Çatı'ya ulaşamayan ya da bizim ulaşamadığımız çok sayıda çocuğun ve genç kızın bu istismar kıskacı içinde yaşadığını artık biliyoruz.

TECAVÜZ: CİNSELLİĞİN DEĞİL SALDIRGANLIĞIN İFADESİ

Türkiye'ye gezmek üzere gelmiş olan Yeni Zelandalı Ulman, Marmaris'teki tatilden İstanbul'a dönüşte otobüsten Topkapı'da, akşam saat 9 civarında iner. Orada bulunan resmi elbiseli bir memura (polis olup olmadığını tespit edemedik) Sultanahmet'e nasıl gideceğini sorar. Polis yoldan geçmekte olan bir minibüsü durdurup Ulman'ı bindirir ve şoföre Ulman'ın Sultanahmet'e gideceğini söyler. Minibüs boştur, yalnızca şöför muavini vardır. Uzun bir süre gittikten sonra Ulman, kuşkulanmaya başlar. Kentin dışında bir otoyola çıkılmıştır. Tahminen bir buçuk saat sonra Ulman inmek istediğini söyler, ayağa kalkar ve muavin üstüne atlar boğuşmaya başlarlar, şoför de son hızla arabayı sürmekte ve muavine birtakım emirler vermektedir. Ulman o kadar çok bağırır ve direnir ki sonunda bir benzin istasyonunda durur, onu aşağı atar ve hızla uzaklaşır.

Benzin istasyonunun bürosundan iki adam dışarı çıkar Ulman'ı yerden kaldırır, yara berelerine ilaç bulur ve ona çay ikram eder. Ulman biraz kendine gelir gibi olunca, hemen dönmek istediğini söyler ve adamlardan yardım ister. Vakit gece yarısını geçmiştir. Adamlardan biri işaretlerle, bu saatte otele gitmesinin tehlikeli olacağını, arka tarafta bir oda olduğunu ve sabaha kadar orada dinlenebileceğini anlatır. Ulman önce itiraz eder. Adam, kuşkulan-

maması için Ulman'a kendisinin evli olduğunu ve çocukları olduğunu anlatır. Ulman sonunda ikna olur ve arkadaki odaya doğru yürürler.

Kapıdan içeri girdikleri anda adam nereden bulduğu anlaşılmayan bir sopayla karşısına dikilir, kapıyı kilitler ve Ulman'a tecavüz eder. Ulman gece 02:30'da odadan perişan bir halde çıkar, yolun karşı tarafına geçip bir yolcu otobüsünü durdurur, konsolosluğa gider ve sabah olunca Mor Çatı'nın kapısını çalar.

Toplumda yaşanandan daha azının ortaya çıkması, çoğunlukla kadına yönelik bir şiddet türü olan ırza tecavüzün açıklanmasındaki zorluklara bağlanmalıdır. Ülkemizde cinsel şiddete uğrayanlar için ne adli düzeyde ne de tedavi düzeyinde özel eğitilmiş birimler ve gereken yasal düzenlemeler olmadığından tecavüze uğrayanlar, olayın şokundan sonra, bir de ispatlama yükünü taşıyorlar.

Ulman'la birlikte Topkapı'dan gidilebilecek hemen bütün yönlere doğru, saldırganları bulmak için dolaştık, benzin istasyonları aradık. İhtimaller o kadar çoktu ki ve gece karanlığı, yörenin yabancısı olmak öyle büyük bir dezavantajdı ki, hiç bir iz bulamadık. Resmi elbiseli memuru bulmamız mümkün olmadı. Ulman daha sonra şikâyetçi oldu, ama sonuçsuz kaldı ve arkasında çok kötü anılarla ülkesine döndü...

ŞİDDET UYGULAYANLAR NASIL ERKEKLER

Mor Çatı'ya beş yıl içinde, şiddet nedeniyle başvuran kadınlar içinde eş dayağına, enseste, tecavüze ve cinsel tacize uğrayanlar bulunuyor. Şiddeti uygulayanlar kimler? Yaygın olarak düşünüldüğü gibi, "hasta, sapık ruhlu" erkekler mi, uyuşturucu müptelası, alkolik veya kumarbazlar mı?

Şiddet uygulayan erkeklerin, yalnızca, "hasta ruhlu ve alkolik" olduğunu düşünenlere, yanıtımız kesinlikle "hayır". Hepsi normal, bildik, tanıdık biçimde davranan erkekler. Çoğunlukla kadınlar şiddet uygulayan kocalarını "dışarıda melek" olarak tanımlıyorlar. Hatta bazıları, bu nedenle ailesine ve dostlarına, şiddete uğradığını söyleyemediğini, kendisine inanmayacaklarından emin olduğunu ifade etti. Dışarıda "melek" olan bu erkekler evde "azrail" ve "zorba" kesiliyorlar.

Alkol kullanımı şiddeti iki yönlü etkiliyor. Alkollü olduklarında erkekler, daha "rahat ve fütursuzca" şiddet uygulayabiliyor ve şiddeti alkolün arkasına sığınarak açıklayabiliyorlar: "Alkollüydüm o yüzden oldu" sözleriyle, eşlerini terketmemesi için iknaya çalışıyorlar. Alkol bu durumda şiddetin özürü durumuna geliyor. Alkol şiddetin kaynağı değil erkeklerin kullandığı bir araçtır.

Şiddet uygulayan erkeklerin yaşları, 16-78 arasında değişiyor. En kalabalık yaş grubu 30 - 50 arasındaydı.

Şiddet uygulayan erkeklerin büyük bölümünün gelir getiren bir işi var, geri kalan kesim ekonomik olarak faal olmayanlar grubunda yer alıyor. Gelir getiren faaliyeti olanların büyük bir grup oluşturması, toplumun şiddet uygulayanların "işsiz, bir baltaya sap olamamış" erkekler olduğuna dair ön yargısını geçersiz kılıyor.

Şiddet uygulayanlar mühendis, doktor, mali müşavir, yazar ve sanatçılar;döviz bürosundan lokantaya, pazarcılıktan, market işletmeciliğine, tesisatçılıktan, marangozluğa , küçük imalatçılığa kadar pek çok değişik işte çalışan esnaflar, polis, bekçi, zabıta gibi kamu kesiminde çalışanlar, büro elemanları, inşaatçılar,muhasebeciler; her meslek grubundan ve her kesimden erkekler.

AİLELERİN, TOPLUMUN VE PROFESYONELLERİN ŞİDDETE KARŞI TUTUMU

Ailelerin Şiddete Yanıtları

" Gelinliğinle girdin, kefeninle çıkarsın"

"Senin yerin kocanın yanı.."

"Kocandır, dayak yesen de otur oturduğun yerde..

"Yuvanı dağıtma.."

(Mor Çatı'yı arayınca) *"Bizim aile şerefimiz var."*

(Erkek kardeş) *"Ben dul kardeş istemem."*

"Bizim ailede kimse ayrılamaz."

(Baba, kocaya teslim ettikten sonra) *"Bir daha dönersen ayaklarını kırarım."*

(Ağabey) *"Tabi ki döver, sen şimdi kimbilir ne yaptın ki kocan seni dövüyor."*

(Baba ve ağabey sığınmaevinden zorla çıkarıp, kocaya teslim ettikten sonra) *"Sen az dövüyorsun, bundan sonraki dayaklarında biz de yardım edelim."*

"Kendin evlenmeyi istedin, çek!"

"Kendin gittin madem, çekeceksin!"

(Anne;abla) *"Biz çektik, sen de çekeceksin.."*

(Anne) *"Ben de senin babandan dayak yedim. Erkeğe karşı gelinmez."*

(Eve hapsedildiğinde) *"Biraz daha dayan, değişir."*

"Ne yapalım, idare et, boşanacak değilsin ya!?.."

"Orospu olacaksın"

"Boşanırsan orospu olursun."

"Tek başına dışarda kötü yola düşersin.."

Şiddete uğrayan kadınlar ilk önce kendi ailelerine başvuruyorlar. Sırma, eğer polise değil de ailesine başvursaydı neler olacağını, daha önce ailesinden destek istediği için biliyordu. Babası ve annesi "Kötü yola düşer" endişesiyle hareket ediyor, kızlarının boşanıp dul kalmasını istemiyorlardı. Kızları dayak yese de, evliliğini bozmamalıydı.

Mor Çatı'ya başvuran her üç kadından yalnızca biri, ailesinden destek görüyor. Diğer aileler ya ilgisiz kalıyorlar ya da boşanmasına karşı çıkıyorlar. Kadının ailesindeki bazı erkek üyelerin şiddeti desteklediği de oluyor:"İyi yapmış, ben olsaydım daha kötü yapardım seni!"

Annelerin ikircikli kaldığı görülüyor. Dul olarak yaşamanın zorluğunu bildiklerinden, kızlarının boşanmasına ve yeni bir hayat kurmasına destek olmak istemiyorlar. Kendileri de şiddete uğramış olanlar, şiddeti desteklememekle birlikte, kızlarına genellikle tevekkül öneriyor, şiddet ilişkisine "katlanması", "yuvasını bozmaması" gerektiğini söylüyorlar.

Şiddete uğrayan kadınların destek almak için başvurdukları ailelelerinde de baba ve koca şiddeti yaşanıyor. Anne, dayak yiyen kızına genellikle kendisinin de dayak yediğini ama, dayandığını söylüyor. "Çekeceksin kızım, erkekler böyle, yuvanı bozmayacaksın. Ben az mı dayak yedim."

Buna karşılık kimi aileler, kızlarına destek oluyormuş gibi gözükerek, çocuklarını bırakarak eve dönmesi koşulunu öne sürüyorlar. "Çocuklarını bırak gel, bu eve o adamın çocukları giremez". Kadınlar, bu koşulu büyük bir çoğunlukla reddediyorlar. Bu tutum destekmiş gibi gözükse de, şiddete uğrayan kadınlar için ikinci bir baskı ve tehdit oluşturuyor. Çünkü kadınlar, genellikle çocuklarından ayrılmak istemiyorlar.

Emniyet Görevlileri: "Kocandır Döver de Sever de..."

"Bir Cumartesi sabahı, kocam 'Sular kesik, bu evde yıkanmak bile mümkün değil' diye bağırmaya başladı. 'Bana niçin bağırıyorsun, suyu ben mi kestim?' deyince, beni tuttuğu gibi, duvara fırlattı. Omuz kemiğimde büyük bir acı hissettim. Yere düştüm. Yığılıp kalmışım. Bu sefer karnıma, böğrüme, boşluğuma tekmelerle girişti; nefessiz kaldım. Öldürücü darbeler vurdu hep. Sonra kapıyı vurup, çekip gitti. Artık yeter, dedim kendi kendime. Karakola gidip, bu adamı şikâyet edeceğim, cezasını bulsun. Belki bir ceza verirler. Bir gün öldürecek bu adam beni ya da ben onu öldüreceğim. Çocuklar da büyüdü, artık anlıyorlar dövüldüğümü. Küçükken sesleri duyunca, ikisi de korkudan ağlamaya başlıyorlardı. Şimdilerde, bir garip oldular. Baba eve geldi mi, kaçacak delik arıyorlar."

"Evden zorlukla çıktım ve önce yakındaki karakola yöneldim. Kapısında, bir polis durdurdu ve morarmış gözüme bakarak, sordu: 'Nereye hanım?'.'Şikâyetçiyim': 'Kimden şikâyetçisin?'. 'İçerde anlatırım".

"İçerde sordular. 'Hanım ne oldu, kimden şikâyetçisin?', 'Kocamdan' deyince, hepsi birden 'Haa, şu iş' deyip, arkalarına yaslandılar. Tek tek anlattım kocamın yaptıklarını. Ağrımaya başlayan omzumu gösterdim. Bacaklarım tutmuyordu tekmelerden. Şikâyetçi olduğumu söyledim. Komiser: 'Oldu mu ya? Bu bizim işimiz değil, biz karışmayız aile kavgasına' dedi. Ben, ne kadar 'Ama, bu bir aile kavgası değil, kocam beni her fırsatta dövüyor, bir gün öldürecek, elinde kalacağım' dedimse de onlara dinletemedim. Bana 'kocandır, döver de sever de' dediler. Şikâyet dilekçesini yazmak, tutanak tutmak istemediler. Bir an önce eve dönmemi söylediler. 'Bir daha karakola gelme, atarız kocanı içeri, senin için daha kötü olur' dediler. Kocamın huyuna gitmeliymişim. Bense, 'evdeki suları da ben kesmedim ya' diyordum. Bir saat sonra tartışacak gücüm kalmadı. Karakoldan şikâyetçi olmadan çıktım. En yakın hastaneye gittim. Yaralarımı gösterip, merdivenden düştüğümü söyledim. Omuz kemiğimdeki çatlak röntgende belli olunca, doktorlar istirahat önerdiler. Çaresiz eve döndüm."

"... Defalarca karakola gittim, zabıt tutmadılar."

"...Daha önce, dayak yemiş bir kadının karakoldan kovulduğuna tanık oldum, bu yüzden, gitmekten vazgeçtim."

"... Karakolda dayak yediğimi söyleyince polisler: 'Televizyon seyredeceğine, bulaşıkları yıkasaydın' diyerek şikâyetimi geri çevirdiler."

"... Kocam beni, ayrılırsam öldürmekle tehdit ediyordu. Karakola gittim ve 'tehdit altındayım' dedim. Polisler: 'Öldürürse cezasını veririz' dediler."

" ... Bir gece kocam dayaktan sonra, bıçakla üstüme yürüyünce canımı kurtarmak için evden kaçtım. O halde karakola gittim. Polisler, 'nüfus kağıdın yok, işlem yapamayız' dediler ve beni eve geri gönderdiler."

"... Çok kez karakola gittim. Polisler kocamı çağırıp nasihat ediyorlar ve eve geri gönderiyorlardı. Kocam: 'Artık istediğin zaman haber ver' diyordu. Annem, 'karakol da bıktı sizden' dedi."

"... Kocam öldürmekle tehdit ediyordu. Savcılığa başvurdum. Savcı: 'Ne yapalım yani, yatağınızın başına polis mi koyalım? Kocan öldürürse dava açarız. Hem biz canavar mıyız ki kocanı korkutalım?' dedi ve şikâyet dilekçemi kabul etmeyip beni kovdu."

"... Eşim tabancayla geziyordu ve beni vuracağını söylüyordu. Karakola şikâyet ettim. 'Karı koca arasında olur böyle şeyler' dediler."

"... Komiser, 'kocandır döver de sever de' dedi. 'Severken gelmiyorsunuz, döverken mi geliyorsunuz' diyerek beni dışarı çıkardı."

" ... Kocamdan şikâyetçi olduğumu söyleyince polisler alay etmeye başladılar, aralarında gülüyorlardı."

(Polisler ilgilenmeyince, koca) *"Bak gördün mü kendin rezil oldun.."*

(Koca) *".. Seni karakoldan kovarlar.."*

(Koca polislere) *"... O akıl hastası, deli, benim dayak attığımı söyleyecektir, inanmayın.."*

Başvuran kadınların anlattıklarından seçilen bu uzun alıntılar, şiddete uğrayan kadınlara, karakola başvurduklarında nasıl davranıldığını çok çarpıcı bir biçimde gösteriyor. Şiddet gören kadınlara, karakollarda olumsuz davranılıyor. Görevliler, karakola başvuran kadınların çok büyük bir bölümünü şiddet uygulayan kocayla barıştırıyor ve kadını eve geri gönderiyorlar, tutanak tutmayıp, şikâyetini ciddiye almıyorlar. Kadınların en sık duydukları söz "Biz aile kavgasına karışmayız" oluyor. Polislerin kocanın akrabası ve dostu olduğu durumlarda ise kadınlar şikâyet hakkını tamamen kaybediyorlar. Memurların büyük bir bölümü, şiddete uğramış kadınları kovuyor, alay edip küçümsüyor ya da "kocanı içeri atarız, ortada kalırsın" tehdidiyle korkutuyor.

Karakola başvuran kadınların memurlar tarafından Mor Çatı'ya yönlendirilmeleri son yıllarda izlenen bir gelişme oldu. 1994 ve '95 yıllarında başvuranların bir bölümüne karakolda iyi muamele yapıldığı ve Mor Çatı'nın telefon numaralarının verildiğini gözlemlendi. Ancak bu konuda henüz katedilecek çok yol var. Öncelikle, şiddete uğramış bir kadınla karşılaşan polis memurlarının özel bir eğitimden geçirilmeleri ve karakollarda kadına uygulanan şiddet ve taciz konusuyla ilgili özel birimlerin kurulması gerekiyor.

Hekimlerin Şiddete Kapalı Gözleri

"... Adli Tıp'ta doktorlar çürüklerime baktılar, 'bunlar eskimiş' dediler. Elime bir kâğıt verip gönderdiler."

Tıp alanında, aile içi şiddetin tanınması ve doktorlar tarafından yazılan raporlarda, neden olarak "darb"ın bulunması, şiddete uğrayan kadınlar için çok büyük önem taşıyor. Ancak, çoğu kez hekimler ve sağlık personeli "profesyonellerin kadına yönelik şiddete direnişi" olarak adlandırdığımız bir tutum sergiliyor, darbı ve dövülmeyi görmek istemiyorlar. Hastaneye başvuracak kadar ağır bir biçimde şiddete uğramış kadınları, tıbbi yardım almak üzere genellikle, şiddet uygulayan kocalar götürüyorlar. Yanlarında nöbet tutup, kadının şikâyetçi olmamasını, raporda "darptan ötürü" ibaresinin bulunmamasını sağlıyorlar. Bu nedenlerle, hekimlerin ve sağlık personelinin, aile içi şiddet konusunda, özel bir eğitimden geçirilmeleri ve bu konudaki duyarlılıklarını artırmaları gerekmektedir.

Hekimlerin, kadının bedeninin çeşitli yerlerinde ve hassas bölgelerinde yaralar, morluklar gördüklerinde, açıklanması ve anlaşılması güç olan bere ve darp izi bulduklarında, kadının eşi ya da birlikte olduğu kişi tarafından dövülmüş olabileceği ihtimalini düşünmeleri gerekir. Bu durumda kadınla yalnız olarak konuşmak ve isterse açıklama yapabileceğini ona söylemek tek doğru tutum olacaktır. Kadına yönelik aile içi şiddeti durdurmak için, şiddete uğramış kadınlarla ilk karşılaşanlar olarak, hekimlerin ve sağlık personelinin teşhisi doğru koymaları ve kadına destek olmaları çok önemlidir.

ŞİDDETİN SONLANMASI SÜRECİ

Kadınların Direniş Biçimleri, İlişkiden Uzaklaşma ve Şiddete Son Verme Çabaları

Kadınlar kendilerine şiddet uygulayan erkeklerle öncelikle iletişim kurmaya çalışarak sorunlarını çözmeye çalışıyorlar. Yaşadıkları şiddetin erkeğin bir probleminden kaynaklandığını düşünüyor ve "Üzüldüğün bir şey mi var? Sana nasıl yardımcı olabilirim? Zorlukları birlikte aşmaya çalışalım" gibi sözlerle sanki mağdur olan erkeklermiş gibi onlara destek olma yolunu seçiyorlar. Mor Çatı'ya başvuran kadınların tamamı bu girişimlerinin sonuçsuz kaldığını belirttiler. Yaşadıkları şiddetten dolayı kendilerini suçlayan, utanç duyan, özgüvenlerini kaybedip, çaresizliğe ve yalnızlığa kapılarak, çıkış yolları olmadığını düşünen umutsuz kadınlar, zamanla ilişkiden uzaklaşarak, hastaneye, adli makamlara şikâyet ederek, aile içi şiddete karşı çalışan kurumlara ulaşarak ve sığınakta kalarak şiddete son vermeye çabalıyorlar.

Şiddet Ortamında Kadınların Kendilerini Savunma Yöntemleri

"... Dövdükçe sustum, sustukça azdı. Kimse duymasın, dedim. Dört duvar arasında kalsın, dedim. Ben sakladıkça tepeme çıktı, artık sokaklarda dövmeye başladı. Sonunda çenemi kırdı."

(22 yıllık şiddet dolu evlilikten sonra) *"... Çok fedakârım. Bütün işlerini yaparım. Ayaklarını bile yıkarım, tırnaklarını keserim, kravatını bağlarım. Ama yaranamıyorum.."*

"... Kocamı sevdiğim için her türlü baskıya boyun eğdim..."

"Çocuklarım için katlandım."

" ... Bir süre daha bekleyeceğim. Onun söylediği her şeyi yapacağım. Bakalım dayak için ne bahane bulacak?"

" ... Şiddet yok, çünkü, onun isteklerinin dışına çıkmıyorum. Kadınlar hak-

larını aradıklarında şiddet yaşıyorlar. Çocuklarım için kendi yaşamımdan vazgeçtim."

(Üniversite mezunu) *".. Çıkış yolu bulamıyorum.."*

"...Cehennem hayatı yaşadım ama yine de her şeye rağmen mücadele ettim. Sırf çocuklarım babasız kalmasın diye.."

Başvuran kadınların bir grubunda, şiddeti sonlandırmak ve "normal" bir aile hayatına dönmek için, şiddet uygulayan erkeğin her dediğini yapmak, onu memnun etmeye çalışmak eğilimini gözlemledik. Ancak bu tutumun şiddeti durdurmak bir yana azalmasını bile sağlamadığını yaşayarak görmüşlerdi.

"27 Senedir, 27 Dakika Bile Konuşmadık, Onunla..."

"... Onunla konuşmaya çalışıyorum ama dinlemiyor.."

Kadınların, şiddet gördükleri erkeklerle konuşma, konuşarak sorunları çözme çabası, şiddet uygulayan erkekler tarafından genellikle, önemsenmiyor. Bir başvurunun, 27 yıllık ilişkisinde, 27 dakika bile konuşamadıkları yolundaki sözleri, şiddet içeren ilişkinin doğasını çok iyi anlatıyor. Kadınların; sorunlarını anlatma, şiddet uygulayan erkekleri ikna etmeye yönelik çaba ve istekleri genellikle bir başka saldırının, hakaretin ya da aşağılamanın nedenini oluşturuyor.

Kadınlar Şiddet Uygulayan Erkekleri Nasıl Görüyorlar?

"... Eşim, hep kendi dediği olsun isteyen, boyun eğmeyince şiddete başvuran, kendisi hiçbir şey yapmayıp hep hizmet bekleyen biri.."

"... Benim eşim (mühendis) dost sohbetlerinde kadın-erkek eşitliğini savunuyor, 14 yıldır dayak yiyorum.."

"... dengesiz ve bencil olduğu için dayak atıyor.."

" ... sofrada en iyi yemekleri o yer, bizim onun yanında tavuk falan yememiz yasak. Çocuklara gizlice yediriyorum."

Merkeze geldiklerinde başvuran kadınların büyük çoğunluğunun şiddet uygulayan erkek ve ilişkileri hakkındaki duygu ve düşünceleri bütünüyle olumsuzdu. Olumlunun ve olumsuzun iç içe olduğu, karışık duygulara sahip olanlar da olmakla birlikte olumlu hisler besleyen hemen hemen hiçbir kadın yoktu.

İlişkiden Ayrılma İsteği

"... Ayrılmak istiyorum. 6 aylık bebeğimle ne gidecek yerim, ne de işim var.."

(20 yıllık şiddet dolu evlilik, 2 çocuk, yaş 36) *"... Ayrılmak istiyorum ama çok güçsüzüm, kendime hiç güvenim yok. Şimdi ne yapabilirim, hiç çalışmadım, dışarı dahi çıkmadım.."*

"... Ayrılabilmek için bir işe girdim, kocam bulup zorla geri getirdi. Hayatımı düzene koymak istiyorum. Ayrılmayı, çalışmayı, sakin bir hayatı istiyorum.."

Mor Çatı'ya başvuran kadınların çoğu, şiddet ilişkisinden ayrılmak istediklerini belirttiler. Ancak türlü ekonomik zorluklar, yüksek kiralar, işsizlik onların isteklerini gerçekleştirmelerini güçleştiriyordu.

İntihar - Öldürme Kıskacı

(Telefonda) *"... Şu anda elimde sigara ölmeyi ve öldürmeyi düşünüyorum. Sol kolum tutmuyor, kocam bükerek kaslarını yırtmıştı."*

"... Hergün dayak yiyorum. Çocuğumu ve kendimi öldürmeyi düşünüyorum. Başka türlü kurtuluş yok."

"... Adamı öldürmek için satır aldım. Hastalanıp yattım, tekmeyle dövdü. Sürekli bıçağı boğazıma dayayıp 'kelleni keserim' diyor."

"... Beni döversen uyuyunca kafana baltayla vururum, dedim ona. Adam kapısını kilitleyerek yatmaya başladı.."

Kadınların şiddete son verme çabası her zaman aileyi, karakolu ve mahkemeyi kapsamıyor. Bazen, tepkileri kendilerine zarar vermeye dönüşüyor. Öyle ki, Mor Çatı'ya başvuran kadınların çok büyük bir çoğunluğu bize ölmek istediklerini ve ölmeyi düşündüklerini söylediler. Mor Çatı gönüllüleri ve danışmanları adli makamlara şikâyeti de kapsayan hukuksal hakları konusunda bilgilendirerek başka seçenekleri olduğunu hatırlatıyorlar.

Rapor Alma va Adli Makamlara Şikâyet

"... Göğsümü ve sırtımı öyle çok tekmeledi ki ciğerlerim zedelenmiş. Hastaneye götürdü. O gece, tedavi olmadan zorla beni hastaneden çıkarıp eve getirdi."

Doktor, hastane ve adli tabip raporları, şiddetin, kadınların bedenlerinde yaptığı tahribatın belgeleri oldukları için, şiddete karşı mücadelede büyük önem taşıyor. Başvuran her üç kadından ikisi, şiddet sonucu, devlet hastanesi veya özel bir klinikte tedavi edilmiş, ancak bir bölümü hastane raporu veya adli tabip raporu alabilmişlerdir. Bu raporlara rağmen kadınlar, eşleri hakkında cezai takibat yapılması isteminde bulunmamışlar, bu istemde bulunmaya kalktıklarında karakoldaki polisler ve yakınları tarafından vazgeçirilmişlerdir. Günümüzde yürürlükte bulunan yasalara göre, cezai takibat için, 10 günlük adli tabip raporu alınmış olması gerekiyor. Ancak,10 günlük rapor alabilmek kadının öldürülesiye dövülmesi halinde bile mümkün olmayabiliyor. Dahası, şiddete uğrayan kadınlar, hastaneye genellikle şiddet uygulayan kocalar tarafından götürülüyorlar. Koca, kadının rapor almaması ve şikâyetçi olmaması için baskı yapıyor. Sağlık ekibi de mağdurla yalnız görüşme ilkesini uygulamıyor.

İlişkiden Uzaklaşma

Mor Çatı merkezine başvuran bir kadın: " ... *Ben bu sandalye üzerinde de uyurum. Yatak olmasın ne olacak? Beni buradan bir yere gönderemezsiniz..*"

" ... *Kömürlükte bile yaşamaya razıyım, bana yardım edin..*"

Şiddete uğrayan kadınlar, iddia edilenin aksine, şiddet ilişkisinden uzaklaşmak ve ilişkiyi terketmek istiyorlar. Kadınların, şiddet yaşanan ilişkiden uzaklaşma çabaları, onların şiddete boyun eğmediklerinin, şiddeti kabul etmediklerinin bir göstergesidir.

Mor Çatı'ya başvuran kadınlar, şiddet yaşadıkları ilişkiden uzaklaşmak için birkaç kez ve farklı yollar deneyerek girişimde bulunuyorlar. Önce, ailelerinden destek istiyorlar, sonra karakolda tutanak tutturuyorlar ve/veya savcılığa suç duyurusunda bulunuyorlar, mahkemeye boşanma dilekçesi veriyorlar.

Değişme Sözü

Şiddet uygulayan erkeklerin bir bölümünün şiddetten sonra barışmak için "değişme sözü" vermesi, kadınların yaşadıkları ikilemi içinden çıkılmaz hale getiriyor. Kadınlar, bir süre kocaya inanmayı seçiyor. Ancak, tekrarlanan şiddet ve hiç değişiklik olmadan geçen yıllar kadınlara, "düzelir" umudunu kaybettiriyor,şiddet gösteren erkeğe karşı öfke duymaya başlıyorlar.

Şiddet uygulayan erkekler kadınların terketmekteki kararlılığını görünce, yalvarıp yakarmaya, yeminler etmeye başlıyor, şeref ve namusları üzerine "bir daha olmayacak" sözü veriyorlar. Ama, sakin dönem, uzun sürmüyor, kısa bir süre sonra tekrar şiddet başlıyor, hem de artarak...

Şiddete Geri Dönüş

".. *Babamın evine gittim. Bir süre sonra ailelerin zoruyla barıştık. Ama bu, benim teslimiyetim oldu. Can alıcı yerlerime vuruyor. Sakat kalacağım, öleceğim diye korkuyorum.*"

İstanbul dışından bizi arayan Belgin telefonda, 19 yıldır eşinden dayak yediğini, dayanacak gücü kalmadığını, ölmek istediğini anlattı. 38 yaşındaydı, üç çocuğu vardı. Eşi bulundukları ilçede, ticaretle uğraşıyordu. Belgin'i İstanbul'a çağırdık ve o sıralarda açık olan belediye sığınmaeviyle görüşerek kalacak yer bulduk. Belgin, sığınmaevine geldi. On beş gün geçmemişti ki, kocası izini buldu. Kararı kadına bırakmayıp, kocanın karısıyla görüşme isteğini kabul eden belediye sığınmaevi yöneticileri, istemeseler de onun şiddet ortamına geri dönmesine yardım etmiş oldular. Koca, Belgin'i eve dönmezse kötü şeyler olacağını söyleyerek, tehdit etti. Belgin, kararsızdı.. Sığınmaevinde daha ne kadar kalabilirdi, sığınmaevinden çıktıktan sonra nerede barınacaktı, nasıl geçinecek,

nasıl iş bulacaktı? Çocukları onu bekliyordu. Küçük kent yaşamından çıkmış, kocası izin vermediği için bunca yıl çalışmamış, orta yaşın üstünde yalnız bir kadının, büyük kentte yerleşmesi, yaşamını yeniden kurması için elindeki olanaklar neydi? Bu soruların hepsine Belgin'in yanıtı olumsuzdu. Koca, kadının duraksadığını görünce, değişeceğine söz verdi. Belgin, çaresiz geri döndü.

Kısa bir süre sonra dayak yeniden başladı. Bu kez yoğunluğu daha da artarak. Öyle ya, sığınmaevi için evini terketmiş, taa İstanbul'lara gitmiş bir kadın, bu hareketinin cezasını daha ağır olarak ödemeliydi. Eve döndükten bir yıl kadar sonra, Belgin'i telefonla aradık. Sesi daha da ümitsiz geliyordu. Artık çektiklerini kader olarak kabullenmeye başlamıştı. Kurtulmayı denemiş, kurtulamamıştı ve kemikleri kırılana kadar süren dayağın, zorbalığın ortasına geri dönmüştü. Beş vakit namaz kılıyor, her gün dua ediyor ve Tanrı'dan bu hayata katlanabilmek için güç ve sabır diliyordu. Bizler, onun karşısında ancak çaresizlik, öfke, isyan duyguları yaşıyorduk. Belgin'in seçimini değiştirememenin acısı, ona diğer kapıları kapatan, kocaya terörünü sürdürmesi için izin veren ve destekleyen bu düzene karşı öfkeye dönüşüyordu.

Kadındaki Değişme

Mor Çatı'nın ve diğer kadın sığınaklarının kurulmasından, medyanın feminizmle ve kadın haklarıyla ilgili yayınlarının artmasından, kadınların şiddet ve türleri konusunda bilgilendirilmesinden bu yana kadınlar, kendi yaşamlarını kendilerinin şekillendirebileceklerinin farkına vararak, soludukları her nefeste, bir öncekinden daha fazla bilinçleniyorlar. Mor Çatı'ya birkaç kez başvurmuş her kadın ilk ya da ikinci ya da üçüncü ya da ... başvurularındaki kadın değil artık.

Kadınlar, Mor Çatı'ya başvurduktan sonra hukuksal ve bireysel haklarını öğreniyorlar. Utanç duygusundan kurtulmuş, özgüvenini kazanmış, alternatif yaşam biçimlerinden haberdar olmuş, şiddet ve türleri konusunda bilgilendirilmiş, bilinçlenmiş, çalışıp, geçimini sağlayabilen, başkalarıyla arasına sınır koymasını ve "hayır" demesini başarabilen, gerekirse boşanan ya da evine döndükten sonra şiddeti aynı yoğunlukta ya da hiç yaşamayan kadınlar.

Hayatını kontrol etme hakkı olduğunu öğrenen ve geleceğe umutla bakan kadınlar.

" ... Sen bu bilgileri televizyondan alıyorsun. Televizyonu satacağım."

" ... Sen çok değiştin.."

(Kadın 'artık bana emir veremezsin' deyince) *" ... Sen feministsin, senin sonun kötü olur.."*

" ... Evden niye hep ben gideyim, sen git, dedim ona. Artık bilinçlendim. Herhalde ondan düzeldi. Yoksa kocam güçlü, istese vurur ama ben koşullar koydum, hiçbir şey yapamıyor..."

"... Sizden öğrendiklerim işe yaradı. Şiddet yok. Kendime güvenim geldi."

" ... Boşandığımda dünyayı fethettiğimi düşündüm."

" ... Dayak yerken koyun gibiydim. Şimdi İstanbul dışına tayinim çıktı, boşanma davam sürüyor. Çok iyi anlaştığım bir arkadaşımla oturuyorum".

Mor Çatı'ya Başvuran Kadınların Gereksinimleri: Bizden Ne İstediler?

En Büyük Talep Sığınak

Şiddete uğradıktan hemen sonra merkezimize başvuran kadınların ilk talebi "çocuklarımla gelebileceğim bir yer var mı?" oldu. Mor Çatı ilk beş yıl, sığınağı olmadığı için acil sığınak isteklerine yanıt veremedi. Belediye sığınmaevlerinin açık olduğu sıralarda en acil durumda olanların orada kalmaları ya da gönüllülerin evlerinde kısa süreyle konaklamaları sağlandı.

Şiddete uğrayan kadınlar sığınak talebinden sonra hukuk danışmanlığı almak, haklarını ve yasal olarak ne durumda olduklarını ve neler yapabileceklerini öğrenmek veya psikolojik danışmanlık istediler. Bunların dışında başvurularımızın büyük bir bölümünün talebi iş bulmaydı. İş bularak kendine bir düzen kurmak ve şiddetten uzaklaşmak istiyorlardı.

Ev tutmak isteyenleri, kendisi gibi şiddete uğrayan ve ayrı bir eve taşınmak isteyen diğer kadınlarla birlikte "ortak çatı" dediğimiz düzenlemeyle, bir ev tutarak birlikte oturmaları için teşvik ettik. Bu yöntemle masraflar azaltılabiliyor, çocukların ortak bakımı sağlanabiliyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

•

RUHBİLİMSEL,TOPLUMBİLİMSEL VE HUKUKSAL İNCELEMELER

ANLATILAR, DUVARLAR VE DİRENİŞ SESLERİ: AYKIRI BİR MEKAN OLARAK MOR ÇATI

Ayşe Parla

Türkiye'deki ilk ve tek bağımsız kadın sığınağını açmak amacını 1995'de gerçekleştiren Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İstanbul'un "merkez"lerinden Taksim'e çok yakın. Ama gene de "merkez"de değil, Taksim'e doğru yürürken en aşina gözün bile ıskalayabileceği daracık, ufacık bir sokağın içinde. Coğrafi konumu bile Mor Çatı'nın Türkiye bağlamındaki paradoksal durumuna işaret ediyor: Şehir merkezinin gözden ırak bir köşesine gizlenmiş bu sığınak, şahit olduğu yaşamsal sorunların toplum tarafından nasıl "ücralaştırıldığının", nasıl gözardı edildiğinin bir izdüşümü gibi.

1994 yazı boyunca gönüllü olarak çalıştığım Mor Çatı'ya ilk gidişimde ayrıntılı bir adres almış olmama rağmen, doğru sokağı ben de birinci denememde kaçırdım. Vakfa vardığımda kendimi hem zor bir iş başarmışçasına kıvançlı, hem de çok daha gerçek zorluklarla karşılaşacağımın sezgisiyle, ürkek hissediyordum.

Belki de bilincine vardığım ilk zorluk Mor Çatı'nın aslında "varılabilen" bir yer olmadığıydı. Daha çok bir geçiş bölgesi gibi, havada asılı duran bir yer gibiydi. 1994 yazında Vakıf, gün boyunca rehberlik ve dayanışma (polis ve hastanelere refakatçilik dahil olmak üzere) hizmetleri veriyor, hukuki ve psikolojik uzman yardımı sağlıyordu, ancak şiddete uğramış kadınları gece de barındıracak olanakları henüz yoktu. Kadınlar bazen randevulu, bazen habersiz, genelde çocuklarıyla birlikte gidip geliyor, vakıfta değişen sürelerde zaman geçiriyor, ancak durumları ne denli acil olursa olsun, geceyi orada geçiremiyorlardı. Çoğu zaman Ankara'daki sığınakta yer olmasını beklemek durumunda kalıyorduk. Günlük iş saatleriyle sınırlı bir sığınağın yetersizliğinin bilinci, ama eldeki koşullar altında daha fazlasını yapabilmenin olanaksızlığı, bir yetersizlik, daha kötüsü bir iğretilik duygusu yaratıyordu. Kadınların dalga dalga çarptığı bir şamandıranın üzerinde durmaya çalışmak ve çoğu zaman dalgaların uçsuz bucaksız fırtınalı denize geri dönüşünü seyretmek gibi de tarif edebilirim bu duyguyu.

Yazın sonlarına doğru sokaktaki tamiratın gürültüsü iyice artınca, zili duyamayız korkusuyla kapıyı hafif aralık bırakmaya başlamıştık. Böylece soka-

ğın gürültüsü odayı kaplıyor, açık duran kapının da etkisiyle, bizi dış dünyadan ayıran sınırlar iyice belirsizleşiyor, içerisi/dışarısı ayrımını korumak imkânsız hale geliyordu. Bir gönüllünün "Sokakta çalışsak aynı şey!" dediğini hatırlıyorum. Geriye bakınca bu sözün taşıdığı simgesel doğruluğu fark ediyorum. İçeri/dışarı kategorilerini ayrıştıran hudutların bulunması, Türkiye gibi kamusal/özel çatallaşmasının özellikle keskin olduğu, 1980'lerden beri gelişmekte olan kadın hareketlerine rağmen, aile kurumunun dokunulmazlığının koruduğu bir toplumda Mor Çatı'nın bu sınırları doğrudan tehdit eden bir yer tuttuğunu gösterir bir eğretileme.

İşte bu sınırları sorguladığından dolayıdır ki Mor Çatı bozguncu bir mekân oluşturuyordu ve hâlâ da böyle sayılmalı. Bu aykırı alanı kabaca iki düzlemde ele alabiliriz. Birincisi, Mor Çatı'nın Türkiye'nin egemen sosyal, kültürel ve ahlaki dünya görüşüyle sürekli bir hesaplaşma içinde olmasını zorlayan koşul ve söylemlerin oluşturduğu düzlemdir. İkincisi ise, bu hesaplaşmanın Türkiye'deki kadın hareketinin geleceğine ilişkin pratik ve teorik etkileridir. İkinci düzlemi de en az ilki kadar önemli bulmama rağmen, bu kitabın çerçevesini göz önünde bulundurarak, yazımda yalnızca ilki üzerinde duracağım. Konuyu irdelerken soyut, mesafeli ve sözde objektif kavramsal analizlerle yetinmeyip, bir yaz boyunca belki de hayatımın en etkileyici ve yapıcı dönemi olduğunu düşündüğüm Mor Çatı'daki gönüllülük tecrübeme doğrudan göndermeler yapacağım. Sosyal bilimlerde kök salmış nesnellik ve bilimsellik özellikle feminist teori, yapısalcılık sonrası teoriler ve yeni antropolojik yöntemlerle zaten yeterince eleştirildi; bunları burada tekrarlamayacağım(1). Hatta böyle bir gerekçelendirmeye ihtiyaç duymuyorum diyebilirim. Kavramsal fikirlerin oluşmasında, kişisel tecrübemin doğrudan etkisi olduğunu yaşadıklarımın yoğunluğu zaten apaçık kanıtlıyor.

Kontrollü Anlatılar

Kadınlar için üç bin yıldır sadece dilsizlik süregelmiştir, ya da en çok dağınık, sürekliliği olmayan bir dil. Sonra bir kadın çıkar karşımıza ve der ki, "Ben sadece ölümcül öyküleri toplayacağım: "Todessarten", ya da "ölüm çeşitlemelerini(2).

Christa Wolf, bu seslenişiyle başka bir Alman kadın yazara, *"Ölüm Çeşitlemeleri"* adlı üçlemesini tamamlayamadan ölen Ingemor Bergman'a gönderme yapıyor. Yukarıdaki alıntının ait olduğu eseri *Cassandra*'da, Christa Wolf'un kendisi de ölümcül sonucu olan bir hikâyeyi konu alıyor. Apollo tarafından hiçbir zaman ciddiye alınmamaya, hiçbir zaman inanılmamaya mahkûm edilmiş Cassandra'nın öyküsü. Wolf, Cassandra mitini yeniden kurgular-

ken, şu paradoksa dikkat çekiyor: Anlatı bir taraftan Cassandra'nın sesini onu dışlamış olan tarihe kazandırarak, bu sesi "güç"lü kılmaktadır, ama öte yandan da anlatının kurgusal zamanı bu sesi önceden belirlenmiş, engellenemez trajik sona, Cassandra'nın ölümüne doğru sürüklemektedir.

Mor Çatı'da tanık olunan aile içi şiddet anlatılarından söz ederken de benzer bir paradoksun içinde buluyor insan kendini. Dayak öyküleri dile getirildiklerinde bile susturulmuş öyküler. Yaşayanı daha başından suskunluğa zorlayan kişisel tecrübeye bir de ataerkil bir toplumun dayattığı kültürel, hukuki ve dini sansür ekleniyor. Aileyi toplumun doğal, kutsal ve çekirdek birimi olarak tanımlayan ve kamusal/özel alanların hudutlarını bu tanıma göre belirleyen bir toplumda, aile içi şiddeti dile getiren sesler "özel" olarak tanımlanmış alana hapsediliyor. Ortaya çıkan kısır döngüde, şiddet hikâyeleri bu sınırların dışında seslendirilmediği sürece görmezlikten gelinirken, hukuki ve dini kurumların umursamazlığı dahil bu görmezlikten gelme sürdükçe sesler de boğuluyor, kısılıyor.

Fakat bu hiçbir zaman mutlak bir bastırma da olamıyor. Michel Foucault'nun şu sıralar pek sıkça alıntılanan bir cümlesini tekrarlayacak olursak, "Gücün olduğu her yerde direniş de vardır"(3). İşte Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı böyle bir direniş alanı sağlıyor. Kamusalı özelden ayıran sınırları belirsizleştirerek bozguncu bir alan oluşturuyor. O zamana değin susturulmuş olan şiddet öyküleri, burada bazen ilk defa seslendiriliyor. Toplumun kültürel, sosyal ve dini üst söylemleriyle çatışan bu hikâyeler, aile kurumunun şu andaki durumunu hem gözler önüne seriyor, hem de tehdit ediyor. Mor Çatı'da oluşan direnme gücü işte tam da bu öykülerin seslenmesinde yatıyor. Ama bu gücü, daha doğrusu gizli gücü çok da abartmamak gerek. Örneğin bu gücü tam bir direniş diye görmek, fazla iyimserlik olur. Bir kez dile getirilebilen bu anlatılar ne ölçüde "engellenmemiş" olarak dile getiriliyor? Bu mekânda kazanılan ifade olanağı, bırakalım bazı koşulları değiştirebilme, sürekli bir direnme gücüne dönüşebiliyor mu? Bu hikâyeler kadınların benliklerine, kimliklerine, giderek özgürlüklerine sahip çıkmalarında bir ilk adımı oluşturabiliyorlar mı, yoksa Wolf'un betimlediği gibi sadece yeniden kısılmaya mahkûm seslerin fısıldadığı dağınık konuşma parçacıkları mı?

Egemen Anlatı Olarak Aile Söylemi

Feminist teorinin ilk eleştiri hedeflerinden biri, kadınların ezilmesini destekleyen bir ideolojik söylem olarak ortaya çıkan aileye ilişkin monolitik söylemlerdir. Liberal feministler, çalışma alanındaki kadın-erkek eşitsizliğinin aile içindeki eşitsiz iş bölümünden kaynaklandığına işaret ederken, sosyalist

feministler, kadının aile içindeki emeğinin sömürüldüğünü ve bunun yaşamın diğer alanlarına taşındığını vurguladılar. Psikoanalitik yaklaşımı temel alan feministler ise, kız ve erkek çocuklarının geçirdiği sosyalleşme evrelerini karşılaştırıp, bu süreçler sonucunda elde edilen farklı kimlik rolleri üzerinde durdular. Son olarak radikal feministler, eleştirilerini doğrudan aile kurumu kavramına yöneltip, ailenin sadece tek bir "onaylanmış" biçimi olmasını -ki bununla heteroseksüel, beyaz, orta sınıf aileyi kastediyorlardı- ya da bu biçimin alternatif aile çeşitlerine nazaran üstün tutuluyor olmasını kınadılar(4).

Değişik bakış açılarından da olsa, aileye ilişkin egemen söylemlere ses birliğiyle yöneltilen eleştirilerin bir sonucu "kalıcılık", "korunak", "köklülük" gibi kavramların sorgulanması olmuştur. "Ailenin feminist bakış açısıyla yeniden ele alınması, üç yaygın varsayımın sorgulanmasıyla başlar" diyen Thorne ve Yalom, bu üç varsayımı şöyle sıralıyorlar: "Monolitik aile ideolojisi, ailenin doğal ve biyolojik olduğuna dair inançlar ve günümüz ailelerini birer işlevler ve roller söylemi içinde donduran analizler"(5). Aile mitine ilişkin ideolojilerin maskelerinin düşürülmeye başlanması henüz tamamlanmamış olmakla birlikte, şimdiden sosyal düşünceye çok önemli bir katkıda bulunmuştur. Eğer feminizmin amaçları daha özgür ve daha eşitlikçi bir topluma ulaşmayı da içeriyorsa, geleneksel aile söylemleri yeniden gözden geçirilmeye devam edilmeli ve yeniden yapılandırılmalıdır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz yaklaşımlardan başka bir eleştirel yaklaşım da, anlatı ya da söylem analizi yaklaşımıdır. Anlatı ya da söylem analizi bir durum ya da konum çevresinde üretilen anlatıların kaynaklarını, algılanma ve içselleştirilme biçimlerini irdeler(6). Aile söylemleri böyle irdelendiğinde görülmüştür ki, aile yalnızca toplumun belkemiği olarak nitelendirilmekle kalmaz, bu kurum aynı zamanda bir sığınak, korunak olarak da sunulur. *"Toplumsal Kontrol Stratejisi Olarak Aile Öyküle(me)leri"* adlı makalelerinde Langellier ve Peterson bu yaklaşımı kullanarak şöyle diyorlar:

> Genel olarak "aile" diye bahsettiğimiz şey, aslında kendiliğinden meydana gelmiş bir biyolojik gelişme değil, aile hikâyeleri gibi bir söylem içinde stratejik olarak üretilmiş bir küçük grup kültürüdür... Aile öyküleleri, çeşitli sosyal kontrol uygulamaları belirler. Öyküler ve öyküleme eylemi, "aile"yi hem yaratır hem de yeniden üretir. Bunu da çeşitli anlamları ve güç ilişkilerini, örneğin ebeveynleri çocuklardan, erkekleri kadınlardan, orta sınıf beyaz aileyi diğer aile yapılarından üstün tutan güç ilişkilerini meşru kılmak yoluyla yapar(7).

Görüldüğü gibi bu yaklaşımın temelini dile yüklenen önem oluşturuyor. Dil sadece anlam ifade eden olmakla kalmayıp, aynı zamanda anlam üreten

bir araç olarak ele alınıyor. Bu tür analizlerde sosyal düzenler ve anlamların yanı sıra, kişisel bilinç de dilin incelenmesiyle deşiliyor. Çünkü dil hem "varolan ve olabilecek yapılanma biçimleri ve bunların sosyal ve politik sonuçlarının irdelendiği", hem de "benlik hissimizin, öznelliğin yapılandığı yer" olarak görülüyor(8).

Bu görüşten çıkarak, dilin yapılandırıcı olduğu kadar söylem yıkıcı bir silah olarak da kullanılabileceğine ilişkin iki ayrı yöntem saptayabiliriz. Birincisi, dilin belirli söylemlerin teorik bağlamda analizi ve bu yolla kanıksanmış anlamların, yapıların ve ilişkilerin sergilenerek ters yüz edilmesi. İkincisi ise dilin günlük yaşamda egemenlik söylemlerine direniş yolunda kullanılması. Aslında Mor Çatı'da dile getirilen her yaşanmış şiddet öyküsü bu iki işlevi de gerçekleştiren anlatı olarak görülebilir. Bu öyküleri dikkatle incelediğimizde onların egemen söylemlerden nasıl etkilendiğini, egemen söylemlerin "doğru"larını nasıl içselleştirdiğini, bu doğrular karşısında anlatıcının kendi konumunu nasıl değerlendirdiğini ve Mor Çatı'ya gelerek bunları anlattığına göre de, çaresizlikten de kaynaklanıyor olsa, bir direniş içinde bulunduğunu varsayabiliriz. Çünkü güç, "büyük ölçüde hangi hikâyelerin anlatılacağına ve hangilerinin anlatılmayacağına, daha doğrusu anlatılamayacağına karar vermekten ibaret" diye yazıyor Carol Heilburn(9).

Türk toplumu bağlamında aile içi şiddet anlatıları ağıza alınmaz anlatılar olarak kalıyor, çünkü bunlar meşrulaşmış kültürel, hukuksal ve dini aile anlatılarıyla uyuşmuyor. Canhıraşça haykırıldıkları zaman bile duyulmamaya mahkûmlar, çünkü onların varlığını tanımak bile kişisel alana tecavüz ve dolayısıyla kültürel olarak kutsal ilan edilmiş sınırları çiğnemekle bir tutuluyor. İşte bu nokta, demin verdiğimiz güç tanımına bir eklemeyi gerekli kılıyor. "Güç, kendine bir dinleyici kitlesi toplamayı başarabilmektir"(10). Söylenenlerin bir dinleyici kitlesine ulaşıp ulaşmadığı ve ulaşabildiği kitlenin kurumsal gücü, "sesin" ve "dile getirmenin" ne derece etkili olacağında belirleyici rol oynuyor bence. Bu durumda, şiddet hikâyelerini ele alırken, sadece nasıl ifade edildiklerine değil, nerelerde dinlenip nasıl algılandıklarına bakmak gerekir. "Yardım" diye çığlık atan bir kadını bile, komşular, polis, hakimler ve hatta akrabalar dahil olmak üzere, birçok kişi ve kurum duymazlıktan gelmeye eğilimlidirler, çünkü geleneksel aile masallarında böyle haykırışlara yer yoktur. Öyleyse, "anlatmak/konuşmak" kendi içinde konuşanın yetke kazanmasıyla eşanlamlı değildir. Çoğu zaman anlatanın inandırıcılığı azdır ve bir "dinleyici kitlesi" toplamasına olanak yoktur. İşte kabul görmenin nadirliği, kişiyi zaten sessizliğe iten güçleri iyice pekiştirir. Ve özlü bir sözümüzün dikte ettiği, tüm trajedisiyle doğrulanmış olur; "Kol kırılır, yen içinde kalır."

Polisle ilk kez karakolda karşı karşıya geldim. Başka bir gönüllü arkadaşın yakından takip ettiği Nilgün'ün durumundan endişelendiğimiz için gitmiştik. Nilgün bir hafta kadar önce bir kutu uyku hapı yutarak intihara kalkışmış, fakat kurtarılmıştı. Hastanede geçirdiği üç günün sonunda doktorların psikoterapiye ihtiyacı olduğuna karar vermeleri üzerine, ailesi onu hastaneden adeta kaçırarak eve hapsetmişti. Kendi "ev"inde, ailesinin yanında daha iyi bakım göreceğini öne sürmüşler. Aileyi tanıyan gönüllü arkadaşın ifadesine göre, ailenin telaşının sebebi, kızın evde maruz kaldığı fiziksel ve cinsel şiddeti hastanede kopuk kopuk da olsa anlatmaya başlamış ve ailesinin saygınlığını tehlikeye atmış olmasıydı.

Bizim karakola giderken umduğumuz ise yasal olarak yetişkin kabul edilen bir kişinin kendi isteği dışında eve kapatılmış olmasına karşı bir "ihbar" dilekçesi verebilmekti. Bu durumda polis, şikâyetin doğru olup olmadığını saptamak amacıyla eve gidip sözkonusu kişinin ifadesini almakla yükümlüydü. Zina ihbarlarını değerlendirmekte hiç vakit kaybetmeyen polis, bu ihbarı değerlendirirken, evde hapsedilmiş bu kadının da şikâyetini dile getirme olanağını kazanacağını düşünmüştük. Karşımıza çıkan polisler kanunlardan bahsetmek şöyle dursun, aldırmazlıklarını tüm açıklığıyla ortaya dökmekten hiç çekinmediler. Bir kısım polis ihbarımızı alaycı bir tepkiyle karşılarken, daha kibar davranan diğerleri yalnızca omuz silkmekle yetindiler. Bu onlar için öyle akıl almaz bir istekti ki, ancak bir eğlence konusu olabilirdi. Israrımız üzerine, babayı yakından tanıyan ve olayı bildiğini söyleyen komiser, meseleyi kestirip attı: "Ben sadece şunu diyim, benim öyle kızım olsaydı vallahi onu bir koyun gibi doğrardım". Bu sözler karakoldaki diğer polislerin kahkahaya boğulmasına neden oldu.

Polisin bu, görünüşte pasif ama gerçekte işbirlikçi tutumu, genelde halkın taciz olaylarında takındıkları tavra çok benzer. Mor Çatı'ya dertleşmeye ve destek vermeye gelen bir kadının anlattığı bir olay bunu çok iyi yansıtıyor. Gülgün, Mor Çatı'ya evde şiddet yaşadığından değil, sadece vakfın çalışmalarına destek vermek ve bir yıl kadar önce başından geçen bir olayı paylaşmak için gelmişti.

Akşam hava kararıktan sonra evine dönerken görece ücra sokaklardan birinde yürüyormuş. Çok geçmeden bir adamın kendisini takip ettiğini farketmiş. Adam önce ona çeşitli tekliflerde bulunmuş. Gülgün'ün onu duymazlıktan gelip hızlı ve kararlı adımlarla yürüyüşüne devam etmesi üzerine, "Eğer bunları istemiyorsan bu saatte burada ne yapıyorsun?" benzeri laflar atmaya başlamış. Bunun üzerine sinirlenen Gülgün -ki güçlü kuvvetli ve sözünü sa-

kınmayan bir kadın izlenimi veriyor- adama terslenmiş. Adam iyice cüretkârlaşıp Gülgün'ü elle rahatsız etmeye kalkışmış. Ve suratına bir tokat yemiş. Bu onu çıldırtmış. Gülgün'ü saçından tutup, vücuduna rastgele darbeler indirmeye başlamış. "Biz nasıl kendimizi koruyacağımızı bilmiyoruz" diyordu, Gülgün. Kendini korumaktan, hatta karşılık vermekten korkmadığı halde o darbeleri yer yemez afalladığını söylüyor. Sonunda yere düştüğünü ve adamın onu bırakmak şöyle dursun, saçlarından tutarak, sürüklediğini anlattı. Bunları yaparken de "sürtük", "orospu" gibi hakaretler yağdırıyormuş. Olay sırasında yoldan geçenler çevrelerine toplanmış, öylece seyrediyorlarmış. Gülgün kalabalığın aralarında yaptıkları yorumları ve kocasından yediği bu dayağı hak etmek için neler yapmış olabileceğine dair tahmin yürüttüklerini hatırlıyor. "Belki de nişanlısıdır" diye önermiş bir başka ses. Sonunda biri araya girmiş ve Gülgün ancak bu sayede adamın elinden kurtulmuş.

Hikâyenin devamı da aynı derecede iç karartıcı. Karakola şikâyete gittiğinde, görevli polisten gelen tepkiyle, saldırganınki farklı değil: "Bayan, gecenin o saatinde öyle bir mahallede senin ne işin gücün vardı, ben nereden bileyim?" Gülgün'ün ısrarlı tutumu karşısında şikâyeti takip edeceklerini söyleyip başlarından savmışlar. Hiç bir sonuç alınmamış.

Bu olay, polisin tavrını tüm vehametiyle sergilemenin ötesinde, "kamusal" ve "özel" tanımlarının aslında ne denli keyfi olduğuna dair de ipucu veriyor. Kamusal alanda meydana gelen bir olaya çoğunluk sanki bu tamamıyla kişisel bir sorunmuşçasına tepki veriyor. Olay sadece dayak atanı ve dayak yiyeni ilgilendirir ve müdahale etmek başkasına düşmez, diye değerlendiriliyor. Belki de dayağın özel alana ait olduğu öylesine içselleştirilmiş bir düşünce ki, bu olay bir kamu alanında yer alınca da aynı düşünce egemen oluyor. Başka bir deyişle, "kavram" "bağlam"ı geçersiz kılıyor.

Gülgün'ün hikâyesi konumuzla daha da yakından ilgili başka bir soruna, boşanmak isteyen bir kadının geçmesi gereken aşamaların zorluğuna da ışık tutuyor. Boşanma talebinde bulunduğunda şiddete hedef olduğunu kanıtlamak durumunda olan kadın. Bu genel hukuk uygulamasının doğal bir uzantısı olarak görünse de, aslında her zaman kadının aleyhine dönüşüyor. Neden mi? Bir an için dayak yiyen bir kadının kendi içinde çok zor olan ilk aşamayı gerçekleştirdiğini, polise şikâyet ettiğini düşünelim. Polis tarafından savuşturulacağı en beklenilecek senaryo. Hele bir de daha küçük ve polisin kocasının tanıdığı bir mahallede yaşıyorsa, kendisine "yuva"sına dönmesi salık verilecek. Polisten başlayarak çaldığı bütün kapılar bu "akılcı" öğütle kadının yüzüne kapanacak. Bu durumun yalnızca bir örneği Ebru'nun hikâyesindedir.

Ebru evden kaçmayı başarmış olmasına rağmen karakola gidemiyordu, çünkü komiserin kendisi, aileyle birlikte Ebru'nun aranma operasyonunu yürütüyordu. Ebru'nun Mor Çatı'ya geldiğini öğrendiğinde her gün telefon eden komiser, bu "pis iş"e karışmamamız doğrultusunda bizi uyarıyordu.

Böyle bir hukuk düzeni ve kültürün dayak yiyen kadının etrafında ördüğü ağları, din söylemi yoğunlaştırıyor. İslam uzmanı Nsar'ın şu cümlesi dinin kurguladığı aile hikâyesinin adeta bir özeti: "Müslüman aile Müslüman toplumun bir minyatürüdür. ... aile reisinin otoritesi de Allah'ın otoritesinin bu dünyadaki temsilcisidir"(11). Kültürel ve hukuksal söylemlerin ne denli paralel bir çizgi tutturduklarını, dini söylemin birer çeşitlemesi olduklarını, aynı alıntıyı onlara da uygulayarak göstermek mümkün: "Ataerkil otoriter aile, Türk toplumunun bir minyatürüdür. ... aile reisinin otoritesi de devletin özel alandaki temsilcisidir."

Kültürün akılcılıktan, akıl yürütme yetisinden yoksun diye tanımladığı, dinin ikincil konuma ittiği ve bu yetmezmiş gibi hukuk sisteminin de kadını gözetmediği bir toplumda yaşadığımız gözönüne alındığında, aile içi şiddet Türkiye bağlamında meşru kılınmaktadır yargısına varmak kaçınılmaz oluyor. Yaygınlığı ve derecesi açısından ülkeler arasında (ki buna en gelişmiş batı ülkeleri de dahil) aile içi şiddet büyük değişkenlik göstermiyor olabilir. Ama, Türkiye'yi farklı kılan egemen söylemler diye nitelendirdiğim dini, kültürel, hukuksal söylemlerin özel bileşkesi, çoğu diğer batı ülkesinden farklı olarak, Türkiye'de dayağa karşı yaygın ve etkili bir söylem oluşmasına izin vermekten hâlâ çok uzak. Susturulmuş kadın seslerinin duyulabileceği, meşru bir söylemin eksikliğini çekiyoruz.

Mor Çatı bu seslere kulak verdiği için aykırı bir alan olarak algılanıp, yadırganıyor. Mor Çatı, sadece varlığıyla, hem farklı bir metin sunuyor, hem de farklı bir metin talep ediyor, dolaşımdaki kıdemli kültürel metinlerden daha ayrı, aykırı bir metin. "Karım değil mi, döverim de severim de" gibi bir sözün kabul görebildiği bir kültürde, Mor Çatı buna tamamıyla ters düşen bir ilkeyle karşıt-söylemini temellendiriyor: "Bir bireyin diğerine yönelttiği şiddet hiçbir durumda kabul edilemez" diyor. Böylelikle dini ve kültürel söylemi karşısına alır ve tehdit ederken, hukuki söylemin de diğer ikisine karşı yeterince koruma sağlamaması ve işbirlikçi konumuna düşmesini açığa çıkararak dolaylı yoldan maskesini indiriyor. Mor Çatı'nın egemen söylemlere bu meydan okuyuşu, aynı zamanda toplumun kamusal/kişisel alanlara bölünmesine ve bu bölünme sayesinde gücüne güç katan aile mitine de bir meydan okuma oluyor.

Alternatif Metinler İçin Savaşım

Hiçbir söylemin mutlak egemenliğe sahip olamayacağı uyarısını (Foucault) dikkate almak gerektiğini düşünmeme rağmen, "her egemen söylem direniş söylemlerini üretir" formülünü iyimserlikle kabul etmek de mümkün değil. Buradaki temel sorun, bağlam sorunu. Her bağlam direnişi somutlaştırıp, eyleme dönüştürmeye aynı derecede uygun ya da açık olmayabilir. Örneğin, dört duvar arasında hapis olmuş bir direniş, ürettiği söylem ne denli kuvvetli ya da haklı olursa olsun, egemen söylemlerin içinde duyulamayabilir. Aile söz konusu olunca, alternatif bir metin ancak direniş ev sınırları dışına taşınabilirse etkili olabilir. Ya da Anna Tsing'in güç tanımını tekrar anımsarsak, alternatif söylemler ancak dinleyen ve anlayan bir topluluk olursa etkinlik kazanabilir.

Bir kez bağlamın önemini vurguladıktan sonra, dilin özgürleştirici gücüne eğilebiliriz. "Dil, birbirine rakip olan söylemlerin rekâbetçi bir dünyayı anlamlandırma aracı olarak algılandığı andan itibaren önemli bir politik mücadele alanına dönüşür"(12). Mor Çatı bu bağlamda kendi mücadele alanını ve kendi aracı olan söylemi kurmaktadır. "Aile anlatılarının" toplum tarafından onaylanmış "aile miti anlatıları"nın maskelerini düşürerek bir eylem alanı açıyor. "Aile anlatıları bir yandan ailenin sosyal kontrolüne katkıda bulunurken, bir yandan da egemen anlamları ve güç ilişkilerini sorgulayan direniş ve taktikleri besleyebilir"(13).

Ancak şunu da göz önünde bulundurmak gerek. Sığınak ortamında bile baskıdan karşı koymaya geçiş her zaman pürüzsüz olmayabiliyor. Çünkü "ses", sığınağın sağladığı güvenli alanda bile bazen engellenmeden çıkamıyor. Bu engelleme anlatıcının bizzat kendisinden kaynaklanabiliyor. Çünkü yalnızca "dile getirme" bile şiddet yaşamış kişiye acı veriyor.

Mor Çatı'nın en eski gönüllülerinden birinin ilk deneyimi olarak anlattığı hikâyeyi hiç unutmuyorum. Kendisiyle gelecek olan kadın görüşmek üzere randevu almış. Fakat Mor Çatı'ya vardığında ilk sözleri "Bilmenizi istiyorum, ben şiddet filan görmedim" olmuş. "Ben sığınmak da istemiyorum. Sadece başka şeyler konuşmak için geldim" diye eklemiş. Gönüllü arkadaşın "gelmiş olmanız yeterli, ne isterseniz ondan sözedelim" demesi üzerine gözlerini önce tavana dikmiş, sonra iki yanına bakmış, sonra tekrar yukarı bakmış. "Gözlerini kaçıran bir çocuk gibiydi" diyor danışman arkadaşımız. Bir o yana bir bu yana bakmaya devam etmiş, ta ki gözlerinden yaşlar boşanana kadar. Sonunda o "başka şeyler"i anlatmaya başladığında yıllardır süren dayanılmaz bir şiddete hedef olduğu ortaya çıkmış.

Direnişin önündeki tek engel konuşma zorluğu olmakla da kalmıyor. Konuşma tek başına konuşmacının kendine güven kazanmasını sağlayamıyor.

Hatta dil çoğu zaman "kendine acıma" öyküleri kurgulanmasının aracı da olabildiği için, direniş yerine teslimiyeti de kolaylaştırabiliyor. Ayrıca içsel dil, egemen söylemlerin diliyle, yani sosyo-kültürel dille çeliştiği zaman, kişiyi toplumdan koparıcı ya da topluma yabancılaştırıcı bir engel de oluşturabiliyor.

"Diyalog Olarak Konuşma" adlı makalesinde Gusdorf kişisel dille toplumsal söylemlerin çeliştiği durumlarda kişisel yaşantıların diğer söylemleri göz önünde tutan pazarlıklı, hesaplı, ödünlü bir biçimde dile getirilebileceğini söyler(14).

Dayak hikâyelerinde, bu tür bir çekingenlik, otosansür ve tedbirli ilerlemek gereği çetin bir çaba demek oluyor şiddet görmüş kişi için. Genellikle sosyal ve kişisel olan birbirinden öylesine kopmuş oluyor ki, kişisel olan direnmeyiş sosyal olana teslim oluyor. Bu da kişisel olarak kabul edilemez bir durumun sosyal olarak anlaşılır bir kalıba oturtulma çabası sonucunu doğuruyor. "Böyle dayağı hak edecek ne hata yaptığımı bir türlü anlayamıyordum" diyor Kerime. "Yediğim her dayaktan sonra, sızlayan kemiklerimi değil, neyi yanlış yaptığımı ya da neyi eksik bıraktığımı düşünürdüm. Ve her seferinde bir cevap bulurdum. Mesela küllükleri boşaltmayı unutmuşum. Ya da çorbayı istediği kıvamda tutturamadım, gibi." Bir insanın neden şiddet kullandığına dair bu tür rasyonalizasyonlar yapmak, ya da onun için özürler bulmak, oldukça rastlanan bir çıkar yol, şahsen yaşanan şiddeti sosyal olarak kabul edilen bir çerçeveye oturtmak çabası. Fakat ne zaman ki vücudu ezip geçen şiddet dayanılmaz boyutlara ulaşır, ne zaman ki artık tanıdık bir söylemin diliyle bağışlanamaz hale gelir, o zaman yaşanılan şiddetin kendi dilini bulmasına izin vermekten başka seçenek kalmaz. Bu yapılamadığı takdirde geriye yalnızca mutlak başeğme kalmıştır ki, çokluk intiharla sonuçlanır.

Kişisel tecrübenin ifade bulabileceği dille, toplum tarafından onaylanmış söylemlerin dili çatıştığında, kişi önce bir bölünmüşlük duygusuna kapılır. Bu bölünmüşlük duygusunu ancak başkalarının yadsıdığı gerçekleri kendisi de yadsırsa giderebileceğini sanan şiddet görmüş kişi yaşadıklarını tümüyle bastırmaya da yönelebilir. O zaman dil, bir paylaşma ya da iletişim aracı haline gelmek şöyle dursun, bir bastırma aracı haline gelebilir. Stern'in dil teorisinin merkezindeki dilin bastırma ve dolayısıyla kişinin deneyiminin paylaşılamayan bazı parçalarını ulaşılmaz kılma potansiyeli, bizim kültürümüzde çok kuvvetlidir. Çünkü çevre zaten tanımamaya, gözardı etmeye ve yadsımaya eğilimlidir(15).

Saydığım çekincelere rağmen, susturulmuş/bastırılmış şiddet hikâyelerinin dile getirilmesinin gene de bir güç kazanımı olduğuna kuvvetle inanıyorum. Çünkü anlatma pasif bir konumdan aktif bir konuma geçişin ilk adımıdır.

Ne denli acı verici olursa olsun konuşmak bir tür yapılandırma ve yeniden yapılandırma etkinliğidir. Kişinin acı deneyimlerini kontrol edebileceği bir yapı sağlar ona, çünkü önünde sonunda anlatıcı anlatının tek sahibidir. Böylece kişinin kaybettiği öznelliğini kazanmasının yolu açılır. Bu öznellik şiddet görmüş kişiye özel yaşamında bulamadığı bir ayrıcalık sağlar. Buna örnek olarak bir "güçlenme" öyküsü olarak gördüğüm Ebru'nun öyküsünü anlatacağım. Bu öykü hem engellemeye/susturmaya çalışan egemen söylemleri, hem de bu söylemlere karşı gösterilen direnişi içeriyor.

22 yaşında olan Ebru'nun yaşadığı en ağır şiddet olayı kocasının ona çekiçle saldırmasıymış. Kendini evin dışına attığında başı kanıyormuş. Kocası arkasından fırlamış. Bir taksi çevirmeyi becerene kadar kocası ona yetişmiş. Gene de taksiye binmiş, kocası da peşinden. Ebru, şoföre onu karakola götürmesini söylemiş. Kocası ise "Hayır, o benim karım" diye engellemiş. Ebru karakola gitmek istiyor, kocası ise itiraz ediyormuş. Sonunda şoför "Siz kavgayı kesene kadar bir yere kıpırdamıyorum" diyerek arabayı durdurmuş. Kanama devam ediyormuş. Ebru şoföre bir kere daha yalvarmış. Yaşlıca bir adamdı diyor Ebru ve kötü niyetli de değildi. Adam sonunda "Bak kızım. Ben de polis emeklisiyim" demiş. "Polis karı-koca arasına girmez. Siz meseleyi kendi aranızda halledin. O senin kocan. Yapmaması gereken bir şey yaptıysa, onunla konuş." Bu "babacan" müdahale üzerine kocası Ebru'yu komşu semtte yaşayan ablasına götürmeye razı olmuş. Ebru buna evet demek zorunda kalarak ilk ödününü vermiş.

Abla kardeşini asık yüzle karşılamış. "Kocanla her olay çıkardığında ille de bana mı gelmek zorundasın" diye sesini çok da yükseltmeden Ebru'yu azarlamış, çünkü kocası gece rahatsız edilince pek aksi olurmuş. Kanın farkına varınca ve ardından da Ebru'nun kocasını görünce telaşlanıp kocasını uyandırmaya gitmiş. Dördü birlikte o semtteki hastanenin gece servisine gitmişler.

Hastaneye varmadan Ebru'yu yaranın gerçek sebebini kesinlikle anlatmaması ve merdivenden düştüğünü söylemesi için uyarmışlar. Buna rağmen Ebru susturulma baskısının bu aşamasına karşı koymuş. Hem hemşireye, hem de gene "babacan" izlenimi veren doktora olanları anlatmış. Bu anları pek iyi hatırlayamıyordu çünkü zaten kendisini bayılacak gibi hissediyormuş. Fakat doktorun üç santimlik yarığı dikerken "Kocan olacak adam neredeyse kemiği de hallediyormuş ama, becerememiş" dediğini hatırlıyor. Dikişten sonra bilincini yitirmiş. Gözlerini açtığında kendini evde bulmuş. Ertesi gün polise gidip zabıt tutturmak istemiş ama kendini herhangi bir sürtüşmeye katlanamayacak kadar zayıf hissetmiş. Zaten kocası hastane raporuna kendi uydurdukları hikâyenin yazıldığını söylemiş.

Olaydan altı ay kadar sonra, Ağustos ayında, Ebru'ya sözü geçen hastaneye giderken refakat ettim. Babacan doktorun, kocasının belirttiğinin aksine, gerçeklere sadık kaldığını ve raporu "koca dayağı sebebiyle başta açılmış üç santimlik yara dikildi" şeklinde tuttuğunu gördüm.

Ne yazık ki Mor Çatı'da karşılaştığım en kuvvetli, en ne istediğini bilen kadınlardan biri olan Ebru'nun hikâyesi bile mutlu sona ulaşmadı. Hastane raporunu elde etmenin sevinci geçici oldu, çünkü hemen ardından öğrendik ki raporun geçerli sayılması için Adli Tıp'ta çalışan bir doktor tarafından onaylanması, bunun yapılabilmesi için de ikamet ettiği mahallenin polisinden oraya havale edildiğinin onay damgası alınması gerekiyor. hikâyenin gerisi tüyler ürpertecek kadar tanıdık geliyor kulağa. Ebru'nun boşanabilmek için hukuksal geçerliliği olan kanıt toplamak sürecinde sığındığı Vakıf'ta ailesi, arama operasyonunu bizzat üstlenen mahalle komiserinin yardımıyla izini oldukça kolay buldu. Tatlı sert ısrarlar ve bir daha kesinlikle şiddet görmeyeceğine dair verilen sözleri kabul eden Ebru geri dönmeye "razı" oldu.

Ebru hikâyesini farklı mekânlarda seslendirmeyi başarmış yürekli bir kadındı. Bunların çoğunda hikâyesi dikkate alınmamıştı. Ve hikâyesine inanıp ona destek veren yerlerde ise onun direnişini sonuçlandırabilecek, bu direnişe meşruluk sağlayabilecek söylem ve eylemler vardı fakat bu söylem ve eylemler henüz toplumca benimsenmemişti. Ebru'nun direnişi böyle kırıldı.

Ama Mor Çatı çok önemli bir başlangıçtır. Nitekim şimdilerde, irdelemeye ve eleştiriye çok açık yönleri olmakla birlikte başka şiddet ve direniş öykülerinin medyada, özellikle de TV kanallarında seslendirildiklerini görüyoruz. Bu anlatıların köşesinden bucağından egemen anlatılara nüfuz etmemesine, onları sarsmamasına imkân yok. Mor Çatı'da başlayan anlatı mozayiğinin parçaları çoğaldıkça, taşlaşmış egemen söylemlerde oluşacak çatlaklar, kadınların şiddete direniş basamaklarını oluşturacaktır.

Notlar:

(1) Feminist teori ve yapısalcılık sonrası teorinin kesişim(ler)ini kanımca en kapsamlı içeren derlemelerden ikisi şunlar: Butler, J. and Joan Scott, eds. 1992. **Feminists Theorize the Political**. New York: Routledge ve Nicholson, L., der. 1990. Feminism/Postmodernism. New York: Routledge. Antropoloji ve feminizmin kesiştiği yerde sosyal bilimlerde objektivite ile hesaplaşmasıyla ilgili olarak da iyi bir örnek, Abu-Lughodi L. 1990. **"Can There Be Feminist Ethnography?", Women and Performance: A Journal of Feminist Theory** 5: 7-27.

(2) Wolf, Christa. 1984 Cassandra, **A Novel and Four Essays**. Çev. Jan Van Heurk. New York: Noonday Press.

(3) Foucault, M. 1980. **History of Sexuality**. Çev. Robert Hurley. New York: Vintage. s. 25.

(4) Feminizmin içerdiği çeşitli pozisyonlar ve bunların aile eleştirilerinin iyi bir özeti için, bakınız Thorne, B.and M. Yalom, der. 1982. **Rethinking the Family: Some Feminist Questions**. New York: Longman. ss. 1-24.

(5) Aynı eser, s. 3

(6) Öncelikle edebiyat eleştirisi alanında başlayan, ancak giderek yeni antropolojik yaklaşımları da benimsenen anlatı yaklaşımının antropoloji alanında kullanımıyla ilgili iyi bir teorik tartışma için bakınız, Peacock J. ve D. Holland, 1993. **"The Narrated Self: Life Stories in Process,"** Ethos 21:4. Bu yaklaşımın somut bir uygulaması için ise bakınız Good, B. 1994 "The Narrative Representation of Illness", Medicine, Experience, and Rationality.

(7) Langellier and Peterson, 1993. **"Family Storytelling as A Strategy of Social Control, "Narrative and Social Control: Critical Perspectives"** der. Dennis Mumby. Newbury Park. Sage Publications. s. 50.

(8) Weedon, C., 1987. **Feminist Practice and Poststructuralist Theory**. Cambridge and Oxford: Blackwell.

(9) Steedley. M., **Hanging Without a Rope: Narrative Experience in Colonial and Postcolonial Karoland**. Princeton: Princeton University Press. s. 176.

(10) Tsing, A., 1990. **"Meratus Dispute Settlement", Power and Difference in Island Southeast Asia,** der. J.Atkinson ve S. Errington. Stanford: Stanford University Press. s. 182.

(11) Nasr, Delaney, C., 1991. **The Seed and the Soil: Gender and Cosmology in a Turkish Village Society**. Berkeley: University of Berkeley Press. s. 33

(12) Weedon, C., 1987. s. 24.

(13) Langellier and Peterson 1993. s. 50.

(14) Gusdorf, G. 1965. **"Speaking as Encounter" Speaking (La parole)** Evanston: Northern University Press. s. 47-59.

(15) Sterne, N. Daniel, 1985. **The Interpersonal World of the Infant: A View From Psychoanalysis Developmental Psychology**. New York: Basic Books. s. 182.

ŞİDDETİN KONUŞTURDUĞU KADIN VÜCUTLARI: VÜCUDUNU AKITAN ANLATILAR

Öykü Potuoğlu

İlk Bölüm - Giriş ya da "sus"larda gizlenen sorular

"Tanımakta güçlük çektiğim bir gölgem var. Hep önüme baktığımdan olacak. Kafamı kaldırsam tokat yiyecekmişim,,üstüme yürünecek ya da sırtımda sandalye kırılacakmış gibi geliyor.Gözlerim küçük bir dairenin ötesini hiç görmeyecek belki de. Sabah karnımda, kasıklarımda ağrı olmasa, dayak ertesi sızılarım, morluklarım olmasa , ya da kafam duvarlara çarpılmasa her gün, farketmem belki de bir elim, kolum, etim olduğunu. Hatırlamak istemediğim, bana yalnızca dayakla hatırlatılan bir vücudun hikâyesini mi yazmak istiyorsun? Emin misin?"

bir şiddet belleği sahibi

Mor Çatı'da gönüllü olarak başvuru almaya karar verdiğimde, hazırlıklıydım bir bakıma. Yalnızca bu "emin misin" sorusuna değil, bir dolu şiddet hikâyesinin pek de kolay taşınmayacak canlı tanıklığına...Yani gazetede okuduğum, "katlanılabilirmiş gibi resmedilen" bir dayakla, karşımda oturan kadının morarmış çenesinden, yarılmış dudağından dökülen öykünün arasındaki örtüşmezliğe hazırdım. Hazırdım hazır olmasına ama, farketmediğim bir şey vardı. Yazılı her şiddet metninin bu metnin fiziksel karşılığını silmesi, benim için gittikçe daha önemli olmaya başlayacaktı. Bu yazıyı, hem Mor Çatı'daki kısa şiddet tanıklığımın düşündürdüklerini biraz sizinle paylaşmak, hem de kadınların öyküsüsnü anlatırken, dayak yemiş vücutlarını bir şekilde unutmanın yaratabileceği sorunları tartışmak üzere yazıyorum.

Yazımın amacını netleştirmek için Mor Çatı'nın kadına yönelik şiddetle hesaplaşmasına kısaca değinmeliyim. Sıcaklığını esirgemediği yazısında Ayşe Parla, Mor Çatı'nın "aykırı konumuna" açıklık getiriyor. Bu kitaptaki "Anlatılar, duvarlar ve direniş sesleri: Aykırı bir mekân olarak Mor Çatı" adlı yazısında şöyle sözediyor bu konumdan:

"...Ama Türkiye'yi farklı kılan egemen söylemler diye nitelendirdiğim dini, kültürel, hukuksal söylemlerin özel bileşkesi, çoğu diğer batı ülkesinden farklı olarak, Türkiye'de dayağa karşı yaygın ve etkili bir söylem oluşmasına izin vermekten hâlâ çok uzak. Susturulmuş kadın seslerinin duyulabileceği, meşru bir söylemin eksikliğini çekiyoruz. Mor Çatı bu seslere kulak verdiği için aykırı bir alan olarak algılanıp, yadırganıyor" (1996:102).

Benim gönüllülüğüm de, Ayşe'nin üzerinde durduğu "haykırıldıklarında bile duyulmamaya mahkûm", "boğuk, kısık seslerle anlatılmış" şiddet hikâyeleriyle ve bunlara "dil" kazandırma isteğiyle dolu (1996:100,98). Şiddet anlatılarının bilinçli olarak silinmesine elbette tepki veriyorum. "Susturulmuş, bastırılmış şiddet hikâyelerinin dile getirilmesinin" olası kazançlarına en az Ayşe kadar inanıyorum. Ne var ki, şunu sormadan geçemiyorum: bu anlatıları oluşturma aşamasında yani suskunluğu aşma çabamızda şiddet gören kadınların vücutları nerede? Dayak yemiş bir kadının vücudu, ağrı ve sızılarının taze haliyle, o vücudun "acısı, izleri" yaşatılarak yazılabilir mi? Aklımızda kalan ve sizlere de hatırlatmaya çalıştığımız , yaşadıkları şiddetin yalnız "dilsel" ifadesi mi? Bu ifadeler, onların vücutlarını ne kadar barındırıyor? Bir diğer deyişle, başvuru odasına girdiğinde birbirine iyice yapışmış,bacaklar, kenetlenmiş kollar, mekânda en az dikkat çeken yere yerleşiveren, kendini küçülten, büzülmüş bir vücut ya da vücutlar hep silinip gitmeye mi mahkûm? Dayak sonrası morlukların zamanla silinmesi gibi, o morluğu defalarca barındıran koltukaltı, baldır veya boyun nasıl ve neden unutulur? Bunca hikâyeden sonra aklımızda kalan ne ve niye?

İkinci Bölüm - "Sözü ağzına tıkılan" vücutlar: "*Artık ete değil de, kemiğe dokunan*" fiziksel şiddet anlatıları

Şiddet gören kadının vücudunu hatırlamanın/yaşar kılmanın bir yolu var mı diyerek başladım. Şimdiyse, aklımızda kalanlar... Önce, birkaç şiddet anlatısından alıntı yaparak vücudun konumuna bakacağım. Fiziksel şiddet görerek Mor Çatı'ya başvuranların "*şiddet nesnesi olmuş*" *vücutlarını resmetme*yi denedikten sonra, başvuru sırasında bu vücutların nasıl sustuğuna ve/veya "dil"lendiğine göz gezdireceğim. Gönüllülük süremin kısıtlılığı nedeniyle, 1990'dan beri başvuru alan ve bana "yargılamadan görmeyi" öğreten bir gönüllü arkadaşımın tecrübelerinden çokça faydalanacağım.

Anlatılar - 13 yıllık evliliği boyunca fiziksel ve cinsel şiddet gören (bazen ikisi son derece örtüşür), defalarca bu ortamdan uzaklaşıp geri dönen, 29 yaşındaki Fatma'nın bu beraberliğinden 9,5 yaşında bir oğlu var. 16 yaşında ev-

lendikten sonra, daha ilk ay kocasından "elle, tekmeyle,eline ne gelirse onunla" dayak yemeye başlamış. Ön dişleri bir dayak sırasında dökülmüş ve görüşme esnasında bana takma dişlerini gösterdi. " Belki düzelir" diye devam etmiş ama " önceleri yalnız ete dokunan dayağın şimdilerde kemiğe dokunduğunu" söylüyor. Fatma, ayrılma isteğini dile getirince, "kol, bacak kopartma veya kesme" tehdidiyle karşılaşıyormuş.

31 yaşındaki Mine'nin vücudu, 18 yıllık evliliği boyunca hiç "morluksuz" kalmamış. Birçok kürtaj gören ve beş çocuğunu da erken doğuran Mine'nin ailesi, adli tıp raporu almasını engellemiş. Gerekçeleri ise, " ne de olsa kocandır, göğüs germelisin". Kendisine atılan dayağı "o kadar umursamayan" ama çocuklarının dayak yemesine dayanamayan Mine, boşanma konusunu her açtığında şu tehditle karşılaşmış: "kezzap atarım, burnunu keserim, kardeşlerini ve çocuklarını öldürürüm".

Görüşmenin başında, 28 yaşındaki Leyla, beş yıllık evliliğinde "kocasının kazandığı parayı kendi ailesine yedirmesine dayanamadığını" söyledi. Rahatlayıp açıldıkça, yaşadığı fiziksel şiddeti "işkence" olarak adlandırmaya başladı. O kadar çok dayak yiyormuş ki, "onurunu kurtarmak için" defalarca ölmeyi denemiş. Hamileyken hap alıp çocuğunu düşürünce, bu sefer hastanede dayak yemiş. Bir defasında da " balığın yanında salata yapmadığı için" arkadaşlarının önünde şiddet görmüş. Bu, ona çok dokununca kendini pencereden atmaya kalkmış. Bir diğer sefer ise, dayaktan sonra arabanın önüne atlarken kocası kurtarmış.

15 yıllık evliliğinin ilk gününden beri "sopalarla, demirle" dayak yiyen Aliye'nin kulak zarı delinmiş, kalça kemiği kırılmış. Polise ve adli tıbba gidip iki sefer 15-20 günlük rapor almış. Oto tamircisi olan kocası, gözaltına alındıktan sonra komiserin arabasını tamir karşılığında raporları yokettirmiş. Aliye'nin polis olan erkek kardeşi gidip raporları almak istediğinde komiser, " karı- kocayı barıştırdıkları için" evrakları attığını söylemiş. Aliye, kardeşinin başını belaya sokmamak için ısrar etmediğini söylüyor.

Üç çocuk sahibi Seher'in vücudu 17 yıllık bir şiddet belleğine sahip. Sol kulak zarı patlamış ve gittikçe ağır işitiyor. Kocası, en son, çocuklarının ve tüm komşularının önünde "sopayla ve ütüyle her tarafına vurmuş". Baş göğüs, sırt ve bacakları yara bere içindeyken, göğüs ve sırtındaki şiddetli ağrılara dayanamadığı için adli tıp raporu almış.

Ağrılı, sızılı, yaralı, morarmış bunca vücudun hikâyesine biraz ara vererek hem okuyucuya biraz nefes aldırmak, hem de birkaç saptama yapmak istiyorum. Mor Çatı'nın ısrarla üstünde durduğu "adli tıp raporunun

gerekliliği" ilkesi kafamda yeni bir anlam kazandı, çünkü. Kadınların vücutlarını hatırlamak yönünde ne kadar önemli bir adım olduğunu yeni farkediyorum. Adli tıp raporu, şiddet gören kadının hukuki haklarını aramasını kolaylaştırmanın yanı sıra vücudunun yaşadığı ve zamanla silinebilen şiddetin ebedi tanığı oluyor. Unutulmasının onca kolay olduğundan sözettiğimiz vücudun şiddet belleğini garantiye alıyor. Morluklar, şişlikler, ısırıklar veya küçük zedeler zamanla silinirken, adli tıp raporu, şiddetin fotoğrafını çekiyor. Böyle bir "fotoğraftan", araba tamiri karşılığı raporu yırtan komiser, en az şiddet uygulayan koca kadar rahatsız oluyor. Şiddetin hedefi olan kadının vücudunun belleksiz olduğu yolundaki söylemin katılımcıları sürekli değişiyor: bazen komiser, bazen dayak atan koca, bazen kadının kendi ailesi...

Ne var ki, üstünde düşünülmesi gereken bir nokta daha var. Adli tıp raporunun "dil"iyle karşılaştığında Seher'in hissettiği yabancılaşmanın boyutu. Dayağın hemen ertesinde, "sol kolu mühürlü Seher Atak'ın muayenesinde: belinde, sırtında, sol mamillada, uylukta geniş raddi ekimozlar görüldü" diye çekilen "fotoğrafta" (adli tıp raporunda) , Seher Hanım kendi vücudunu ne kadar görebiliyor? Bu tanıklık onun için ne kadar gerçek?

Fiziksel şiddetin izdüşümü burada aktardığım birkaç hikâyeyle sınırlı değil, elbette. Yine de, aklımızda kalması olası görüntülerden birkaçı şöyle: boyundan aşağı sigara söndürülmüş bir vücut, ısırık içinde bir sırt, ütü izi taşıyan göğüs, ağrıdan doğrulamayan bel. Zamana karşı direndiği halde (kalıcı) , görmezden gelinen izler de var: patlamış sol kulak zarı, yaşadıklarını unutmak için gülümserken iğreti kalan (hep hatırlatacak olan) takma dişler, hafif topallayan bir sağ bacak ve topallama nedeni açıklanırsa "koparılacak" bir sol bacak... " Kezzap dökülme, burnu kesilme ya da bacağı koparılma" tehdidiyle yaşayan bir vücut, bazen tüm bunları hiçe sayabilecek kadar yorulabilir veya tükenebilir. O zaman şiddet uygulayan, bu vücudun uzantısı olarak gördüğü bedene yöneliyor. Bu kişi, annenin vücudunun devamı olarak gördüğü çocuğunu dövmeye başlıyor ya da kadının "etim, canım" dediği kardeşini sakatlamakla tehdit edebiliyor.

Bazen yaşadığı şiddetten kurtulmak üzere mutlak yıkımı da seçebiliyor, kadın. Kendini camdan atmaya kalkan, hap alan, araba önüne atan Mine, tüm bunları artık "vücudunun çektiği işkenceye bir son vermek için" yaptığını söylüyor. Ne var ki, intihar denemelerinin hedefi , kendisine şiddet uygulayanınkiyle aynı: gene ve hâlâ kendi vücudu. Burada düşündürücü olan vücuduna yöneltilmiş şiddeti kendisini yok etmeyi isteyecek kadar içselleştirmiş olması...Yani şiddet gören vücudunu kurtarmak için artık onu yoketmeyi iste-

mesi. Gözardı ettiği şey ise, intiharın ona özlediği "öznelliği" kazandırmaktan çok uzak olduğu. Şiddetin uygulayıcısı kendisi olsa bile, son anda "şiddet hedefi" olmaktan kurtulamıyor.

Şiddeti intihara vardıracak kadar içselleştirmek gerekmiyor. Çoğu vücudun başvuru sırasında, mekânla ve başvuru alan arkadaşla kurduğu ilişkiye bakacak olursak, "küçülme, büzülme" eğilimi dikkat çekiyor. Ki, (sonucu intihar kadar yıkıcı olmasa da) bu vücut resimleri, kadına kendini değersiz, "küçük" hissettiren ve içselleştirdiği bir şiddetin göstergesi olarak yorumlanabilir.

İşte, tam da böyle bir savım varken, pek çok sayıda başvuru almış arkadaşımın gözlemlerine ihtiyaç duydum. Arkadaşım, başvuru odasına ilk girme anını şöyle anlatıyor:

" İlk girdiklerinde, bir iki dakika fırsat veriyorum; hem odayı, hem de beni incelesinler diye. Genellikle rahatsız oluyorlar. Kollarını kesinlikle kenara dayamıyor ya da bacak bacak üstüne atmıyorlar".

Çoklukla rastlanan gergin, içine kapanmış, olabildiğince az dikkat çekmeye çalışan bir vücut. Belki dayak yememek için unutulmayı tercih etmiş, belki de yediği dayaktan yorulup unutmayı seçen, en azından yoka sayılmaya çabalayan bir vücut. Birbirine kenetlenmiş bacaklar, sıkılan yumruklar ve gergin omuzlar: sanki kendine ayrılan köşeden bile daha az yer kaplamak ister gibi. Böylesi bir vücut, mekâna (başvuru odasına) yayılmak yerine büzülmeyi amaçlıyor. Mekâna hükmetmeyi istememe, " bacak bacak üstüne atmama", içselleştirilmiş bir değersizliğin (şiddet sonucu) uzantısı olarak yorumlanabilir.

Yaşadığı şiddetin hikâyesini anlatmaya başlayınca, vücutta ufak tefek değişikler gözleniyor. Şu anda sormamız gereken vücudun, sözcüklerin" dile getirdiği" şiddete ne kadar katıldığı? O şiddeti , ne kadar yaşıyor? Benim gözlemlediğim, kadın vücudunun anlatırken yeniden yaşamaya başlaması. Hiç hissetmediği kürek kemiğini, "bakın, demirle sırtıma şöyle vurdu, hem de herkesin önünde"nin hikâyesini anlatırken birden hissetmeye başlıyor. Bazen öfkeden çözülen ve savrulan kollar, bazense dayak yediği andaki pozisyonunu alan bacaklar...Kapana kıstırılmış gibi otururken, şiddet belleğini kurcalayınca canlanan bir vücut.

Ben, bunca kenara köşeye itilmiş vücudun ancak nesnesi oldukları şiddeti anlatırken yeniden yaşamaya başladığını düşünüyorum. Yani sözcüklerle dile getirilen hikaye, vücudun o ilk baştaki suskunluğunu kırıp onu "dil"lendiriyor. Şiddetin objesi olan vücut, obje olduğunu anlatırken, anlatıcı bedeninde özneleşerek yaşamaya başlıyor. Öznelliği kazanmanın "şiddet anlatısından" geçmesi, elbette ki çok acıklı.

Üçüncü Bölüm - Sonuç ya da Fotoğraf

Ayşe'nin yazısını okuduğumda, onu tamamlayan bir yazı yazma fikri beni epey heyecanlandırdı. Vücudun izleğini tutmayı, sadece dilin ve anlatamadıklarının değil de "sus"ların bedensel karşılığına dikkat çekmeyi amaçladım. Hep unutulan, şiddet gören bunca kadının vücudunu bir kez daha sessizliğe mahkûm etmenin olası kayıplarını tartıştım.

Vücut anlatılarında yoğunlaşarak, başvuru vücudunun ne zaman, nerelerde, yeniden yaşar hale gelebildiğini göstermek istedim. Kullandığım alıntıların koskoca bir şiddet anlatı yelpazesinin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturduğu ve söylediklerimin mutlaklığından en az sizin kadar şüphe duyduğum göz önünde tutulmalı.

Üstelik farketmediyseniz; okuduğunuz yazıda, tam da yazılma nedeni olan koca bir paradoks var. Bir yandan, yazıldığında fiziksel belleğin fizikselliğini yitirdiğine inanıyor, diğer yandan da başvuru sırasında avucunu tuttuğum kadının sıcaklığını size hissettirebilmek istiyorum, üstelik yazarak...

Belki de sözü devretme zamanıdır.

"Hadi sayfalarca yazdın diyelim, beni üç gün sokağa çıkartmayan morluğun utancını kalemin ne kadar anlatacak? Gördün baldırlarımdaki ısırıkları. Gözlerinin tanıklığını nasıl yaşatacaksın okuyana, baldırıma dokunmayan o okuyucu nereden/ nasıl bilecek o sızıyı? Sen sızlamamışken, sanki sızlıyormuş gibi yazarken, onlar da sızlıyormuşuz gibi mi okuyacak? Yazının yanına hastaneden çıktığım haldeki, çürüklerle dolu fotoğrafımı mı koymak istiyorsun? Neden?"

bir şiddet belleği sahibi

NOT: "Bir şiddet belleği sahibi" hayal ürünüdür: Kafamdaki şeytan avukatının şiddet tanıklığı.

ŞİDDET, ERKEKLER DÜNYASI VE TOPLUMSAL KURGULAR

Ayşen Doyran

Neden Erkekler?

Kadına yönelik şiddet, cinsiyetler arasındaki güç ilişkilerinin, eşit bir temel üzerine oturmadığı ataerkil toplumlarda, sosyalleşme süreci ile kazanılan, öğrenilen ve yeniden üretilen bir davranış biçimidir. Aile içi şiddet, kadına yönelik şiddetin bir alt türü olup, üzerinde kapsamlı düşünülmesi gereken sorunsallardan biridir. Genel anlamda aile içi şiddete maruz kalan kesimin kadınlar ve çocuklar olduğu göz önünde bulundurulursa, aile içi güç ilişkilerinin daha dikkatli ve titiz analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkar, böylece hem konunun ciddiyeti belirginleşmiş olur hem de aile içi şiddet uygulayan erkeklerin karakter özellikleri hakkında fikir sahibi oluruz.

Literatürde aile içi şiddet üzerine yapılan çalışmalar konuyu kapsamlı bir şekilde irdelemiş, aile içi şiddetin nedenleri üzerine farklı teorik yaklaşımlar geliştirmiştir. Özellikle kadın hareketinin batı dünyasında bir dalga halinde yükselmeye başladığı 60'lı yıllar ile birlikte –ki bu dönem Türkiye'de '80 sonrası sosyo-politik ortama rastlamaktadır– kadına yönelik şiddet, feminist yazında sık sık gündeme gelmiş, çeşitli platformlarda tartışılmış ve kadın sorunlarına duyarlı feminist çevreler tarafından her fırsatta kınanarak, aile içi şiddetin önlenmesine yönelik bir dizi eylem raporu sunulmuştur. Aile içi şiddetin nedenleri tartışılırken, toplumun ataerkil yapısına dikkat çekilmiş, aile içindeki erkek egemen yapı tahlil edilmiştir. Konuya dikkatleri çeken feministler, kadına yönelik şiddetin daha iyi anlaşılmasında, özellikle, cinsiyetler arası güç dengesizliğinin analiz edilmesi gerekliliğini vurgulamışlar, şiddetin doğal bir davranış biçimi olmadığının altını çizerek, kadın ve erkeğin farklı sosyalleşmeleri sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir kurgu olduğunu iddia etmişlerdir. Tüm bunların yanı sıra, aile içi şiddetin, farklı toplumlarda, farklı şekillerde yaşansa dahi, "kültürler üstü" niteliklere sahip olduğu gündeme gelmiş, "dayak" (fiziksel şiddet) meselesinin, her kadının, salt kadın olmaktan dolayı karşılaşabileceği, evrensel bir problem olduğu vurgulanmıştır. Aile içi şiddetin evrensel nitelikleri göz

önünde bulundurulursa (ve evrensel bir problem olduğu), erkeklerin de ortak bir "erkeklik" tanımından yola çıkarak, eşlerine uyguladıkları şiddeti kolayca meşrulaştırabildikleri gerçeği ortaya çıkmış olur. Bu yüzden, bu yazıdaki amacımız, aile içi şiddet üzerine yazılmış literatürü elden geçirmek veya aile içi şiddetin daha geri planda analizini yapmak değildir çünkü böyle bir şeye soyunmak daha kapsamlı ve daha profesyonel bir beceri ister. Aksine bizim amacımız, Mor Çatı'ya başvuran kadınların hikâyelerini (anlatılarını) göz önünde bulundurarak ve bu hikayelerin her birini meşru birer veri kabul ederek, eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin karakter özelliklerini tahlil etmektir.

Bunu yapmamızın iki amacı vardır: Birincisi, şu ana kadar, konu üzerine yazılmış literatürde hakim olan eksikliklere ve yetersizliklere parmak basmak, ikincisi, aile içi şiddetin salt kadınların sorunu değil, aslında erkeklerin de sorunu olduğu gerçeğini dile getirmek. Aile içi şiddeti açıklamaya yönelik bilimsel yaklaşımların bir kısmı, dayak yiyen kadınları, kocalarının şiddetinden sorumlu tutmuş, bu kadınları şiddetin kışkırtıcısı olarak görmüşlerdir. Aile içi fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddete maruz kalan kadınların normal ruh yapılarından saptıkları iddia edilerek, bu kadınların kişilik yapıları tahlil edilmiştir. Örneğin kimi terapistler, şiddete maruz kalan kadınları, belli "yetenekleri", "davranışları" ve "deneyimleri" bakımından eksiklik gösteren ve şiddete maruz kalmayan kadınları göre, farklı kişilik yapıları sergileyen yetişkinler olarak tanımlamıştır. (Tifft, 1993:4). Bu kadınların büyük bir çoğu, toplumun gözünde, kendi acılarının kurbanı ve talihsiz kaderlerinin sorumlusu olarak görülmüş (Tifft ve Markham, 1991), "dayak yiyen kadın" imajı genil bir kültürel problem olmanın ötesinde, marjinal ve sıradışı bir mesele olarak değerlendirilmiştir.

Oysa ki aile içi şiddetin daha iyi tahlil edilebilmesi için erkekler dünyasının da tanınması gerekir. Ataerkil toplumlarda, kadın-erkek ilişkilerinin özel (aile) ve kamusal alandaki yeri eşit olmayan güç dengesine dayanır. Böyle bir sistemde, kadınlar ve erkekler fiziksel olarak çok farklı olmasa da olgusal olarak farklı dünyalarda yaşarlar (Scully 1990:12) Kadın ve erkek olmak (cinsiyet), biyolojik belirleyiciliği olan "sex" kavramının karşıtıdır ve toplumsal belirleyiciliği olanı temsil eder. İçinde yaşadığımız ataerkil toplum kadın ve erkeği eşit (simetrik) olmayan, farklı rollerle görevlendirmiştir. Toplumsal gerçekliğin kurgulanmasında sahip olduğumuz cinsiyet farklılıkları ve bu farklılıkları temellendiren değişik toplumsallaşma süreçleri, şiddete bakış açımızı değiştirdiği gibi, şiddetin, kadın ve erkek tarafından değişik düzeylerde algılanmasında ve meşrulaştırılmasında belirleyici bir

rol oynayabilir. Şiddet konusunda dikkati sadece şiddete uğramış "kurban" kadınlar üzerinde yoğunlaştırmak, erkeklerin şiddeti nasıl meşrulaştırdığını gözardı eder ve şiddeti salt kadınların sorunuymuş gibi algılamamıza neden olur. Oysaki şiddetin, kadın ve erkeğin bireysel yapılarından bağımsız, genel bir "erkeklik" ve "kadınlık" tanımları çerçevesinde analiz edilmesi gerekir, bu da erkek merkezli ataerkil düzenin, erkeklik rollerini nasıl kurguladığıyla yakından ilgili bir meseledir, çünkü kadınlara göre hayatın her safhasında daha ayrıcalıklı konumda olan erkekler, bu ayrıcalıklarından yararlanarak, kendi toplumsal kurgularını gerçekliğin kendisi olarak göstermekte (Scully, 1990:14) bu da her geçen gün kadınların ikincil konumunu (second sex) daha da pekiştirmektedir.

Aile içi şiddet üzerine yapılan çalışmalar sadece şiddete uğrayan kadınların bireysel özelliklerini değil, şiddet uygulayan erkeklerin de karakterlerini tahlil etmiştir. Şiddet uygulayan erkekler genellikle "kıskanç", "sinirli", "asosyal", "bağımlı", "sahiplenici" ve "güvensiz" olarak gözlemlenmiştir. Genelde bu araştırmalar, şiddeti psikopatolojik bozukluğun göstergesi olarak değerlendiren, hakim psikiyatrik bakışın etkisi altında kalmıştır (Dutton, 1988). Böyle bir bakışın, adli karar alma mekanizmalarında da etkin olduğu düşünülürse, şiddet uygulayan erkeklerin rahatlıkla cezalandırılabildiği veya bu erkeklerin şiddet uygulamalarına ruhi dengesizlik gibi bir basit gerekçe bulunarak, cezalarının azaltıldığını görürüz. Şiddeti karakter bozukluğunun bir sonucu olarak görmek, şiddet uygulayanı "zavallı" ve "hasta", şiddete uğrayanı ise o hastadan kaçması gereken "kurban" olarak kabullenmemize yol açar. Erkeklerin kadınlara şiddet uygulaması psikopatolojik bir hastalıktan ibaretse, şiddet uygulayanın neden böyle bir davranışta bulunduğu sorunsalı otomatikman ortadan kalkmış olur, dolayısıyla şiddet kaçınılmaz hale gelerek, kadınların hayatlarında her an karşılaşabilecekleri sıradışı bir "tehlike" olarak görülür. Oysa ki şiddet patolojik bir rahatsızlık değildir, şiddeti bu şekilde görmek, şiddeti kadınlar aleyhine meşrulaştırmaktır. Şiddetin erkeklerin bireysel karekter özellikleriyle de bir alakası yoktur çünkü "erkeklik" tekil bir kavram olmanın ötesinde, erkeklerin tümünü kapsayan genel-sosyolojik bir kavramdır, dolayısıyla şiddet böyle bir genel "erkeklik" kavramı içerisinde değerlendirilmelidir. Eşlerine şiddet uygulayan erkekler bazı araştırmaların iddia ettiği gibi "toplum dışı", "anormal", "sapık" özelliklere mi sahiptir? Yoksa bize anormal gözüken bu insanlar, toplumdaki erkek prototipini mi temsil etmektedir? Şiddet uygulayan erkekler kimdir? Şiddetin, toplumsallaşma sürecinin bir parçası olan "kadınlık" ve "erkeklik" rolleri ile ne gibi bir bağlantısı vardır?

Mor Çatı Başvuruları ve Kadınların Hikâyelerdeki Erkek Prototipleri

Eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin davranış özellikleri hakkındaki bilgileri, Mor Çatı'ya başvuran kadınlardan öğrenmekteyiz. Dolayısıyla erkeklerle yüz yüze görüşmek ve konu hakkındaki fikirlerini edinmek imkânına sahip değildik. Kadınlardan, karşılıklı görüşmeler sonucu elde ettiğimiz bilgilere göre, erkeklerin, her ne koşulda olursa olsun, uyguladıkları şiddeti gerekçelendirdiklerini ve tartışmasız kendilerini haklı bulduklarını öğrendik. Erkekler kendilerini haklı kılacak gerekçelendirmeleri çeşitli mekanizmalar aracılığı ile gündeme getirmekte, en ufak bir sebep şiddetin gerekçesi olabilmektedir. Tabiî ki bunda, erkekleri manevi anlamda destekleyen ve şiddein yeniden üretilmesinde rol oynayan toplumsal çevre (aile üyeleri, akrabalar, komşular, vs..) faktörünü de göz ardı etmemek gerekir.

Mor Çatı'ya başvuran kadınlardan elde ettiğimiz bilgilere göre, erkeklerin bir kısım karı-koca ilişkilerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı karısına şiddet uygulamaktadır. Burada, şiddetin belli bir nedeni yoktur, herhangi bir sebep şiddetin gerekçesi olarak gösterilebilir. Şiddet uygulayan erkeğin temel hedefi kadının, davranışları, bedeni ve bireysel özgürlüğü üzerinde denetim kurmaktır. Kısacası şiddet bir erkeğin karşısındaki kadını kontrol altına almak amacıyla gerçekleştirdiği bir dizi eylemden ibarettir. Karı-koca ilişkileri bölümünde anlatılan hikâyelerde, kadının davranış, hal ve tavırlarına yönelik kontrol mekanizmaları oluşturmaktan tutun da, kadını cinsel yönden baskı altına almayı hedefleyen bir dizi şiddet eyleminin uygulandığını görmekteyiz. Bunların arasında yaygın olan gerekçelendirme biçimi, kadınların hal ve tavırlarında, erkeklerin gözünde "sınırı aşması"dır (Bana karşılık veriyorsun!, Cevap verme!, Bana karşı sesini yükseltiyorsun ha?) Öne sürülen diğer bir gerekçelendirme, erkeğin "yalnızlık" ve "korku" hissine kapılması sonucu şiddet uyguladığıyla yakından ilgili gözükmektedir. (Demek beni terk edeceksin?, Benden boşanmak mı istiyorsun?, Karakola gidip beni şikâyet mi edeceksin?). Şiddet hiç akla gelmeyecek, sudan bir sebepten de kaynaklanabilir ("Camda beni bekledin", "Niye geceliğini giydin?", "Çağrı cihazından beni neden arıyorsun?")

Tüm bunların yanı sıra fiziksel şiddet ile birlikte paralel giden cinsel şiddet, kadın cinselliği üzerinde kurulan egemenliğin doğrudan bir sonucudur. Erkeklerin iddia ettiği üzere, karılarının kadınlık görevini yerine getirmediği, eşlerinin kocalarının gözünde frijit olması ya da geçmişinde başka erkeklerle ilişkiye girmesi ("Seni aldığımda kız oğlan kız değildin"), erkeğin şiddet uygulamak için öne sürdüğü gerekçelendirme biçimlerinden birkaçıdır.

Erkekler çoğu zaman, kadınlar üzerinde "denetim" kurarak şiddet eylemini gerekçelendirmekte, denetim mekanizması, şiddetin "nedeni" ile "sonucu" arasında kurulan bir mantık zinciri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkekler uyguladıkları şiddetle, eşlerinin kimlerle görüşeceğini, nasıl hareket edeceğini ("Sigara içmeyeceksin demedim mi ben sana?") ne şekilde giyineceğini ("Eteğini kısaltmışsın", "Başörtüsüz sokağa çıktığını görmüşler") kadının çalışıp çalışmayacağını ("Bir de çalışmak istiyorsun, nankör, ben sana bakmıyor muyum?", "Kursa gitmek istemek de ne demek oluyormuş?", "Yarından sonra işe gitmeyeceksin") tayin ederek sosyal ilişkilere ve davranışlara müdahale etme amacını gütmektedir ki bu da bir kadının en temel hak ve özgürlüklerine karşı girişilen müdahale ve düşmanca tavrın en belirgin örneğidir. Genel anlamda bakıldığında, şiddetin tek bir nedeni yoktur, şiddet değişik biçimlerde tezahür eden ve birbirinden farklı gerekçelendirmelerle dayalı bir eylem biçimidir. Bu noktada, toplumda, kadınların haklarına rağmen, erkeklere tanınan ayrıcalıklı haklar da şiddetin gerekçelendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İçinde yaşadığımız toplumda, erkeklere tanınan ayrıcalıklar, erkeklerin "neleri yapmaya hakları olduğuna" dair bir dizi söylem içerir. Mor Çatı başvurularında, şiddet uygulayan erkeklerin büyük bir kısmı, kadınların dövülmeden yola gelmeyeceğine, kocaların "karılarını" dövme hakkı olduğuna, eşlerine istedikleri gibi davranabileceklerine ("karım değil mi ne istersem yaparım!"), sinirlendikleri zaman "hırslarını eşlerinden çıkarabileceklerine" inanıyor. Tüm bu görüşler, sadece Mor Çatı başvurularının eşleri ile sınırlı olmayan, aynı zamanda içinde yaşadığımız toplumdaki cinsiyetçi değer yargılarını yansıtan ibret verici örneklerdir. Hepsinde de, kadınların haklarına rağmen, erkeklerin neleri yapmaya hakları olduğu söylemi genel geçer doğru olarak kabul edilmektedir.

Mor Çatı başvurularının hikâyelerindeki bazı erkekler, sırf canları öyle istediği için, keyfi veya herhangi bir nedenle şiddet uygulayabilmektedir. ("Rüyamda senin beni aldattığını gördüm"). Başka bir örnekte ise bir erkek dayak atmamak elimde değil, o dayak yemeye alışsın diyerek şiddetin, kendisinden kaynaklandığı gerçeğini bertaraf etmeye çalışmaktadır. Bu çok önemli bir örnektir çünkü erkeklerin büyük bir çoğunluğu uyguladıkları şiddetten kendilerini sorumlu tutmamaktadır. Şiddetin gerekçelendirilmesinde ev işleri de bir sebep olarak sunulmakta, bunların içinde yeme-içme işlerinden tutun da ("İçki sofram hazır değil", "Yemek geç kaldı"), evde kalanların bakımı ("Dırdır etme, anneme bakacaksın") ve çocuklarla ilgili herhangi bir mesele şiddetin bahanesi olabilmektedir.

Şiddet uygulayan erkeklerin diğer bir tipik özelliği de evde hükümranlık kurmaları. Bu tip erkekler, narsistik duygularla her istediklerini yapabileceklerine inanıyor, kendilerine has bir güce sahip olduklarını düşünüyorlar. Örneğin kendilerinin hep haklı olduklarına ve bir erkeğin her isteğini yapabileceğine inanıyorlar. Bunların arasında kendilerini Tanrı gibi görenler ve gücünün sınırsız olduğunu zannedenler de var ("Senin Allahın benim, tamam mı?"). Evde hükümranlık kurmanın yanı sıra, kıskançlık da şiddet uygulayan erkeklerin ayırt edici bir özelliği. Şiddet uygulayan erkekler, eşlerinin başka erkeklerle ilişkisi olduğunu düşünmekte, hatta kıskançlığın ötesinde paranoyak bir şüphecilikle ("Senin dostun var, bakkalla, kapıcıyla ilişki kuruyorsun"), eşlerine "kötü kadın" gözüye bakmaktadır ("Sen orospusun! Senin içinde orospuluk var, her halinden belli oluyor"). Genel anlamda bakıldığında, kıskançlık, şiddet uygulayan erkeklerin tipik bir özelliği çünkü kıskançlık beraberinde sahiplenmeciliği getiriyor ki sahiplenmecilik de kadının bireysel özgürlüğünü denetim altında tutmayı hedefleyen, geleneksel bir davranış biçimi.

Kadınların kendi ağızlarından anlatmış oldukları hikâyelere baktığımızda, aile kurumu içerisinde var olan erkek egemen ilişkilerin ve kadına yönelik şiddetin ne şekilde yaratıldığını görmek mümkün. Örneğin bir kadın, kocasının kendisine uyguladığı şiddetin hikâyesini şöyle anlatmakta:

"Benim çalışmama ve para kazanmama tahammül edemiyordu, bu yüzden bana sürekli şiddet uygulamaktaydı. Bir gün maaşımı alınca, bize 'o parayı size vereyim benim kölen olun' diyerek, avaz avaz bağırmaya başladı. Ne yapacağımı şaşırmıştım, gidecek bir yerim olmadığı için dayağına katlanmak zorundaydım."

Başka bir kadının hikâyesinde, evdeki sudan bir sebebin şiddetin bahanesi olarak sunulduğunu görmekteyiz:

"Bir akşam bulaşıkların yıkanmadığını görünce beni dövmeye başladı. Bıçakla üzerimize yürüyerek benim ve kızımın saçlarını yolmaya çalıştı. Daha sonra evden bir şekilde kaçma imkânı bularak karakola gittim, karakoldaki polis memuru 'bulaşık yıkayacağına oturup televizyon seyredersen böyle olur' diyerek bana bağırdı ve beni eve yollamaya çalıştı."

Bu örnek, aile içi şiddetin sadece erkek tarafından değil, karakol gibi sözde emniyet kurumlarımız tarafından da haklı kılındığını ve yeniden üretildiğini gösteren ibret verici bir delildir.

Yazımızın bu kısmına kadar vermiş olduğumuz örnekler, erkeklerin şiddeti, kendi kafalarında, nasıl kurguladıkları ve meşrulaştırdıklarına dair, kadınlar tarafından dile getirilmiş anlatılardır. Buraya kadar şiddet davranışını mazur gören gerekçelendirmelerin bizzat erkekler tarafından nasıl öne sürüldü-

günü gördük. Bu gerekçelendirmeler erkeğin şiddet kullanımını olumlayan ve kadının karşı şiddetini olumsuzlayan toplumsal normlarla destekleniyor. Peki, şiddeti gerekçelendiren erkekler nasıl oluyor da bu davranışlarını mazur gösterecek toplumsal destek ve kaynağı buluyorlar? Hangi erkekler şiddet uygulamaya eğilimli? Bu sorulara verilecek cevaplar eğitim, iş, toplumsal konum, meslek ve alkol kullanımı gibi değişkenlerin şiddetle ne gibi bağlantıları olduğuna dair yapılan incelemelere dayalıdır. Örneğin, toplumumuzdaki genel geçer kanı, eğitim seviyesi yüksek olan erkeklerin daha az şiddet uygulamaya (ya da hiç) eğilimli olduğudur. Oysa ki Mor Çatı başvuruları göz önüne alındığında, şiddet uygulayan erkeklerin arasında ilkokul mezunu olanların yanı sıra üniversite ya da yüksekokul mezunu olan erkeklerin de var olduğunu görmekteyiz bu da bize eğitim sistemimizin erkeğe öğretilen toplumsal roller açısından önemli bir aşama kaydettirmediğine işaret eder. Dayak, ağır ceza ve disiplin hâlâ eğitimimizin temel sorunlarından birini oluşturmakta ve küçük yaştaki çocukların aile dışı sosyalleşmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Aile içi şiddet ortamında büyüyen bazı erkek çocuklar, özel alanın sınırlarını aşıp kamusal alana çıktıklarında (eğitim), şiddeti olumlayacak örneklerle karşı karşıya kalmakta, kamusal alandaki şiddet özel alandaki şiddeti besleyerek, aile içi şiddet yeniden üretilmektedir.

Mor Çatı başvuruları ayrıca "iş" ve "toplumsal konumun", erkeğin uyguladığı şiddetle doğrudan bir bağlantısı olmadığına dikkat çekmektedir. Şiddet uygulayan erkekler arasında mimar, doktor, avukat, sanatkâr ve milletvekili gibi adamların olduğu göz önünde bulundurulursa "yüksek mevki" veya toplumun gözünde "iyi bir iş" olarak kabul edilen mesleklere sahip olmanın, erkeğin uyguladığı şiddetle doğrudan bir bağlantısı olmadığını göstermekte. Örneğin bir milletvekili karısını maddi yönden baskı altında tutmakta, "çocuklarım büyüdü artık sana ihtiyacım yok, seni kadın gözüyle görmüyorum" diyerek hem sözel, hem maddi hem de fiziksel şiddet uygulamaktadır;üstelik karısına şiddet uygularken "dokunulmazlığım var istediğimi yaparım"demektedir.

Aile içi şiddetin diğer biçimleri, örneğin cinsel şiddet de kadınların güncel yaşamda karşılaştıkları temel problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel şiddetle cinsel şiddet arasındaki ilişki oldukça kuvvetli olmakla beraber, hangisinin diğerine yol açtığı kesin olarak bilinmemektedir. Kocaları tarafından şiddete uğramış kadınların hikâyelerini dinlediğimizde, erkeklerin büyük bir kısmının eşleriyle zorla cinsel ilişki kurduğunu öğrenmekteyiz; bunların arasında "hoyratça", "acıtarak", "ısırarak" ve "emirle" cinsel ilişki kuranlar da var. Cinsel şiddetin içinde cinsel teması barındırdığı göz önünde bulundurulursa, cinsel birleşmenin erkeklik rollerinin rahatça meşrulaştırıla-

bildiği bir alan haline geldiği dikkati çeker. Başka toplumlarda, şiddet uygulayan erkekler üzerine yapılan çalışmalarda da cinsel şiddetin çeşitli boyutları ortaya koyulmuştur; bunlar arasında herhangi bir "obje" veya "üçüncü şahıs" ile kurulan cinsel ilişki, "oral" ve "anal" seks, normal olmayan pozisyonlar, kadınların anlatılarında dile getirilmiştir (Walker, 1979:110). Araştırmaların pek çoğunda fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin cinsel şiddet uyguladığı da ortaya çıkmıştır. Mor Çatı başvuruları çok farklı bir tablo sergilememektedir, zira kadınlar hikâyelerinde çok kesin fiziksel ve cinsel baskılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bir başvuru, kocasının, doğum kontrol hapı kullanmasına izin vermediğini, eğer kullanırsa kendisine şiddet uyguladığını belirtmektedir. Bu örnekte de görüldüğü üzere, kadının doğum kontrol hapları ile korunmasını engellemeye çalışan erkek, kadının hem vücudu hem de doğurganlığı üzerinde denetim kurmaya çalışmaktadır; bu da zorla hamileliği içerdiğinden dolayı cinsel şiddet alanı içine girer. Bunların yanı sıra, "doyumsuz ilişki" veya "iktidarsızlık" cinsel şiddetin doğrudan bir nedeni olarak gözükmemekte, sadece, asıl nedenlerin etkisini azaltan veya artıran "aracı" bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir başvurunun hikâyesini dinlediğimizde, kıskançlıkla birlikte cinsel şiddetin uygulandığını görmekteyiz. Başvurunun anlattığına göre, eşi, dayaktan sonra cinsel ilişki kurmak istemiş ve kadın reddedince "başka yerde mi cinsel doyuma ulaşıyorsun" diyerek bağırmaya başlamıştır. Bu olayda kadının cinsel ilişkiye hayır deme hakkının olmadığını ve hayır dediği için basit, kötü kadın muamelesinin yapıldığını görmekteyiz. Erkeğin maksimum düzeydeki şüpheci tavrı, kadının başka yerlerde doyuma ulaştığını zannetmekte ve bu yüzden onu aşağılamaktadır. Aile içi cinsel şiddet, fiziksel şiddet, korkutma ve aşağılama aracılığı ile gerçekleşebileceği gibi, fantazi aracılığı ile de gerçekleşebilmektedir. Bir başvurunun kocası, karısına diğer kadınlara benzemesi ve saçını onlar gibi kestirmesi için baskı yapmakta, ayrıca, cinsel ilişki sırasında diğer kadınların hayallerini kurarak karısı ile beraber olmaktadır. Adam karısına, hayalindeki kadınlara benzemesi için psikolojik baskı uygularken, bir yandan da kendi fantazisindeki ideal kadın tiplemesini aramaktadır.

Mor Çatı'da, kadınların anlatıları üzerine yapılan çalışmada, literatürde şiddet uygulayan erkekler üzerine yapılan başka araştırmalarla (Walker, 1979:24) bazı benzerlikler ve farklılıklar bulduk. Bunları özetlersek: 1. Cinsel kıskançlık, fiziksel şiddetin gerekçesi olabilmekte, erkek, kadının başka erkeklerle ilişkisi olduğundan şüphelenmektedir. 2. Şiddet uygulayan erkek, ev dışı toplumsal yaşamda farklı bir davranış biçimi sergileyebilmekte, hatta toplumsal normlara uygun hal ve tavırlar benimseyebilmektedir. 3. Şiddet uy-

gulayan erkekler, zannedilenin aksine "başarısız" ve dünyayla başedemeyecek karakter özelliklerine sahip değildirler. Başvuruların kocaları arasında "mimar", "doktor" "avukat" ve "öğretim görevlisi" gibi başarı düzeyi oldukça yüksek erkekler yer almaktadır. 4. Alkolle şiddet arasında doğrudan bir bağlantı yoktur; alkol, şiddetin belirleyicisi olmamakla beraber, sadece etkisinin artmasında rol oynayabilir. 5. Şiddet uygulayan erkekler psikopat değildirler. Bu erkeklerin bazı karakter bozuklukları olmasına rağmen, bu karekter bozukluklarını patolojik ve düzeltilmesi imkânsız bir davranış biçimi olarak görmek mümkün değildir. Genelde şiddet uygulayan erkeklerin güvenleri düşük, kadın-erkek ilişkilerinde geleneksel, cinsiyet hiyerarşisine ve erkek üstünlüğüne inanan, davranışları için sürekli başkalarını suçlayan, kıskanç, sahiplenici, bağımlı, davranışlarının negatif sonuçları olabileceğini düşünmeyen ve çift kişilikli karekter yapısına sahip nitelikleri olduğunu görmekteyiz (Walker, 1979:36). Bu karakter özellikleri, toplumsallaşma süreci ile kazanılan imtiyazlı erkeklik rollerinin kapalı aile ortamında pekişmesi ile şekillenmekte ve bu aşamadan sonra kişisel farklılıklar şiddetin düzeyini ve biçimini belirleyebilmektedir.

Şiddet uygulayan erkeklerin büyük bir kısmının çocuklarına da şiddet uyguladığını görmekteyiz. Erkeklerin bir kısmı, çocuklara şiddet uygulamamakla beraber, onlara karşı ilgisiz ya da korkutucu davranmaktadır. Mor Çatı başvurularının anlatıları göz önünde bulundurulursa, ilgi çekici olanın, kız çocukların, erkek kardeşin olduğu ailelerde, şiddetten daha fazla nasibini aldığıdır, bu da erkek çocukların şiddete maruz kalma bakımından, kız çocuklara göre daha imtiyazlı olduğunu göstermektedir.

Erkekler üzerine yapılan bu çalışma, kadınların anlatılarına dayandığı için, erkeklerin geçmişteki aile yaşantıları ile ilgili yeterli bilgi edinemedik. Yapılan çalışmalar, dayak yiyen kadınların büyük bir kısmının şiddetin yaşandığı ailelerden gelmese de, şiddet uygulayan erkeklerin büyük bir çoğunluğunun şiddet ortamının var olduğu ailelerden geldiğini kanıtlamaktadır. Küçük yaşlarda aile üyeleri tarafından gerek fiziksel gerekse de cinsel istismara uğrayan erkek çocuklar, yaşantılarının ilerki dönemlerinde eşlerine şiddet uygulamaktadır (Walker 1979:38). Bunun yanı sıra bazı araştırmalar, çocukluk çağında aile içi şiddete "tanık olmakla", şiddete "bizzat uğramak" arasında farklılıklar olduğunu iddia ederek, bir çocuğun erişkin yaşlarda şiddet eğilimli olmasını o çocuğun aile üyeleri tarafından fiziksel şiddete uğramasından çok, aile üyeleri arasındaki fiziksel şiddeti gözlemlemesine bağlanmaktadır (Kalmuss, 1984). Hatta alkol problemi olan şiddet eğilimli erkeklerin, şiddet eğilimli olmayan erkeklere göre, küçük yaşlarda aile içi fiziksel ve cinsel istismara daha

sık tanık oldukları ya da yaşadıkları iddia edilmiştir (Hastings ve Hamberger, 1988). Bu bağlamda değerlendirildiğinde alkol, şiddetin doğrudan bir nedeni değil, küçük yaşlardaki aile içi istismarın bir sonucu olarak karşımıza çıkar ki bu da bize alkolün şiddet üzerindeki dolaylı etkilerini gösterir. Mor Çatı'ya başvuran kadınlardan bazıları, eşlerinin küçük yaşlarda aile içi istismara uğradıklarını iddia etseler de elimizde bu konuyla ilgili kesin veriler yoktur. Kaldı ki çocukluk çağındaki fiziksel ve cinsel istismarın, nereye kadar, erişkin yaşlarda aile içi şiddeti doğurduğu kesin bir şekilde ispatlanamamıştır, keza bu konu üzerine yoğunlaşmış çalışmalar, neden bazı şiddet uygulayan erkeklerin şiddet ortamı olmayan ailelerden geldiğini veya eşlerine şiddet uygulamayan erkeklerin şiddetin yaşandığı ailelere mensup olduğunu açıklayamamaktadır.

Genel bir değerlendirme

Bu yazımızda, şiddete uğrayan kadınların anlatılarını göz önünde bulundurarak, eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin dünyasını tanımlamaya çalıştık. Erkeklerin şiddeti nasıl kurguladıkları, gerekçelendirdikleri ve meşrulaştırdıkları şiddetle doğrudan bir bağlantı içerisinde gözükmekte; pek çok erkek, gerek bilinçli gerek bilinçsiz eşlerinin dayağı hakettiğini düşünmektedir. Erkeklerin şiddeti kurgulayış biçimi, toplumsallaşma süreci ile de destek görerek (erkek dayak atmışsa kadın mutlaka haketmiştir söylemi), toplumda var olan cinsiyetler arası güç dengesizliği, şiddet aracı ile erkeklerin egemen ve ayrıcalıklı konumunu pekiştirmektedir.

Mor Çatı başvurularının hikâyeleri göz önünde bulundurularak, erkekler üzerine yapılan bu çalışma, hakim psikiyatrik yaklaşımların iddia ettiğinin aksine, şiddet uygulayan erkeklerin patolojik, anormal ve toplum dışı insanlar olmadıklarını kanıtladı. Şiddet uygulayan erkekler hasta değildir, bu toplumun insanlarıdır ve bu erkekler işçisinden doktoruna, mimarından milletvekiline kadar varan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Erkekler, Scully'nin de vurguladığı gibi, kendi kurgularını gerçekliğin kendisiymiş gibi göstermekte, şiddeti anormal bir davranış biçimi olarak kabul etmemektedir, bu da bize normal ve doğal olarak tanıtılmaya çalışılan erkeklik rollerinin ne kadar sorgulanmaya muhtaç olduğunu kanıtlar. Şiddet, insan doğasında var olan bir eylem türü değildir, aksine, şiddet, insanlara sistematik olarak öğretilmekte ve toplumsallaşma sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelerek ödüllendirilmektedir, bu da şiddetin "sosyal bir davranış biçimi" olarak kabul gördüğünü kanıtlayan önemli bir delildir. Bu kadar sık yaşanan şiddet olayları, kadınla-

rın, güya sapık olduğunu iddia ettiğimiz şiddet eğilimli erkeklerden kaçarak, saklanarak, kapıları kilitleyerek, tecavüz korkusu var ise geceyarısı sokağa çıkmayarak halledebileceği bir sorun değildir. Bütün bunlar şiddetin kısa vadeli çözümleridir ve şiddeti ortadan kaldırmaktan çok müdahale etmeyi hedeflediği için, (devlet politikaları ile feminist politikaların şiddete olan yaklaşımları bu noktada farklılık gösterir) kadınların lehine olumlu bir sonuç getirmesi beklenemez.

Şiddet, kadınları, anormal erkeklerin kurbanı göstererek ortadan kaldırılamaz. Şiddetin sonuçlarından çok nedenlerine bakmak gerekir bu da şiddetin kültürel tutumlar, kadın erkek arasındaki iktidar ilişkileri, erkeklerin ayrıcalıklı toplumsal ve ekonomik statüsüyle yakından ilgili olduğudur ve erkekler, şiddetten kendilerini sorumlu tutmadıkları sürece, (Scully, 1990) şiddetin ortadan kalkması pek mümkün gözükmemektedir.

Referanslar:

Dutton, Donald, G., "Profiling of Wife Assaulters: Preliminary Evidence for a Trimodal Analysis", **Violence and Victims**, Vol:3, No.1, 1988.

Hotaling, G.T., Sugarman, D.B., "An analysis of risk markets in husband to wife violence: The current state of knowledge", **Violence and Victims**, 1 (2), 101–124. Hastings ve Hamberger'in içinde.

Hastings ve Hamberger, "Personality Charecteristics of Spouse Abusers: A Controlled Comparison", **Violence and Victims**, Vol.3, No.1 1988

Kalmusss, Debra., "The Intergenerational Transmission of Marital Agression", **Journal Of Marriage And Family**, February 1984.

Scully, Diana., **Understanding Sexual Violence**, Routledge 1990.

Tiff, Larry L., **Battering of Women: The Failure of Intervention and the Case for Prevetion**, Westview Press, 1993.

Tiff, Larry L., ve Lynl. Markham. 1991. **"Battering Women and Battering Central American"**, pp. 114–153,

Harold E. Pepinsky and Richard Quinney'in içinde, **Criminology as Peace Making Bloomington**, Indiana University Press. **Battering of Women**'ın içinde, p.5.

Walker, Lenore E., **The Battered Women**, Harper Row Puplishers, 1979.

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA!*

Stella Ovadia

Başlattığımız kamyanyanın başlığı kendi başına bir program. Kadınları, dayağa karşı dayanışmaya çağıran... Tabii ki, kadınların hemcinsleriyle dayanışması, toplumun her alanında (hapishane, okul, ordu) yaygın olan dayak belasıyla karşılaştıkları "özel" alanda yalnız ve çaresiz bırakılmamaları , dayanışma ağları ve giderek sığınaklar kurulması son derece anlamlı ve gerekli. Ama dayağın ve dayağa karşı kadın dayanışmasının feminist açıdan anlamı nedir, değinmek istiyorum. Çünkü fiziksel şiddet biçimi olarak dayak acı veren bir uygulama olduğundan her türlü hayırseverin doğal olarak karşısına aldığı bir yöntem. Ben de demokrat ve hayırsever bir insan olarak tutukluların, askerlerin, okul çocuklarının dövülerek hizaya getirilesine karşıyım. Ve bu kadar geniş bir dayağa karşı kampanya açılsa eminim katılmayacak az insan bulunur. "İnsanperverlik" yeter çünkü dayağa karşı çıkmaya. Ama "insan" türünden soyutlamalarla uğraşmadığımı anlatmıştım geçen sayıda. Kaldı ki, bu kadar geniş anlamda alınan dayağa da sadece insanların- ve hayvanların neden olmasın? -canını yaktığı için değil egemenlik ilişkilerini sürdürme aracı olduğu için karşıyım. Hapishaneye, orduya,bugünkü biçimiyle okula karşı olduğum gibi.

Dayak, cinsiyetlere bölünmüş toplumun, ezilen cins olan kadına karşı uyguladığı gündelik şiddetin parçası, en yaygın olanı ve cinayetten sonra en kabası. Babası ya da kocası tarafından öldürülme- ki bir yabancı tarafından öldürülmeden çok daha yaygın, bir kerede biten bir işkence, dayak ise günlük bir uygulama, üstelik bugünkü yasalarımıza göre ancak büyük maddi zarar verdiği zaman 11 günlük doktor raporu kamu davası konusu.

Dayak genel olarak bir eğitme -şartlandırma- sindirme ve ceza yöntemi. Ev içinde ve okulda çocuklar, sirklerde hayvanlar canları acıtılarak şartlandırılırlar. Büyüklerin, öğretmenlerin dayak atma hakkı vardır ama, çocuklar el kaldıramaz, saygıda kusur olur.

Aynı şey orduda, aynı fiziksel güçte ama hiyerarşik ilişkide yeri farklı iki erkek arasında da söz konusu. Er dövülür ama, erin subaya cevap vermesi bi-

* Bu yazı **Feminist** Dergisi, Sayı: 3, Ekim 1987'den alınmıştır.

le ceza konusudur. Karakolda ve hapishanelede dayak hem sindirme, eğitme, hem cezalandırma, hem de işkence aracıdır. Şiddetin bu kurumlardaki yeri bu kurumların toplumdaki işlevlerinin icabıdır.

Toplumlararası şiddet de savaş biçimini alır. Bu insan türünün sınıflı ve milliyetli topluluklardan ileri bir örgütlenmeye geçememiş olmasının belirtisi ve sonucudur. Bizim kadınlara yönelen dayakla uğraşmamızın nedeni, genelde sınıflı ya da milliyetli topluma karşı olmamız ya da uygulama olarak dayağı fazla can alıcı bulmamızla sınırlı değil. Bunu vurgulamakta yarar var.

Dayak toplumun cinslere bölünmüş yapısının bir belirtisi. Ve bir belirti gibi ele alınmalı. Dayak toplumun başka kurumları için ne anlatıyorsa aile için de onu anlatıyor. Aile hiyerarşik bir yapılanmadır. Kadınlar üstünde hak ve söz sahibi olan babalar ve kocalar (kayınpeder, kayınvalde,ağabey,nişanlı,sevgili gibi aynı konumdaki kimseler dahil) kadınları dayakla eğitiyor, dayakla cezalandırıyor. Aile egemenlik ilişkisi içeren bir kurum ve bu kurumda ezilen yerde olanlar kadınlar ve çocuklar. Şu anlamlı ayrıntıyı da unutmayalım: kadınlar yetişkin yaşta, çocukken yediklerinden daha çok dayak yiyebiliyor!

Her erkeğin karısını dövmediğini, kadınların kırsal ya da gecekondu bölgelerinde daha çok dövüldüğünü de aynı şekilde okumak mümkün. Her erkek karısını dövüyorsa karısından istediğini başka yollarla alabildiği içindir. Nasıl ki, eskiden karaderilileri çalıştırmak için dövmek gerekirken bugün mülksüz bırakmak yetiyorsa!

Aynı şekilde, erkeklerin kadınları dövmekten vazgeçmeleri için onları eğitmek yettiğini ileri sürmek ezilenlerin (karaderili olsun, mülksüz olsun mücadele etmeden hak elde edebileceklerini düşlemeye benzer.

Dayak, kadınlar üstündeki egemenliği sürdürme yollarından sadece biri. Kadınlara karşı gündelik şiddet, dayak ve toplulumumuzdaki atasözleri gibi dolaysız biçimlerden, aşağılama, hiciv (**Cumhuriyet** ve **Milliyet** gazetelerinin Kadın Şenliği haberini verme biçimini hatırlayın!) laf atma, ahlâksal değer yargıları (kadınlara yakışmayan davranışlar; gece sokağa çıkma; açık saçık giyinme; konuşma vb ...) gibi dolaylı biçimlere ya da doğrudan ekonomik yollara (ev işine ve analığa yazgı, erkeklerle aynı mesleki eğitim ve ücreti alamama vb ...) uzanan bir yelpaze oluşturuyor. Bu biçimler toplumdan topluma tarih içinde ve ekonomik yaptırımların yaygılığına göre bölgeden bölgeye, katmandan katmana çeşitlenebiliyor. Ancak ne Türkiye'nin, ne de dünyanın hiçbir yerinde cinsiyetsiz toplum kurulmadığından yaygınlığını ve güncelliğini koruyor.

Kadınlara karşı *şiddetin işlevi nedir*? Kadınlara karşı tehdit ve şiddet kadınları belirli davranışlara zorlamayı ve bazı alanlardan *dışlamayı* ya da etkin-

lik alanlarını *sınırlandırmayı* amaçlıyor. Ve kadınların kamusal alandaki etkinliklerini sınırlama, kadınları ev içine ve ev işine sürerken, kadınların ev işini boğaz tokluğuna yapmaları da kadınların mesleksiz olmalarını ve düşük ücretli işlere razı olmak zorunda kalmalarını beraberinde getiriyor. Kadınların "özel" alana sıkıştırılmaları erkeklerin kamusal alanı (sokak, ücretli üretim, sendika, siyaset vb) ellerinde tutmalarını kolaylaştırıyor. Erkekler bu alanda ve kendi çıkarları doğrultusunda belirlemek gücüne sahiptirler. Bu gücü, yukarıda saydığım çeşitli baskı ve şiddet yollarıyla ellerinde tutuyorlar. Cinsiyetçi toplumda *kadınların erkek alanlarından dışlanmasının meşruluğu* kendi başına ceza tehditini içeriyor. Sınırları zorlayan kadınlara laf atılır, parmak atılır, dayak atılır! Söz konusu sınırların darlığından söz etmek bile gereksiz; kampanyaya gelen mektuplar örnek dolu." *Kadınlık alanlarını kabul etmemekten* (ev işlerini veya çocuk bakımını aksatmak) *"erkek" alanlarına adım atmaya* (sigara içmek, sokağa çıkmak, ücretli işe girmek istemek "erkek" gibi tartışmaya çalışmak, soru sormak, başka erkeğe bakmak ya da baktırmak vb ...), *her var olma cüreti ceza nedeni olabiliyor.* Kısacası, kadınlara karşı gündelik şiddet, kadınları kadın yerinde tutmaya, yani cinsiyet egemenliğini sürdürmeye yarıyor. Bu yüzden de hangi erkeklerin hangi durumlarda hangi kadınları dövdüklerini araştırmak, ancak, cinsiyetçi yapının örgütlenme çeşitlemelerini anlamaya yarar.

Bu bağlamda hangi erkeğin dayak atmadığı ya da hangi kadının kendini dövdürmediğiyle uğraşırken, aynı erkek ve kadının cinsiyetçi toplumun dışında kalabilme olasılıklarına da bakmak gerekir. Böyle bir olasılık olmadığından, olsa olsa belirli bir erkeğin dayak atmadan cinsiyetçi toplumun yararlarından nasıl istifade ettiğine bakmamız gerekir. Örnek olarak karısını sevgiye, çiçeğe ve hediyeye boğan bir erkeğin katıldığı topluluklarda (otobüs, sokak, kahve, meyhane, fabrika ya da sendika, parti ya da işletme yönetim kurulları) kaç kadın olduğunu ve kadınlara nasıl davranıldığını verebiliriz. Kendisini dövdürmeyen kadının verdiği sayısız tavizle "erkek dünyasında yer kapmış" erkek-kadınların kendileriyle ilgili geliştirdikleri yanlış bilinci de cinsiyetçi toplumun kâr hanesine yazmak gerekli. Aile içinde dövülen kadının yaşadıkları karabasana rağmen neden evliliklerini sürdürdüklerinin sırrı ise evlilik kurumunun doğru tahlilinde gizli. Erkek egemen toplumun kurucu birimi olan aile ile ailenin yasal düzenlemesi olan evlilik kurumunun kendi başlarına, kadınların alanı olan "özel"i oluşturdukları, kadınlara bunun dışında hayat hakkı tanınmadığı hatırlanırsa bunca evliliğin dayağa rağmen nasıl sürdüğü anlaşılır gibime geliyor. Zaten bana kalırsa, bedeli sadece ev işi olan evliliklerin de nasıl ve neden sürdüğü araştırılmalı ve unutmamalı ki *dayak birimi-*

zin başındaysa şiddet hepimizin başında! Kadınların aile ve evlilik dışında?! da güvenlik içinde var olabilmeleri için de ekonomik ve siyasal bağımsızlığımız için mücadeleyi gerekli buluyorum.

Bu yüzden de "kadınlar, dayağa karşı dayanışmaya!" çağrısı, cinsiyetsiz toplum için mücadele çağrısının ilk adımı sadece. Mücadelenin kadınlar tarafından yürütüleceğini, hedefin kadınlar üstündeki tüm baskı ve yaptırımları kaldırmak olduğunu hatırlatan bir çağrı.

AILE İÇİNDE KADINA YÖNELTİLEN ŞİDDET

Feride Yıldırım Güneri

Aile içi şiddetle kastedilen, kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışıdır.

Aile içi şiddet,

yetişkin ⟶ yetişkin (karşı cinsler veya aynı cinsler arasında)

yetişkin ⟶ çocuk

çocuk ⟶ yetişkin

arasında görülebilmektedir. Fakat, şiddet uygulayanların %95'ten fazlası erkek, şiddete maruz kalanların % 90'dan fazlası da kadın ve çocuklar olduğu için, kitabın bu bölümünde, özellikle kadınlara yönelik şiddet üzerinde durulacaktır.

Şiddet denildiğinde, ilk akla gelen genelde fiziksel şiddettir. Oysa ki, fiziksel olmayan diğer şiddet biçimleri de, son derece yaygın ve sistematik bir biçimde uygulanmaktadır. Ne yazık ki, bunlar ülkemizde şiddet yaşayan ve uygulayan pek çok insanca şiddet olarak tanımlanmamakta ve dolayısıyla da, daha az önemsenmektedir. Gerçekte, aşağıda adlandırılan diğer şiddet ve baskı yöntemleri de en az fiziksel şiddet kadar kısa ve uzun vadeli yaralar bırakabilmektedir.

1) Duygusal Şiddet: Duyguların ve duygusal ihtiyaçların, şiddet tanımında sayılan amaçlarla, karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır.

Duygusal şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar:

-Sevgi, şefkat, ilgi, onay, destek gibi duygu ve duygusal ihtiyaçların gözardı edilmesi, küçümsenmesi, inkâr edilmesi. Örneğin, kadını önemli bir gününde (diploma töreni, ödül töreni, iş yemeği, doğum günü) her seferinde yalnız bırakmak, istediği yapılmadığında günlerce surat asmak gibi.

-Kadının dinine, ırkına, diline, kültürel grubuna veya geçmişine ait değer verdiği inançlarının aşağılanması veya onlara aykırı davranmaya zorlanması.

(Yalan söylemek, çalmak, vs.)

-Kadının arkadaşlarını ve aile bireylerini sürekli aşağılamak, hakaret etmek, aralarını bozmaya çalışmak, görüşmelerini denetlemek, kısıtlamak, kontrol etmek, engellemek, kısacası maddi ve manevi destek alabileceği kurum ve kişilerden soyutlamak.

-Düzenli bir şekilde evden kovmak veya evden ayrılmakla tehdit etmek.

-Sık sık kadının kendisine veya sevdiklerine (aile, arkadaş, eşya, hayvan..) zarar vermekle tehdit etmek.

-Cezalandırma yöntemi olarak, çocukları kullanmak. (Çocuklara zarar vermek, çocukları kaçırmak veya velayetini almakla tehdit etmek.)

-Yalan, bağırma, eşyaları kırıp dökme, tehdit veya bakışlarla sindirmeye çalışmak.

-Düzenli olarak başkalarının yanında küçük düşürücü söz ve davranışlarda bulunmak. ("Çok beceriksizdir, ben olmasam, hiçbir işi beceremez gibi.")

2) Sözel Şiddet: Söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır.

Sözel şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar:

-Belirli aralıklarla çok ağır hakaret ve sözler söylemek. Bunlar genelde kişinin değer verdiği konulardır. Güven sarsmak ve kadını yaralamak amacıyla bazen öfkeli, bazen sakin tekrarlanır. ("Çok kötü annesin"; "İş yerinde sana acıdıkları için çalıştırıyorlar"; "Çok pis kokuyorsun" gibi.)

-Kadını küçük düşürücü adlar takmak ve sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek, alay etmek. ("Şişman", "aptal", "çirkin", "sakar", gibi)

3) Ekonomik Şiddet: Ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır.

Ekonomik şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar:

-Kadının çalışmasına, düzenli bir işte tutunmasına engel olmak veya baltalamak. (Sık sık işyerine gelip olay çıkartmak, iş seyahatlerine izin vermemek, olmadık bahanelerle işe gitmemesine neden olmak gibi.)

-Kadının iş yaşantısında ilerlemesine yardımcı olabilecek fırsatları değerlendirmesine engel olmak. (Eğitimini tamamlamasına, ilgili kurslara katılmasına, iş değiştirmesine izin vermemek gibi.)

-Maaşına, gelirine veya mal varlıklarına (araba, ziynet eşyası, tahvil gibi) el koymak.

-Çok kısıtlı harçlık verip, bununla yapılması mümkün olmayan şeyleri talep etmek ve gerçekleşmediğinde olay çıkartmak. (Çok az para ile çok mü-

kemmel sofralar beklemek gibi.)

-Çalışmayı reddedip kadının gelirini harcamak. (İşe girme olanağı varken girmemek veya bütün gelirini içkiye, kumara yatırıp, ailenin geçimini sadece kadının kazandıkları ile sürdürmeyi istemek.)

4) Cinsel Şiddet: Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Aile üyeleri arasında cinsel ilişki anlamına gelen ensest ve evlilik içi tecavüz, cinsel şiddetin çok ağır ve yaygın yaşanan iki türüdür.

Cinsel şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar:

-Kadına cinsel bir eşyaymış gibi davranmak.

-Aşırı kıskançlık ve şüphecilik göstermek.

-Kadını istediğinden daha açık bir şekilde giyinmeye zorlamak.

-Kadının cinsel isteklerini, ihtiyaçlarını hiç önemsememek, dikkate almamak veya alay etmek.

-Kadının cinsel performansı ile olumsuz veya küçümser bir şekilde alay etmek. (Frijid, soğuk gibi isimler takmak.)

-Cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak.

-Açıkça başka kadınlara ilgi göstermek.

-Kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak.

-Acıtarak, hoyrat cinsel ilişkide bulunmak.

-Duygusal baskı kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak.

-Tecavüz etmek.

-İstenmeyen cinsel pozisyonlara zorlamak. (Ters ilişki gibi)

-Özellikle cinsel bölgelere aletle işkence etmek gibi, sadist davranışlarda bulunmak. Fuhuşa zorlamak.

5) Fiziksel Şiddet: Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır.

Fiziksel şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar:

-İtmek

-Tokat atmak

-Isırmak

-Boğmaya çalışmak

-Tekmelemek

-Yumruklamak

-Eşya fırlatmak

-Fiziksel kuvvet kullanarak evden çıkmasına veya eve girmesine engel olmak

-Hasta, yaralı veya hamileyken gerekli yardımı esirgemek. Birçok kadın

ilişkilerindeki fiziksel şiddetin ilk defa hamilelikte başladığını belirtmektedir. Birçok kadın da şiddetin hamilelikten önce de var olmakla birlikte hamilelikte de devam ettiğini söylemektedir. Başvuran kadınların yarıdan fazlası, hamileliğinde dayak yemiştir. Hamilelikte uygulanan fiziksel şiddet düşük ve erken doğumlara yol açabilecek kadar şiddetlidir.

Hamile bir kadın, hem fiziksel hem de duygusal olarak hassas bir konumdadır. Kendini koruyabilme olasılığı daha azdır. Bu nedenle hamile bir kadına şiddet uygulamak hem daha kolaydır, hem de kadın için daha büyük bir tehdit ve aşağılama aracıdır. Aynı zamanda birçok erkek için de kadının ilgisini başka bir canlıyla paylaşmaya başlamak tahammül edilmesi zor bir durumdur. Şiddetin hamilelikte tırmanmasının önemli nedenlerinden biri budur.

-Bıçak, silah gibi aletlerle, tehdit etmek veya saldırmak.

- İşkence yapmak. (Kadının bedeni üzerinde sigara söndürmek, bağlayarak dövmek, yere veya duvara fırlatmak gibi)

Bir ilişkide şiddetin genelde duygusal veya sözel bir şekilde başlayıp, gittikçe tırmanarak fiziksel şiddete vardığını görüyoruz. Şiddetin yaşandığı ilk zamanlarda çok kesin ve sert bir tepki verilmedikçe ("Bir daha bana en ufak bir şekilde el kaldırırsan, beni bir daha hiç göremezsin!" gibi...), araya aile büyükleri veya kurumlar girip benzer sert bir tepki vermedikçe şiddet kendiliğinden azalıp durmaz. Genellikle erkek yaşlandığında veya hastalandığında, yani "elden ayaktan düştüğünde" şiddette bir azalma olduğunu görürüz.

Erkek pişmanlık belirtip, değişme sözleri verse de, kadın umutlanıp işlerin düzeleceğine inansa da, yapılan araştırmalar bir kere başlamış olan şiddetin istisnalar dışında kendiliğinden durmadığını göstermiştir.

Şiddetin, şiddete maruz kalanlar üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için bu noktada şiddetin döngüsü üzerinde biraz durmakta yarar var.

Şiddet genelde üç aşamalı bir döngüde yaşanır:

1) Gerginliğin tırmanması: Bu aşamada her iki taraf da belirli bir gerginliğin farkındadır. Fırtına öncesi sessizliğe benzetilebilir. Ufak ufak bazı patlamalar yaşanır. Fakat kadının yine de olayları yatıştırabilmek için yapabileceği belirli şeyler vardır (Evin düzenini kontrol etmek, çocukları susturmak gibi). Zaman içerisinde bu patlamaların arası azalır ve şiddet derecesi artmaya başlar.

2) Şiddet aşaması: Şiddetin yaşandığı aşamadır. İlişkide yaygın olan şiddet türü (Fiziksel, sözel, cinsel) neyse o gerçekleşir. Kadının, erkeğin davranışı üzerinde bu aşamada hiç kontrolü yoktur. Kadınlar, sığınaklara veya kadın kuruluşlarına genelde ya bu aşamanın öncesinde veya hemen sonrasında başvururlar.

3) Balayı aşaması: Şiddet yaşandıktan sonra birçok ilişkide şiddeti uygulayanın tavır değişikliğine girdiğini görüyoruz. Baskıcı ve zarar veren tutumunu bırakıp daha yumuşak, alttan alan ve özür dileyen bir tavır sergilemeye başlayabiliyor. Bu aşamada pişmanlık belirten, değişme sözü veren, ağlayan yalvaran, intihar etmekle tehdit eden pek çok erkekle karşılaşmak mümkündür. Bu değişme sözleri, söylendiği anda samimi istekler belirtebilse de, uzun vadede şiddeti uygulayan sorumluluk üstlenmedikçe ve yeni davranış biçimleri öğrenmedikçe tutulmayan sözler olarak kalıyor.

Balayı aşaması kadının işlerinin düzelebileceğine dair inancını ve ümidini desteklediği ve sabretmesinin karşılığını aldığı bir aşama olduğu için kadının ilişkiden kopmasını çok zorlaştıran bir aşamadır. Bu kopuş ancak kadın bu balayı aşamasının manipülatif olduğunu farkettiğinde mümkün olabiliyor.

Yaygın kanının aksine şiddet sadece düşük gelir düzeyli, eğitimsiz ailelerde yaşanmamaktadır. Her gelir düzeyinden, her eğitim seviyesinden, her meslek grubundan ve her yaştan kadınlar da şiddete maruz kalmaktadır. Benzer şekilde şiddet uygulayan erkekler de her sosyoekonomik düzeyden gelebilmektedir.

Yine yaygın olan yanlış bir inanış (özellikle kadınlar arasında) alkol, kumar, işsizlik ve parasızlık gibi dış etkenlerin şiddete yol açtığı yolundadır. Bu tür kontrol kaybını kolaylaştırıcı faktörler şiddet yaşayan ailelerde sıkça görülebilmekle beraber, tek başlarına birer sebep değil, varolan bir eğilimin ortaya çıkmasını kolaylaştıran etkenlerdir.

Şiddet başta da anlatıldığı gibi yaşayan üzerinde çok derin etkiler bırakabiliyor. Bunları kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere iki ayrı grupta inceliyoruz.

Kısa vadeli etkiler: (Şiddet yaşanırken)

-Öğrenilmiş çaresizlik diye adlandırılan, kadının olaylar karşısında pasif olduğuna, olayları değiştirmek için yapabilecek hiçbir şey olmadığına dair inancın kuvvetli bir biçimde yerleşmesi.

-Şiddeti mümkün olduğunca geciktirebilmek için çevre ve insanları kontrol etmeye çabalayarak, tetikleyici olabilecek olayları engellemeye çalışmak.

-Gün ve gün hayatta kalmaya yönelik taktikler geliştirmekten dolayı, olaylara uzun vadeli ve geniş açıdan bakabilme becerisini yitirmek. Sığınaklar kadınlara emniyetli bir ortamda durup düşünme, hayatını ve geleceğini gözden geçirme fırsatını verdiği için çok önemlidir.

-Yoğun korku ve buna bağlı olarak gelişen çaresizlik, güvensizlik, ümitsizlik duyguları.

-Yoğun endişe, panik.

-Kabuslar, tetikte uyumak, uykusuzluk vs. gibi uyku bozuklukları.

-Aşırı yeme, Anorexia Nervosa (ölüme vardıracak kadar az yeme) gibi yeme bozuklukları

-Mide ve başağrısı, baş dönmesi, bayılma gibi somatik ve psikosomatik şikâyetler

-Sakat kalma derecesine varabilen yaralanmalar

-Depresyon

-Ölüm isteği ve intihar düşünceleri

-Suçluluk duygusu

-Utanç

-Öfke ve başkalarına (çocuklar, hayvanlar, eşyalar gibi) yönelebilen öfke patlamaları

-Alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı

-Başarısız ve uyumsuz okul/iş hayatı veya sosyal hayat

-Patolojik ümit, şiddetin bir gün biteceğine inanmak

-Ölüm/cinayet

-İntihar

-İnsanlara güvensizlik ve yakın ilişkilerde zorluk

-Düşük özgüven, değersizlik ve yetersizlik duygusu

-Evden kaçma, erken evlilik (çocuklarda)

-Cinsel hayatta zorluklar (aşırı düşkünlük veya aşırı korku ve kaçınma)

-Kendine zarar veren davranışlar (kendini camla kesmek, üstünde sigara söndürmek gibi)

-Endişe ve panik atakları

-Dissiosyatif bozukluklar ("Ruhum, bedenimden ayrıldı", "olayları bir başkasına oluyormuş gibi seyrediyorum"la tanımlanan durum)

-Toplum ve çevreden soyutlanma

KADINLAR VE PSİKOLOJİK ŞİDDET

Gülser Öztunalı Kayır

Kadınlara yönelik şiddet sınır ve mekân tanımaz bir şekilde yaşanıyor. Bu konuda temel birkaç teorik yaklaşıma göz attığımızda şiddetin farklı düzeylerde irdelendiğini görmekteyiz.

Günümüz toplumları güç eşitsizliği üzerine kuruludur. Kadınlar ve erkeklerin belirli rolleri vardır. Erkek üstünlüğü tüm toplumsal kurumlara da yansır. Kadınlara karşı şiddet; güç dağılımındaki eşitsizlik, bir cinsin başka bir cins tarafından denetlenmesi gibi olgular, toplumların ataerkil yapısına dayanmaktadır. Cinsiyetçi rollerin öğrenilmesine dayalı bir toplumsallaştırma süreci erkeklere toplumda güçlü ve üstün bir konum sağlamakta ve erkeklerin kadınlar üzerinde şiddet uygulaması için hoşgörü ortamını hazırlamaktadır. Şiddete maruz kalmış kadınların sorunlarının temelini toplumsal olgulara dayandıran teorik bir açıklamadır. Toplumun erkeği güçlü, akılcı, üretici olarak çizmesi ve kadına hakim olma, eşini yönetme rolünü vermesi ile de bir erkek modeli oluşmakta ve erkek, modelin kendine sunduğu rolü yerine getirme aracı olarak şiddeti uygulamaktadır.

Bir başka teori de öğrenilmiş bir davranışla erkeklerin şiddete yönelik davranışlar gösterdiğini belirtmektedir. Bu da ailesinde, çocukluğunda şiddete maruz kalmış bir anneyi ve uygulayan babayı gören, ya da çocukluğunda kötü muameleye maruz kalmış olan erkeklerin şiddete yöneldiğini söylemektedir.

Psikanalitik teoriler ise hem erkek hem de kız çocuk için şiddetin bilinçaltında var olduğunu, ancak ödipal dönemde anneden kopuşun ve anneye yönelik arzunun bastırılmasının erkek çocukta kız çocuktan daha güçlü bir korku, nefret ve şiddet duygularıyla gerçekleştiğini ortaya çıkarmıştır.

Teoriler, şiddete maruz kalmış kadının sorununun ancak bir bölümünü açıklayabilir, aile içinde şiddete maruz kalan kadınla şiddeti uygulayan arasındaki aşk ve şefkat duygularının yoğunluğunu, iç içe geçmişliğini ve karmaşıklığını çözmekten uzaktır. Kadın bakış açısı ile bakıldığında sorunlar da, acılar da, duygular ve çözümler de farklıdır.

Şiddete maruz kalmış kadının duyguları ve ihtiyaçları çok boyutlu ve derindir: Kadın, güçsüzlük, utanma, korku, suçluluk, kızgınlık, yabancılaşma,

yalnızlık gibi duygular yaşar ve bu duyguları yaşadığının bilinmesine, mağdur olduğunun kabul edilmesine, somut yardım almaya, güvenlik içinde olmaya ve çocuklarının güvenliğini sağlamaya, özgürce kendini gerçekleştirmeye ihtiyacı vardır.

Şiddete uğramış olan kadın genellikle karmaşık duygular içindedir. Yaşadığı şiddetin etkisi altındadır ve ne yapacağını bilemez ne tür bir tepki göstereceğini kestiremez durumdadır. Kendi ve çocukları için acil bir şey yapması gerektiğini düşünür. Kızgınlık ve hüzün, aşk ve nefret iç içe geçmiştir, çelişkili duygularını denetleyemez. Gitmek ister ama eşini kaybetmek istemez.

Güçsüzlük duygusu çok etkindir. Çok kez çözüm aramıştır ama şiddete engel olamamıştır. İşte kendisinin gereken herşeyi yaptığının, şiddet sorununun kendisinde olmadığının anlatılmasına ihtiyacı vardır. Utanma duygusu içinde kadın kendisinin aile içi şiddetin mağduru olduğunu bilmekte ancak, şiddete son veremediği için utanç duymakta kendi kendine kızmaktadır.

Başkalarının önünde aşağılanmak, cinsel saldırıya uğramak, enseste ya da fahişeliğe zorlanmak gibi baskılara maruz kaldıkları için utanç duymaktadırlar. Utanma duyguları ile pasif kalmakta bu da saldırganın kendini daha güçlü hissetmesine neden olmaktadır.

Korku: şiddete uğrayan kadının saldırıya uğrama korkusu vücudunu hareketsiz bırakır. Korkulardan kurtulmanın çözümü ise onlarla yüz yüze gelmesi ve onları tanımlamasıdır. Bundan başka, yalnız kalma, çocuklarını kaybetme, parasızlık, kendi başına hareket edememe gibi daha birçok korkuyu birlikte hissetmektedir. Bu korkular yaşamında önemli bir yer tutmakta ve onun değişiklik yapmasını engellemektedir. Kendi yeteneklerine güvenemez bu da korkularını besleyen bir kaynak olur. Yalnızca korkulardan söz etmek ortadan kalkmaları için yeterli değildir. Yeni davranış biçimlerine ve yöntemler edinmeye ihtiyacı vardır. Yasal haklarını bilmek korkuların bir miktarını azaltabilir.

Suçluluk: son derece ağır bir duygudur ve şiddete uğramış olan kadının duygusal yaşamında önemli bir yer kaplamaktadır. Onu yardım istemekten alıkoymaktadır. Saldırganın üstlenmesi gereken sorumluluk ve suçluluk duygularını kadının üstlenmesi söz konusu olmaktadır. Evlilik ilişkisi iki kişi arasında olduğuna göre başarısızlığı neden tek başına üstlendiğini sorgulamasını ve kendisini sorumlu tutmaması gerektiğinin anlatılmasına ihtiyacı vardır.

Kızgınlık : Birçok kadın için kızgınlık açığa çıkarılmaması gereken, yasak bir duygudur. Saldırı ve erkeksi duyguların ifadesi demektir. Kadınların kızgınlığını saklaması beklenir. Birçok kadın için kızgınlık çok tehlikelidir. Bazen o kadar büyük olabilir ki, dışa vururken denetimden çıkabilir korkusunu yaşatmaktadır. Şiddete uğramış olan bütün kadınlar kızgınlık duyar ancak çoğu bu-

nu saklar veya kendi üzerine çevirir. İçine kapanır ve depresyona girer. Kızgınlık ifade edilebilirse kadın açısından değişimler hızlanır. Kızgınlığın pozitif bir değeri olduğunu, bu duyguya hakkı olduğunu bilmeye ihtiyacı vardır.

Kadın yalnızlığı, bir yönü ile, şiddete sadece kendisinin maruz kaldığını, başkalarının böyle bir yaşamı olamayacağını düşünerek, diğer yönü ile de aşk ve sevgi ihtiyacını karşılayamamanın verdiği duyguyla, iki kat çekerek yaşar.

Kadınların ayrıca kendilerine uygulanan şiddetin açık seçik terimlerle ifade edilmesine ihtiyaçları vardır. "Dayak yiyen kadın" ya da "Dayağa maruz kalmış kadın" deyimlerinin psikolojik şiddetin önemini ve derinliğini tam anlamıyla vurgulayamadığı ortaya çıkmıştır. Kanada'da kadın sığınaklarında yapılan bir anket* sonucunda "Dayağa maruz kalmış kadın" deyimleri ile şiddetin psikolojik ve duyarlılık boyutunun yansıtılmadığı saptanmıştır. Kadınların % 80'inin şiddetin duygu ve duyarlılık boyutunu vurgulayacak başka bir açıklama biçiminin bulunmasını tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Kadınların % 41'inin "Kadına uygulanan şiddet" terimini önerdiği görülmüştür. Kadınların hepsi fiziksel şiddetin daha az vurgulanıp başta duygusal olmak üzere sırasıyla sözel, ekonomik ve cinsel şiddet üzerinde daha fazla durulmasını istemişlerdir. Fiziksel şiddetin, çok büyük oranda, psikolojik ve sözel şiddet sonrası geldiğini de hesaba katarsak ifadelendirmenin de kadınlar için ne derece önemli olduğunu görebiliriz. Yaşanan duyguların ifadelendirilmesinde psikolog, doktor, polis, avukat gibi meslekleri uygulayanların da bu konuda duyarlı kılınmaları ve eğitilmeleri gerekmektedir.

Farklı şekillerde de olsa kadınların hepsi psikolojik şiddete ve kadın/erkek ilişkilerinde erkeğin egemenliği altında kalmaya mâruz bırakılmaktadırlar. Kadınlara her alanda ve mek,nda uygulanan psikolojik şiddetin sınır tanımazlık ve süreklilik gibi özellikleri nedeniyle bütün kadınlar toplumda mağdur durumundadır. Kadınlar sosyalleşme sürecinde mağdur rolüne hazırlanırken, erkekler hakimiyet ve güç elde etmeye, yönetmeye, ezmeye hazırlanıyorlar. Şiddete maruz kalmış kadınların ihtiyaçlarına az da olsa yanıt verecek olan kadın sığınaklarının çoğaltılması ve kadın dayanışmasının güçlenmesine ihtiyaç vardır.

* Pour des Vraies Amours, **Conseil Consultatif Canadien sur la situation de la Femme**, Ottawa,1987, sf.17

KADINLARIN KENDİLERİNİ ŞİDDETTEN KORUMASI NEDEN ZOR?

Şahika Yüksel

Bu kitapta, aile içi şiddeti yaşayan ve bu nedenle Mor Çatı'ya başvuran kadınların öyküsü aktarılıyor. Aylarca, yıllarca eza ve cefaya maruz kalan her normal ve olağan insanın, yaşadığı olağanüstü koşullara bir tepki göstermesi beklenir. Bu tepkiler bir dizi bedensel ve ruhsal sorun olarak kişiden kişiye değişen biçim ve dozlarda sergilenir.

Bu bölümde, aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda gelişen tepkiler kısaca tanımlanacak. Amacım, kadınların evlerinin tam içinden gelen eza ve cefaya karşın, nasıl yaşayabildiklerini tartışmak. Ama önce, şiddet, baskı ve çaresizlik ortamı içinde kadınların yaşadıklarından başlamak istiyorum. Daha sonra, kadınların "kurban" durumundan daha etkin bir duruma geçmek için neler yapabileceğini aktararak, bu durumlarını değiştirebilen kadınlardan cesaret veren örneklerle yazıyı bitireceğim.

Bu bölümü derlerken temel çıkış noktası, Mor Çatı'ya başvuran, görüştüğüm veya öykülerini gönüllü arkadaşlardan öğrendiğim kadınlar oldu. Ama kaçınılmaz olarak başka ortamlardan tanıdığım, bildiğim şiddet öyküleri de beni etkiledi. Dağarcığımda bir yandan şiddet içinde yaşarken bu durumu sona erdirmek için ruh sağlığı sorunları ile hastahaneye gelen kadınlardan dinlediklerimin payı var. Diğer yandan bir kadın olarak yaşadıklarım, eş-dost, arkadaşlarla paylaştığım erkek baskı ve şiddetine ait irili ufaklı tanıdık bildik deneyimler. Hangi kaynaktan edinilmiş olursa olsun bu bilgi ve deneyimlerin ortaklıkları baskın. Ama aynı zamanda her grup kendine özgü farklılıklar da barındırıyor. Benzerlik ve ayrılıklara yeri geldikçe değineceğim.

Kadınların Kendilerini Şiddetten Koruması Neden Zor?

- Bir insanın, şiddet, baskı ortamından ayrılması tek hamlede olmaz.
- İlk adım yaşanan durumun, şiddet ve baskının adının konulması.
- İkinci adım, kendine zarar veren ortamı değiştirme gereğinin kavranması ve bu değişimle ilgili girişimlerinin planlanması, bunların uygulanması.
- Son adım ise baskı ve boyunduruktan kurtulmuş olan kişinin kendi adına ve kendi keyfince yeni bir yaşamı kurması, geliştirmesi.

Kadınlar çocukluklarından itibaren aile içinde karar veren bir reis olduğunu görerek yetişir. Bu gözlenenler doğrultusunda gelecek için mutlak ve değişmez tek bir yaşam biçimi algılanır ve bu değiştirilemez bir modeldir. Ev içinde "doğal" bir iş bölümü vardır. Anne (çalışıyor olsa bile) evdeki her türlü işten sorumludur. İşler maddi, manevi sarpa sardığında bile alttan alır ve güleryüzle durumu "idare eder". Ailenin "doğal" reisi olan kocasının aldığı kararları uygular. Kendi başına karar vermeye alışmamıştır. Dahası, kendi başına bir sorumluluk almanın, karar vermenin ona uygun olmadığı öğretilmiş bir kadından bu aşamaları bir solukta halletmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Kadınların kendilerini rahatsız eden durumları açık seçik tanımasının ve kendi ihtiyaçlarına göre değiştirebilmesinin önündeki engelleri bir gözden geçirelim.

A) Kadınların Yaşadıkları Şiddeti Tanıma Engelleri

- Şiddetin olağanlaştırılması,
- Şiddete kör kalınması,
- Hep yarın, yakında duracak beklentisi veya hayalleri,
- "Ben nasılsa durdurmayı beceremem, çaresiz ve beceriksizim" yargısı,
- Şiddetin kesik kesik gelmesi, ara verilen devrede yok sayılmasının kolay olması.

B) Kadınların Yaşadıkları Şiddeti Durdurma Engelleri

Duygusal engeller

Çaresizlik, yetersizlik duyguları, gelecek korkusu, değişme korkusu," benim kabahatim, yetersizliğim" düşüncesi ve değişme ile ilgili zorluk kaygısı duygusal engellerdir.

Sosyal engeller

Aile, arkadaş baskısı, dini baskı, yasal / sosyal yardımın olmaması sosyal engellerdir. Ayrıca, evlilikten ayrılma süreci, malını (karısını) yitirmek istemeyen kocanın, şiddetin dozunu yükselttiği dönemdir. Hatta, ayrıldıktan uzun zaman sonra bile kadının istismar edenin şiddetine maruz kalma riski yüksektir.

Mahinur 4 -17 yaşları arasında, biri erkek dört çocuğunu istismar eden kocadan hızla boşanır. Gözüpek bir kadın olan Mahinur olayla ilgili olarak yasal bütün yollara başvurmuştur. Mahinur yaşamını yeniden düzenlediği sırada, hapisteki koca başvurularını geri almasını aksi takdirde onları öldürteceği tehditlerini iletir. Daha sonra, her ne hikmetse davanın tutuksuz görülmesine karar verilir ve hapisten çıkan koca, eski eşini ve öz çocuklarını suçlama-

ları geri almaları için zorlar. Bu olayın resmen duyurulması mahkemede ciddiye alınmadığı gibi kadın ve erkeğin ailesinden arabulucular kadını ve çocukları suç duyurusundan vaz geçirmek için baskı yaparlar ve aile meselesini büyütmemeye "iknaya" çalışırlar.

Bir öğretmen olan Nadire, büyük maddi olanakları olan eşi tarafından parasız bırakılır ve aşağılanır, okul dışı sokağa çıkması yasaktır. Nadire ayrılmaya karar verdiğinde kocası, karısının arabasını alarak çocukların okul yaşamını bozar. Ardından, "kendisinin değil ama Mafya'dan dostlarının" çocukları kaçıracağı tehditleri başlar. Anne, 8 ve 10 yaşlarındaki iki çocuk, korku dolu aylar geçirdikten sonra Nadire boşanma davasını geri alır. Eşi eve döndükten sonra Nadire ve kızlarına iyi davranmaktadır. Onlarla ilgilidir ve ilk aylarda baskı yoktur. Ayrılmak, evi terk etmek Nadire için çok zordur. Ama Nadire bozuk bir sinema şeridi gibi yıllarca yaşadığı baskıları tekrar tekrar hatırlayıp durmakta ve kocasına güvenmemektedir. Birlikte olmak rahat etmek demek değildir.

Ekonomik engeller

İşsizlik ve kadının başını sokacağı, çocuklarla gideceği bir yerin olmaması ekonomik engellerdir.

Bu kitapta ifade edilenler şiddete maruz kalan kadınların tepkileri ve yaşadıkları. Ama bize, Mor Çatı'ya danışan kadınların özgün bazı özellikleri olan bir grup olduğunu hatırlamalıyız. Mor Çatı'ya danışanlar başka olanakları ve haklarını daha sınırlı kullanabilen kadınlar. Hastane, polis, mahkeme gibi destekleri, kullanımları düşük oranda. Büyük bir çoğunluğu, çalışmayan, eğitimsiz ve düşük gelir grubundan gelen kadınlar oluşturuyor.

Kadınlar Şiddeti Nasıl Yaşar?

İlk sertlikler başladığında kadın şaşkındır, kendi kendine sorar, "Bu bana mı? Hayır, doğru değil, bir yanlışlık var, kendini kaybetti, kocamı bana karşı kışkırttılar, o aslında pişman..."

Şiddet sürüp gittiğinde, çabalayıp durur. Açıklasa bir türlü, yardım istese başka türlü sorunlar yaşar.

Kadınlar eş, baba ve ağabey gibi yakınlarının şiddet ve baskısına maruz kaldığında çevrenin tepkisi farklı olur. İşin ilginci, kadınların kendilerinin tutumu da farklıdır. Evinde yangın çıksa ve bir kadın canını kurtarmak için kaçsa bu davranışı desteklenir ve kaçmasına yardım edilir. Eve bir hırsız girse, kadın "hırsız var" diye bağırsa ne olur? Belki gözüpek bir iki kişi gelir. Belki onlar da kendilerine bir şey olmasından ürkerler. Eş dost, yoldan geçen

vatandaş insanlık namına polise haber verir. Polis er geç gelir. "Eve hırsız girmesi ailenin özel sorunu; kendine dikkat et, evinin kadını ol" denmez. Anasına babasına, kardeşine gidebilir. Aileler de kızlarını, kardeşlerini teselli eder, evde yalnız bırakmaz, kol kanat gererler. Kadının korkusu anlayış ve saygı ile karşılanır ve paylaşılır. Aynı kadını kocası dövdüğünde aile, konu komşu ve polisin tutumu değişiktir. "Bu sizin, ailenizin özel konusu ben bir şey diyemem" denir. hepsi kapıları kapar, geri çekilir ve kadını yalnız bırakırlar. "Aile sorunlarında ben yan tutmam" diye diye tarafsızlık adına olay kapatılır. Zira AİLEDE ŞİDDET MEŞRU VE ÖZEL BİR SORUNDUR. KARIŞMAK, KARŞI ÇIKMAK UYGUNSUZDUR.

Askerler iki savaş arasında memleketlerine, evlerine gidip dinlenir. Evci çıkabilir, izin günleri vardır, ayrıca askerlik günleri sayılıdır. Evinde şiddet ve baskı yaşıyan kadın soluklanmak için nereye gidebilir? Yaşam gücünü nereden edinebilir? Çaresiz, güçsüz aynı yaşamı sürdürür durur.

Aile içi şiddete, özellikle koca dayağına toplumsal ön yargılarla bakılır. Bu bakış açısını döven adamla birlikte dövülen kadın da kabul etmiş, benimsemiştir.

Eviçi Şiddeti Durdurmak İçin Bir Kadın Neler Yapabilir?

Kadınlar boş durmuyor. Hem Mor Çatı'da hem hastanede görüştüğüm kadınların yaşamlarının seyrini değiştirmek için birçok girişimi olmuştu. İlk başvuruyu en yakın çevrelerine yapmışlardı. Ailelerinden, arkadaşlarından ve dostlardan yol gösterilmesi, iş bulma ve kalacak yer talebinde bulunduklarını öğrendik. Bir çıkış yolu bulamadıklarında talep kaynaklarını genişletmiş ve mahalle karakoluna, doktora, psikologlara gitmiş olduklarını aktardılar.

Kadınların Mor Çatı'ya Gelmeden Önce Başvurdukları Yöntemler

1. Terk etme

Mor Çatı'ya başvuranların pek çoğu daha önce en az bir kez evlerinden ayrılmış ve şiddet içeren ilişkiden uzaklaşmayı denemişti.

Bir yıl önce eşinden ayrılıp başka bir kente yerleşen ve bir teknisyen olan Fitnat "nihayet ayrılabildim" diyordu. "Daha önce 4-5 kez kısa kısa denemiştim. Ama bazen ailem araya girdi veya ben kendim 'çocuklar da var' diye yeniden denedim. Ayrıldığımdan beri onu hiç özlemiyorum, bizi rahatsız etmediğine çok seviniyorum. Ama akşam eve gidince bir şey eksik. Çok zorlanıyorum ne yapsam? Evliliğimde çok mutsuzdum. Ben, ana baba ve çocukların bir arada olduğu bir düzen dışında, hiç bir yaşantıda mutlu olamam. İş arka-

daşlarım akşam evlerine, eşlerinin yanına gidiyor. Onlara telefon etmeye bile çekiniyorum, ezik hissediyorum"

İçinde sürekli bir boşluk duygusu olduğunu belirten Fitnat, yeniden kocası ile aynı çatıda olma düşüncesini bile dayanılmaz buluyordu.

2. Polise, Adli Yollara Başvurma

"Polis ifademi sabah yırttı. 'Evine git düşün, ortada kalıyorsun' dedi."

3. Doktora- Psikoloğa Gitme

Ne bekleyerek gitmiştir; üç örnek verelim:

Ahsen: "Buraya gelmek için çok düşündüm. Kocam gelmemi istemiyordu. Başağrım için izin verdi. Evde çok sorun var, ayakkabım yırtıldı. Parası olduğu halde, kırk kere yalvarttıktan sonra parasını verdi. Şimdi siz bana akıl verin".

Dr. Bizden nasıl bir yardım istiyorsunuz?

Ahsen: "Ne zaman, ne yapayım, nasıl yapayım, veya neleri yapmamalıyım bana söyleyin".

Banu mutlu bir ifade ile geldi ve müjdeledi." Nihayet kocamı ikna ettim size gelmeyi kabul etti".

Dr. Demek eşiniz artık tedaviye, düzenli görüşmelere gelmek istiyor ?

Banu: "Hayır. O bir kereliğine geliyor, benim ne zaman değişebileceğimi soracak size. Ama görüşmede siz beni bu denli sıkmasının kötü olduğunu anlatın. Benim dayağı hakedecek bir şey yapmadığımı da anlatın. Ayrıca, bana 'sen annenin evinden hasta geldin' diyor. Siz hastalığımın aslında evlendikten sonra başladığını anlatın".

Dr. Bunları bir saat içinde anlatabilir miyim?

Banu: "Ne olur yapın. Benim başka yapacak bir şeyim yok. Siz ona anlatmalısınız".

Cazibe: "Ne olur bir şey yapın kocamdan etkilenmeyeyim. Anladım artık o değişmeyecek. Bana karışacak. Çocukların önünde dövecek, komşuların yanında aşağılayacak. O değişmeyeceğine göre bütün bunları kendimi yıpratmadan yaşamanın yollarını öğretin. Ben değişeyim".

Ahsen vekaleten eşini değiştirmemizi beklerken, Banu yıllardır yaşanan bir ilişki, kişilik kalıbını bir anda dönüştürmemizi umuyordu. Cazibe, ateşe elini soktuğunda ona verdiğimiz reçete ile elinin yanmamasını sağlayacak sihirli bir iksir talep ediyordu..

Tüm bunlar bize, şiddete maruz kalan kişi-kadının bu durumu değiştirmek için uzun ve zorlu bir mücadele vermek zorunda olduğu gerçeğini gösteriyor. Bu süreç duygusal, sosyal, ekonomik çok yönlü zorluklar barındıran, yıllarca

sürecek çetin bir uğraş. Farklı devreleri var. Bir devre çözümlenince **çalışıl**ması gereken yeni durumlar ve sorunlardan oluşan yeni bir devreye sıra geliyor. Koşullarını değiştirmeye karar veren kadınlar, bu değişikliği tek ve düz adımlarla yapamıyor. İlişkiyi değiştirmek için attığı her adımda, eşi ve toplum tarafından itelenip, çaresizlik içinde bir köşeye kıstırılmaya uğraşılıyor. İniş çıkışları olan bir süreçtir bu. Kendine batan, rahatsız eden koşullara kadınlar, neden zorlanarak da olsa, katlanıyorlar?

Şiddete İlişkin Aşamalar

Bu aşamalara birlikte bakalım:

İlk şiddetle birlikte bir "şok" yaşanır. Evlilikte ilk şiddet sıklıkla ilk yıl içinde hatta balayı devresinde başlar. Mor Çatı'ya başvuran kadınların fiziksel, sözel ve/veya duygusal saldırıların ilk altı ay içinde başladığını bildirmeleri evrensel gerçeği bir kez daha gösterdi.

Kocaların istismar ve şiddet saldırılarının başlatma gerekçeleri, karısının kendi ailesine yeterince "saygı" göstermemesi veya kadının hâlâ ailesine "fazla" düşkün olması veya bir kıskançlıktır. Her durumda, evliliğinin içyüzünü görmeye hazır olmayan yeni gelin, olayı kendinden kopuk, yok sayarak yaşar. Olay bir kerelik olmuştur, bir yanlışlık olmuştur. Kocası kendini bilememiştir. Birileri kışkırtmıştır ve benzer gerekçelerle istismar eden kişinin kabahatlerini kapatmaya, yok etmeye çabalar. Böylelikle kendisinin ona zarar veren ortamda biraz daha uzun süre kalmasına neden olur. Ama olay durmaz, bir iki yanlışlık filan derken şiddet ve baskının sürekliliği inkâr edilemez boyutlara ulaşır. Bundan sonra korku, dehşet, kendini suçlama, inanamama, çaresizlik, kendine güvensizlik, suçluluk, kendine veya başkalarına zarar vermek, kendini kaybedip kontrol dışı davranışlarda bulunmak gibi duygu ve düşünceler bir arada veya birbiri ile yer değiştirerek yaşanır.

Korku

Korku, sardığı zaman onu yaşayanı hareketsiz bırakan bir duygudur. Ağır travmatik, korkutucu durumlar yaşayan bir kişide zamanla korkunun ayarı bozulur. Bu kişi, korkulacak ve gerçek tehlikeli durumlarla sahte tehlikeli alarmları birbirinden ayıramaz.

1. Bir sonraki olayın ne zaman olacağını bilememe korkusu içinde her an yeniden olacak gibi tetikte olur;

2. Kendini korumak için karşı koyarsa, şiddetin artacağı kaygısı ile saldırı durumunda hareketsiz kalır;

3. Kaçmak kendini korumak istese bile eli ayağı dolaşır ve olaydan kendi-

ni koruyamaz, davranışlarını örgütleyemez;

4. Şiddetin çevreden duyulması, bilinmesi çok feci bir olaydır. Kimliği değişecek, kaldıramayacağı kadar örselenecektir. Dişini sıkar, ailesinden, komşusundan, işyerinden bu durumu gizler.

5. Kocası onu tehdit etmiştir. Eve ait olayları, aile sırlarının yabancılara açıklandığını duyarsa bin beter edeceğini söylemiştir.

Duyan olursa kocası, belki de onu ve çocukları öldürür, diye bellemişti Pakize. Ama, Pakize hayatını bir cehenneme çeviren eşinin, olayın açığa çıkmasından korktuğunu ancak evliliğinin altıncı yılında keşfedebilmişti. Kocası onu dövüyordu, her hareketini sınırlıyordu ama mesleğinde yükselmek, diplomatik görevler yapmak isteyen hırslı kocasının, bunların iş çevresinde bilinmesinden de ödü kopuyordu. "Modern" bir kişilik sergilemeye çok özen gösteriyordu. Görenler binbaşının ne denli nazik bir kişi olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Bir gün kavga sırasında Pakize pencereyi açıp bağırmaya başlayınca binbaşının davranışları sanki felce uğradı. O gün bugün bir daha elini kaldıramıyordu. Hatta zamanla, Pakize'nin yeniden çalışmasına da izin çıktı.

Suçluluk-Sorumluluk

Kadınların benimsediği, taşımaya alışık olduğu davranış özelliklerinin başında her terslikte ve sorunda kendilerini suçlamalarının ve sorumlu tutmalarının geldiği söylenebilir. Kişinin bir olaydan kendini sorumlu tutması, gizli ve zararlı bir davranışını tanıması ve dönüştürmeye çalışması kendini geliştirmesine hizmet edecek, güven geliştirici olacaktır. Ama diğer yandan yaşanan her olayda ve sorunda kendini suçlama, özellikle özgüveni düşük olan kişilerde bir alışkanlık halini alabilir. Bir ayrım ve değerlendirme yapmadan süregiden bu alışkanlık, kişinin olayları değerlendirmesine değil, tersine, tekrarladıkça kendine güveninin azalmasına neden olur. Kısacası, bulunduğu olumsuz koşulları değiştirme potansiyelini büsbütün baltalar.

Sibel lise mezunuydu. Yoğun sorunlar, sözel, duygusal aşağılanmalara karşın evliliğini niye sürdürdüğünü şöyle açıklıyordu: "Kızım artık ergenlik yaşında ve okulda başarılı. Ben ayrılırsam kızımın yaşamı da etkilenecek, bu başarısı azalabilir. En kötüsü, istemediğim kişilerle arkadaşlık ederse, ben babası olmadan ona sözümü geçiremem. Kızımın yaşantısı bozulduğunda, uygunsuz bir davranışta bulunduğunda eşim haklı olarak benden hesap soracaktır. Ben bu sorumluluğu kaldıramam". Belki ayrılmamasının temelinde çok farklı kaygılar vardı, ama Sibel'in evliliğinde fiziksel

şiddet ve yoğun duygusal şiddetin yaşandığı devrede, egemen olan motif, kızıyla ilgiliydi. İki yıllık terapi sürecinde aslında evli olduğu durumda da kocanın hiçbir şeye katılmadığı, kızının eğitim ve terbiyesinde Sibel'in tek başına sorumluluk taşıdığı ve bunu başarabildiği tartışıldı. Ayrıca, eşi yıllardır yaşadığı evlilik dışı ilişkilerini inkâr ederken Sibel de dolaylı bir uyum içinde olayın doğru olduğunu bildiği halde, çevreye yokmuş gibi sahte mesajlar veriyordu. Sibel ve kocasının, her ikisinin de kızlarına dürüst olmama ve yalan üzerine kurulu bir aile modeli sundukları terapide uzun süre tartışıldı.

Uzun zaman şiddet ve baskı altında yaşayan bir kişide (kadında) biriken öfkenin farklı çıkış yolları olabilir. Bu öfke bazen kişinin kendisine, bazen hem kendisine hem diğerlerine zarar veren davranışlara yol açabilir. Depresyon, çöküntü hallerinin kadınlarda daha sık olduğu birçok çalışmada tutarlı olarak gösterilmiştir. Sürekli kendini engelleme, baskı ve şiddete mâruz kalma, depresyonun oluşmasındaki önemli nedenlerden biri olarak kabul edilir. İntihar, depresyon ve çaresizliğin bir işareti olarak görülür. İntihar girişimi ardından, hastaneye getirilen kadınlara yaşamlarında şiddetin varlığını sormak bir zorunluluk.

Kendine zarar verme yelpazesinin bir ucu intihara, kendini yok etmeye, diğer ucu zarar vereni yok etme, öldürmeye uzanabilir. Şiddete maruz kalan kadın için öldürme, kendi yuvasında baskıdan korunmak için, kadın için son çare, bir kurtuluş olarak görülebilir. "İyi olma", "sessiz olma", "her denileni yapma", "alttan alma", "aile reisinin dediklerini harfiyen gerçekleştirme" yöntemlerinin hiçbirinin kendisi için kurtarıcı olmadığını yaşayan çaresiz ve öfkeli kadının çıkış yolu haline gelebilir. Yasal, sosyal, bireysel hiçbir çıkış bulamayan, bir kapana kıstırılmış olan kadın, kocayı veya şiddet uygulayanı öldürebilir. Baskı ve şiddet uygulayan kocanın öldürülmesinin zamanlaması farklı aşamalarda olabilir. Bazı durumlarda kadınlar savaş meydanında meşru müdafaa olarak kendini korumak için öldürebilir. Şiddetin yüksek olduğu devreler öldürme için riskli bir devre olduğu gibi, bazen tersine baskı ve kötü muamelenin durduğu, azaldığı bir devrede kadın bastırdığı öfkesini sert bir şekilde gerçekleştirebilir. Zira, kadınlar şiddetin o sırada durmuş olduğuna ikna olmaz ve kendini emniyette görmez. Uzun süreli işkence ve şiddet uygulamalarını yaşamanın bir sonucu olarak, tehlikenin her an yeniden olacağı kaygısı ile tehlikenin ve saldırının her an yinelenebileceği endişesi yaşanır. Özetle baskı, şiddet, zulüm kasıtlı olarak çaresizlik ve güçsüzlük oluşturur. Uzun zaman yaşanan çaresizlik ve güçsüzlüğün etkileri kalıcı bir hal alabilir.

Baskı ve İstismardan Kurtulma Yolları

I) Kadınların Sık Kullandığı Şiddet Azaltma Taktikleri

Evinde eşinin, babasının şiddetine maruz kalan kadınlar tüm olumsuz koşullara rağmen yaşamlarını sürdürebilmek için, sanki birbirlerinden kopya çekmişçesine, özel bazı taktikler uygular. Evinde baskı ve kötü muamele gören kadınların kullandığı bu yöntemler işkence mağdurlarının uyguladığı taktiklere çok benzer. Kadının içinde bulunduğu ortamın maddi ve manevi desteği, eskiden beri sahip olduğu, bildiği, uyguladığı beceriler, o kadının kullanabildiği başa çıkma mekanizmalarını oluşturur. Şiddeti azaltmak veya sonlandırabilmek için kadınların kendilerini korumaya yönelik davranışları ile kendilerine zarar veren davranış ve tutumlarının ayrımına varmaları gerekir. Ancak kendilerini korumaya yönelik işe yarayabilen bu başa çıkma yollarını tanıyabilen bir kadın, problem durumlarında bu tür yöntemleri kullanabilir ve durumu değiştirebilir.

Mor Çatı başvuranlarında sık gördüğümüz intihar girişimleri, kendine zarar verme yollarından biri. Mor Çatı'ya şiddet nedeniyle başvuran ve bilgisine ulaşabildiğimiz kadınların yarıdan çoğu bir veya daha çok intihar girişiminde bulunmuştu; Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar arasında intihara kalkışmayanlar veya düşünmemiş olan kadınlar ise çok azdır. Kadınların birçoğu, bir veya daha çok kez intihar etmeye kalkışarak, çaresizlik içinde, yaşanan şiddeti durdurmaya çabalar. İntihar aileye, çevreye ve sağlık personeline ulaşan bir yardım sinyali olarak alınmalıdır.

Kocalarının öfke nöbetleri, saldırıları sırasında kadınların fizik güçlerini açıkça kullanmaya elleri varmıyor. Kadınlar çok kez kendilerini dolaylı, etkin olmayan, edilgin davranışlara sınırlıyor ve açıkça korunamıyor. Uygulanan şiddete karşı, bağırma, elini tutma gibi ilk akla gelebilecek basit korunma, engelleme yöntemlerini pek kullanmıyorlar. Eşlerinin öfkesinin daha da artacağı, dolayısıyla maruz kaldıkları şiddetin dozunun tırmanacağı endişesi ile kendilerini aşikâre savunmayı bırakıyorlar. Dahası, el tutma veya bağırma gibi yollara başvurmayı "iyi bir kadına uygun olmayan davranışlar" olarak algılıyorlar. Böylece kadınlar, kendilerini erkeklerden ödünç aldıkları bir zihniyetle baltalıyor.

Mor Çatı başvurularının yarıdan fazlasının, şiddet sonucu tedavi olmak için bir sağlık kurumuna gittiğini öğrendik. Saldırganlık olaylarının ardından, acil kliniklere kadınları "ilk tedaviye" getiren kişi, istismarı yapan koca oluyor. İlk müdahalede, endişe içinde karısının başından ayrılmayan koca sağlık personeli tarafından "eşi ile yakından ilgilenen bir koca" sıfatı ile tedavi süresince eşinin yanında bırakılıyor. İlk tedaviden sonra kadın şiddet uygulayan

kocası ile eve gidiyor. Doğaldır ki istismar eden kişinin nezaretinde gittikleri sağlık kurumlarında ağrılarını ve hatta kırıklarını kaza ile açıklıyorlar çok kez. Baygınlıkla psikiyatriye gelenler, şiddetten hiç söz etmiyor veya kocanın duymamasına özen göstererek ve ona belli edilmemesini tembih ederek gizlice açıklıyor. Gizli bir açıklama ile kendi açıklamasını susturabiliyor.

Kendi başına bir sorunu çözmeye alışmamış kadınlar, yapabilecekleri potansiyel karşı koyma yollarını değerlendiremeyebilir.

A) İlk Şaşkınlıklar:

Yuvasında kıstırılmış olan kadınlar ilk "şoku" atlattıktan sonra evlilik sorunlarını halletmek için kollarını sıvar. Kocası yapmasa, kayınvalide kösteklese de o iki kişilik çalışacak, yuvasını kurtaracaktır.

Fatma, severek başladığı evliliğin balayında başlayan şiddeti yok etmek için ilk 3-4 yıl kullandığı taktiği şöyle açıklıyordu : "Biliyorum kocam aslında beni seviyor. Her kavga ve dayaktan sonra mutsuz bir şekilde köşesine çekilir ve surat asar. Ben ise sürekli planlar yapar, her şeyi kontrol etmeye çalışırdım. Çabam yeni bir olayın çıkmasını engellemek içindi. Ondan izin almadan kapıdan dışarı adım atmadım. Yemek hep vaktinde hazırdı. Gerçi bu arada 3 yaşındaki kızıma o kadar çok bağırıyor ve bunu yaptığım için öyle pişman oluyordum ki... Ama ne oluyordu bilmem, kontrolümün dışında bir olay çıkıyordu. Kocam bana bağırıyor, zaman zaman da dövüyordu. Oysa, ben artık hayatımı bir robot gibi onun istediği şeyleri yapmak üzere ayarlamıştım. Bana 'ne neşesiz kadınsın, kocan eve gelince bu suratı mı görecek' diyordu. Bir süre sonra eşimin haklı olduğunu gördüm. Tüm enerjimi ve hayatımı ona göre ayarlamaktan ben yok olmuştum. Sanki bir robot gibiydim. Esprim, kahkaham kalmamıştı. Bu işe yarar bir çözüm değildi, başka bir şey yapmalıydım. Ama ne..?".

Fatma, bir yıllık bir psikoterapinin sonunda boşuna kürek çektiğini keşfedebilmişti. Onun yıllardır varsaydığı gibi, eziyetleri kayınvalide değil kocasının yaptığını tanımaya başlamıştı. Şiddetin kaynağına kör kalmayı ve şiddeti örtmeyi bırakmıştı. Aynı zamanda, bu ilişki içinde dünyada her şeyden çok sevdiğini belirttiği kızına kendisinin verdiği zararları, kocasının kendine yaptığı gibi şiddet kullandığını da keşfedebilmişti. Acı gerçekle karşılaşmak, istismar edenin kocası olduğunu görmek Fatma'nın keyfini daha da kaçırmıştı. Zira kayınvalideden ayrı eve taşındıklarında veya kayınvalidesi öldüğünde de olay bitmeyecekti. Bundan sonra gelen adımda kocasının beklentilerine göre harcadığı enerjiyi, kendi keyfi için kullanma düşüncesi Fatma'da henüz büyük suçluluk duyguları uyandırıyordu. Kızı ile sevdiği bazı şeyleri paylaşma

ve eğlenme önerilerini "ailesine ihanet" olarak görüyordu.

Oysa, bize yoğun ağrılar ve keyifsizliği nedeni ile başvuran Feyza, Fatma-'dan farklı bir evrede gelmişti, evliliğinin onuncu yılındaydı. İlişki sürecinde hamileyken eşinin karnına indirdiği tekmeleri hatırladı. Bu devrede, çok sevdiği 8 yaşındaki kızının sakatlanmamasının ancak bir tesadüfe bağlı olduğunu farketti. Eve geç gelen, hiçbir sorumluluk almayan eşini terapi ilişkimizin ilk altı ayından sonra daha farklı değerlendirmeye başladı. Fatma'nın tersine, kızı ile parka, sinemaya gitmeye başladı. Çocuğu ile iletişimi düzeldikçe, başağrısının azaldığını görmek, keyfini daha da artırdı. Hâlâ eşi ile yaşıyor ama ondan beklentisi, ona verdiği önem ve sevgisi çok azaldı. Kendine güveni, kızı ile iletişimi ve yaşam sevinci arttı.

B) Kadınların Yaşadıkları Şiddete Kör Kalmalarını Sağlayan,
En Sık Rastlanan Psikolojik Taktikleri:

1. Çektikleri bedensel ve duygusal acıları yok sayarlar

Erkeğin sorunları, mazereti vardır, o bırakırsa, erkeğe bakacak ilgilenecek kimse yoktur. O adamın tek kurtarıcısı kendisidir. Sonunda mutlu son olacak, bir gün adam da durumu anlayacak ve karısını "mutlu edecektir".

Selma bu durumu kısmen gerçekleştirdi: Selma kocası ile ailesinin itirazlarına karşın, âşık olduğu için evlenmişti. Bir süre sonra koca zenginleşmeye başladı. Hep çalışıyor, eve çok geç geliyordu. Selma ortak bir şeyler yapmak istedikçe azar işitiyordu. Ev içi zenginliklerin kıymetini bilmemekle itham ediliyordu. Olanakları olduğu halde, Selma'nın araba kullanmasına ve kendi kendine sokağa çıkmasına da izin yoktu. Bu arada, eşi kaza geçirip bir yıl yattığında, Selma evliliklerinin en mutlu devresini yaşamıştı. Hasta eşe bakmış, iflasın eşiğinden geri döndürecek şekilde işleri ve bütçeyi çekip çevirmişti. Evde ve dışarda başarılı çalışmıştı. Kocası kullanamadığı için arabayı da o kullanıyor ve eşini istediği yerlere götürüyordu. Selma kendini beğeniyor, önemli, kuvvetli ve başarılı bir kadın olarak görüyordu. Bu devrede, kocasının kendine baskı yaptığını söyleyen yakınlarını kıskançlıkla suçlayan Selma yaşadığı sözel ve duygusal şiddeti unutuvermişti.

2. Yaşadıkları şiddeti tanımlamayı reddederler: Onun başına fiziksel şiddetin gelmesi mümkün olamaz.

Ama Selma'nın eşi bir yıl sonra iyileşti ve işine döndüğünde işler yeniden değişti. Araba kullanma izin belgesi kaldırılmıştı. Kocanın işleri vardı, eve gece bile dönemiyordu. Nereden geldiği sorulduğunda da gözüne yumruğu yiyordu. Selma toplu tedavisine düzensiz gelince özel bir görüşmede devamsızlık nedeni anlaşıldı. Gururu vardı. O dayak yiyecek kadın mıydı? Hayır,

kesinlikle değil. O halde gözü morken gruba gelmez ve arkadaşları da bu, layık olmadığı muameleyi görmezdi. O da bunlar olmamış gibi yaşayabilir, unutmuş gibi yapabilirdi.

3. Hayatta başka hiç bir yol yoktur. Tek yaşam biçimi eşleri ile olandır.

Başka seçenek yoktur. Çok şiddetli maddi sorunları olan kadınlar için bu durum doğru olabilir. Ama orta sınıftan ve çalışan kendilerine ait gelirleri olan bazı kadınlarda bu taktiğin kullanılması daha açık gözlenebilir.

4. Yaşadıklarını bir istismar, şiddet biçimi olarak tanımlamayı redderler.

5. Aslında erdemli / ideal bir kadın, hayatta her türlü zorluğu halletmelidir. Evlilik iyi ve kötü günler içindir.

6. Şiddet ve kötü muamele ile yakınlık mesajları iç içe olduğunda, kadının kafası karışır. Kafası karışık olan kadının gerçek ve sahte tehditi, zarar verici ortamları birbirinden ayırması giderek zorlaşır.

Bu beklentileri aslında ancak "üstün" kadınlar gerçekleştirebilir. Bu uğraşların altından kalkıp bunları yapabilmesi beklentisi, kendini güçlü hissetmesine neden olur. Oysa karşılanması mümkün olmayan bu beklentilere göre hareket etmek, akıntıya karşı kürek çekmekten başka bir şey değildir.

Kadınların hayatının değiştirilmesi zorlu bir süreçtir. Kötü bir durumdan pat diye her yönü ile iyi bir duruma geçilemez. Bu tür bir açmaz yaşayanlar bazen yeni zorluklarla cebelleşmek yerine bildiği fena durumda kalmasının daha kolay olduğu yanılgısına / izlenimine kapılabilirler. Bu durumu kişi aslında, olumsuz koşullardan - bizim örneğimizde koca dayağı- şikâyetçi değil, etkilenmiyor diye yorumlayamayız. Değişikliği yapmaya gücü yoktur ve çabalasa da değiştiremeyeceğine inanır, oturur kalır. Bu değişimden önce olumsuz durumlar için de geçerlidir. Burada kastedilen olumsuzluklar gerçek veya beklentisel olabilir. Ama ikisi de kadınların bulundukları kapanlarda sıkışıp kalmalarına neden olur.

Şiddet ve istismar kişinin güvenini, benlik duygusunu ve umudunu törpüler, çaresizliği artırır ve kişiyi güçsüzleştirir. Yıllarca bu durumu yaşayan bir kadının bunu yenmesi, kendi içinde ve toplumsal ilişkilerinde değişiklikleri gerektirir.

Ayla'nın, 10 yıllık evliliğinde ağzını açmasına kocası ve kocanın ailesi izin vermemişti. 10 yıl sonra katıldığı grup tedavisinde Ayla "ben kalabalıkta, az tanıdığım insanların yanında asla konuşamam, konuşsam da hiç kimse beni anlamaz ve dinlemez sanıyordum. Grupta benim de kendimi ifade edebileceğimi gördüm" diyordu. Bundan şaşkındı. Kendisinin, böylesi bir değişim potansiyeli taşıdığını bilmiyordu. Grup sürecinde sorunları olan başka hatta okumuş kadınlarla birlikte, kendi kapasitesini görmekten çok mutluydu. Bu gelişmede en büyük payın kendine ait olduğuna inanması çok zor olmuştu.

Mor Çatı'ya veya hastaneye psikolojik destek için gelenler her zaman Ayla gibi yüz güldürücü bir şekilde mesafe alamıyor. Mor Çatı'ya eş dayağı nedeniyle gelenlerin azımsanmayacak bir bölümü psikolojik danışmanlık istemişti. Ama, terapiye düzenli olarak devam edenler çok sınırlı sayıdaydı. Psikolojik danışmanlık-tedavinin sabır ve sorumluluk isteyen bir süreç olduğunu tanıma şansı olmadan, birkaç görüşmede işin ucunun bırakılması; bazen işe yaramaz bulduğundan, bazen de koşulları engel olduğundan danışanın sık görülen bir davranış özelliğiydi. Mor Çatı çalışmaya başladığında ilk başvurulardan biri olan Samime'nin yaşantısında, dört yıl süren çabalamalarıyla, çok zor koşullara karşın önemli gelişmeler olmuştur. Samime'nin sabırla ve zaman içinde daha sistemli bir hal alan çabalaması boşuna olmadı. Kendini tanıdı; bayılmaları, ağrıları, unutkanlıkları çok azaldı. Çocukları, eşi ile ilişkileri düzeldi. Sosyal becerileri gelişti. Umut verici özellikleri ile Samime'nin öyküsünü yazının "Bazen de Mutlu Bir Son Olabilir" başlıklı son bölümünde okuyabilirsiniz.

Kadınlar yaşamlarında kalıcı, elle tutulur değişiklikler için, hukuk danışmanlığı almak, iş aramak vb için, Mor Çatı'ya ve diğer yerlere tekrar tekrar gitmekte, kendi işlerini takip etmekte zorlandılar. Kendi güçlerini çekip çıkarmaları ve kullanmaları kolay olmadı.

Nadire, iki kızı ile birlikte başvurdu. Kocası kendine ve kızlarına aylarca fizik, sözel, cinsel istismar ve işkenceyi çok sistemli ve bilgili olarak kullanmıştı. Nadire'nin doktora, karakola, aileye başvurarak sorunu çözme çabaları istismarcı koca tarafından tek tek saf dışı bırakılmıştı. Tam kendilerini toparlayıp olası bir çıkış noktasına ulaştıklarında, kocanın içlerinden birine uyguladığı şiddet ve diğerlerine verdiği rüşvetlerle girişimleri baltalanıyordu. Hayatında mahallesi dışına çıkmamış, resmi dairede bir iş halletmemiş olan Nadire bir yakını aracılığı ile ulaştığı hastane başvurusu ardından Mor Çatı'ya gitti. Boşanma davası ve kızlara iş aranması planlanmıştı. Bir hafta sonra, Nadire yakınmaya başladı "hani boşanacaktım", "iş için gittiğimiz yerde erkekler çalışıyor. Kızlarıma bir kötülük yaparlar" Nadire olası tehlikelere pes ederek kızlarına ve kendine kocasının her gün yaptığı, "alıştığı" kötülükleri yeniden görmez oldu. Yaşamı boyunca onun payına düşen, alışageldiği, tek ilişki biçimi ile tüm işleri oradaki kişilerin halletmesini beklediği için hayal kırıklığına uğradı. Mor Çatı süreci ve kızlarıyla birlikte katıldığı destekleyici psikososyal danışmanlık sırasında kendileri için bir şeyler yapılabileceğini öğrenmek, planlamak, basit temel becerileri artırmak, bu sırada yaşanan duygusal ve işlemsel zorlukları çözme yollarını tanımak ve yapmak, onlar için çok yeni ve zordu. Bunlar basit örneklerle, iş aramak için telefon etmek,

iş bulmak için gazetede küçük ilanları taramak, mahalleden çıkıp kendileri için bir şey yapabilecekleri Mor Çatı ve benzeri kaynaklara ulaşmaktı.

Bir kadının kendini değiştirebilmesi = değiştirme kapasitesi + başa çıkma becerileri + sosyal destek, olarak formüle edilebilir. Kadın, kadınlık rolü çerçevesinde, evliliğin iyi gitmemesinden kendisini sorumlu tuttuğu, kendini başarısız, yetersiz olarak tanımladığı sürece boşanmaya kalkarak, evi terkederek başarısızlığını resmen ilan edemez. Kadınlar, çocukları ve eşlerinden gayrı yakınları, arkadaşları ile paylaştıkları veya kendi başlarına kurdukları yaşam biçimlerini "aile değil", "uygunsuz", "yetersiz" ve benzer şekilde tanımladıkları sürece, kendilerine zarar veren ilişkileri tanımakta ve bozmakta çekimser kalacaklardır. Kısacası, dünyadaki keyiflerin ve tehdit eden durumların geleneksel tanımları çok yönlü ve farklı mekanizmalarla kadınları kıstırmaya, bastırmaya devam edecektir.

II) Kurtuluş Yolları

Kadınlar için şiddetin uzun vadeli etkilerinden kurtulmak şu yollarla gerçekleşebilir.

a) Bedensel gelişme

Şiddet anında kadının bedensel gücünü kullanabileceği savunma ve saf dışı bırakma tekniklerinin öğrenilmesi.

b) Ruhsal ve zihinsel gelişme

Psikoterapi: Duruma ve kişinin özelliklerine göre değişik psikoterapi yöntemleri uygun düşebilir. Psikoterapi konuşularak yapılan bir uygulamadır. Başlangıçta, sorun sahibi olan kişi kendi isteği ile tedaviyi yürütecek kişiyle aralarında tedavi biçimini açıkça konuşur ve planlar. Kriz durumlarında, önce kişinin can güvenliğinin sağlanması vazgeçilmez bir zorunluluktur. Kriz müdahalelerinden sonra daha uzun süreli bireysel veya gruplar halinde sürdürülen yöntemler seçilebilir. Feminist bakış açısından en bilinen uygulama biçimleri olan bilinç yükseltme gruplarının ve öz yardım (self-help) gruplarının yeri önemlidir. Bu çalışmalarda ilk aşama şiddete maruz kalan kadınların, aynı durumdaki diğer kadınların yaşadığı benzer durumları, düşünce ve duyguları tanımalarıdır. Ardından ortak çözüm yollarını ve birbirleri ile paylaştıkları işe yarayan veya tersine zorlukları büsbütün artıran davranış kalıplarını, tepkileri tanıma aşamasına gelinir.

Bazı kadınlar için kısa süreli danışmanlık yeterli olabilir. Bazı durumlarda ise kadın, şiddet ortamından ayrıldığı ve bir sığınak, iş olanağı olduğu halde kendini kolay kolay iyi hissetmez. Günlük yaşamın basit sorunlarıyla bile başa çıkamayabilir. Bir gün içinde vaktini planlamayı bile örgütleyemeye-

bilir. Şiddet ortamından kendini ve çocuklarını kurtarabilmek için büyük beceri gösterebilen bir kadın tam rahata erdi diye algılandığı bir sırada, artık sonuna geldiğinde direnci tükenebilir. Yoğun sorunlar yaşamaya başlayabilir.

Bu sorunlarla kolay kolay başa çıkamamak mutlak ve değişmez bir zaaf işareti değildir. Unutmayalım ki, şiddet ortamından uzaklaşmak aynı zamanda evini, eşyalarını, sevdiklerini, ilişkilerini, geçmişini bırakmak, ayrılık anlamına gelmekte.

Kişinin gereksinimine göre güven gelişimi, girişkenlik, sorun çözmek, duygu ifade etmek, çocuklarla iletişimi geliştirmek ve benzer konularda özgün yaklaşımlarla süreç tamamlanır.

c) Boşanmak

d) İstismar ortamından ayrılmak, sığınak

Bazen de Mutlu Bir Son Olabilir

Samime, Mor Çatı'nın kapısını ilk çalanlardan biri. Samime'nin geliş nedeni: eşi ile iletişiminin bozuk oluşu, eşinin kendini aşağılaması, sık sık cinsellik istemesi, buna karşı kendisinin cinselliği kötü ve zoraki yaşıyor olmasıydı. Arada bir de dövüyordu eşi, ama bundan fazla yakınmıyordu Samime. En çok zorla cinsellik yaşamak zor geliyordu, kendi tabiriyle bu bir işkenceydi. İlk görüşmesi telefonla olmuştu. Kendi başına sokağa çıkmaktan korktuğunu ama Mor Çatı'ya gelmeyi çok istediğini belirtiyordu. Yüz yüze görüşme usül dışı olarak Mor Çatı gönüllüsünün Samime'yi taksi ile alıp getirmesi ve sonra evine bırakması ile gerçekleşti. Konuşma 3-4 saat sürmüştü Samime çocukluğunda yediği dayakları, ihmali ve halen yaşadığı zorlukları bir bombardıman gibi anlatmıştı. Sonunda Mor Çatı gönüllüsü olayı haftalık tartışmaya getirdi. Samime'nin psikolojik danışmanlığa ihtiyacı olduğu düşünüldü ve kendisine Mor Çatı'nın psikolojik danışmanlığı önerildi. Mor Çatı'ya gelmesine eşi izin vermedi, ancak sıkıntı nöbetlerinin sıklaşması üzerine birlikte hastaneye geldiler. Samime kocasına, tedavi sonunda cinsel keyfinin artacağı vaadinde bulunarak hastanedeki görüşmelere gelmek için izin çıkardı. Çok yoğun bir kaygı içinde olan Samime ilk görüşmelerde oturamıyor, odada dolaşarak konuşabiliyordu. Sorulara yanıt vermekten çok kendi istediklerini aktarıyordu. İkinci ayın sonunda, görüşme bitip odadan çıkarken "Ben sorunlarımın nedenini biliyorum. Küçükken üvey babam bana cinsel tacizde bulunmuştu" diye açıklayıp gitti.

Daha sonraki görüşmelerde Samime, babası gittikten sonra üç çocukla küçük bir kentte yaşayan annesinin yeniden evlendiğini bu devrede çok yoksulluk çektiklerini, annenin kendisini çok dövdüğünü aktardı. 5 yaşından 11-12

yaşına dek üvey babanın cinsel tacizlerine dayanmak zorunda kalmıştı. Ayrıca, üvey babanın kendi öz kızına sarkıntılık yapışına tanık olmuştu. Bunları ima etmeye çalışmışsa da inanan olmayınca susmuştu. Ergenlikle birlikte üvey babaya "hayır" demeyi ve engellemeyi başarmıştı. 15 yaşında konfeksiyonda çalışırken kendine yakınlık gösteren bir gençle tam nişanlanmaya karar verdiğinde onun tecavüzüne uğramıştı. Bir yandan "namusunun temizlenmesi" için evlenmek isterken diğer yandan nişanlısından nefret ediyordu. Sonunda kayınvalidesinin ve annesinin "sen bir orospusun" ithamlarına maruz kala kala evlenmişler ve "temizlenmişti". 12 yıldır evliydi ve sonunda bir oğlan doğurana dek beş çocuk sahibi olmuştu. Tam hatırlayamıyordu ama 8-10 kez de kürtaj olmuştu. Bu denli çok kürtaj olmasının nedeni cinsel ilişkiyi çok seven kocasının doğum kontrol yöntemlerini "doğal bulmaması" ve uygulamasını engellemesiydi. Samime yalnız cinsellikten değil tüm bedeninden nefret ediyordu, yıkanmaya başladığı zaman bu saatlerce sürüyordu. Aynı şekilde çocuklarını da ağlatana kadar tekrar tekrar yıkıyordu. Kimseye güvenemediği için hiç kimseyle yakın arkadaşlık kuramıyordu. Evde kendi kendine kaldıkça sıkıntı nöbetleri artıyordu. Çok az yemek yiyordu veya önüne gelen her şeyi atıştırıp duruyordu. Çok zor uyuyordu ve uykusu saldırılara veya tecavüze uğrama gibi konulardan oluşan kâbuslarla sık sık kesiliyordu. Sonuçta arkadaşı olmayan, eşi ile ilişkisi bozuk, çocuklarına sert davranan, kendini beğenmeyen, kendine güvenmeyen, hayattan keyif almayan, günlük basit sorunları bile çözmekte zorlanan bir kadın olup çıkmıştı Samime. Onu koruyamadığı için annesine hâlâ öfkeliyken, onları küçük yaşta terketmiş olan ve hiç tanımadığı babasını gözünde aşırı şekilde büyütüyordu.

Samime'nin neredeyse doğduğundan itibaren şiddet, baskı, ihmal ve benzer olumsuzluklarla dolu yaşamına Mor Çatı ve psikoterapi desteği 28 yaşında girmişti. O sırada hiç okula gitmemiş ama okur yazar, 5 çocuklu, kendi ailesi ve eşi ile ilişkisi bozuk ve kendi yaşamını örgütlemekte ve daha pek çok konuda güçlükleri olan bir kadındı. Dört yıl kadar süren ilişki içinde bireysel tedaviye ve iki kez iki ayrı grup tedavisine katıldı. Bu süreçte kazandıklarını özetlemek isterim:

* Tek başına sokağa çıkmaya başladı,

* Bayılma, unutkanlık, huzursuzluk, aşırı titizlik, baş ağrısı, iştahsızlık gibi ruhsal ve bedensel şikâyetlerinde belirgin azalma ve seyrelme görüldü. Bu tür sorunları yaşadığında onlarla başa çıkabilir oldu.

* Çocukluğunda ve ergenlik döneminde yaşadığı çok zor ve ağır travmatik deneyimleri her an hatırlayıp onlara öfkelenmek ve reddetmekten vazgeçti. Bir başka deyişle, travmatik geçmişini yaşamının bir parçası olarak görme-

ye ve kendini onunla kabul etmeye ve geleceğini bunun üzerine yaşamakta kendi sorumluluğunu kabullendi.

* Annesine geçmişte yaşadığı istismar olaylarını anlatabildi. Dehşete uğrayan anne önce aktaranlara inandı, kendini suçladı. Ama bir süre sonra bunların doğru olamayacağını söyleyerek Samime'yi, bunları hastalığı nedeniyle yaratmış olmakla suçladı.

* Çocukları ile iletişimi arttı, onlarla oynamaya, konuşmaya ve sarılmaya başladı. Bir yandan annesinin kendisine sarılmadığını, şefkat göstermediğini söylerken kendisi de özellikle kızlarına dokunmaktan kaçınıyordu. Çocukları ile yakınlığı daha doyumlu olarak paylaşmaya başladı.

* Eşi ile olan iletişiminde belirgin bir gelişme sağlandı. Ona isteklerini ifade etmeye başladı ve istemediği zaman istemediği şeylere "hayır" deme gücü gelişti.

* Eşi ile zorla cinsel ilişki ortadan kalkınca zaman zaman doyumlu bir cinsellik yaşayabildi. Eşini doğum kontrolüne ikna etti.

* Yeni arkadaşlar edindi.

* Toplumsal işlere katılmaya başladı (örneğin okul aile birliğinde çalışma),

* Dahası, katıldığı grup toplantılarında diğer üyelere kendilerini ifade etmede ve tanımada yardımcı olmaya başladı.

Bugün hâlâ Samime'nin hayatı toz pembe değil. Hâlâ zorlukları var. Ama dört yıllık yoğun çabası onun kendini geliştirmesinde ve daha az sorunlu bir hayat yaşamasında yardımcı oldu. Samime ile yaşananlar salt onun sorunlarının azalmasına değil, aynı zamanda bizlerin de onunla birlikte çok zor ve sınırlı koşullarda yapılabilecekleri tanımamıza ve öğrenmemize yol açtı.

TECAVÜZ: İKTİDAR AMAÇLI CİNSEL SALDIRGANLIK*

Şahika Yüksel

Saldırganlık bir kişi veya grubun başka bir kişi veya gruba, onların isteği dışında, onları incitebilecek, zarar verebilecek davranışları yöneltmesi olarak tanımlanabilir. Saldırganlıkta bir güç ilişkisi vardır. Saldırı güçsüz ve zayıf konumda olanlara daha güçlü ve egemenliği ellerinde tutan kişiler tarafından yöneltilir. Çok uzun zamandır yaşamlarının farklı alanlarında denetlenen ve güçsüz konumuna sıkıştırılmış bir cins olarak kadınlar, ekonomik, sosyal, psikolojik ve cinsel aşağılanmalarla karşı karşıyadır.

Bu genel tanımdan, kadınlara yönelik şiddete geçtiğimizde, şiddetin, kadınların yaşamlarının her alanında yaygın olarak gözlenebilir ve bütün kadınların karşılaştığı bir dizi olgudan oluştuğunu görürüz. Kadınlara yönelik şiddet olaylarını ırza geçme, ensest, fahişelik, pornografi ve en yaygın ve "meşru" kabul edilen biçimi olan eş dövme başlıkları altında toplayabiliriz.

Aslında erkeklerden kadınlara yönelen bedensel, psikolojik, cinsel saldırılar onlara yöneltilmiş aşağılama ve güç gösterme yollarıdır.

Irza Geçme

Irza geçme, saldırganlığın ağır bastığı bir cinsel saldırı. Erkeğin bir kadın veya erkekle onun isteği ve rızası dışında, güç kullanarak, korkutarak veya ilaç-alkol gibi bir madde ile yargılama yeteneğini etkileyerek ya da rıza gösterme yaşının altında olan bir çocukla yaptığı cinsel girişimlerin tümü ırza geçmedir. Olayın suç sayılması için cinsel organlara dokunulması gerekir ancak erkek cinsel organının girmesi (penetrasyon) veya boşalması (ejekülasyon) zorunlu koşul değildir. Irza geçme eylemi hemen daima bir erkek tarafından bir kadına yönelik, ama daha seyrek olarak da erkekler arasında olabilmektedir.

Hangi kadınlar, hangi koşullarda cinsel bir saldırı ile karşılaşma riskine sahiptir? Bu risk 15 aylıktan 82 yaşına kadar kısaca her yaşta kadınlar için vardır. Ama cinsel saldırı en sık 16-19, daha sonra 20-24 yaş arasında yaşanıyor. Olayların yarısı tamamen bir yabancı tarafından, kalan yarısı ise az veya çok

* Bu yazı ilk kez 1988, Kaktüs sayı: 1'de yayınlanmıştır.

tanıdıkları bir erkek tarafından gerçekleştirilmektedir. Kaptanoğlu'nun (1987) 89 erkekten oluşan araştırmasında, ortalama 18 yaşında olan kadınların yüzde 69'u kendilerine saldırıda bulunan kişiyi tanımaktaydı (%16 arkadaşlık, %27 komşuluk, %19 kanbağı).

Neden Kadınların Irzına Geçilir?

Başında söylediğimiz gibi kadınlara yönelik şiddet egemenlik kurmanın bir aracı. Ama ikinci bir düzeyde bu egemenlik başka bir biçim altında ortaya çıkabiliyor.

Irza geçen erkeğin aslında erkeklerden korktuğu, bu korkusunu yenmek için bir misilleme olarak kadınlara karşı şiddet yönelttiği görüşü, farklı bakış açılarınca en çok paylaşılanı. Daha önce suç öyküsü olmayan erkeklerin, bazı durumlarda toplu olarak işgal edilen yörenin kadınlarına tecavüzde bulunması ve bu durumun "mubah" kabul edilmesi aynı bakışın bir uzantısı olarak düşünülmelidir. kadınlara uygulanan cinsel saldırılar aracılığıyla, savaşan erkeklerin korkuları azaltılıp, güçlülük duygusunun ve askerler arası birliğin artması sağlanmaktadır.

Abel ve Blanchard (1978) cinsel suçlar nedeni ile mahkûm olmuş erkeklerde yaptıkları çalışmada bu erkekleri belirleyen üç özellik tanımlar: 1. Şiddet/zor kullanmayı içeren, sapmış bir cinsel uyarma vardır. 2. Kadınların şiddet uygulanmasından keyif aldıkları inancı gibi, kadın cinselliğine ilişkin çarpık varsayımları vardır. 3. Karşı cinsle ne zaman ve hangi koşullarda ilişki kurabileceğine ait becerileri eksiktir. Irza geçme olgularının kadınlar tarafından çok kere bildirilmemesini, kadınların aslında olayları kışkırttığı ve saldırıdan zevk aldığı düşünceleri ile açıklayan, sınanmasına bile gerek görülmemiş önkabuller hüküm sürmektedir (Penfold ve Walker 1984).

Aslında özellikle Freud'dan sonra çok kabul gören, kadınların şiddet kullanılmasından keyif aldıkları düşüncesi, belki bir grup kadın için fantazi düzeyinde geçerli olabilecek, özel ve yaygınlığı bilinmeyen bir mittir. kadınların kuyruk salladığı, açık saçık veya karanlıkta dolaşarak ya da başka yollarla erkekleri kendilerine saldırmaya kışkırttığı görüşünün de geçerliliği yoktur.

Kadınların olayı duyurmaması çok nedenlidir. Zaten bedensel ve ruhsal bir örselenmeden geçmiş olan kadının, mağdur olduğu halde ispat etmesi yükümlülüğü vardır. Durumunu kanıtlayabilse bile, toplumun, hatta ailesinin gözünde değerini yitirebileceği, düşmüş kadın olarak kabul edilmese bile değerinden bir şeyler yitirmiş olarak görüleceği korkusu, dayanakları olan bir endişedir. Bu durumdan kurtulması için bekâr olan bir kadına kendisine saldıran-

la evlenmesi önerilir ve bu evliliğin beş yıl sürmesi halinde saldırgan hiçbir bedel ödemek zorunda kalmayacaktır.

Cinsel Bir Saldırı Yaşayan Kadını Neler Bekler?

Olay yaşanırken, ilk aşamada çok şiddetli bir panik hali ile birlikte hayatta kalma endişesi, hatta mücadelesi vardır*.

Irza geçmenin, kadının yalnız kişiliğine ve cinselliğine değil, somut anlamda bedenine yönelik fiziki bir saldırı da olduğu düşünülürse basit yara bere, çürükten, ivedi bir tıbbi yardımın zorunlu olabileceği kırık, çıkık, kanama vb'nin de tabloya eklenmesi beklenebilir.

Olayın hemen ardından, kişiye göre şiddeti ve süresi değişebilen ama sıklıkla ilk birkaç ay için kişinin yaşamında egemen olan özel bir tablo, "Travma Sonrası Stres Bozukluğu" tablosu sergilenir**. Bu devrenin özelliklerini sıralarsak: 1. Saldırı olayının tekrar tekrar yaşantılanması, konu ile ilgili hayaller ve kâbuslar, olayın yaşandığı ortamlara benzer koşullarda / onu sembolize eden bir olayla karşılaşıldığında şiddetli korku ve kaygı durumları. 2. Saldırı ortamına benzer durumlardan kaçınma eğilimi ve ortama uygun biçimde tepki vermekte donukluk. 3. Yeni ilişkilere kuşkulu bakma, bedensel zarar görme endişesi önde olmak üzere yaygın korku ve güvensizlik içinde, sürekli bir alarm halinin yaşantılanması. 4. Yaygın ağrı, uyuşma, uykusuzluk, iştahsızlık, yorgunluk gibi bedensel zorluklar.

Özetle, ırzına geçilen kadınlar hem bedensel hem psikolojik boyutları olan ciddi bir travma yaşarlar. Yukarıda sayılan psikolojik zorluklar bir bölüm kadında bir yıl içinde yavaş yavaş azalabilir. Ancak, gözlemler ve bazı çalışmalardan edinilen kanıtlar yaşanan zorlukların her zaman kolay kolay geçmediğini, bir yılla sınırlı kalmadığını göstermektedir. Kadınların yarısının 30 ay sonra hâlâ sokağa çıkmaktan korktukları veya yalnız çıkmadıklarını, sosyal ilişkilerinin olay öncesine göre belirgin biçimde aksadığını, kaygılı ve sıkıntılı olduklarını göstermektedir. Cinsel isteksizlik, cinsel uyum güçlüğü gibi cinsel zorlukların ise çok daha uzun zaman yaşanan zorluklar olduğu anlaşılması kolay bir durumdur (Wirtz, Harrell 1987).

* Cinsel saldırı sırasında en azından tokat, yumruk gibi darbeler olayın zorunlu parçaları; ayrıca ateşli ve kesici silahlarla tehdit de olabilir. Dahası farklı yollardan cinsel ilişkiye zorlananların anüsüne sivri cisim sokulması, yüzüne işenmesi veya boşalınması bu tür olaylarda seyrek değildir.

** Psikiyatrik sınıflamalara "Travma Sonrası Stres Bozukluğu" olarak giren tablo, deprem, yangın gibi bir afet veya insan eliyle kasıtlı olarak oluşturulan cinsel saldırı, işkence gibi alışılagelmiş insan deneyimi dışında kalan büyük bir örseleyici olayın ardından oluşur.

Ne Gibi Önlemler Alınabilir?

Irza geçme kadınları çok yönlü etkilediğine göre önlemleri de çok yönlü olmalıdır.

1. Irza geçme olguları ile birlikte düşünülen, kanıtlanmamış ve geçerliliği olmayan mitlerin yıkılabilmesi amacıyla tabu bir konu olmaktan çıkartılması mücadelesi verilmeli.

2. Evli-bekâr, "sahipli-sahipsiz", daha önce cinsel deneyimi olan-olmayan-fahişe ayrımı yapılmaksızın, ırza geçilme olayını yaşayan tüm kadınlar aynı değerler sistemi içinde ele alınmalı.

3. Hücum eden kişinin eski bir sevgili, arkadaş, koca, bir tanıdık veya akraba olması durumu kadının durumunu kuşku ile karşılamaya yönelik bir kanıt olarak kabul edilmemeli.

4. Kadının mağduriyetini kanıtlaması yerine, tecavüz edenin suçsuzluğunu kanıtlama zorunluluğu, yani ispat yükünün yer değiştirmesi sağlanmalı.

5. Cinsel bir saldırı ile karşılaşan kimseler utanç, şaşkınlık, korku veya öfkesini ayarlayamama endişesi ile yaşanan travmayı aktarmak ve kanıtlamak işlemleri sırasında yeniden zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle, zorunlu bilgilerin edinilmesi için konuyu yakından tanıyan ve nasıl müdahale edileceğini bilen özel eğitimden geçmiş polis, hukukçu, doktorlar yetiştirilmeli.

6. Kriz sırasında ve daha sonra, bedensel, davranışsal, cinsel zorluklara çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir. Bu yaklaşımda etkili öğelerin neler olduğunun belirlenmesi ve kullanılması gerek. Bilinç yükseltme ve "kendine yardım"* gruplarının, "üstüne gitme"** tedavilerinin ırza geçme olgularını onarmadaki yerlerinin incelenmesi, akla gelen ilk önlemler içinde sayılabilir.

* Kendine yardım (self-help) grubu: Kendilerine ve birbirlerine karşılıklı yardım etmek amacıyla toplanan, benzer deneyimler ve zorluklar yaşamış kimselerden oluşan topluluktur. Özel yetişmiş uzmanlar bulunmaz.

** Üstüne gitme tedavisi: Belirli bir kaygı, korku yaşamış bir insanın benzer koşullar, nesneler veya durumlara alıştırılarak karşılaştırılması.

ÖZYUVADAKİ TECAVÜZ

Şahika Yüksel

"Tecavüz" ve "tecavüz eden"... Bu sözleri kim hoş karşılar? Duyunca irkiliriz, dehşete kapılırız. Tecavüz eden insanları, farklı fantaziler içinde ama, hemen daima tanıdık, bildik, eş dost erkeklerden farklı olarak hayal ederiz. Bizim çevremizdeki, ailemizdeki erkeklerden çok farklı, muhtemelen iri yarı, gece karanlıkta, tenhada karşımıza ansızın çıkan birileridir. Belki de evin kapısını kırıp eve girmiştir.

Ama üzgünüm ki, bu bir yanılsama. İnanılması güç ama sayılar gösteriyor ki, kadınlara en çok kocaları tecavüz ediyor. ABD'de yapılan toplumsal bir taramada, her yedi kadından birine kocalarının tecavüz ettiği tanımlanmıştır. Evlilikte zorbalık yolu ile cinselliğin dayatılmasının evlilik tarihi kadar eski bir geçmişi var. Ama evli olan bir erkeğin, kendi karısının ırzına geçebileceğinin ileri sürülmesi oldukça yeni ve çelişik bir kavram.

Evlilik anlaşması içinde tarafların cinsel yakınlık, cinsel ilişki kurması "yasal" ve "normal" olarak görülüyor. Bu durum, yasal bir zeminde işlenen bir suçu, saldırganlığı gündeme getiriyor. Bu tartışmanın gündeme gelmesi için iki önkabul zorunlu. Kadının bir mal olmadığı, kadın bedeninin salt kendine ait olduğu ve kendi istediği gibi ve istediği zaman dokunulabilir olduğu. Diğeri, "özgür onam" veya eskilerin deyişi ile "rıza" kavramı. Özgür onam, tarafların o konuda oy birliği ile karar verip anlaştıkları, gönüllülük esasına dayanan bir anlaşmadır.

Tecavüz Nedir?

Cinsel istek denetlenebilir, yönlendirilebilir, ertelenebilir bir dürtüdür.. Tecavüzde, saldırgan cinsel davranışta, bazı cinsel motifler olmakla birlikte, temel etken öfke, düşmanlık ve gücün ifade edilmesidir. Tecavüz edenlerin bir bölümünde ise zarar verme gibi sadistik motifler ön planda olur. "Uyarılmış bir erkek" için tecavüz, cinsel isteğin engellenemez bir sonucu değildir. Kısaca, tecavüz cinselliğin değil, saldırganlığın ifadesidir.

* Bir kadınla (kişi ile) onun isteği dışında kurulan tüm cinsel yakınlıklar tecavüzdür;

* İçki veya başka bir ilaç-madde etkisi altında olup, cinsel bir yakınlık kurmakla ilgili karar verebilecek durumda olmayan bir kadınla (kişi ile) kurulan ilişkiler tecavüzdür;

* Bir kadının (kişinin) fiziksel güç kullanmakla tehdit edilerek sokulduğu cinsel yakınlıklar tecavüzdür;

* Bu sayılan durumlarda veya benzer koşullarda cinsel yakınlıklara giren kişiler (erkekler) saldırgan tecavüz eden kişilerdir;

* Tecavüz eden kişi ve tecavüz edilen kişi arasındaki ilişki koca, sevgili, eski koca, akraba her ne olursa olsun uygulanan eylem bir saldırganlık ve tecavüzdür.

Evlilikte Tecavüz Bir Kadının Cinsel Yaşantısını Nasıl Etkiler ?

Cinsel isteksizlik vardır. Kadın cinsel isteğini artırmak için çareler arar. Dişini sıkar, kendisini ilişkiye girmeye zorlar. Ama iki kişinin ister zorla, ister isteyerek başladıkları ilişki sırasında keyifleri kısa zamanda azalabilir. Keyifli ve istekli bir cinsel yakınlık sırasında veya cinselliği hatırlatan herhangi bir durumda, zorla yaşadıkları cinsel ilişkilere ilişkin sahneler tekrar tekrar anımsanır. Basit yakınlık için yapılan değişleri bile cinsel içerikli olarak değerlendirip şiddetli tepkiler verebilirler.

Sokaktaki adamın tecavüzünü yaşamış olan bir kadın tecavüzün adını koyabilir. Kimseye söylemese, saklasa bile tecavüze maruz kaldığını bilir. Ama, yuvasında eşinin tecavüzüne tekrar tekrar uğramış olan bir kadın, bir saldırgan ile evli olduğunu ve sokakta tecavüz edilen kadın gibi bir sorun yaşadığını kendi kendine bile tanımlamaz. Kadınlık rolünün alışkanlığı içinde kendisini suçlar ve cinsel yönden eksik bir kadın olarak tanımlar. İstemediği zaman, eşini kırmamak için cinsellik yaşamaya kendini mecbur kılar.

Hangi Erkekler Evde Tecavüz Eder ?

Bazı erkekler, hem eşleri hem başka kadınlara tecavüz edebildikleri halde, bir kısım erkekler eşleri dışında hiçbir kadına tecavüz etmemiştir. Evlilik içi tecavüz konusunda çalışmaları olan Diana Russell'a (1990) göre, bu konuda kocalar, farklı gruplara ayrılırlar:

* Salt bir saldırı şeklinde cinsel yakınlık tercih eden kocalar

* Hem tecavüz ederek, hem karşılıklı istekle cinsel ilişkide bulunan kocalar

*Aslında karşılıklı anlaşarak sevişmeyi seven ama karısı isteksiz olunca, veya reddedince tecavüz edebilen kocalar.

* Tecavüz etmeyen kocalar.

Güç, denetleme, cinsellik, sadizm, öfke; hangi motif ön planda olursa olsun tecavüz eden kocaların sahip olduğu ortak bazı özellikler olduğu görülmektedir. Groth'a (1981) göre, yaşanan sahiplik ilişkisinde cinsel yakınlıklar, çiftin yakınlaşması, bütünleşmesi olarak değil; paylaşılmayan, kişisel bir cinsellik biçiminde yaşanır. Başka bir deyişle, tecavüzde bir muhabbetin paylaşılması söz konusu değildir, duygular paylaşılmaz. Bu kopukluk salt iki kişi arasında yaşanmaz. Saldırgan aynı zamanda kendi duygularından, sıcaklığından da kopuk bir cinsellik yaşar. Saldırgan kocalar iletişim kurma, duygularını tanıma ve ifade etme güçlüğü içindedirler. Bir şeye kızınca, hayal kırıklığına uğrayınca veya engellendikleri zaman, bu hisleri ifade becerisine sahip olmadıkları için, bunu bildikleri tek yol olan cinsel-saldırganlıkla ifade ederler. Dahası, bu yöntemi her türlü evlilik sorunu için, bir çözüm olarak görürler.

Sonuçta tecavüz eden kocalar cinsel saldırganlıklarını çok insani, kadınların çok tanıdığı bazı duygu ve gereksinimlerini karşılamak amacı ile gerçekleştirir.

* düşmanlığının ifadesi: "Senden bu şekilde öfkemi aldım";

* güvensizliğini giderebilmek, kendini daha çok beğenebilmek için: "Kendimi erkek hissediyorum, kendimi başarılı hissediyorum";

* kötü duygu ve düşüncelerden kurtulabilmek: gerilimi azaltmak, dırdırı engellemek, yalnızlığını gidermek;

* bir türlü karşılayamadığı duygusal gereksinimlerini karşılayabilmek : "Bir yakınlığa ihtiyacım vardı, kendimi kabul edilmiş, sevilen biri olarak gördüm". Ama geçici olarak bu amaçlarına yaklaşmış olsalar bile, yetersizlik, güvensizlik, duygusal yakınlığı yaşama gereksinimleri karşılanmadığı için, yeniden yeniden tecavüz eder dururlar.

Evlilikte Tecavüz Durdurulabilir mi ? Nasıl Son Bulur ?

Kocanızla istemediğiniz halde, size fizik güç kullanarak zorladığında veya "kavga çıkmasın, dışarı gitmesin" diye zorla dişinizi sıkıp sevişmek zorunda kaldığınızda, eşinize, dostunuza, ailenize danışıp öğüt istediniz mi ? Onlar size ne dedi, ne gibi çareler önerdi? Duyuyor gibiyim: "Sen sık dişini otur, yaşlanır, durulur, erkeğini dışarı yollama, nihayetinde o senin kocandır" filan demişlerdir. Siz de kendi kendinizi "Bende bir şey var, kadınlığım eksik" gibi nedenlerle sorumlu, hatta suçlu bulmuş olmalısınız. Ama suçlanmayın, eksiklik hissetmeyin. Evli veya bekar kadın, erkek, çocuk her bireyin bedeni ve cinselliği ve bunların kullanım hakkı kendine aittir.

Fizik, duygusal, cinsel şiddetin yer aldığı bir ilişkide tecavüz eden, saldırgan kişiler bu durumdan yakınmaz ve hayati bir zorunluluk dayatmadıkça de-

ğişmek için ciddi bir çaba göstermez. Çok kez, eşin terketmesi, hapishaneye girmek veya bunlara yakın bıçağın kemiğe dayandığı durumlar, saldırganları değişmeye zorlayabilir. Dolayısıyla, haksız gibi görünse bile yuvadaki cinsel şiddeti, tecavüzleri, saldırganlığı durdurma öncülüğü ve sorumluluğu da mağdura aittir. Şiddet mağduru olan bir kadının bu inisiyatifi alması ve sürdürmesi, zahmetli ve iniş çıkışları olan bir süreçten geçmesi kaçınılmazdır. Bu, başka bir yazı konusu (bu kitaptaki "Kadınların Şiddetten Kendilerini Koruması Neden Zor" yazısına bakın). Ama diyelim ki, karısına tecavüz etmeyi alışkanlık haline getirmiş bir erkek, artık farklı bir cinsellik yaşamak istiyor. Bu, nasıl gerçekleşebilir?

Evde Karısına Tecavüz Eden Bir Koca Değişmek İsterse Neler Yapabilir ?

İlk adım, karınıza yaptıklarınızın adını koymakla başlar. Yaşananın cinsellik değil, saldırganlık olduğunu inkâr etmeyin. Ne olduğunuzu tanımakta, kendinize açık olun.

Geçmişte karınıza cinsel olarak saldırmışsanız, kontrol etmezseniz yeniden yapma olasılığınız çok yüksek demektir. Geçmişi değiştiremezsiniz ama geleceği denetleyebilirsiniz. Şimdi davranışlarınızı ve düşünüş biçiminizi değiştirmeniz mümkün. İşe isterseniz önce sert, saldırgan davranışlarınızın bir çetelesini tuturak başlayın. Onu ne sıklıkta zorluyorsunuz, tehdit ediyorsunuz, bir şeyler fırlatıyorsunuz, eşyalarına zarar veriyorsunuz, sokağa çıkmasını, para harcamasını, giyinmesini sınırlıyorsunuz? Siz de farkettiniz galiba, liste çok kalabalıkmış meğerse.

Bunu tek başınıza yapmanız çok zor, profesyonel bir yardım almalısınız. Profesyonel destek işinizi kolaylaştıracaktır. Psikolojik danışmanlık veya tedavide size kendinizi kontrol etme becerilerini öğretebilirler. Bu okuldan mezun olmak zaman alacak. Alışmadıklarınızı yapacaksınız. Kendi duygularınıza kulak kabartacaksınız. Davranışlarınızın başkalarında, karınızda yarattıklarını tanıyacaksınız ve bunları değiştirmeye çabalayacaksınız. Sihirli bir ilaç gibi, bir seferde etkileyen özel bir teknik yok. Düşünme ve uygulamaya yönelik pek çok ev ödevi var. Siz bu işe başladınız diye, eşinizin bir günde size inanmasını ve güvenmesini beklemeyin hemen. Saldırganlık eğilimlerinizin ne zaman hangi koşullarda çıktığını gözlemeye çalışın. Bu tür davranışlara götüren duygu ve diğer öncü işaretleri tanımaya çalışın. Kendinizi ne kadar tanırsanız, kendinizi denetleme şansınız o denli artabilecektir.

Yine bu süreçte önemli bir başka uğraşınız, yaptıklarınızın karınıza yaşattığı olumsuzlukları, ona verdiğiniz acıları tanımak. Sizin tedaviye başlamış

olmanız iyi bir adım ama uzun soluklu bir uğraş içindesiniz. Zorlama insanda fizik, duygusal, cinsel etkiler yaratır. Daha açıkçası, yaşananlar belirli sorunlara neden olmuştur. Cinsel ilişkiye zorlanan bir kişinin, daha sonra çok kez cinsel keyfi etkilenir. Cinsel isteği azaldığı gibi, istek duyduğunda geçmiş olayların anımsanması cinsel keyif almamasına neden olur veya şiddetli bir korku, panik yaşayabilir. Karınız bu olayları evinizde, yatağınızda yaşamıştır. Bu mekânlarda sizin yanınızda kendini rahat, gevşek ve emniyette hissetmesi çok zor gerçekleşecek. Kısa zamanda bu güveni duyması olanaksız. Ancak uzun bir zaman, kararlı ve tutarlı olarak, şiddet içeren davranışlarınız gözlenmezse, karınız sizin yanınızda kendini gevşek ve rahat hissedebilir. Onun kendi içindeki karışık ve size yönelik olumsuz duygularını halletmeden bunların gerçekleşmesi zor. Ama sebat ederseniz belki bir gün size güvenebilir, hatta cinsel isteği bile uyanabilir. Siz, bir daha onun isteği dışında zorla bir yaklaşımda bulunmamaya karar vermiş olsanız bile bu vaatlere kolay kolay inanamayacaktır.

Tedavi sürecine ilişkin bir konuyu daha tanıtmak isterim. Bu süreçte kendi geçmişinize doğru da yolculuk edeceksiniz. Sert, saldırgan davranışlarınız nasıl ve ne zaman başladı? Size yönelik bu tür muameleler yaşadınız mı? Önemli konulardan biri: saldırgan, zorlayıcı davranış ve tutumlarınız size kendinizi nasıl hissettiriyor? Kendinizi daha çok erkek olarak mı görüyorsunuz? Eşinizle cinselliği konuşma ve kendinizi ifade etme yollarını biliyor musunuz? Eve, işinize, eşinize, kendinize ait konuları açık ifade etmesini biliyor musunuz ?

Bunların yanıtlarını bulmak ve eşinizle iletişimi geliştirmek ve keyifli bir cinsellik yaşamak; bunlar da mutlu sonda elde edilecekler.

Evlilikte Tecavüz ve Kadın Hakları

Her kadının kendi bedenini kontrol etme, cinsel bir yakınlık yaşama, çocuk sahibi olma veya doğum kontrolüne karar verme hakkı var.

Kocası dahil hiç kimse, bir kadını fizik veya duygusal zor kullanarak veya bunlarla tehdit ederek cinsel ilişkiye mecbur edemez.

Evli olmak bir kadının istemediği zaman sevişmeme hakkını ortadan kaldıramaz.

Evli olmak kocanın mülkü olmak demek değildir.

Eşler arasında cinsel konularda bir uyumsuzluk olduğunda bu konuyu konuşarak, gerekirse profesyonel bir danışmanlık alarak değiştirmek mümkün olabilir. Bir anlaşma olmazsa ayrılabilirler. Evlilikte tecavüz, cinsel uyumsuzluğu çözemez. Tecavüz, kocanın karısını cezalandırması veya onu aşağılamasıdır.

ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARI: "ENSEST"

A.Ufuk Sezgin-Öget Öktem

Ensest Nedir?

Cinsel taciz, bunu yaşayana her zaman zarar verir, ama bazı durumlarda bu zarar çok daha şiddetlidir. Aile içinde yaşanan cinsel taciz de, böyle bir durumdur. Ailenin içinde meydana gelmesi, onun diğer cinsel tacizlerden daha şiddetli bir zarar verici etkiye sahip olmasına yol açar.

Aile içinde, akrabalık ilişkileri nedeniyle evlenmeleri yasalara ya da geleneklere aykırı olan kişiler arasındaki cinsel ilişkiye "ensest" denir. Dilimizde "fücur" diye de bilinmektedir, Latincede ensest kelimesi, lekelemek, kirletmek anlamını taşıyan "incestare" sözcüğünden gelmektedir.

Bazı yazarlar ensesti daha geniş tanımlarlar. Bu tanımı, bir yandan aralarında yasalara göre evlenme yasağı olmayan aile bireylerini de kapsayacak şekilde genişletirler. Bir yandan da cinsel içerikli bütün davranışları (baştan çıkarıcı konuşma ve dokunma, teşhircilik, cinsel amaçlı öpme, okşama, pornografik yayın gösterme, izlettirme, oral-anal-genital ilişkiler) ensest kapsamında değerlendirirler.

Kısacası, ensest, ana-baba-ağabey otoritesine sahip bir erişkin kişi ile, çocuk veya ergen yaştaki genç arasındaki her çeşit cinsel ilişkidir. Burada önemli olan, arada bir kan bağının bulunması değil, erişkin kişinin çocuk üzerinde ana-baba-ağabey gücü ve hakimiyeti bulunması, çocuğun da bu kişiye bağımlı oluşudur. Cinsel ilişki sözüyle anlatılmak istenen de, cinsel içerik taşıyan ve gizli tutulmaya çalışılan bütün temaslardır. Burada önemli olan, temasın nasıl olduğu değil, cinsel amaçlı oluşu ve saklı tutulmasıdır.

Erişkin bir insanın, yaşamda karşılaştığı örseleyici cinsel yaşantılar onun kişiliği üzerinde olumsuz etkiler yapabilir. Çocukluk çağında ise, yaşanılan cinsel zorlamalar doğrudan doğruya çocuğun kişiliğini etkiler, onun kişilik gelişiminin bozulmasına neden olabilir.

Çocuğun aile üyelerinden biri veya aileye çok yakın, çocuğun güvendiği biri tarafından cinsel tacize uğraması onun en çok ihtiyacı olan güven duygusunun sarsılmasına hatta yıkılmasına sebep olabilir. Çocuk kendisini en güvende hissettiği ortamda güvensiz, korumasız kalmakta, onu korumak ve bak-

makla yükümlü olan kişiler tarafından ihanete uğramaktadır. Bütün bunlar çocuğun kişilik gelişmesinde çok önemli yer tutan taşların yok edilmesi ve dolayısı ile kişilik gelişmesinin bozulmasına sebep olmaktadır.

Ensest Mağdurları

Çocuk üzerinde cinsel taciz, sanılanın aksine, genellikle bir yabancı tarafından değil, aile içinden veya ailenin ve çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirilmektedir. Amerika'da ve Batı ülkelerinde yapılan çalışmalar 10 erkek çocuktan 1'inin cinsel tacize uğradığını bildirmektedir (Finkelhor; 1993). Toplumumuzda henüz bu konuda çalışmalar tamamlanmamış olduğu için herhangi bir veri sunamasak da gözlemlerimize dayanarak ensest olgularının hiç de azımsanmayacak düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Cinsel taciz saldırganlarının % 90'ının erkek olduğu pek çok çalışmada belirtilmektedir. Saldırıya uğrayanları ise hem kız hem de erkek çocuklar oluşturmaktadır. Birçok çalışmada erkek çocukların da mağdur olduğu ancak sayılarının kız çocuklara göre daha düşük olduğu belirtilmektedir. Toplumumuzda erkek çocukların cinsel taciz mağduru olması sıklıkla görülmekte, ancak ensest ilişkisi, yani aile içi cinsel taciz, daha çok kız çocuklarıyla yaşanmaktadır. Mor Çatı'ya başvuran oyun çağındaki bir ensest olgusunda ise mağdur erkek çocuktur.

Ailenin üç çocuğundan en büyüğü ve oğlan olan 6 yaşındaki Yavuz'un annesi eşinin kendisine ve çocuklarına uyguladığı hem cinsel hem de fiziksel şiddetten kaçıp üç çocuğuyla Mor Çatı'ya sığınmıştı. Yapılan görüşmemizde Yavuz'un uzun süre 26 yaşındaki, ilkokul mezunu, balıkçılık yapıp sık sık fazla miktarda alkol, zaman zaman da uyuşturucu kullanan babası tarafından anal yoldan cinsel tacize maruz kaldığı; aynı zamanda babanın eşiyle giriştiği şiddet de içeren cinsel ilişkilerini çocukların önünde gerçekleştirdiği, eşini ve özellikle 4 yaşındaki erkek çocuğunu sık sık dövdüğü anlaşıldı. Bunun üzerine anne ve çocuklar Mor Çatı tarafından Şişli Kadın Evi'ne gönderildi, Yavuz ve anne uzun süre psikolojik destek gördüler.

Bir diğeri, beş çocuğundan üçünün bekçi olan kocası tarafından cinsel tacize maruz bırakıldığını öğrendikten sonra karakola şikâyet edip kocasını tutuklattıran annenin çocuklarıyla birlikte Mor Çatı'dan yardım istemesiydi. Tacize uğrayan çocuklardan ilki, babanın ilk eşinden olan 15 yaşındaki büyük kızıydı. Baba uzun süre kızına cinsel taciz uygulamış ancak kızı "zaten üveyim ailenin düzenini bozmayayım" diye uzun yıllar bunu çekip, kimseye söyleyememiş. Olay, babanın ikinci kızına saldırması, onu cinsel ilişkiye zorlaması ve bunun da üçüncü erkek kardeş tarafından görülüp anneye söylenme-

siyle ortaya çıkmış. Kızının halini gören ve duruma inanıp karakola başvuran anne, daha sonra babasının çok sevdiği (!) hep koynunda yatırıp baktığı 5 yaşında ve oğlan olan dördüncü çocuğunun da babası tarafından uzun zaman anal ilişkiye maruz kaldığını öğreniyor. Anne ve çocuklar Mor Çatı işbirliği ile uzun süreden beri psikolojik tedavi görmekteler.

Ensestte saldırgan, yapılan çalışmalarda ve Mor Çatı başvurularında da görüldüğü gibi genellikle öz babadır. Ensest daha çok *baba-kız, baba-oğul, ağabey-kardeş, dede-torun, amca/dayı-yeğen, üvey baba/ağabey-çocuk/kardeş, kuzenler, ailenin yakın dostu-çocuk arasında veya din adamı, öğretmen, doktor, bakıcılar* tarafından gerçekleştirilmektedir. Amerika Birleşik Devletler'inde yapılan çalışmalardan birinde 1000 kişiden 2,2'si çocukluk çağı cinsel istismara uğradıklarını bildirmişlerdir.

Saldırganla mağdur arasındaki ilişkinin yakınlığı cinsel şiddetin yoğunluğunu artırıp, süresini uzatmaktadır ve en fazla hasarı, çocukların güvendikleri kişiler tarafından cinsel tacize uğramalarının verdiği ileri sürülmektedir.

Ensest olaylarının büyük çoğunluğunun mağdurun evinde - hatta yatak odasında - gerçekleştiği yapılan araştırmalarda saptanmıştır.

Aile içinde sevdiği, saydığı, güvendiği ve itaat etmeyi öğrendiği kişi/kişiler tarafından saldırıya uğramak mağdur üzerinde derin duygusal ve psikolojik travma yaratır. Çok sayıda mağdur ilk ensest deneyimi sırasında yaşlarının küçük olması nedeniyle tam bir yorumda bulunamasalar bile cereyan eden olayın yanlış olduğunu algılarlar. Böylece güven, bağımlılık ve sevgi duyguları zedelenir, büyük duygusal çatışmalar içine girerler. Sevgisine, ilgisine ihtiyaç duyduğu, itaat ettiği büyüğü ona istemediği biçimde yaklaşmakta, hem sevecen hem de vahşi, saldırgan can yakıcı şekilde davranabilmektedir. Bu durumda mağdurun duygu ve düşüncelerinin karmakarışık olması kaçınılmazdır. Artık şimdiye kadar öğrendiği doğruların yanlış; yanlışların doğru olduğu bir ortamda bunları birbirinden ayıramaz hale gelmiştir. Bu ikili duygular onda büyük çatışmalar yaratır. Bir tarafta bakım ve sevgi ihtiyacı, diğer tarafta aldatılmışlık, korku ve güvensizlik duyguları, bir yanda o güne kadar muhtemelen farkına bile varmadığı cinselliğinin uyarılmasıyla bedeninden aldığı hazzın yarattığı çekicilik, diğer tarafta yapılan işin yanlış olduğu hissi ile utanç ve suçluluk duyguları... Bir tarafta sevdiği, ihtiyaç duyduğu bir insan, diğer tarafta korktuğu, nefret ettiği, tiksinti duyduğu durum ve bütün bunları yaşatanın her an yanı başında, çevresinde olması ile mağdur büyük bir çıkmaza, tuzağa düşmüştür ve oradan çıkması da bu durumda imkânsızdır. Bütün dünyasına sinen bu olayda mağdurun yapabileceği tek şey onunla birlikte yaşamayı öğrenmektir.

Mağdur, artık kendi yatağında bile güvende değildir. Ensest, maruz kalan için sürekli bir karabasana dönüşmüştür.

Ensest Faili

Yukarıda da görüldüğü gibi saldırganların çoğu babadır. Ensest ilişkileri daha çok baba-çocuk arasında gerçekleşmektedir. Buna göre baba-kız arasında gerçekleşen ensest ilişkisinin hem süresi daha uzun, hem de örseleyici etkisi daha fazladır.

Yazarlara göre, ensest ilişkisine girişen babaların en önemli özelliklerinden biri, ailelerinde egemenliklerini şiddet yoluyla sağlamalarıdır. Bu babalar zaman zaman eşlerini dövmekte ve çocuklarını da dayakla cezalandırmaktadırlar.

Mor Çatı'ya başvuranların da durumu tamamen buna uyuyor. Bize müracaat eden bütün kadınların evlerinde dayak en sık rastlanan konu olarak görülüyor. Cinsel ilişki öncesinde veya ilgisiz bir zamanda çocuğu sindirmek, ona göz dağı vermek için bu kişiler genellikle dayağa başvuruyorlar.

Aslında bir baba çocuğuna yaklaşırken çok ender olarak onu zorlamak ya da güç kullanmak zorunda kalır. Çünkü buna zaten ihtiyacı yoktur. Çocuk hem babasına itaat etmeyi öğrenmiş, hem de ahlaki açıdan yol göstericinin baba olduğuna inanmıştır. Baba her şeyi ile iyidir, çocuğuna "bak sana neler öğreteceğim", "babalar çocuklarını böyle sever" dediği zaman herşey yolunda demektir. Babaya karşı gelme her zaman cezalandırılma korkusu uyandırır. Bu nedenle mağdur, genelde enseste, aslında istemediği bir "gönüllü" görev olarak bakar, buradaki gizli zulmü fark edemez.

Bu olgulardaki babalar ya da diğerleri toplumda zannedilenin aksine akıl hastası değildirler. Günlük aktivitelerini yerine getiren, her gün işine gidip gelen, arkadaşları ve akrabaları tarafından sevilen, sayılan, toplumla uyumlu, çoğu zaman dindar ve ahlakçı kişilerdir. Ayrıca çoğu, fazla miktarda alkol kullanmadığı gibi, kullananlar da, bu nedenle aileleri zarar görse bile, mesleki ve sosyal konumlarını sürdürebilmektedirler. Yani bütün olup bitenlerin alkolün etkisine bağlanması gibi bir durum söz konusu değildir. Kaldı ki, alkolün ensest davranışının bir nedeni olmadığı, olsa olsa daha önceden planlanan bu eylem için cesaretlendirici bir faktör olduğu belirtilir.

Bize başvuran ensest olgularında eşten ve çocuklardan alınan bilgilere göre hiç bir failin akıl hastalığı yüzünden tedavi olmadığı, yani akıl hastalığı bulunmadığı tahmin edilmektedir.

Ensest saldırganları yaptıklarının mağdura zarar vereceğini düşünmezler veya önemsemezler. Hatta bu davranışlarını geçerli göstermek için sebepler arar bulurlar.

Gene Mor Çatı'ya başvuran mağdurlardan birinin babası, büyük kızını taciz edip eşini de bütün yaşananlar yüzünden kaybettikten sonra, anne ölünce evi terk eden büyük kızın yerine, sıranın küçük kızına, (Emel'e) geldiğini düşünmüş olacak ki onu sürekli rahatsız etmeye, olur olmaz zaman ve saatte saldırmaya ve emelini gerçekleştiremeyince kızını dövmeye başlamıştı. Bu olaya evde bulunan diğer iki erkek çocuk da şahit oluyordu. Erkek kardeşler genellikle ablalarının feryatlarına koşup onu kurtarmaya çalışıyor ve dolayısıyla onlar da dayaktan paylarını alıyorlardı. Emel korunmak için odasının kapısına kilitler takmayı denemişse de baba gündüz gelip kilidi gevşetiyor, gece de canı kızına saldırmak isteyince kapıyı açmak zor olmuyordu. Bütün çabalarına rağmen kızına tecavüz etmeyi başaramayan baba, başka çareler aramaya başlamış ve Emel'i de yanına alıp gittiği bazı doktorlardan "bak ben hastayım onun için böyle yapıyorum" demek için destek almış. Doktorlarla yetinmeyen bu kişi hocalara başvurup kızına onlardan da tecavüzüne izin veren fetva getirmişti. Hocanın (veya hocanın ağzından babanın) yazıp kıza okuması için baba ile gönderdiği fetvayı orijinal haliyle aşağıda yazıyoruz:

"Bak kızım sana bir nasihatım babana her okuduğum zaman senin durumun bana görünüyor senin durumun babandan daha kötü söylediklerimi iyi dinle baban kendini kaybettiği zaman sana tecavüz etmek istiyor baban bilerek yapmıyor yap desen bile senin baban yapmaz bir defaya mahsus babanla ilişki yap baban kendini kaybettiği zaman eğer babanda o gücü bulabilirsen eğer bunu yapabilirsen 1 şey kaybedersen 5 şey bulacaksın bak evlendiğin gece heyecandan korkudan mutlaka yatağına eşiyeceksin bu senin için ölüm demektir işemekten unutkanlık başağrısından kurtulacaksın ama kızlığını kaybedersen evlendiğin gece bir toplu iğne bir beze bir yere bir damla kan akıtırsın erkeklerin yüzde doksanı anlayamazlar bu dediğimi yapabilirsen babandan da önce sen kurtulacaksın."

"Bu kadı sana verecene ve okumayacana bobana yemin ettirdim bu kaadı iyi oku ve kimseye söylemeden kimseye göstermeden yak külünü ayak altına atma yanlız bir veya 2 gün sonra boba sana tecavüz ettinde hamile olmaman için doktora gidersiniz ben okuycam baban okumucak".

Bu mektup Emel'e babası tarafından verildi ama, Emel bu yazılanlara inanmayıp uygulamadı.

Bu sonuçlara göre saldırganları genel olarak tanımlarsak; saldırgan toplum dışı, tehlikeli bir suçlu veya psikotik biri değildir. Tam tersine, kanunlara saygılı, dini kurallara bağlı, işini yürütebilen normal bir insandır. Bu kişiler toplumun her kesiminde bulunabilen, göze çarpmayan sıradan insanlardır. Ancak bunların kişilik yapılarında bozukluk olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmektedir.

Ensestin Başlama Yaşı ve Süresi

Ensest yaşantısı çok erken yaşlardan başlayıp uzun yıllar devam edebilmektedir. Çocukluklarında ensest yaşamış erişkinler bu yaşantının tam olarak ne zaman başladığını kesin olarak bildirememekle birlikte hatırladıkları yaşın genellikle 5-7 arasında olduğunu ancak büyük bir olasılıkla daha önceden beri devam ettiğini belirtirler.

Araştırmalara göre ensestin görüldüğü en sık başlama yaşı 6-11 arası iken Mor Çatı başvurularında en yoğun başlama yaşı, 12-15 arasında görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda bir ensest ilişkisinin süresiyle mağdura verdiği zarar arasında bir korelasyon veya ilişki bulunmamıştır.

Ensest ilişkilerinin devam süresinin bir kezden 20 yıla kadar uzadığı bildirilmektedir. Ensest ilişkisinde ilişkinin biçimi ülkemizde genellikle sürtünme, okşama, mastürbasyon, anal giriş olarak görülmekte, vajinal giriş ise kızlık zarının korunması adına daha ender olmaktadır.

Cinsel tacizin baba tarafından gerçekleştirildiği durumlarda genellikle ilk kız çocuk mağdur olarak seçilir, zamanla sırayı arkadan gelen kızlar alır. Yani böyle bir ailede ensest ilişkisi birden fazla kişiyle yaşanmaktadır.

Takınılan Tavır

Çocuk yaşadığı bu durumu genellikle kimseye anlatamaz ya da annesine veya bir büyüğüne söylemeye çalışır ancak konuyu tüm ayrıntılarıyla anlatamadığı için söylemek istediği şey pek anlaşılamaz ya da anlamak istenmez. Çoğu zaman da çocuk yalancılıkla, saldırganı baştan çıkarmakla suçlanabilir. Hatta saldırganın tehditlerine maruz kalabilir; eğer söylerse annesine zarar vereceği, annesinin üzülüp evi terk edeceği, ailenin dağılacağı, annesinin ona inanmayacağı, kendisinin kötü çocuk olacağı, sevgili babasının hapse atılacağı ve o zaman çok üzülüp artık onu sevmeyeceği kendisine söylenebileceği gibi, çocuk ve sevdikleri ölümle, dayakla tehdit de edilebilirler. Bu yüzden çocuk yaşadığı bu içinden çıkılmaz olayı kimseye anlatamaz. Çok uzun yıllar bu konuyu kimseyle konuşmamış vakalar vardır.

Ensestin Etkisi

Ensest ilişkisi mağdurları üzerinde çoğu zaman kalıcı ağır hasarlar bırakmaktadır. Cinsel tacize uğramış çocuk bunun olumsuz sonuçlarını sözel olarak anlatamaz, bu olayın olumsuz psikolojik etkileri davranışlara yansıyarak bu yolla dışa vurulabilir. Çocuk o çağdan başlayarak ilerideki yıllara kadar bu olumsuzluğun etkilerini taşıyabilir. Sergileyebileceği davranışlar: Cinsellikle aşırı ilgilenme, cinsel normlar hakkında konfüzyon, cinsel yakınlığa karşı tik-

sinti, cinsel işlev bozuklukları, çok eşli cinsel ilişkiler - bunlar travmatik cinselleştirmenin sonucu olarak ortaya çıkar-. Diğer bir olumsuz duygu; damgalanmadır; bunun sonucu olarak da mağdur, suçluluk duygusu ve utanç hisseder, özgüveni düşer, başkalarından farklı olduğunu düşünür ve kendisini diğerlerinden ayırır, izole eder, ilaç ve alkol kullanımı ortaya çıkabilir, suç işleme, kendini yaralama ve intihar görülebilir. İhaneti yaşayan mağdur üzüntü, depresyon, aşırı bağımlılık, başka insanlara güvenmeme, öfke ve saldırganlık duyguları yüzünden aşırı bağlanma, yakın ilişkilerden rahatsızlık, evlilik sorunları, saldırgan davranışlar gösterebilir. Aynı zamanda böyle bir olaya maruz kalıp bununla baş edememesi onda güçsüzlük duygusunu ortaya çıkaracağından anksiyete, korku, kendini mağdur olarak algılama, özgüven eksikliği sonucunda gece kabusları, fobiler, somatik şikâyetler, yeme ve uyku bozuklukları, depresyon, dissosyasyon, evden-okuldan kaçma, okul başarısızlığı, adaptasyon kusuru, işyerinde sorunlar, saldırgan davranışlar gösterebilmektedir.

Ensest mağdurları en çok utanç, tiksinti, korku ve suçluluk duygusunu yaşamaktadırlar. Çoğu kez savunma mekanizması olarak olay karşısında "dondum", "gerçek değildi" gibi savunmalar geliştirmektedirler. İlerki yıllarda, yaşanan o olaya ait dönemin tamamını hatırlayamama, ancak olayın etkisinin davranışlarından yansıması sözkonusu olabilmektedir.

Saldırıda fiziksel şiddetin kullanılmaması olayın etkisini azaltmaz, çünkü her türlü ensest ilişkisinde duygusal şiddet bulunmaktadır ki, bu da acı ve şaşkınlığa neden olur.

Cinsel Taciz Duyulduğunda, Neler Yapmalı?

Bir anne böyle bir olayı duyduğunda ilk olarak şok tepkisi gösterir, ne yapacağını bilemez. İkinci olarak kızgınlık başlar, "neden daha önce bana söylemedin, neden kaçmadın?" gibi sorularla çocuğu suçlamaya girişir ya da saldırganı yakalayıp öldürmek ister. Daha sonra annenin, kendisini suçlaması başlayabilir, bütün olanların sebebinin kendisi olabileceği, şimdiye kadar nasıl fark etmediği gibi... Bu konuda annenin en kısa zamanda başvuracağı danışman, duygularını anlamasına yardımcı olabileceği gibi, enerjisini de çocuğun ve kendisinin yaşamını yeniden oluşturması konusunda harcamasını yapılandırabilir.

Kızınız, kızkardeşiniz cinsel istismarı açıkladığında ne yapabilirsiniz?

• *Duyduğunuzda önce çocuğa inanın.* Çocuklar cinsel taciz konusunda yalan söylemeyi bilmezler;

• *Olanların çocuğun suçu olmadığını ona söyleyin;*

• *Olanları, anlatabilmenin ne kadar güç olduğunu bildiğinizi söyleyin;*

• *Çocuklar yaşadıkları bu olayı arkadaşlarına oyun gibi anlatıp gösterebilirler, buna engel olmayın.* Bu çocuğunuza iyi gelecektir;

• *Sakin olmaya çalışın.* Çocuk tedirgin olmamalıdır, tedirgin olan çocuk olayı yeniden kapatabilir, susabilir;

• *Kendiniz ve çocuğunuz için bilgi ve yardım istemeniz gerekir,* bunun için de en güvendiğiniz yakınlarınız, arkadaşlarınız, uzmanlar size yardımcı olabilirler.

Çocukları korumak için ne yapmalı?

Çocukları bu gibi olaylardan korumak için *onların gündelik hayatta HAYIR demesine izin verin.* Bu zaman zaman sizin aleyhinize bile olsa onların kendi istemedikleri birtakım şeyler karşısında itiraz edebilecekleri, karşı koyabilecekleri bilincinin oluşmasına yardımcı olun.

• *Çocukları istemedikleri kişilerin yanına gitmeye zorlamayın, çocuğun tepki gösterdiği kişilere karşı dikkatli olun.*

• *Bedeninin kendisine ait olduğunu ve ona dokunma iznini yalnızca kendisinin verebileceğini anlatın.*

• *Duygularını gösterdiği zaman ona engel olmayın aksine duygularını göstermesi için teşvik edin.*

• *Bazı dokunmaların ona zevk verebileceğini, şefkat ve sevgi dolu olduğunu, ama bazılarının acı verebileceğini ve normal olmadığını belirtin.*

• *Kendisini rahatsız eden dokunmalara karşı "hayır" diyebileceğini ona anlatın. Başkalarına söylenmemesi istenen dokunmaların onu üzebileceğini, bu nedenle kendine en yakın hissettiği, en çok güvendiği bir kişiye bu sırrından bahsedebileceğini ona ifade edin.*

KADINA YÖNELİK ŞİDDET AÇISINDAN TÜRK HUKUKU'NUN KADINA YAKLAŞIMI

Av. Canan Arın

1995 Pekin Bildiri'sinin 113. bölümünde, kadına yönelik şiddetin, eşitlik, gelişme ve barışa ulaşılması önünde bir engel olduğu belirtildikten sonra, kadınların insan haklarını ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ihlal ettiği, ortadan kaldırdığı veya bu hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının gücünü azalttığı ifade edilmektedir.

Kadına yönelik şiddetten Birleşmiş Milletler'in konuya ilişkin tanımında yer alan ölçütleri kastediyoruz. BM'in 1991'deki deklarasyonunda kadına yönelik şiddet:

"Kadınlarda, ister kamu alanında isterse özel yaşamlarında, fiziksel, cinsel veya psikolojik yaralanma sonucunu doğuran veya böyle bir sonuç doğurmaya yönelik herhangi bir alandaki, cinsiyete dayalı her türlü eylem, ihmal, kontrol edici davranış veya tehdit veya özgürlüğünün keyfi biçimde kısıtlanmasıdır" diye tanımlanıyor. Aile içinde ve dışında kadına yönelik bu şiddetin coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik, öğretim düzeyine bakılmaksızın bütün toplumlarda son derece yaygın olduğunu görüyoruz. Şiddet tipi toplumdan topluma farklılaşabiliyor, örneğin Hindistan'da yaygın görülen "çeyiz nedeni ile genç gelinleri yakma" veya Afrika'daki "kadın sünneti" Türkiye'de yok. Bazı toplumlarda bir tokat bile şiddet kabul edilerek cezalandırılırken Türkiye'de tokattan başlayarak kadına atılan dayağın, "kadını namus korumak adına öldürme"nin kadınlar arasında bile "hak" edilip edilmediğinin tartışmasını yapmak yaygındır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın temel amacı, aile içinde ve dışında, şiddete maruz kalmış kadınlara sığınak sağlamak, onlarla dayanışma içinde olup, gerekli hukuksal ve psikolojik desteği vermek, yitirdikleri özgüvene tekrar kavuşmalarına yardımcı olmaktır. Ancak bugüne kadarki uygulamada, büyük bir çoğunlukla aile içi şiddete uğramış kadınlarla muhatap olunmuştur, çünkü bu kadınlar daha çok başvurmuşlardır. Ayrıca, kadını, aile içindeki şiddetten korumak çok daha zordur. Zordur, çünkü aile içi ilişkiler "özel"dir diye kimse karışmak istemez. Komşular, kocalarının izin vermediği gerekçesi

ile, şiddete maruz kalan kadın lehine tanıklık yapmak istemezler, polis, asıl görevi ülke sınırları içindeki yurttaşların can güvenliğini korumak olduğu halde, "aile meselesidir" diye karışmak istemez, çok ısrar edilmedikçe tutanak tutmaktan kaçınır ve kadını başından savmaya çalışır. Adli Tıp hekimleri, kocayı korumak amacı ile en hafif raporu verirler ve sonunda aile içinde şiddete uğrayan kadın etkili bir korunmadan yararlanamaz.

Türk Ceza Kanunu'nda, aile içinde şiddete uğrayan kadını koruyucu özel bir madde yoktur. Ancak, aile bireylerine yönelik şiddet ceza kanunu açısından "ağırlaştırıcı neden" sayılır.

Medeni Kanun açısından ise, şiddete uğramak, manevi tazminata hak kazandırır.

Şimdi yasaları teker teker inceleyelim.

Kadına yönelik şiddete ceza hukukunun yaklaşımı

Türk Ceza Kanunu'nda insan bedenine yönelik şiddet özel olarak düzenlenmemiştir. Kadına yönelik aile içi şiddet özel bir başlık değildir ancak genel hükümler çerçevesinde düzenlenen ceza hükümlerine göre, şiddet aile bireylerine uygulandığında, ağırlaştırıcı nedendir.

T.C.K.'nın 456 maddesi "müessir fiil"i düzenler. Bu maddeye göre, "her kim", öldürme kastı olmaksızın "bir kimseye cismen eza verir" veya sağlığının bozulmasına veya akli melekelerinde karışıklığa neden olursa altı aydan bir yıla kadar hapsolunur. (md.456/1)

Maddenin ağırlaştırıcı halleri 456/3'te ve hafifletici nedeni de 456/4'te düzenlenmiştir.

Eğer eylem, duyu organlarından veya el ayak gibi uzuvlardan birinin sürekli olarak zayıflığına, veya,

-söz söylemekte sürekli zorluğa veya,

-"çehrede sabit bir eser" kalmasına veya,

-yirmi günden daha uzun akıl veya beden hastalıklarından birine neden, yahut bu kadar süre ile günlük işlerin yapılmasına engel olmuşsa,

-yaşamsal tehlike doğurmuşsa veya,

-gebe bir kadın aleyhine işlenip de bebeğin erken doğması sonucunu doğurmuş ise ceza iki yıldan beş yıla kadar hapistir. (456/2)

Eğer eylem, kesin veya büyük bir olasılıkla iyileşmesi mümkün olmayan bir beden hastalığı veya akıl hastalığı sonucunu doğurmuşsa veya,

- duyu organlarından veya el veya ayak veya göz yahut kulak gibi organlardan birinin sürekli işlevsiz hale gelmesine neden olmuşsa veya,

- çocuk yapma yeteneğinin veya,

- söz söyleme kudretinin tamamen yok olmasına veya,
- uzuvlardan birinin işlevsizliğine veya,
- çehrenin daimi değişikliğine veya,
- gebe bir kadına karşı yapılıp da bebeğin düşmesine neden olmuşsa ceza daha da ağırlaşır ve beş yıl tabanı ve on yıl tavanı olur.

Yukarıdaki durumlarda kamu davası açılır ancak taraflar evli ise, suçtan zarar görenin affı ile dava düşer. Eylem, karı, koca, kardeş, babalık, evlatlık, üvey ana, üvey baba, üvey evlat, kayınbaba, kaynana, damat ve gelinler hakkında işlenirse, asıl ceza, yasanın 457. maddesi uyarınca 1/3'den yarıya kadar artırılır.

Eğer eylem, 450. maddede yazılı olduğu gibi ana-baba, büyük anne-büyük baba veya çocuklar, torunlar aleyhine işlenirse, (450/1) "canavarca bir his sevkı ile veya işkence ve azab vererek yapılırsa, bilerek ve planlayarak yapılmışsa ve T.C.K.'nın 450/5 dışında kalan ve yukarıda saymadığımız diğer durumları kapsıyorsa ceza, yarı oranında artırılır. (T.C.K. 457/2).

Demek ki Türk Ceza Kanunu, aile içi fiziksel ve hatta psikolojik şiddet ile ilgili özel düzenlemeler getirmemekle birlikte, aile içi şiddeti cezayı ağırlaştırıcı neden olarak kabul etmiştir.

Ayrıca, yasanın 478. maddesi de aile bireylerine kötü davranışı özel olarak düzenlemiş ve suç saymıştır. Ancak, kötü davranışı karı kocadan biri diğeri aleyhine işlemişse davanın açılması, zarar görenin şikayetine bağlıdır. Aile bireylerine "kötü davranma"dan kastedilen, bedensel gücü ile orantılı olmayan ağır işler yaptırmak, uyutmamak, aç bırakmak, hırpalamak, sövmek, tehdit etmek, korkutmak gibi davranışlardır. Yargıtay, eşini ve çocuklarını terk ederek, başka yere giden ve onları ihmal edip bakmayan erkeğin davranışını bu madde çerçevesinde değerlendirmemektedir. Yalnızca, özel hukuk açısından nafaka yükümlülüğü ile yetinmektedir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, bir davranış biçiminin fena olup olmadığının ölçütünün "eylemi yapan ile ona katlanan arasındaki ilişki ve hayat tarzının" da göz önünde bulundurularak yöresel törelere göre yargıç tarafından takdir edileceğini ifade etmektedir. (C.G.K. 14/1/1985/2-393/5) Buna göre bazı ilişkilerde bir tek tokat kötü muamele sayılırken bazı ilişkilerde "öldürmek" kötü muamele sayılacaktır! Aslında Türkiye'de herhangi bir yargıcın "bir tokat"ı kötü muamele kabul edebileceğine inanmak çok güçtür. Bu olay, sıradan, olağan, kabul edilir. Oysa şiddetin en başından önlenerek, hiç bir biçimine hoşgörü tanımamak gerekir. Burada önemli bir soru daha gündeme gelmektedir. Yargıç, hangi noktaya kadar töreleri hafifletici neden olarak kabul edebilir veya etmelidir? İnsanın, kadının yaşam hakkı söz konusu olduğunda yargıcın tö-

releri "hafifletici neden" olarak kabul etme hakkı var mıdır? Böyle bir hakkı kabul etmek "feodal ilişkilere" "yeşil ışık" yakmak değil midir? Hukukun üstünlüğünün kabulü topluluktaki çarpık değer yargılarının gelişmesini engellemek değil midir? Bir kız çocuğunun "itaatsizliği" onun öldürülmesine hak verdirebilir mi ve böyle bir cinayette "töreler" hafifletici neden olabilir mi? İnsanın, kadının günlük yaşamını yakından ilgilendiren bu soruların cevapları, hukuksal bir tartışma olarak bu kitabın sınırlarını aştığından, sorularla konuya dikkat çekilmekle yetinilmiştir.

Maddede sözü edilen "aile" kavramı da, anne-baba ve çocuklardan ibaret, klasik sosyolojik tanım olmayıp, aynı çatı altında aile gibi yaşayanların tümünü kapsar. Bu cümleden olarak kavrama, aynı çatı altında yaşayan hizmetçi, tanınmamış olsa bile evlilik dışı doğmuş çocuk da girer .

Burada akla başka bir soru gelmektedir. Evlilik dışı bir arada yaşamalara da bu madde uygulanır mı? Ceza Kanunu aileyi tanımlamadığına ve aynı çatı altında aile gibi bir arada yaşayan hizmetçilerin bile bu maddeden yararlanmaları mümkün olduğuna göre, bizce madde, evlilik dışı bir arada yaşayanları da kapsar.

Aile içinde kendisine fiziksel şiddet uygulanan kadın ne yapmalıdır? Kendisine dayak atılan kadın derhal en yakın emniyet amirliğine giderek şikâyette bulunmalı, tutanak tutturmalı, kendisini hekime sevk ettirmeli ve hekimden rapor almalıdır. Yerel emniyet müdürlüğü kadını başından savmak isteyebilir bu nedenle, kadın talebinde ısrar etmelidir. Tutulan tutanağın bir örneğinin ilgilisine verilmesi zorunludur. Daha sonra tutanakların yok edildiği iddialarına muhatap olmamak için tutanak örneğini ilgilisine vermek görevli polis memurunun da yararınadır. Tutanak örneğini ve raporu alan kadın, raporun içeriğine göre kendisine şiddet uygulayan erkek aleyhine dava açar veya isterse bu belgeleri ileride kullanır.

Yerel emniyet amirliği tutanağı ve raporu aldıktan sonra dosyayı ilgili savcılığa yollar ve savcı da rapor on günden fazla ise, sanık aleyhine dava açar. On günden az ise, sanık lehine takipsizlik kararı verir. Bu, şiddet uygulayan erkeğin cezalandırılmayacağı anlamına gelmez. Olaydan zarar gören kadına, "kendi ceza davanı kendin aç, çünkü kamu adına dava açılmasını gerektirecek ölçüde ciddi bir suç yoktur" denmektedir. Dolayısıyla kadın, yukarıda sözünü ettiğimiz T.C.K. md. 456/4 uyarınca, isterse kendisine şiddet uygulayan erkek aleyhine "şahsi dava" açar.

Yazının başlangıcında yaptığımız şiddet tanımında yer alan ve T.C.K.'nın "müessir fiil" olarak adlandırdığı bu şiddet biçiminden başka, kadın bedenine yönelik şiddet biçimleri de vardır. Cinsel taciz dediğimiz bu şiddet laf atmadan

ırza geçmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsar ve Türk Ceza Kanunu'nun "Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhine Cürümler" başlığı altında düzenlenmiştir. Başka, çağdaş yasalarda bu suçlar "insan bedenine yönelik suçlar", veya "cinsel suçlar" (İsveç Ceza Kanunu 6.Bölüm) genel başlığı altında toplandıkları halde Türkiye'de genel adab ve aile düzeni aleyhine suç oldukları kabul edilmiştir.

Bu bölüm, Ceza Kanunu'nun 8. babında, 414. ila 447. maddeleri arasında yer alır ve "cebren ırza geçmek, küçükleri baştan çıkartmak ve iffete taaruz etmek", " kız ve kadın ve erkek kaçırmak", fuhşiyata tahrik", "zina" ve "nesep cürümleri" alt başlıkları ile düzenlenmiştir.

Biz, açıklamalarımızı, yasanın sıralamasını izlemeden, daha hafiften daha ağıra doğru yapacağız.

Söz atma ve sarkıntılık T.C.K.'da aynı maddede (md. 421) yer alır ve " kadınlara ve genç erkeklere söz atanlar üç aydan bir seneye ve sarkıntılık edenler altı aydan iki seneye kadar hapsolunur" biçiminde ifadesini bulur.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu sarkıntılığı, "Belirli bir kimseye karşı işlenen ve o kişinin edep ve iffetine mani ve hareketler yönünden kesiklik gösteren edepsizce davranışlar" (Y.C.G.K. 26/12/1988 tarih ve 287/557 ve 6/111/1979 gün 432/539 sayılı kararlar), "şehvet hissi ile başkalarını rahatsız edecek davranışların sürdürülmesi" (10/10/1988 gün ve 319/349 sayı) biçiminde tanımlamıştır.

Yargıtaya göre tek mektup göndermek, aynı anda birden çok mektup yollamak, örneğin bir kibrit kutusuna üç mektup koyup yollamak, söz atma suçlarını oluştururken, sürekli izleyerek söz atmak, "ısrarlı şekilde öksürerek bahçede çamaşır toplamakta olan mağdurenin bakmasını sağlayıp açık olan balkon kapısından alt tarafı tamamen çıplak vaziyette ona karşı cinsel organı ile hedef gözeterek oynamak, şehvetle dudaktan öpmek, elini şikâyetçinin omuzuna koyup cinsel ilişki önermek" gibi davranışlar sarkıntılık suçunu oluşturur.

Bu suçların takibi şikâyete bağlı olup şikâyetin doğrudan doğruya suçtan zarar gören tarafından yapılması gerekir. Şikâyetin süresi de suçun işlenmesinden başlayarak altı aydır.

Peki bu davranışlar, patrondan, yanında çalışan işçisine, babadan veya ağabeyden kızkardeşine yönelik olursa ceza bakımından bir değişiklik söz konusu mudur?

Türk Ceza Kanunu bu davranışları, memurun kendinden alt düzeydeki kişilere karşı işlemesinde cezanın arttırılacağını ifade etmiştir. T.C.K. 251. maddesi "Bir memur vazife esnasında bir kimse aleyhine bir cürüm işlerse kanunda yazılı olmayan hallerde o cürme kanunen terettüp eden ceza üçte birden

yarısına kadar arttırılır" der. Nitekim Yargıtay, öğrencisine sarkıntılık eden öğretmene bu maddenin uygulanması gerektiği yolunda görüş bildirmiştir. Suçu işleyenin memur olması ve suçun görev sırasında işlenmesi gerekir. Bu nedenledir ki, memur olmayan bir işverenin, yanında çalıştırdığı bir işçisine yaptığı sarkıntılığa bu madde uygulanmaz. Yargıtay, bir öğrenci yurdunda, aşçı olarak çalışan birinin, "ırz ve namusa tasaddi" suçunu işlediği sırada, devlet memuru olmadığı için kendisine bu maddedeki ağırlaştırıcı nedenin uygulanmayacağına karar vermiştir. (Y.5 C. D. 13/2/1980, 2/411)

Irz ve namusa tasaddi veya ırza geçme gibi insan bedenine yönelik cinsel suçların cezasının belirlenmesinde, suçtan zarar görenin yaşı esas alınmıştır. Eğer suçtan zarar gören on beş yaşından küçükse eylem cezalandırılır.

T.C.K.da ve ceza öğretisinde, cinsel suçlar, ırza tasaddi, ırza geçmeye teşebbüs, ırza geçme gibi kategorilere ayrılır. Irza tasaddi, "bir veya öteki cinsten bir kimseye, üzerinde doğrudan doğruya icra edilen ve fakat ırza geçme veya teşebbüs niteliğinde olmayıp, devamlılık gösteren şehevi eylemler"(Y.C.G.K. 7/4/1980 t., 5-91/150) olarak tanımlanmaktadır ve Ceza Kanunu'nun 415. maddesinde düzenlenmiştir. Irza geçmekten daha hafif bir suçtur. Bu suç aşağıda ırza geçme suçunun açıklmasında anlatılan durumlarda yani cebir ve şiddet kullanarak vb işlenirse cezası artar.

Irza geçme, C.K.'nın 414. maddesinde düzenlenmiştir.

On beş yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırzına geçilmesi suçtur ve cezası beş yıldan başlar.

Eğer eylem, cebir, şiddet veya tehditle yahut küçüğün akıl veya beden hastalığından veya herhangi bir nedenle küçüğün karşı koyamayacak durumundan yararlanılarak veya failin hileli bir davranışı ile gerçekleştirilmişse ceza, on yıldan aşağı olamaz.

Suçtan zarar gören on beş yaşından büyükse ve eylem, zor, cebir ve şiddet kullanarak veya zarar görenin direncini herhangi bir biçimde kırarak, veya onun akıl ve beden hastalığından yararlanarak vb işlenmişse, eylemi yapan cezalandırılır.(md.416).

Bu suçların aile bireylerine karşı işlenmesi cezayı arttırıcı nedendir. Dolayısı ile yasa, ensesti, cinsel suçların ağırlaştırıcı nedeni olarak kabul etmiştir. Ancak, aile bireylerine sarkıntılık bu madde kapsamına girmez. Yani, babanın kızına veya erkek kardeşin kız kardeşine sarkıntılık etmesi cezayı ağırlaştırıcı neden değildir.

Yargıtay, kocanın karısının ırzına geçmesi gibi bir kavramı da kabul etmemektedir. Çünkü evlilik, insanların cinsel gereksinimlerini meşru olarak tatmin ettikleri, toplumun cinsel gereksinimlerin tatmini için kabul ettiği bir be-

raberliktir. Ancak ırza geçmeyi, kadının istememesine rağmen erkeğin cinsel birleşmeyi gerçekleştirdiği her türlü durum olarak tanımlarsak, evlilikte ırza geçme suçu oluşur ve böyle bir suçun varlığı da kabul edilmelidir. Sadece suçun varlığının hukuken kabulü tabii ki yetmez. Yasal düzenleme ile birlikte kadınların, kocalarının "sevişme" isteğini kabul etmek zorunda olmadıklarının bilincine varmaları da gerekir. Yargıtay, evlilikte ırza geçme diye bir kavram kabul etmemektedir. Eğer, cinsel birleşme için erkek karısına zor kullanmışsa ve bu "zor kullanmanın" da kadının bedeninde tesbit edilebilen izleri varsa, o zaman, kadının şikâyetine bağlı olarak, erkeğe, "müessir fiil"den ceza verilebilir.

Irza geçme suçunun gerçekleşmesi için erkek penisinin, ırzına geçilenin vajinasına veya anüs boşluğuna girmiş olması gerekmektedir. Bu tanım, failin suçunu hafifletmek için pek çok açık nokta bırakan bir tanımdır. Irzına geçilenin vücut yapısı elverişli olmadığı için eylem tamamlanamamışsa (örneğin ırzına geçilenin üç yaşında veya altı yaşında olması nedeniyle) bundan sanık yararlanmaktadır. O zaman ya ırza geçmeye eksik girişim veya duruma göre tam girişimden söz edilmektedir.

Irza geçme, ırza tasaddi suçları baba, ana, kardeşler, büyükbaba, oğul, babalık, analık, üvey ana, üvey baba, üvey evlat aleyhine işlendiğinde hem cezalar yarıya kadar arttırılır ve hem de velayet veya söz konusu ise vesayet failden alınır.

Yasanın bu bölümünde yer alan suçlardan konumuzla ilgili olan diğerlerini şöylece sıralayabiliriz : "zorla kadın kaçırma-alıkoyma" (md. 429) bu maddenin ilginç olan 2. fıkrasına göre kaçırılan kadın evli ise ceza ağırlaşır! Maddenin altında yatan fikri anlamak çok kolay. Evli kadın kaçırıldığında, kocanın "namusu" kirleniyor! Kadının bedeninin maliki baba, erkek kardeş, ailenin teker teker bütün erkek bireyleri, koca ve nihayet devlettir!

Evlenme vaadi ile kızlık bozmak 423. maddede düzenlenen bir suçtur ve on beş yaşını doldurmuş bir kız ile evleneceğini vaat ederek kızlığını bozan altı aydan iki yıla kadar ceza alır ancak evlenme gerçekleşirse ceza, evlenmeden başlayarak beş yıl içinde koca aleyhine boşanma kararı alınmaması kaydı ile, tecil edilir.

Evlenme vaadi ile kızlık bozma, şikâyete bağlı bir suçtur ve şikâyetin, kızlığın bozulmasından başlayarak altı ay içinde yapılması gerekir. Bu suçun en önemli kanıtı, bekâret kontrolüdür. Zar, ilişkiye rağmen bozulmamışsa suç oluşmaz. Zar bozulmamıştır ama kadın gebe kalmıştır ve zar doğumla yırtılmıştır. Gene bir suç oluşmaz. Yargıtaya göre, bu durumda kızlık zarı bozmaya "tam kalkışma" söz konusu değildir.

Reşit olmayan birinin, cebir, şiddet, tehdit, hile, veya şehvet hissi ile kaçırılıp alıkonulması (md. 430); "on iki yaşından küçük" birinin kaçırılması halinde cebir, şiddet, tehdit, hile gibi unsurlar aranmadan eylem suçtur (md. 431).

C.K.'nın 435. maddesi fuhuşa teşvik suçunu düzenler. Gene kurbanın yaşı önemlidir. Ceza, kurbanın yaşının on beşten küçük, on beş yirmi bir arası ve yirmi birden büyük olmasına göre daha ağır veya daha hafif olabilir. Cezayı ağırlaştıran en önemli öğelerden biri de, fuhuşa teşvik edenin, kurbanın, ana-babası veya kardeşlerinden biri, kendisini evlat edinenler, veli-vasi, öğretmen, mürebbiye veya kendisine hizmet edilenler tarafından yapılması da, fail açısından ağırlaştırıcı nedendir. Burada eylemin on sekiz yaşından büyük bir kadın aleyhine işlenmesinin cezalandırmada çok doğru bir ölçüt olduğunu söylemek isabetli değildir kanısındayız. Türkiye gibi özellikle doğu bölgelerinde egemen feodal ilişkilerde on sekiz yaşı doldurmak, bir genç kadın için serbest irade ile hareket etme özgürlüğünü kazanmak anlamına gelmemektedir. O nedenle suç mağdurunun karşı koyabilme gücünün gözönüne alınması daha doğru olacaktır.

Nihayet 436. madde, "kadın ticareti, erkeğe kadın bulma" suçunu düzenler.

Böylece "kadına yönelik şiddet" konusunda Türk Ceza Kanunu'nun düzenlemelerine, bu şiddetin hangi başlıklar altında düzenlediğine kısaca değindik.

Türk Ceza Kanunu'nun düzenlemesi ve öngördüğü cezalar yeterli midir?

Öncelikle düzenlemeyi ele almak gerekir. Kadının bedenine yönelik saldırıların, gelişmiş diğer ülke yasalarında da olduğu gibi ya "cinsel suçlar" veya "insan bedenine yönelik suçlar" başlığı altında toplanması ve herhalde genel ahlak ve adaba veya aile düzenine yönelik suç kavramından çıkartılması gerekir.

Bu tür şiddet suçları özel suçlar olduklarından, suçtan zarar gören ile ilgili, şikâyet ve tedavi merkezlerindeki elemanların özel olarak eğitilmiş elemanlar olması gerekir. Örneğin Brezilya'da, özel olarak eğitilmiş kadın polis karakolları vardır. Irzına geçilen bir kadın, bugünkü koşullarda, Türkiye'de, başına gelenleri anlatabilmek için çok cesur olmak zorundadır. Çünkü, olayı önce karakolda, halinden hiç anlamayacak birtakım polislere, sonra, olayı "vukuatı adiyeden" kabul edecek savcılara, sonra mahkeme salonunda yargıçlara tekrarlamak zorunda kalacaktır. Daha da önemlisi, gazetecilere. televizyonculara malzeme olacak ve başına gelenleri duymayan kalmayacaktır. İşte bütün bunları göğüslemeyi göze alamayan kadın, şikâyetten vazgeçecektir. Nitekim kadın hakları yönünden dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri sayılan Kanada'da, ırza geçme ihbarlarının, ihbar sayısının en az on katı olduğu düşünülmektedir.

Kadına yönelik şiddete "SIFIR HOŞGÖRÜ" tanınmalı ve suç şikâyete bağlı olmaktan çıkartılarak, herkese ihbar zorunluluğu getirilmeli, bir tek tokat bile cezalandırılmalı, dava af ile düşmemeli, söz atma ve sarkıntılık, hiyerarşik ilişkiler veya bakma-gözetme yükümlülükleri söz konusu olduğunda ağırlaştırıcı neden sayılmalı, ırza geçme'de ırza geçmeye eksik kalkışma, tam kalkışma, ırza tasaddi ayrımlarına yer verilmemeli ve cezalar, sonuna kadar çektirilmeli, infaz yasasından yararlanma koşulları ağırlaştırılmalı ve bu yasadan yararlananlar ise ciddi biçimde izlenmelidir.

Şiddete uğrayan kadınlar için rehabilitasyon merkezleri kurulmalı ve kadınların buralardan, parasız yararlanmaları sağlanmalı, yirmi dört saat hizmet verecek kriz merkezleri kurulmalı, evlilik dışı çocuk doğuran kadınlara ucuz, temiz, güvenilir çocuk bakımevleri ve yuva hizmetleri verilmeli, doğum yapmak isterlerse, temiz, güvenilir, sağlıklı ve parasız doğum olanakları, istemezlerse gene aynı koşullarda kürtaj olanakları sağlanmalıdır. Daha da önemlisi cinsellik ile ilgili zorunlu ders programları konulmalı, gebelikten korunma yolları, AİDS gibi konularda, gençler ciddi bir biçimde aydınlatılmalıdır.

Ev ve iş bulma öncelik ve kolaylıkları getirilmelidir.

Kadın sığınakları artırılmalı, sığınakların kadınlar tarafından, içişlerine karışılmadan yönetilmesi sağlanmalı, sığınaklar konusunda polis-mahkeme-hastane işbirliği sağlanmalı ve ilgili personel eğitilerek sığınak adreslerinin gizli tutulmasına çalışılmalıdır.

Ailede şiddet uygulamasına daha ağır cezalar düzenlerken, evlilik dışı bir arada yaşamalara da aynı kurallar uygulanmalıdır.

Zina Ceza Kanunu çerçevesinde suç olmaktan tamamen çıkartılmalı, yasalara ve insan haklarına tamamen aykırı olan "bekâret konrolü" işinden vazgeçmelidir. Ancak, kadının talebi ile bekâret kontrolü yapılabilmelidir. Yoksa polisin, işkence iddialarından kendisini korumak veya ana babanın "namuslarını" korumak gibi bahanelerle böyle bir denetime asla cevaz verilmemelidir.

Şiddete maruz kalan kadın için Medeni Kanun açısından var olan düzenleme, ona boşanma, maddi ve manevi tazminat ve nafaka isteme haklarını verir. Ama bu haklar uygulamada felç olur. Bu nedenle, evlilik birliği içinde edinilen malların eşit bölüşümü ile ilgili Medeni Kanun değişikliği derhal yapılmalıdır. Olayların büyük bir yüzdesinde kadın, ekonomik çaresizlik yüzünden, birlikte olduğu erkeğin akıl almaz işkencelerine katlanmaktadır.

Özel "aile mahkemeleri" kurulmalı, mahkeme yargıçları kadına yönelik şiddet konusunda özel olarak eğitilmelidir ve tercihen en az on beş yıl, bu konuda serbest avukat olarak çalışmış kadın avukatlar bu mahkemelere yargıç olarak atanmalıdır. Nafakaya hükmedileceği zaman, günün koşullarına uygun

ciddi bir bilirkişi incelemesi yapılmalı, erkeğin resmi beyanı ile yetinilmemelidir. Oturulan semt, evdeki eşyaların değeri, çocukların gittikleri okul giderleri, aylık su, elektrik, telefon, mutfak, giyim giderleri, giyim eşyalarının varsa markaları gözönünde bulundurularak erkeğin gerçek gelir düzeyi ortaya çıkartılmalı ve nafaka ona göre bağlanmalıdır. Bağlanan nafakalarda her yıl enflasyona endeksli otomatik artış öngörülmeli ve kadının sürekli olarak dava açmak külfetinden kurtarmalıdır.

İsveç, Norveç, Finlandiya, Almanya, Büyük Britanya, ABD, Kanada gibi ülkelerin yasalarında yer alan ve şiddet uygulayan erkeğin, şiddet uyguladığı kadın ve çocukların, belirli bir mesafeye kadar yanlarına yaklaşması yasağı mutlaka getirilmelidir. Şiddet uygulayan erkek bu yasağı ihlal ettiğinde, cezaevine konmalı ve bu cezanın tecili mümkün olmamalıdır.

Boşanma davalarında evin mülkiyeti kime ait olursa olsun, evi terk zorunluluğu erkeğe getirilmelidir. Ev eşyaları kayıtsız şartsız kadına kalmalıdır.

Kadının zinasından doğan çocuklar da erkeğin zinasından doğan çocuklar gibi, asıl babaları tarafından tanınabilmeli, babalık davalarına çocuk için kayyum atanmasından vazgeçilmeli, dava açma hakkı anneye verilmelidir.

Evlilik sırasında edinilen taşınmaz mal için katkısı oranında, kadına, tapu iptali ve tescil davası açma olanağı tanınmalıdır.

Yapılacak Medeni Kanun değişikliğinde, kadın kuruluşlarının talepleri mutlaka gözönüne alınmalıdır.

TÜRK CEZA KANUNU'NDA EVLİLİK İÇİ TECAVÜZ*

Av. Ayşegül Kaya

Evlilikleri süresince kadınlar, sıklıkla "evlilik içi tecavüz"e maruz kalırlar. Ancak, günlük yaşamlarında, bu eylemin suç oluşturduğunu bilmezler.

Bu nedenle, "Evlilik içi tecavüz" suçu, adli makamlara sıklıkla yansımaz. Uygulamada, karşılaşılması güçtür.

Kimi yasalar, açıkça karı-koca arasında ırza geçme suçunun oluşmayacağını öngörmüşlerdir. 1871 ve 1975 tarihli Alman (Md.177), Avusturya (Md.125) ve 1937 tarihli İsviçre (Md.187) Ceza Yasaları'nda durum böyledir.

Türk Ceza Yasası'nda, "TECAVÜZ" cezalandırılmıştır. "8'inci Bab Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhine Cürümler" başlığı altındaki, Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri, tecavüzü, "Genel ahlaka ve aileye karşı işlenmiş bir suç" olarak nitelendirmiştir. Tecavüze uğrayanın, "kişilik haklarına karşı işlenmiş bir suç" olarak nitelendirmemiştir. Tecavüzün cezalandırıldığı 414. maddesine, yasa, HER KİM diye başlamış ve cezaları sıralamıştır. Maddenin, her kim diye başlaması, tecavüzün kimden gelirse gelsin (ki bu koca da olabilir) cezalandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yasanın uygulanmasında, kocanın cezalandırılmasını savunan müellifler de, yasanın geniş yorumlanması gerektiğini belirtmektedirler. (Ord. Prof. Sulhi Dönmezer, Eşref Gözübüyük, Robert Rouyet, vd.)(1)

Irza geçme cürümlerinin cezalandırıldığı maddeler dışında yasa, "tecavüzü" ayrıca tanımlamamıştır. Bunu, "yasanın geniş yorumlanmasının mümkün olduğu" şeklinde kabul etmemiz gerekecektir. Ayrıca yasa, suç teşkil eden fiili "cinsel ilişki" olarak değil, "ırza geçme" olarak ifadelendirmiştir. Irza geçme cürmünden söz eden maddelerin, bu nedenle geniş yorumlanması gereğini ortaya koymaktadır.(2)

Türk Medeni Kanunu, aile çevresine sadece hısımların girmediğini açıklamış; aileyi teşkil eden unsur olarak "birlikte yaşama"yı esas almıştır. Bu birlikteliğin, yasaya, akde ya da örfe dayalı olması mümkündür.(3)

Türk Ceza Kanunu uygulamasında da; AİLE, geniş kapsamlı olarak ele

* Bu yazıda evlilik kurumu, yasalar vb. konulardaki eleştiriler bir yana bırakılmış; bugün yürürlükteki maddelerin yorumu/uygulanması sorunu ele alınmıştır.

alınmış ve "birlikte yaşayanlar" olarak kabul edilmiştir. Ve Ceza Kanunu kimi zaman, birlikte yaşayanların daha ağır cezalandırılmalarını sağlayıcı düzenlemeler yapmıştır (md. 417 gibi). Resmi nikâh olmasa dahi, birliktelikler, cezalandırma konusunda aile kapsamında değerlendirme yapmayı gerekli kılmaktadır.

Yasalar, evlilik kurumunun temelinin GÖNÜLLÜLÜK esasına dayandırılması gerektiği görüşünde birleşmişlerdir. Öyle ki, rızanın sakatlanmış olması halinde, evliliğin yok sayılması ya da ortadan kaldırılması mümkündür; bu konuda da yasalar görüş birliği içerisindedir.

Elbette, evlilik içinde yaşanacak cinselliğin de gönüllülüğü esastır. Gönüllülüğün bittiği yerde ise zor başlar; zorun, maddi ya da manevi (cebir, tehdit, vb.) olması önemli olmaksızın, cezalandırılması gerekecektir.

TECAVÜZ, kavramsal olarak, maddi ya da manevi "zorlama"yı kapsar. Bu nedenle, tecavüzün gönüllülüğü mümkün değildir. Cezalandırılması da bu yüzdendir.

Yasa, bir fiilin cezalandırılmamasını gerektiren "hukuka uygunluk" hallerini belirtmiştir. Bir kişi ile evli olmak, yasada belirtilen "hukuka uygunluk" hallerinden değildir. Bu yüzden, cezalandırma gereğini ortadan kaldırmaz.

"Genel adap ve aile nizamı aleyhinde işlenen suçlarda, zaruret hali, yasa hükmünü uygulama, yetkili amirin emrini yerine getirme, haklı savunma olarak Ceza Kanunu'nda yer alan hukuka uygunluk halleri ve haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına imkân yoktur."(4)

Gerçekten bu tür suçlarda, yasanın, cezaların indirilmesini sağlayıcı "haksız tahrik hükümleri" de uygulanamaz. Örneklemek gerekirse, bir kadının mini etekle gezmiş olması, tecavüzcünün fiilini davet eden ya da haklı gösterecek bir durum olarak değerlendirilemez; faile verilen cezadan indirim yapılmasını sağlayamaz.

"Irza geçme suçu, kamu ahlakı sınırları içinde cinsel yaşamını kendi iradesiyle ve özgürce düzenleme hakkı bulunan bireyin, cinsel özgürlüğüne ve iradesine karşı bir cürümdür. Evlilik içinde de, bu değer korunmaktadır. Kuşkusuz, evliliğin doğal sonuçlarından biri de cinsel ilişkidir. Eşler, karşılıklı rızaya dayalı evlilik bağıyla, yalnızca olağan cinsel ilişkiye razı olmuşlardır. Bunun dışındaki cinsel ilişkiler, kişinin hem cinsel özgürlüğünü ve hem de kamu ahlakını ihlal edecektir."(5)

"Aile içi tecavüz"ün de cezalandırılması gerektiği görüşü, doktrinde kabul görmekte ve cezalandırılması gereği vurgulanmaktadır.(6)

Tecavüzün, yasanın bakışı ile incelenmesinde; vajinal ya da anal yolla olması ayrımı yapılmaksızın cezalandırılmasının gerektiği, uygulamada sürek-

lilik ve yerleşiklik kazanmıştır ("fiili livata" ırza geçme olarak değerlendirilmekte ve yargılamalar 414. vd. maddeler ile yapılmaktadır.) Aile içi tecavüzde de, uygulamanın aynen geçerli olacağını söylemek mümkündür. Tecavüzcünün kim olduğu önemli olmaksızın eylemin cezalandırılması gerekliliğinin yanı sıra, tecavüzün tanımlanmamış olması da, eylemin, nasıl olursa olsun cezayı gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Kimi durumlarda, eylemin "ırza tasaddi" olarak yorumlanması da mümkündür. Bu, tecavüz olarak değerlendirilemeyecek durumlar için geçerlidir.

Söylediklerimizin üzerine şunu eklemek gerekir: Yargıtay, ikinci kez zorla ters ilişkide bulunmaya kalkışan kocayı öldüren karının, T.C.K.'nın 49. maddesinde öngörülen "meşru müdafa"dan yararlanacağına karar vermiştir.(7)

Ancak, AİLENİN MAHREMİYETİ ilkesinin, tüm toplumsal değerlerin özüne işlemişliği ve kadınlara benimsetilmişliğidir ki, EVLİLİK BİRLİĞİ İÇERİSİNDE GERÇEKLEŞEN TECAVÜZLERİN, yasa uygulayıcılarının önüne gelmesine engel olmaktadır.

Sonuç olarak, Türk Ceza Kanunu içeriğinde "aile içi tecavüz" cezalandırılması mümkün bir suçtur. Yeter ki, yasa uygulayıcılarına tecavüz olayları ulaştırılsın.

Notlar

(1) Ord. Prof. Sulhi Dönmezer
(Aynı görüşte- Şeref Gözübüyük, **Türk Ceza Kanunu Şerhi**, s.723)
Robert Rouyet, Viol Conjual, E-xiste. **Gazette de Lousanne**, 27.06.1979.
(2) Savaş Vural-Sadık Mollamahmutoğlu, **Türk Ceza Kanunu'nun Yorumu**, s. 3589), Ayhan Önder, **Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler**, 3'üncü Bası, s. 302
(3) M.K. 318 md.
(4) Sedat Bakıcı, **Açıklamalı - İçtihatlı, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler**, s. 31).
(5) Yargıtay 4. CD. 1994/2788 - 6217 karşı oy yazısı Sami Selçuk
(6) (Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer - **Ceza Hukuku Özel Kısmı**)
(7) (CGK. 18.02.1991, 4/39)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

•

MOR ÇATI

MOR ÇATI'NIN KURULUŞ ÖYKÜSÜ

Canan Arın

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1980'lerde başlayan kadın hareketinin en önemli kilometre taşlarından biridir. Türkiye kadın hareketi tarihinde kurumlaşmanın ilk örneklerindendir. Bu noktaya gelmek kadınların on yılını almıştır.

1980'deki hükümet darbesi ve sıkıyönetimin askeri rejimi, sosyal yaşamı neredeyse felce uğratmıştı. İki kişinin bir araya gelmesi, toplanmak yasaktı (Gerçi o günlerin "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", "Dernekler Kanunu" hâlâ geçerli ya.) İşte bu ortamda kadınlar kendilerini ve birbirlerini keşfettiler. İstanbul'da Şirin Tekeli'nin çağırısı ile toplanmaya başladılar.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Cağaloğlu'ndaki merkezinde başlayan toplantılar, aynı sendikanın "Somut" dergisinde yarım sayfalık, kadınların varolduğuna dikkat çeken yazılarla, evlerde yapılan "bilinç yükseltme" toplantıları ile gelişti, büyüdü. Artık örgütlenme gereksinimi kendini hissettiriyordu ama "Dernekler Kanunu" buna ciddi bir engeldi. O zaman ticaretin kutsallığından yararlanarak, "Kadın Çevresi Anonim Şirketi" kuruldaldu. Bu şirketin amaçları, Türkiye'de o güne kadar alışılmış amaçlara hiç benzemiyordu. Ama dernek kurulamadığı için "şirket" kurulmuştu. Bu şirket adına feminizmin klasik kitapları Türkçeye çevrilerek yayımlandı.

Sıkıyönetim askeri rejiminin kuralları biraz gevşeyince "Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği" kuruldu ve ondan sonra birçok kadın derneği birbirini izledi.

Süreç içinde kadınları birbirlerine yaklaştıran, bütün kadınların ortak olarak yaşadıkları eşitsizliğin "kadına yönelik şiddet" olduğuna dikkat çekildiğinden bu konu etrafında birleşmek üzere gündeme, "kadına yönelik şiddet" geldi. İnsanlarda, yalnızca öğretim veya gelir seviyesi düşük erkeklerin kadına şiddet uyguladıkları genel kanısı egemendir. Kadınlar, kendilerine uygulanan şiddeti, utandıkları için saklamak eğilimindedir. Oysa konuyla biraz ilgilenen herkes bunun doğru olmadığını bilir. Kadına uygulanan şiddetin sınır, öğretim düzeyi, refah düzeyinden bağımsız olduğu bir gerçektir. Bu gerçek, Kadın Çevresi Anonim Şirketi'nin yayımladığı **Bağır Herkes Duysun** kitabı ile bir kez daha vurgulandı. Kitap için önce ilanlar verildi ve kadınlardan uğradıkları şiddete tanıklık eden mektuplar istendi. Mektuplar

ayıklandı ve bu kitap ortaya çıktı. Kitabın birçok yönden büyük önemi vardı ve hâlâ var. Önce kadına yönelik şiddet konusunda Türkiye'de çıkmış özgün, tanıklıklara dayanan ilk kitaptır. Sonra yukarıdaki önyargıların doğru olmadığını yani, üniversite bitirmiş ve hatta lisans üstü çalışma yapmış erkeklerin, maddi durumu iyi olan erkeklerin de karılarını dövdüklerini sergilemesi bakımından önemlidir.

Kadın Çevresi Anonim Şirketi, şirket olma amacını taşımadığı, "dernek" olması gerekirken zorunluluktan "şirket" olduğu, şirket mantığı ile yani hukuksal yapısına uygun yönetilmediği için kapandı, kapanmak zorunda kaldı.

Bu şirket çevresinde toplanan kadınlar başka toplantı mekânları kalmadığı için "Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği"nin merkezinde toplanmaya başladılar. O sırada Türkiye, 1985 yılında Nairobi'de toplanacak BM Dünya Kadın Konferansı'nda yer almak amacıyla "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi"ni imzalamıştı ve dernek de adını bu sözleşmeden esinlenerek almıştı.

1987 yılında, bir baro dergisinde yayımlanan bir mahkeme kararı Filiz Kerestecioğlu arkadaşımızın dikkatini çekmiş ve kararı diğer kadınlara göstermişti. Çorum Asliye Hukuk Mahkemesi'nde verilen kararda, mahkeme yargıcı, hamile ve şiddete maruz kalan bir kadının boşanma talebini, "kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin" yaygın deyişini metne geçirerek reddetmişti. Bireysel kanım, Türkçede yaygın olan bu deyişin, kadına yönelik şiddetin amacını mükemmel ifade ettiğidir. Kadını denetim altında tutmanın veciz bir ifadesidir bu deyiş. Evet, kadın üzerindeki en etkin denetim onu, sürekli gebe bırakarak veya sürekli döverek sağlanabilir. Şiddet de güçlünün güçsüz üzerine denetim kurmaya yönelik davranış biçimi olduğuna göre bu deyiş anafikrini çok güzel ifade etmektedir!

Böyle bir deyişin mahkeme kararında yer almasını kendilerine hakaret sayan bir grup kadın, yargıç aleyhine, reddedileceğini bile bile, manevi tazminat davaları açtılar.

Bu karar, kadınların dayağa karşı kampanya başlatmalarına vesile oldu ve 1987 yılında, Kariye'de, kadına yönelik şiddetin, bu şiddetten hukuken korunma yollarının konuşulup tartışıldığı bir şenlik yapıldı. **"Bağır! Herkes Duysun"** kitabı da o şenlikten elde edilen gelirle basıldı.

Kadına yönelik şiddet tartışılırken, şiddete uğrayan kadınların can güvenliklerinin sağlanması, onların korunmaları da gündeme geldi ve dünyada yaygın olan sığınak fikri de böylece Türkiye'deki kadınların tartışma konuları arasına girdi. Sığınaklar ne biçim yerlerdi, işleyişleri nasıldı, mali olanakları nasıl sağlanıyordu, bir sığınakta kaç kişi kalabiliyordu, binaları, su, elektrik

giderleri nereden sağlanıyordu? Oralarda kalan kadınlara nasıl davranılması gerekti, bu kadınların gereksinimleri nelerdi ve nasıl karşılanırdı, çocuklarının okul sorunu nasıl çözülürdü, onlara nasıl iş bulunurdu, onlar işteyken çocuklarına kim bakabilirdi? Bu ve buna benzer binlerce soru vardı. Sığınaklar konusunda uzmanlaşmış ve bizlere inceleme olanağı sağlayan ülkelerde incelemeler yapmak üzere aramızdan birileri, 1988 yılından başlayarak, İsveç, Almanya, Avusturya gibi ülkelere giderek incelemeler yaptı.

1989'a gelindiğinde "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası" işlevini tamamlamış ve bir sığınak açmak neredeyse zorunlu hale gelinişti. Ama paramız yoktu ve hangi hukuksal biçimi kullanacaktık? Bir tüzel kişiliğe gereksinim vardı ve bu tüzel kişiliğin en iyi biçimi bir "dernek"ti ama "Dernekler Kanunu" hareket serbestimizi, mali olanaklarımızı, amacımızı gerçekleştirmemize engel olacak biçimde sınırlıyordu. O günlerin ve hatta bugünlerin de tek hukuksal biçimi olarak "vakıf" kurmaktan başka seçenek kalmıyordu, biz de öyle yaptık.

Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'nin Kurtuluş'taki merkezinde yaptığımız olağan akşam toplantılarının birinde Şirin Tekeli'nin koyduğu ilk on bin lirayı, o akşam orada olan diğer kadınların onar bin liraları izledi ve ilk mütevazı bütçemizin temeli o akşam atıldı.

Vakfı kurabilmek için gerekli sermayeyi bulmak üzere kolları sıvadık ve para verebilecek bütün büyük kuruluşlara başvurduk ama ne yazık ki Türkiye'de böyle bir alışkanlık olmadığı için hiçbir zenginden en ufak bir yardım görmedik. Bize para verenlerin hepsi mütevazı gelirli aydınlar oldu ve tabii bu tür gelenekleri geliştirmiş yabancılar.

Vakfın adı konusunda uzun tartışmalardan sonra "Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı"nda karar kıldık. Herkesin sorduğu bir soru vardı: Neden mor? Mor, çünkü mor, feministlerin rengidir.

Vakıf, çoğunluğu meslek sahibi on dört feminist kadın tarafından kuruldu. Gerçekte bu sayı on beşti ama kuruculardan Sedef Öztürk yurtdışına gitmek zorunda kaldığı için Vakıf senedinde on dört kişinin adı vardır. Ancak bu demek değildir ki, başka kadınların katkıları olmadı. Vakfın resmi kurucuları arasında olmamakla birlikte, kuruluşun ilk yıllarında büyük emeği geçen Stella Ovadia bu isimlerin başında gelir. .

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, mahkemece Mayıs 1990'da tescil edilerek, resmen kuruldu. Mor Çatı, kadına yönelik şiddet konusunu Türkiye gündemine ilk kez getiren, feminist kadınlar tarafından kurulmuş ilk bağımsız kuruluştur ama ne yazık ki ilk sığınağı parasızlıktan ve toplumun duyarsızlığından, açamamıştır. Sığınağın açılması için 1995'e kadar beklemek gerekmiştir.

1990 yılında İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ve birçok belediye "sosyal demokrat" olduğunu iddia eden partilerin elindeydi. Sosyal demokrasinin uygulandığı, İsveç, Almanya, İngiltere gibi ülkelerde, insanın yaşamı, kadın erkek ayrımı gözetilmeden önemlidir, mali gücü ve olanakları olmayanların yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik önlemler alınmaktadır ve bu cümleden olarak sosyal demokrat devlet, Mor Çatı benzeri hükümetdışı, neredeyse kamu hizmeti gören kuruluşların ayakta kalmalarına destek olur. Nasıl mı? Onlara bina sağlar, elektrik ve su parasından muaf tutar, araç sağlar, polisin desteği vardır vb. İşte bu anlamda bakıldığında İstanbul, sosyal demokrat olduğunu iddia eden ama, kadına yönelik politikasında, diğer partilerden hiçbir farkı olmayan o günün kent yöneticilerinin elindeydi.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kurucuları, bu belediye başkanlarının hepsine, dünyanın diğer ülkelerindeki uygulamalardan esinlenerek, kendilerine bir bina tahsis edilmesi için başvurdular.

Önce, belediye başkanı kadın olduğu için İstanbul'un Şişli ilçesi Belediye Başkanlığı'na, resmi bir dilekçe ile başvuruldu. Dilekçe resmi evrak kaleminden geçirilerek tarih ve numara alındı. Belediye Başkanı sayın Fatma Girik bizleri çok sıcak karşıladı ve bina tahsisi işinin Büyük Şehir Belediye Başkanı'nın yetkisinde olduğunu söyleyerek bizi oraya yolladı.

O sırada İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanı, sayın Nurettin Sözen'di. Kendisiyle yaptığımız görüşmelerde, Beşiktaş Belediyesi sınırları içinde inşaatı bitmek üzere olan bir katı bize tahsis edeceği yolunda söz aldık ve çalışmalarımız başladı. Söz konusu inşaatı gezdik, eksiklerini saptadık ve söyledik. Yatak genişliklerine kadar ölçü verdik ve 1991 yılının 8 Martı'nda yapılacak bir törenle anahtar bize teslim edilecekti. Tören, Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda, o sırada oynayan "Bir Kadın" oyununun ardından yapılacak, Başkan evin anahtarını teslim edecek, sonra oyun tartışılacaktı. Protokol müdiresi kimlerin çağrılacağının listesini yapmıştı. Sonra birden ne olduğunu anlayamadan bütün diyalog kesildi ve Büyük Şehir Belediyesi'nin, aynı amaçla kullanılmak üzere evi, Şişli Belediye Başkanlığı emrine verdiğini öğrendik.

Daha sonra aynı taleple, Bakırköy Belediye Başkanlığı'na başvurduk. O günlerin sosyal demokrat belediye başkanı, (ki zaman içinde parti değiştirip milletvekili, sağlık bakanı ve hükümet sözcülüğü yapan) sayın Yıldırım Aktuna'ydı. O da bize bina sağlayacağını vaat edip sonra Bakırköy Belediyesi adına sığınak açtı ve işletti.

Ama Mor Çatı yılmadı! Bu kez Aktuna'nın ardılı sayın Ali Talip Özdemir ile görüşmeler yürüttü ve bütün bu görüşmelerde ilgililerin, basında kadın sorunlarıyla ilgilendikleri izlenimini desteklemeye malzeme oldu!

Bütün bu belediye başkanlarının ve partilerinin amacı hizmet vermek değil, yalnızca oy toplamaktı. Bu süreç içinde, kadın sığınaklarının siyasal partilerden bağımsız olması gerektiğini vurguladık. "Çünkü" diyorduk, "sığınakların bulunduğu bölgelerdeki siyasal partiler değiştiğinde, yeni gelen parti, kendi siyasal eğilimlerine uygun olarak, sığınakları kapatabilir. Nitekim, bu bölgelerde Refah ve Anavatan partileri seçim kazanınca ilk iş olarak kadın sığınaklarını kapattılar "Biz dememiş miydik!?" bile diyemezdik çünkü sonuç zaten belliydi ve söz konusu belediyelerin "kadın" gibi bir dertleri yoktu. Konudan o kadar bihaberdiler ki, belediye sığınaklarından birinin başkanı oraya gelen kadınlara koca bulmaya ve onları zorla evlendirmeye kalkıştı, diğerinde ise belediye başkanına giden saldırgan kocaya kadının yeri bildirilip kadını teslim etmeye kalkıştılar. Kadın'a, kocanın kaybettiği bir eşya muamelesi yapıldı.

Kadın sığınaklarının uluslararası ilkelerinden biri, kadının yerinin, sığınağın adresinin gizliliği ilkesidir. Kadının sığınağa gelmesinin amacı, saldırgan kocadan korunmaktır. Bu ilke o denli önemlidir ki, 1988 yılında bütün nüfusu sekiz milyon olan İsveç'te yüz yirmi tane kadın sığınağı vardı. Evet! yanlış okumadınız. Yüz yirmi tane. Saldırgan koca, karısının bulunduğu sığınağı keşfettiğinde kadın hemen başka bir sığınağa götürülüyordu.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Mayıs 1990'da resmen kuruldu. Hiçbir belediyeden yardım alamayacağını anlayınca, Harbiye, Fransız Hastahanesi sokak, Özbakır İş Hanı, 3/2 adresindeki daireyi "Danışma Merkezi" olarak kullanmak amacıyla kiraladı ve Kasım 1990'da açılışını yaptı. Mayıs ile Kasım arasında geçen zamanda çalışacak mekânı bulup kiraladı, içini döşedi ve en önemlisi, şiddete maruz kalan kadınlara nasıl davranılması gerektiği, şiddetin ne demek olduğu konularında Feride Yıldırım'ın düzenlediği iç eğitimden geçti. Şiddet denince akla hemen ve yalnızca fiziksel şiddet gelmektedir oysa kadına yönelik şiddet, sözel, psikolojik, ekonomik, cinsel gibi değişik kategoriler içerir.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın amacı, aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan kadınlarla dayanışma içinde olmak, onlara sığınak olanağı sağlamaktır.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın temel yükü gönüllülerin üzerindedir. Çalışma biçimi itibarı ile Vakfa başvuran kadın önce bir gönüllü ile konuşur ve o gönüllü kendi vakası için bir dosya açar. Hikâye dinlenir ve kadının neye gereksinimi varsa ona göre bir düzenleme yapılır. Boşanmak istiyorsa, avukat ile psikolojik yardıma gereksinimi varsa psikolog veya psikiyatrist ile randevu düzenlenir. Vakıf, kadınlara gönüllülük hizmeti (gönüllü kadınlar ge-

rekiyorsa başvuru ile hastahaneye, gerekiyorsa notere, şikâyetlerinde manevi destek vermek üzere karakola vb giderler), hukuksal ve psikolojik danışma hizmetleri sunmaktadır. Kadınların en önemli ve çoğunlukla asıl talepleri sığınabilecekleri bir yerdir. Sığınağımızın olmadığı dönemlerde, o kadınlara yer bulmakta çok zorlandık. Bazı gönüllüler, kadınları kendi evlerine götürüp sakladılar. Ama sonra bunun büyük sakıncalarını yaşadık, çünkü bazı başvurular, kaldıkları evi, şiddetinden kaçtıkları erkeklere gösterdi ve gönüllü arkadaşlarımız çok zor durumlarda kaldı.

Zamanla bu kadınların anne-baba gibi aileleri ile veya yakınları ile görüşüp onları desteklediğimizi kendilerine anlatarak, kendi kızlarını evlerine kabul etmelerini sağladık. Aileler, genel olarak, şiddet uygulayan erkeğin saldırılarından korktukları ve çekindikleri için kızlarını evlerine kabul etmek istemiyorlar.

Mor Çatı'da hiçbir zaman kadınlara belirli bir biçimde davranmaları telkin edilmemiştir, yani boşanmaları veya boşanmamaları konusunda etki altında bırakılmamışlardır ve bırakılmazlar. Her zaman kadınların kendi istekleri ön plana alınmıştır. Ancak Mor Çatı ile teması sırasında "kendi ayakları üzerinde durması"na destek olunmuş, yıllarca şiddet ortamında yaşamanın sonucu kaybettiği özgüven duygusunun yenilenmesine çalışılmıştır.

Kuruluşundan başlayarak cumartesi günleri "açık kapı" etkinlikleri yapılmış ve bu toplantılarda her hafta kadın olmanın değişik bir sorunu tartışılmış, "ailenin bir öğesi", "kocanın karısı", "çocukların annesi" olmanın ötesinde bağımsız birey olmanın bilinci tartışılmıştır. Bazı Cumartesi'ler kadınlarla ilgili filmler hep birlikte seyredilip sonra üzerinde hep birlikte yüksek sesle düşünülmüştür. Mor Çatı'nın önemli özelliklerinden biri de kadınların "onlar" ve "biz" ayrımına tabi tutulmamasıdır. Kadına yönelik şiddet "ancak onların başına gelebilir, bizim değil" gibi asılsız bir ayrımı yapmayacak kadınların yeridir Mor Çatı.

1991 yılı 8 Mart'ında Alman Kültür Derneği ile ortak bir hafta düzenlenmiş ve "Kadın Gözü ile Aile" tartışılmıştır. Sanıyorum ki oradaki üslupla aile, Türkiye'de ilk kez değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. O konuşmalar, daha sonra yayımlanmak üzere banda da alınmıştır.

1992 yılının 8 Martı'nda "Feminizmin içinde bulunduğu durum ve gelecek on yılda onu bekleyen sorunlar", gene bir dizi toplantının konusu olmuştur.

Aynı yıl içinde kadın hakları ihlallerinin insan hakları ihlali olduğu sloganıyla ortaya çıkılmış bu konuda ABD'de "Institute for Women's Global Leadership" adlı enstitünün Birleşmiş Milletler'in Viyana toplantısı gündemine sokmak üzere açtığı imza kampanyasına katılınmıştır.

25 Kasım "Dünya Kadınlara Yönelik Şiddeti Kınama Günü"nü de Türkiye gündemine ilk kez, Mor Çatı sokmuştur.

TÜYAP'ın Kitap Fuarları önemli gelir kaynaklarımız arasında. Başlangıçta Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na, bu fuarda daha güzel yerler verilirdi ama kadın derneklerinin sayısı ve TÜYAP'ın popülerliği arttıkça merdivenlerin altına itildik! Gene de TÜYAP yöneticilerine teşekkür borçluyuz. Kadına yönelik şiddete bu kadar duyarsız bir toplumda, sesimizi duyurmamıza yardımcı oldukları için.

1993 yılında sığınak olarak kullanılmak üzere bir ev satın aldık. Apartman dairesinde sığınak işletilemeyeceği için ev almak zorundaydık. İstanbul'da, arsa bulmak her gün biraz daha güçleşmekte bu nedenle istenildiği gibi bir ev bulmak da çok güç. Bulduğumuz ev ikinci sınıf bir tarihi binaydı, içindeki kiracının tahliyesi ve onarımı gerekiyordu. Bütün bunlar da uzunca bir zamanımızı aldı ve sığınak 1995'te açıldı ki o başka bir kitabın konusu olacak.

Mor Çatı gibi bir yerde çalışmak, çok yorucu, bezdirici, zaman zaman insanı müthiş bir ümitsizlik ve çaresizlik duygusuyla dolduran bir iştir. Ama bu işin en büyük ödülü, paramparça, kendine olan güvenini tamamen yitirmiş, ürkek, konuşmaktan çekinen, tamamen ümitsiz, kendi "hiçliklerine" inanmış kadınları, aşağı yukarı bir yıl kadar sonra kendine güvenen, gülebilen, son derece sağlıklı kararlar verebilen, iki ayaklarının üstünde durabilen bağımsız yurttaş ve bireyler olduklarını görmektir. Hep birlikte dönüşmek, birbirinin dilini daha iyi anlamaktır. Kısa bir sürede kadına yönelik şiddet sona ermeyeceğine göre feminist kadınların yürüttüğü sığınakların çoğalması dileğiyle Mor Çatı'nın 1995'e kadar olan öyküsüne son veriyorum.

MOR ÇATI İŞLEYİŞ TOPLANTILARINDAN ALINTILAR

Kollektif

Toplantı notlarını okuduğunuz zaman bazı konuların, kavramların, ilişkilerin ve deneyimlerin çok sık tekrarlandığını fark edeceksiniz. Bu, kendi tarihimizi yaşarken ve yazarken biz kadınların kendi yöntemlerimizi, dilimizi, ilkelerimizi, dayanışma biçimlerimizi ve kadın bakışımızı geliştirme çabalarımızın sonucudur. Erkek bakışından farklı olarak yaşam siyaseti-deneyim siyaseti dediğimiz şey de bu olsa gerek.

Kollektifin dokusu da zaman içinde farklı kadınların katılımıyla sürekli zenginleşiyor. Kadınların çabalarını ve başarılarını kendilerine hatırlatmaya ihtiyaçları var. Biz kadınlar kararlarımızı tekrar tekrar gözden geçirerek, yaşayarak ve sürekli sorgulayarak hem derinleşmeyi hem de değişimin sürekliliğini koruyoruz.

19.5.1990

Mor Çatı'nın kurulduktan sonra ilk toplantı

" Tüzel kişilik kazanmış olan Vakfın ilk kurucular kurulu toplantısı yapıldı. Seçilmesi zorunlu olan Yönetim Kurulu seçildi. Fakat ilke olarak geniş katılımlı toplantılar bundan böyle devam edecek. Basına açıklamalar tek bir kişi değil birkaç kişi tarafından yapılabilecek. Azınlık çoğunluğa uyar diye bir şeyi kabul etmedik, azınlığın söz hakkı olacak, kararlar şimdiye kadar olduğu gibi geniş katılımlı toplantılarda verilecek. Katılımın olmadığı durumlarda toplantıda bulunan yönetim kurulu üyeleri karar verebilecekler.

Acil olarak bir yer bulunması konusu yeniden konuşuldu.

- Bir yer bulunmasa dahi bir şenlikle Vakıf'ın kuruluşunu kutlayalım...
- Bir yer ve telefon olmadıkça bu kutlama çok anlamsız olacak...

Bir rapor yazmak gerektiği, Vakıf kurulduğuna göre bunun resmi bir rapor olması gerektiği, fakat henüz mührümüz olmadığı için şimdilik gayri resmi olarak gelişmelerin anlatıldığı bir rapor yazılması gerektiğinde anlaşıldı..."

24.3.1992

Gündem maddesi olarak reorganizasyon başlığı altında konuşulanlar:

"- hiyerarşi konusundan başlayarak öneriler sunuldu.

Salı toplantısından kaçışlar başladığından bu toplantıların daha sorumlulukla yürütülmesi için 5-6 kişilik yürütme...

- Vakıf temsilcilerinin sürekli değişmesi küçük grupların 15 günde bir toplanması, 5 kişilik yürütme kurulu değişsin ve yapılacak işlerin takibi ve organizasyonu sağlasın..."

8.12.1992

"- karar almada şiddet karşıtı yöntem uygulaması gerek. Bu da kolaylaştırıcı var ve toplantıda fikirleri topluyor, toplantının yürütülmesine yardımcı oluyor.Bu, yönetmek demek değil. Kolaylaştırıyor. Biz de burada bunu yapmışız.İçimizden biri bile bir karara karşıysa karar alınmıyor. Alınırsa ona karşı şiddet uygulanmış hissediyor. Bunun için zaman uzuyor ama karar almak için karar alınmıyor..."

2.2.1993

Politika başlıklı gündem :

"- ...başkan değil sözcü olunması...

- bütün kadınların başkan olabileceği...

- başkanlık tehlikeli, başkanın gönüllü olması ve kollektifin kararlarını uygulaması gerekir. Asıl fonksiyon komisyonlarda olmalı ve başkanın hiç bir işlevi olmamalı..."

04.04.1993

Niçin Mor Çatı Nasıl bir Mor Çatı? sorularını tartışmak ve yanıtlarını bulmak üzere Mor Çatı kollektifinden bir grup kadın Çarşamba günleri toplandı.

-Bu sorular daha önce tartışılmamıştı. Vakıf kurulup da belli bir yerimiz olunca ve işlerin tanımı açık seçik ortaya çıkınca konuşmadığımız bu konularda kendiliğinden bir şekilde davranmaya başladık. Bu da belirli bir karmaşayı beraberinde getirdi. Tanımlanmamış alanlar, tanımlanmamış biçim ve usluplar birdenbire bu konularda farklı yaklaşımları benimsemiş olanları karşı karşıya getirdi... Kişiler arası sorunlar gibi ortaya çıktı. Kollektif çalışma tarzını benimseyen, otorite ve hiyerarşiyi dışlayan yöntemleri savunanlarla, eski tarz örgütlenme biçimini isteyenler arasındaki bu anlaşmazlık politikaların ve fikirlerin üretilmesini engelledi ve feminizm açısından çorak bir dönem yaşandı. Toplantının bundan sonraki bölümünde herkes kendisi açısından buradaki çalışmada nelerin yapılmasını istemediğini açıkladı ve aşağıdaki liste ortaya çıktı:

Hayırlar:

- önyargılı davranma
- yaftalama
- suçlama
- sessiz şiddet
- ayrımcılık
- düşüncelere yeterince değer verilmemesi
- söz kesmek
- herkese eşit davranılmaması
- ne söylediğine değil de kimin söylediğine önem vermek
- toplantının birileri tarafından konuşmayla işgal edilmesi
- konuşmayı cesaretlendirecek olumlu motivasyon
- susma hakkı
- toplantıya tam zamanında başlamamak
- ruh halimizi baştan anlatmak
  (bugün bir şeye çok canım sıkkın o yüzden tadım yok vb)
- gereksiz alınganlıklar
- birbirinden öğrenmemek
- eksik bilgilerle yargılanmak
- cezalandırmak
- rahatsızlığını hemen ifade etmemek

Evetler:

- konuşmaya cesaretlendirecek olumlu motivasyon
- kurallara uymayanları uyarı hakkı
- sözü işgal edenleri uyarmak
- somut kararlar almak
- toplantı sonrası rapor yazmak
- eleştiriye tahammül
- her toplantının rotasyonla değişen bir kolaylayıcı tarafından yürütülmesi

04.05.1993

- Çarşamba grubu kollektiften sayılıyor mu? Kollektife eklemlenmesi gündeme gelebilir.
- başkan yerine kollektif sözcüsü denmesi mümkün değil mi?
- Kağıt üzerinde yönetim kurulu olsun, işleyişte süre ve kişiler değişebilir

28.09.1993

- diplomaya göre değil yaptığı iş için brütte eşit ücret verilir.Çalıştığı saate

göre ücret...

-... özyönetimde kariyere değil ne yapıldığına bakılır...

-... oybirliğiyle özyönetime karar verildi."

12.10.1993

Bireylerin çalışma saatleri nasıl düzenlenecek? tartışıldı

Hastalık durumlarında nasıl bir yöntem? tartışıldı.

04.01.1994

Mor Çatı'nın ekonomik varlığını sürdürmesi için öneriler geldi:

"- ...bağış kampanyası...

- ... diğer feministlere kampanya için çağrı...

-... 6 aylık bütçe planı yapıp ona göre ödeme yapmak

-tüm ödemelerin durdurulması..."

18.01.1994

Kadın pansiyonu, kadınların çalışabileceği çamaşırhane...

25.01.1994

"-... kafamızdaki kollektif düşüncesi herkesinkiyle örtüşmeyebilir. Bunu tartışmalıyız..."

05.04.1994

"-Kollektifin ne olduğu konusunda bir tanım getirecek arkadaş yok mu? Önce bu tanımı yapıp daha sonra üzerinde konuşsak...

- ne olmadığını söyleyebiliriz belki.

- ...Bana bir yıl önce daha bir kollektifmişiz gibi geliyor. Şiddetle ilgili bir konuda çalışıyoruz ve ortak şeylerimiz var. Her konuda aynı şeyleri düşünmeyi beklememeliyiz. Çarşamba toplantılarındaki birikimi kaybetmemeliyiz. Kollektif yolunda bir adım gibi geliyor. Birikimleri aktarmak, yeni gelenlere taşımak gerekiyor.

-Tam bir kollektif değiliz diyemiyorum. Sınırları ve ilkeleri tam bir belirlilik yok gibi geliyor. Yapı sorunu tartışılırsa daha iyi olur.

-Önümüze yaşadığımız toplumun çok dışında ütopik bir şey koyduk. Dışarıdaki yaşamı buraya taşımayıp bir model geliştirmek için kollektif. Kadınlar mesleklerinde başarılı olmuş ya da olmamış olabilirler ama, burada bireysel duruşumuz ve varlığımızla eşit bir yerde durmak. Duruşumuz eşit. Neden eşit? Bir şey yaparken paylaştığımız şeyler var. Buradaki eşitliğin amacı, bu çalışmaların mümkün olduğu kadar eşit olması. Kadınların ,ça-

lışmalarında şiddeti yaşamamaları için, feminizme (ayrı ayrı düşünsek dahi) bu yakıştığı için kendimize kollektif dedik. Dışarıdaki feminist gruplardan farklı olarak biz bunu düşündük. İlk defa feministlerin eline para geçti, kurumlaştık,profesyonelliği gördük. Bunlar hiyerarşiyi gerektirirken biz başka ve zor birşeyi yapmaya çalıştık. Bu bana göre kahramanca bir şeydi. Tam da eksi şeyleri artıya dönüştürmeye çalıştık ve çok önemli bir yere geldik. Kollektif değiliz demek de Türkiye'de ilk kez uygulamaya çalıştığımız bir şeyi yok saymak olur.

- var demek de zorlama olur...

- bizim başta hissettiğimiz buraya ne kadar emek verirsek o kadar söz sahibi olmalıyızdı. Şimdi bunu yendik gibi geliyor...

- iktidar, eşitlik, otorite konularında düşünelim. Burada bir iktidar var mı? iktidar savaşı içinde miyiz ?...

- ... mesela ortaklaştığımız bir nokta feminist bir yerden şiddete bakmamız olabilir mi?

- olabilir.

- buradan ayrılan arkadaşlardan bazıları benden daha fazla kendilerini feminist hissediyorlardı...

- ortak iş üretmede uzlaşma önemli..."

06.05.1994

"- burayı biz varediyoruz. Bu noktada bizim. Aynı zamanda Kadın Hareketi'nin. Bu dengeyi nasıl kuracağız ?

...

- burası bir uzlaşma yeri. Birbirimizin farklı özelliklerine rağmen ortak kararlar verebiliyoruz.

-... ben bunun adına uzlaşma değil, temel ilke diyorum. Bu ilke kadınlardan yana taraf olmak. Altını burada oluşturuyoruz. Çalışma tarzı olarak uzlaşıyoruz, kendi biçimimizi yaratıyoruz.

- sahiplenmeyle iktidar arasındaki farkı konuşalım mı? İktidar ne zaman ortaya çıkıyor ?

- ... iktidar emek harcayanın hak iddia edip, cezalandırmalar ve sorgulamaların olmasıyla başlıyor.

-...yöntem olarak eleştiri yönteminin iyi bir şey olduğunu sanmıyorum. İçinde yargı var, rahatsız edici. Bunun alternatifi ne olabilir?

-... eleştiride bir kalıp var, hep buna göre yapıyoruz. Birbirimiz üzerine konuşalım ama eleştirmeyelim. Buraya zarar veren bir tutum varsa üzerinde ko-

nuşabiliriz.

-eleştiride bir iktidar vardır. Özeleştiri grup normları içinde insanları arınmış bir noktada gösterir. Bu noktada olmadan konuşmak önemli."

04.09.1994

"-... hiyerarşiden uzak olunması gibi zor hedeflerimiz var. Hiyerarşinin olmamasını istiyoruz ama zaman zaman, yönetme,yönetilme eğilimi gösteriyoruz. Mesela iki aylık acil inisiyatif grupları oluşturabiliriz.

-...biz farklı bir yerdeyiz diye düşündüm. Bütün çalışanların ve gönüllülerin karara katılmasını sağlamaya çalışmakla farklı bir yerdeyiz ve az problem yaşamışız diye düşündüm.

-... biz rotasyonla çalışıyoruz. Bu hiyerarşi ve uzmanlığı silmeyi gerektiriyor. Uzmanlık toplumun anladığının dışında, bizim ulaşmak istediğimiz bilgi, kadın bilgisi. Bu yüzden biz uzmanlığa karşıyız.

- ... kadına yönelik şiddet konusunda Mor Çatı birikiminin vurgulanması gerek. Ancak uzmanlık söyleminden uzak durmalıyız."

27.09.1994

"-..."hiyerarşi korkusu" ...kuralsızlık belli bir hiyerarşi getiriyor.

- bence denenen model yürümedi.Kollektiflik diye birşey çıkardılar yürümedi...

- kollektiflikten ne anlıyorsunuz ?

- kararları birlikte alma, rotasyon,birlikte hareket etme.

- profesyonellik/gönüllülük birbirine karışıyor."

21.03.1995

"-... sistem ve iktidar kavramları karıştı. Sistem kurmak isteyen iktidar olmakla suçlandı. Kurum olmaya direnme, kurum olmak istiyor muyuz ? tartışılmadı."

26.12.1995

"- ...işlere ve politikaya ayrılan zaman ve zorlamalar var. Özel olarak politika yapacağız diye politika yapılamaz. Klasik yöntemdir bu. İşler yürütülürken politikalar oluşur..."

ETKİNLİKLERİMİZ VE POLİTİKALARIMIZ

Sema Babalık - Ayten Özcan

Mektuplar, telefonlar, fakslar, yazışmalar, ajandalara alınan notlar, tek tek aranan gönüllü başvuruları, açılan standlar, hazırlanan takvimler, broşürler, bildiriler...

Tüm bunları aktarabilmek, buralarda saklı kalmış emeği ve zamanı gösterebilmek oldukça zor. Tabiki kaç telefon çevirdik, kaç yazışma yaptık, hangi gruplarla görüştük, kaç kez matbaya gittik tek tek anlatmamız mümkün değil. Ama Mor Çatı'nın kuruluşundan başlayarak kendimizi anlatmak için kanallar açmak, politikamıza uygun yöntemler üretmek, bilinen yöntemleri en iyi şekilde kullanabilmek istedik. Açık Kapı toplantıları, kadına yönelik şiddetle ilgili basın açıklamaları, basın toplantıları, kadınlara doğrudan ulaşmamızı sağlayacak broşürler, bildiriler, yurtiçi ve dışında katıldığımız söyleşiler, paneller, fuarlar, özellikle yurtdışında dayanışabileceğimiz kurumlarla yazışmalar tanıtım faaliyetlerimiz arasında yer aldı.Ticari faaliyetlere de giriştik. Patates büfesi işletirken ve Beykoz Pazarı'nda eski giysi satarken amacımız asıl olarak para kazanmaktı. Alo Bilgi ve FEM-TUR ise politik amaçlarımızı, gelir getiren bir faaliyetle birleştirme çabamızın ürünüydü.

Açık Kapı Toplantıları

Cumartesi günleri saat 14.00'te yaptığımız açık kapı toplantılarını Kadınca, Cumhuriyet gibi yayın organları aracılığıyla duyurduk. İlk yıl, bu toplantılara Fatmagül Berktay, Stella Ovadia, Filiz Koçali, Nuriye Ortaylı, Latife Tekin, Deniz Gemici, Canan Arın, Şahika Yüksel, Gülnur Savran, Yeşim Arat gibi konuşmacılar katılıyor ve ardından tartışmalar yapılıyordu. Tartışılan konulardan bazıları: Kadın Olmak ve Yazmak; Neden Dayak, Neden Sığınak?; Feminist Olmak; Bedenimizi Nasıl Algılıyoruz?; Kadınların Kaybolan Bilgisi; Pakistan'da Kadın; Kadınların Boşanmadan Doğan Mali Sorunları ve Mal Rejimi; Nasıl Bir Sığınak; Hamilelik; Doğum; Kürtaj... Bu toplantılarda "Sanık", "Mor Yıllar", Nuts" gibi filmleri videoda izleyip üzerine tartıştık.

Açık Kapı toplantıları sonraki yıllarda biçim değiştirdi ve söyleşi toplantılarına dönüştü. Bu toplantıları yine dergi ve gazeteler aracılığıyla tüm kadınlara duyurmayı hedefledik, Ancak bu kez konuşmacı yoktu. Kısa bir sunuşun ardından belli bir konu üzerindeki deneyimlerimizi paylaşmaya çalışıyorduk. Evlilikte Cinsel Taciz, Analık İmajı, Bedenimizi Tanıyor muyuz?, Kürt Kadınlarla Söyleşi, Ailede Cinsiyetçi Eğitim, Şişmanlık, Kadınlık Rolleri, Hayır Diyebilmek, Babam ve Ben, Politikada Farklı Bir Tarz, Adet Kanamaları, Kürtaj, Suçluluk Duymak, Bekaret gibi konularda konuştuk.

Bu arada Mor Çatı'da dış ülkelerden gelen feminist terapist konuşmacıların katıldığı toplantılar da düzenledik. Bunların içinde 1993 Kasım'ında Harvard Üniversitesi, Boston Kadın Kollektifi ve Şiddet Mağdurları bölümünden Prof Dr. Judith Herman'ın "Cinsel İstismar ve Onarılması" başlıklı konferansı bulunuyordu. İkinci olarak Hamburg Üniversitesi Psikoloji Enstitüsü'nden Dr. F. Teegen'in "Tecavüz Nedir ve Onarılması" başlıklı konferansı ilgiyle izlendi.

Sokak Eylemleri, Basınla İlişkilerimiz

Aile içi şiddet, medya açısından sansasyona yönelik olduğu sürece iyi bir malzeme. Onların çok istemelerine karşın başvurularımızla bizim aracılığımızla ilişki kurmalarını engelledik, çünkü şiddetle karşı karşıya bulunan kadınların teşhir edilmelerini ve incitilmelerini istemiyorduk. Bir yandan da aile içi şiddetin ve karşı politikaların gündemde kalmasından yanaydık. Bu bakımdan basınla ilişkilerimizin biraz sancılı olduğunu söyleyebiliriz.

Şişli Karakolu önünde 20.2.1992'de karakola başvuran kadınlara polisin tutumunu protesto amacıyla yaptığımız basın toplantısı, kocasının uyguladığı şiddet nedeniyle kendisini 3 çocuğuyla birlikte Fırat nehrine atan Cemile'nin ölümünü protesto amacıyla Valilik önünde yapılan basın toplantısı, Şişli Sığınağı'nın kapatılmasının ardından, Şişli Belediyesi önünde yapılan basın toplantısı düzenlediğimiz, ya da katıldığımız sokak eylemleriydi. Aile içinde ve dışında şiddete karşı çıkan basın açıklamalarının sayısı daha fazla. Genel ve yerel seçimlerde kadınların taleplerini, Kadın Bakanlığı temsilcileri ve Tansu Çiller'in bir kadın olarak başbakanlığı ile ilgili düşüncelerimizi, bekaret kontrolüne karşı ve ikide bir politikacıların başedemedikleri kadınlar için kullandıkları "fahişe" saldırısına tepkimizi, basına yansıyan bazı olaylarda şiddete uğrayan kadınlarla ilgili olarak dayanışmamızı, DEP ve **Özgür Gündem**'e yapılan saldırıları kınadığımızı ve daha başka konulardaki görüşlerimizi basın açıklamalarıyla ortaya koymaya çalıştık.

Stajyerler

İlk staj başvurusu olduğunda pek sevindik. Az kişiydik ve "bir kişi daha" diye düşündük. Başvuranlar genellikle yurtdışında yaşayan, okuyan ve Türkiye'deki kadın hareketine ilgi duyan kadınlardı. Özellikle dil konusunda problemler yaşamaya başladık, iletişimimiz oldukça güç oluyordu ve özellikle Mor Çatı'da tam gün çalışanlar bakımından bu, oldukça zorlayıcı hale gelmişti. Bunun üzerine tartışmaya başladık. Stajyer başvurularını kabul ederken amacımız, Mor Çatı'yı hem onların tanımaları, hem de bulundukları yerlerde tanıtmalarıydı. Bu çalışma gerek maddi, gerekse ideolojik varlığımız, bunun sürdürülmesi, geliştirilmesi açısından iyi bir fırsattı. Nitekim, Mor Çatı uluslararası akademik çevrelerde staj yapılabilecek bir kurum olarak yer alıyordu ve biz de hiç azımsanmayacak sayıda başvuru talebiyle karşılaşıyorduk. Dil sorununu aşabilmek için başvuranların iyi Türkçe konuşması koşulunu getirdik. Ancak bu kez Mor Çatı'nın 1 ya da 2 ücretli çalışan ve az sayıdaki gönüllü çalışanla yapabildikleri gözönünde bulundurulduğunda staj yapan kadınlara yeterince danışmanlık yapamadığımız, onların beklentilerinin daha akademik olduğu ve bu noktada eksik kaldığımız eğilimi ortaya çıktı. Oysa staj yapmak için Mor Çatı'yı seçen kadınların büyük bir çoğunluğu bunu tesadüfen yapmamışlardı, Mor Çatı politikalarına yakınlık duyuyorlardı. Bu noktada bizden beklentileri, eğitim kurumunda alamayacakları, ancak meslek yaşamları için çok gerekli olan aile içi şiddetle ilgili alanın, "gizli" bir alanın bilgisiydi. Kadınlara yönelik şiddet karşıtı politikaları tanımaları, kendi çalıştıkları alanla bunun bağlarını kurabilmelerini de sağlayacaktı. Alternatif bir kurum olarak Mor çatı'nın onlara geleneksel akademik bir staj programı sunması gerekmiyordu.

Başvuru alan gönüllüler için öngördüğümüz kısa eğitim programı onların başvuru almaları için de yeterliydi. Ayrıca stajyerler Mor Çatı'da çalışmaya başladıkları andan itibaren ücretli ve gönüllülerle aynı konumda varolacaklardı.

22 Mart 1992-Eylül 1994 arasındaki dönemde 14 staj başvurusu oldu. Bunlardan 10'u Almanya'daki değişik şehirlerden geliyordu, 2'si Alman, 8'i de ikinci kuşak Türk kadınlarıydı.

Diğer staj talepleri 2'si Hollanda, 1'i Avusturya, 1'i İsviçre'de yaşayan kadınlar tarafından yapılmıştı. Başvuran kadınlardan 8'i stajını Mor Çatı'da yaptı. Staj süreleri 6 ay ile 6 hafta arasında değişen kadınlardan, dil sorunu olmayanlar, başvuru alabildi, diğerleri kendi taleplerine göre çok farklı işlerde bize yardımcı oldular.

Çarşamba Toplantıları

Salı toplantılarında gündelik işler nedeniyle politik tartışmalar yapmaya fırsat bulamayışımız, Mor Çatı'daki işleyişi tartışma, yapıyı "kollektif" olarak adlandırıp adlandıramayacağımız gibi ihtiyaçlar nedeniyle Çarşamba Toplantılarını başlattık.

2 ay sürmesini hedeflediğimiz bu toplantılar, 13 Nisan 1993'de başladı ve kesintili de olsa 4 ayda tamamlandı. Niçin ve Nasıl bir Mor Çatı? diyerek başlattığımız tartışmalar aşağıdaki konularla devam etti:

- Kendimizi nasıl tanımlayacağız? Gurup kimlerden oluşacak?
- Devlet kurumlarıyla hangi koşullarda işbirliği yapabileceğimiz, hangi noktada reddetmemiz gerektiği,
- Diğer muhalif kesimler, guruplar, hareketlerle ilişkilerimiz,
- Özyönetim, (Mor Çatı'da ücretli ve gönüllü çalışma ve sahiplenme ile ilgili sorunlar)
- İktidar, otorite, hiyerarşi,
- Mor Çatı'nın kendi alanına değen konularda (dayakçı, tecavüzcü erkeklere vb) devletten "ceza artırımı" talep edip etmemesi,
- Kendi gündemimizi nasıl belirleyeceğimiz, dıştan bize dayatılan gündemlere karşı tutumumuz,
- Kadın hareketinin alanlarından biri olan Mor Çatı'yı (dıştan ve içten) "merkez" gibi görme sorunu.
- Kurumsallaşma
- Nasıl bir Mor Çatı, sosyal hizmet kurumlarından farkımız.

Özel Günler

25 Kasımlar ve 8 Martlar mutlaka yoğun geçti. Basın açıklamaları, Mor Çatıda yaptığımız sohbetler toplantılar. Ama en belirgin olanları şunlar:

91 yılında 8 Mart nedeni ile kadın haftası düzenledik. Aile konusu çerçevesinde 8-14 Mart'ta Konferans, video film gösterimi ve tartışmalar oldu. 95 8 Mart'ında Yaşamı Paylaşalım Kadın Grubu ile beraber Caddebostan Kültür Merkezindeydik.

25 Kasım "Dünya Kadınlara Yönelik Şiddeti Kınama Günü" nedeniyle "Kadın Hakları İhlali, İnsan Hakları İhlalidir" başlıklı bir dizi söyleşi düzenledik. Bekâret olgusu, kadına yönelik şiddet, cinsel saldırı, cinsel taciz, zorla evlendirme konuları ile 2 aya yayıldı.

Gelir Kazanmaya Yönelik Faaliyetlerimiz

Mor Çatı'nın ayakta durmasını sağlamak ve hedeflerini gerçekleştirmek için gerekli finansmanı nasıl sağlayacağımız üzerinde çok tartıştık. Çok değ-

şik projeler ürettik. Ne yazık kı bunların çok azı hayata geçti.

TÜYAP Kitap fuarında ve çeşitli yerlerde açılan stantlar, Beykoz Pazarında yaptıgımız eski giysi satışımız, FEM-TUR ALO BİLGİ, Patates Büfesi gerçekleştirebildigimiz etkinliklerdi. Ticari etkinliklerimiz içinde politik amaçlarımızla birleşebilenlerin biraz daha iyi yürüdüğünü söyleyebiliriz.

FEM-TUR: Yurt dışından gelen kadın gruplarına İstanbul'da özel bir program düzenleyerek hem konferanslarla Türkiye'de kadının durumunu ve kendimizi tanıtmak hem de bu işten gelir edinmeyi hedefledik. Otel , rezervasyon, yemek vb. koşturmacası ile oldukça yoğun ve yorucu bir çalışma olmasına rağmen çok zevkli yanları vardı. Yurtdışındaki kadın grupları ile tanışıp bilgi alış verişinde bulunduk. Türk hukukunda kadının durumu, Kız çocuklarına yönelik cinsel taciz, Türkiyede kadın hareketi vb. konularda konferanslar düzenledik. Ticari faaliyetin ötesinde politikalarımızlada örtüşen bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

ALO BİLGİ: Alo Bilgi Telekomünikasyon A.Ş. tarafından Mor Çatı'ya iki ayrı hat bağışlandı. Bu hatlar Temmuz 92'den itibaren çalışmaya başladı. Hatlardan birinde kadınlar şiddete maruz kaldıklarında evde , karakolda, savcılıkta ve adli tıpta ne yapmaları gerektiğine dair bilgi veriyordu. Diğeri ise Mor Çatı'yı tanıtıyor . Mor Çatı'ya ne şekilde destek olunabileceğini anlatıyordu. Bu hatların hedefi şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçlarının olduğu her an enazından bilgi alabilecekleri bir kaynağın olması idi. Hatların duyurusu için değişik gazete ve dergilere ilanlar verdik. Çeşitli yerlerde ise haber olarak çıktı. 1993 yılında hatlardan biri "savaşlarda kadınlara uygulanan tecavüzlere karşı" düzenlenen bir kampanyaya verildi. Ayrıca yine 93 yılının Eylül ve Aralık aylarında "şişmanlık" konusu yer aldı. Açıldığı günden Ağustos 95'e kadar 38.545 kişi tarafından arandı.

PATATES BÜFESİ: Amacımız Vakıf'a gelir sağlamaktı. Ama bu vesile ile bir kaç kadına da iş olanağı sağlamış oluruz diye düşünmedik değil. Bu projeye başlamamız Hollanda Konsolosluğu'nun patates fırınını bize bağışlaması ile oldu. Daha sonra yer konusunda yerel belediyelerle büyük bir mücadele başladı. Hiç bir belediye bize kolaylık göstermedi ise de bizim ısrarlı tutumumuz sonucunda Eminönü Belediyesi bize pek kimsenin göremeyeceği bir kuytuda yer verdi. 1 Eylül 1992'de "Büfe kondu" muzun açılışını yaptık. Açılışa basını çağırdık. Özel tişörtlerimizi giydik. Patates pişirip hep birlikte yedik.

27 Mart 1993 Yerel Seçimlerinden sonra belediye el değiştirdi ve beklenen son... Yerimiz geri alındı. Büfemiz kapandı. Bütün girişimlerimiz sonuçsuz kaldı.

GÖNÜLLÜNÜN NOT DEFTERİ

Nurser Öztunalı

Kadın hareketi içinde aktif olarak gönüllü çalışmaya başlamam 1980 senelerine rastlıyor. O zamanlar, Türkiye'de "feminizm", "feminist" gibi sözcüklerin öcü gibi algılandığı, alay konusu edildiği zamanlar. Kendimi bir grup kadın arasında bulduğum, bilinç yükseltme toplantılarının evlerde yapıldığı yasaklı zamanlar.

Bir gün benim evimde toplandığımızda Juliet Michel'in kitabını okuyoruz. Toplantı sonunda, herhalde evden cesaret alarak, "Kadınlar" dedim, "niçin aile içindeki şiddeti kendi aramızda konuşmuyoruz? Hayatımda şiddet vardı. Şimdi yok. Kişisel olanın politik olduğuna inanıyorsak, kadınlara uygulanan sistematik şiddeti irdeleyelim var mısınız?" dedim.

Çok net hatırlıyorum gruptaki kadınlardan üç kişi, "Evet, biz varız" dediler. Hâlâ da varlar. Canan, Yaprak, Şahika mesleki pratiklerinde şiddete uğrayan kadınlarla karşılaştıklarını fakat tam da faydalı olamadıklarının endişesini taşıyorlardı.

"Dayak Grubu" (evet, grubun adı tam da böyleydi) kuruldu. Sayıları ortalama 6-7 kadın toplanmaya başladık. Aile içinde şiddet, sığınaklar, yerleşik mitler... Bu konularda kim, nerede, yazılı ne varsa getiriyor, okuyor, çeviriyor, tartışıyor, öğreniyoruz. Dayak dosyası kabarmaya başladı. Hatta **Hürriyet** gazetesine gidip, kampanya önerdiğimiz bile oldu.

İşte Mor Çatı'nın ilk kökleri bu toplantılara, bu çalışmalara dayanıyor. Sonra benim Beşiktaş'taki mimarlık bürosunda "Kadın Çevresi"ni kurduk. Yıl 1984. Ardından dayak kampanyası ve Mor Çatı'nın kurulması: Yıl 1990.

İşte Dayak Grubu'ndan Mor Çatı"ya uzanan bir öykü.

Mor Çatı'da Gönüllü Çalışma

Mor Çatı'da kurulduğundan beri (kısa devrelerle kendime izin vermem dışında) aktif gönüllü olarak çalışıyorum. Kurulma aşamasında uzun aralıklarla sağlığım nedeniyle İngiltere'de yaşamak zorunda olduğumdan, kurucular listesinde adım yok. Aslında isimsiz kadınların çabalarıyla ayakta kalan kurumlardan biri Mor Çatı.

Kadın hareketi, kurumlaşarak, nasıl yasal bir kimliğe kavuşuyorsa, bu kimlik de isimleri geçmeyenlerin payı değerlerinden her zaman fazla.

Mor Çatı'da gönüllü çalışmak, diğer sivil toplum örgütlerinde çalışmaktan farklı. Eğlence yok. Şiddete uğramış kadınlar var. Kadınlarla teke tek konuşup, onların anlattıklarının (hepsi de trajik gerçekler) ayırdına varıp, onlara alternatif yaşam biçimleri önerirken, şiddetin acımasızlığını kadınların yüzünde, gözünde görmek, vücudundaki morlukları izlemek, ağlamalarına, çaresizliklerine tanık olmak, hiç de kolay değil. Beş yıldır, hâlâ gönüllü olarak çalışmak çok büyük sabrı, hoşgörüyü, kadınları sevmeyi, onlara inanmayı, dayanışmayı, sorunlarını paylaşmayı, istemeyi, inat etmeyi, toplumla kavgayı göze almayı gerektiriyor.

Sizin desteğinizle, bir kadının hayatının şiddet içermeyen bir konuma gelmesi, onun ve çocuklarının yaşamını kendisinin düzenlemesine katkıda bulunmak, o zamana kadar şiddetle içiçe yaşadığının bilincine varıp, ekonomik, ruhsal, bedensel özgürlüğüne kavuştuğunu adım adım izlemek. Kadın dayanışmasının bence en üst noktası. İşte Mor Çatı'da gönüllü çalışma, gönüllüler açısından bence böyle.

Yüz Yüze Görüştüğüm Kadınlarla İlgili Anılarım

Doğu illerinden birinde yaşayan, okuma yazma bilmeyen beyaz sakallı bir babanın, İstanbul'a gelin gönderdiği kızının, kocası ve ailesi tarafından eve hapsedildiğini, zorla çocuğunun kürtaj edildiğini, aç susuz bir odaya kilitlendiğini anladığı anda, hemen kızını kurtarmaya geldiği gün, Mor Çatı röportajını TV'de izleyip: "Bizi televizyona çekmeyeceksiniz değil mi?" demesini bu gün gibi hatırlıyorum. Kendi mesleğimden arta kalan zamanı gönüllü çalışmaya ayırdığımdan son zamanlarda yüz yüze görüşme alamıyorum. Ancak Mor Çatı'da gönüllü çalışmalarım devam ediyor.

Aşağıda okuyacağınız iki öykü, 1991 senesinde tuttuğum notlardan derlendi. Kadın ve şiddet olgusunun çarpıcı örneklerinden sadece ikisi.

Son olarak kendi adıma MOR ÇATI'ların yaygınlaşması için kadınları Mor Çatı'da gönüllü çalışmaya çağırıyorum.

Neriman 28 yaşında. 17 yaşında evlenmiş, 11 yıllık evli. 2 çocuk annesi. Bir kız, bir oğlan. Kız 9, erkek 7 yaşlarında. İlkokul mezunu. Bir evde çocuk bakıyor aldığı ücret 600 bin lira. Evi kendisi geçindiriyor. Daha önce doktor muayenehanesinde çalışmış. Kocası; kapıcılık yaparken sorumsuz davranışları yüzünden işten atılmış. Her gün bakkaldan veresiye içki alıyor. Şimdi işsiz.

Uzun süreden beri aile içinde şiddete uğruyor. Son bir yıldır kocasından her gün dayak yiyor. Bir kez dövüldükten sonra, Beyoğlu Emniyet Amirliği-

ne müracaat etmiş. Yüzü gözü kan içinde olduğu halde, "Savcılığa müracaat et" denilerek başvurusu kabul edilmemiş. Bir defasında da 055 Acil Servisi aramış, bu sefer de kocası engellemiş.

Şiddetin biçimi: Oklava, hortumla dayak, bıçakla saldırı, çatal batırma, saç yolma, ısırma, koparma ve zorla cinsel ilişki kurma. Mor Çatı'ya ulaşması yanında çalıştığı kadın aracılığıyla oluyor. Önceleri kocasından dayak yediğini çalıştığı evdekilerden saklıyor. Sonra onlar Neriman'ın 9 yaşında kızının uyarısıyla Bakırköy Sığınağı'na telefon edip sığınma talebinde bulunuyorlar. Bakırköy Mor Çatı'nın telefon numarasını veriyor.

Bizi aradığında, zaman zaman ağlayan, kolunda dişle koparılma sonucu yara izi mevcut, gözlerinde ve vücudunda morluklar vardı. Bu durumdan kurtulmak için destek istiyor. Ayrıca 600 bin lira evini geçindirmeye yetmediği için ek iş istiyor.

Mor Çatı Vakfı olarak kendisiyle dört gönüllü kadın ilgilendi. 22 Ocak 91 - 15 Mart 91 tarihleri itibariyle geçen üç ay boyunca, sorunlarına destek olunmaya çalışıldı. Hukuki danışmanlık, psikolojik danışmanlık hizmeti verildi. Oğlunun okul durumu ile ilgili öğretmen ve müdürle temasa geçildi. Müracaatının ertesi günü adli tabiplikten rapor alındı. Durumun prosedürü anlatıldı. Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı'na dilekçeler yazıldı.

Neriman, 15 Şubat 1992'de Mor Çatı'ya geldi. Bu arada sık sık telefonla görüştük. Cumhuriyet Savcılığı'na verdiği dilekçeye takipsizlik kararı gelmiş.

Kocası bu kararı öğrenmiş. Ayrıca Neriman boşanma dilekçesi de hazırladığını, bunu en kısa zamanda işleme sokacağını kocasına bildirmiş. Neriman'ın bu kadar kararlı olduğunu gören koca, kendi deyimiyle "yelkenleri suya indirmiş". Şimdi Neriman öncelikle bir ev bulup, ondan sonra mahkemeye başvurmak istiyor. Florya'da 150 bin liraya bir ev varmış, ona bakacak. Bize geldiği ilk günden çok farklı. Kendine güveniyor. Kesin kararlı artık dayak yemeyecek. Şu an evde şiddet yaşanmıyor. O günden sonra dayak yemediğini söylüyor. Uygun bir ev bulduğunda boşanma dilekçesini verecek. Koca "artık sen çok değiştin" diyormuş.

Neriman kendini çok iyi hissediyor. "Mor Çatı sayesinde benim de haklarım olduğunu öğrendim. Hem biliyorum ki, artık yalnız değilim" diyor.

Nimet, 31 yaşında, iki yıl nikahsız yaşadığı kocasıyla 1985 senesinde evlenmiş 3 ve 5 yaşlarında 2 çocuk annesi. Ortaokul mezunu. Bir yıl Ticaret Lisesi'nde okumuş. Evlenmeden önce muhasebe yardımcılığı yapmış. Şimdi evde dışarıya örgü, dantel, pul işliyor. Oturdukları ev, babasından miras kalan büyük bir daire. Evi, büyük ölçüde kendisi geçindiriyor.

Kocası; büfecilik yapıyor. Kazancını içkiye ve özel zevklerine ayırıyor, ev

ve çocuklarla hiç ilgilenmiyor. İkinci evliliği, birinciden iki çocuğu var. Çocuklar annelerinde, babalarıyla görüşmüyorlar.

Aile içindeki şiddet evlendiklerinden itibaren ilk yıllarda başlamış. Aralıklarla devam etmiş. Yumruk, tokat, kırma dökme, boğmaya kalkma. Şu an acil bir durum yok. Çünkü bir yıldır, kendisini korumayı öğrendiğini, saldırı anında aynı şekilde adamın üzerine hücum ettiğini bildiriyor. İki kez boşanma davası açmış, fakat birinci duruşmalara gitmemiş. Çünkü o sıralarda hamileymiş. Kocasının yalvarmalarına aldanıp, annesinin yanından evine dönmüş.

Şimdi boşanmak istiyor. Çocuklarıyla ilgili sorunları var. Ev kendisinin olduğu için içi rahat. Adam "sen evden git, sana kira vereyim" diyormuş.

Mor Çatı'ya müracaat ettiği 14 Ocak 1991 tarihinden 12 Mart 1991'e kadar kendisine dört ayrı gönüllü kadın destek verdi.

MOR ÇATI'DA GÖNÜLLÜ BİR KOLLEKTİF ÜYESİ OLMAK

Gözüm Rua

Mor Çatının politikası gereği erkek egemen toplumun bizlere öğrettiği hiyerarşik yapılanmadan ve otoriteden uzak davranmak bir Mor Çatı gönüllüsü olarak bana doğrusu çok şey düşündürttü.

Eğer bir gönüllü danışman olarak Mor Çatı'da bulunmak istiyorsanız, önce uzman bir psikolog tarafından birkaç hafta süreyle bilgilendirilirsiniz. Bu bilgilendirilme size komşu kadından farklı bir dinleme yetisi kazandırır. Birkaç haftalık eğitim sonunda bilgilenmiş, başvurularla nasıl konuşacağını bilen, otoriteye karşı, hiyerarşiden uzak bir şekilde gönüllülük yapmaya karar verdiğiniz günde Mor Çatı'ya gelir ve telefonun çalmamasını beklersiniz! Çünkü teorik eğitim tamamdır da, örneğin dayak yemiş ve intihara karar vermiş bir kadını -üstelik kadını hiç tanımıyorsunuzdur- önce yaşamaya ikna etmek sonra yüzyüze görüşmeye ikna etmek ve arkasından kendi kararlarını kendisinin almasını sağlamak hiç de öyle gönüllü olmaya karar verdiğiniz zamanki kadar kolay değildir.

Çünkü, eğitiminiz sonucu ve aldığınız sorumlulukla bir başvuruya danışmanlık yapmanın, arkadaşınızın derdine çare aramak gibi olmadığını görmüşsünüzdür. Sonunda siz "çalmasın" diye dualar etseniz de, o telefon çalar ve siz titrek ellerle telefonu açarsınız. İşte ilk başvurunuz hattın öbür ucunda sizinle konuşuyordur. Telefon kapandığında galiba başarmışsınızdır. Artık telefonlar çalabilir. Sonra telefonlar, yüzyüze görüşmeler sürer gider... Bu görüşmeler sırasında başvurular da bizler de çok şey öğreniriz.

Bir başvuru Mor Çatı'ya telefon ettiğinde ya da geldiğinde bizden fikir sormak ya da yardım istemek niyetindedir. Ancak kendi ayaklarının üstünde durmayı başardığında yaşamındaki şiddetten kurtulacağını henüz bilmez. İşte bu noktada belki de ilk defa birisi ona "sen ne yapmak istiyorsun?" diye sorar. Daha önce kendisi için öyle pek bir şey düşünmemiştir. Çünkü O'nun için başkaları zaten düşünmüştür. Sonra kendisi için ilk adımı atıp Mor Çatı'ya yardım istemeye geldiğinde bir kadın O'na "Ben sana yardım edemem ama ne yapmak istiyorsan, ben sana destek olacağım" der.

Kimi zaman, gelen başvuruların bunu anlayıp uygulamaları kolay olmaz.

Çünkü çocukluklarından beri birileri hep onlar için düşünmüştür. O da zaten hep birileri için yaşamıştır. Ve sonunda o gün gelmiştir. İlk kez artık şiddetle savaşmaya karar vermiştir. Bu, büyük bir olasılıkla yaşamının en önemli kararıdır. Belki de dönüm noktası olacaktır. Fakat bu savaş her zaman başarılamaz. Bazen alışkanlıklar, herşeye rağmen şiddetin bir gün geçebileceği umudu, evinden eşyalarından, çevresinden kopamamak kadınların şiddete geri dönmesine neden olur.

Bütün bunlar sürüp giderken biz Mor Çatı Kollektifi üyeleri, haftanın belli günlerinde toplanırız. Bu toplantılarda belirlediğimiz politikalar doğrultusunda tartışır, birlikte kararlar alırız. Alırız almasına da bu, diğer kuruluşların toplantıları kadar kolay olmaz. Çünkü Mor Çatı'nın politikasında lidersizlik vardır. Kimse kimsenin astı ya da üstü değildir. Herkes kollektif üyesidir ve eşittir. Çünkü Mor Çatı politikası der ki: "Egemenlik kurmak bir erkek politikasıdır, bu da baskıyı ve eşitsizliği doğurur". Oysa biz erkek egemen toplumun baskısını gören kadınlar Mor Çatı'da bunun aksini uygularız. Ya da uygulamaya çalışırız!... Çünkü bu uygulama bana kalırsa öyle hemen yaşama geçirilebilecek kolay bir şey değildir. Doğuşumuzdan beri neredeyse genlerimize işlemiş olan otoriter olmayı ve otoriteye uymayı içimizden koparıp atmak o kadar da kolay değildir. Bulunduğumuz her yerde mutlaka içinde olduğumuz otoriteyi yok sayıvermek kolay bir şey değil diye düşünüyorum. Bu yüzden bana kalırsa, Mor Çatı'da da bazen otorite kaymaları yaşanması çok doğal. Çünkü bu toplumun içinde yaşadıkça, biz ne kadar karşı çıkıyor olsak da genlerimizden birine sıkıca yapışmış duran otorite az da olsa kendini gösterir. Bunu tamamen yok etmekse, sanırım, biraz zaman alacak. Otoritesiz yaşamak bize öğretilen bir şey olmadığına göre biz bunu ancak deneye yanıla öğreneceğiz.

Milyarlarca insanın yaşadığı bir dünyada bütün bu insanlar erkeklerin koyduğu kuralları sorgulama gereği duymadan yaşarken evde, işte, sokakta bulunabilecek iki ya da daha fazla kişinin bulunduğu her yerde mutlaka otorite varken ve biz bu dünyanın içinde bulunuyorken - ki dünyadan çıkmak henüz olası değil- otoriteyi, tümüyle yaşamımızdan çıkarıp atmak biraz zaman alacak gibi gözüküyor...

HUKUK DANIŞMANLIĞI VE BİR DEĞERLENDİRME

Canan Arın

Kuruluşundan bu yana Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na başvuran kadınlardan pek çoğu hukuksal danışmanlık talep etmiş ve kendilerine bu danışmanlık verilmiştir. Birçoğu yalnızca danışmanlık talebiyle yetinmemiş davalarda temsil edilmeyi istemiş ve edilmişlerdir.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na başvuran kadınların ilk geldikleri gün ile bir yıl geçtikten sonra bulundukları nokta arasında bu kadınlar lehine büyük gelişmeler saptanmıştır. Hukuk kuralları çerçevesinde verilen hizmet, yasaların ve yorumlarının kadınlar lehine olmaması dolayısıyla, ne yazık ki , doyurucu sonuçlar vermemektedir.

Yasalarda tanınan hakları olduğu gibi elde etmek, yasaların Yargıtay yorumları, isbat mekanizmasının son derece yüzeysel, gerçek dışı,görünüşteki olaylarla yetinmeleri, Ceza Kanunu'nun insan yaşamına, beden ve ruh bütünlüğüne yönelik ağır saldırı ve zararlara karşı son derece duyarsız, umursamaz, önem vermez yaklaşımı, mahkeme kararlarında, kanıtlar dışında çeşitli etkenlerin rol oynaması, ve hukuk sistemimizin işleyişinden veya işlemeyişinden doğan pek çok nedenler, istenilen sonuçlara ulaşılmasını engellemektedir.

M.K.nın 152. maddesi "Evlilik birliğinin reisi kocadır. Evin intihabı, karı ve çocukların münasip veçhile iaşesi ona aittir" der. Yani evlilik birliğinin reisi, eşinin ve çocuklarının barınma ve beslenmesinden sorumlu, bunlarla yükümlüdür.

Yargıtay birçok kararında, kadın ve çocuklara ödenecek nafakanın, onların yaşam düzeyini evlilik birliği sırasındaki düzeyin altına düşürmeyecek oranda olması gerektiğini vurgulamıştır. Ama iş uygulamaya geldiğinde nafakalar hiç de böyle bağlanmamaktadır.

Evlilik birliği içinde, büyük kentlerin en lüks semtlerinde oturan, evlerinde her türlü elektronik alet bulunan, bütün bu eşyaları rahatça satın alabilen, özel binek otomobili olan, çocukların özel okul giderlerini rahatça karşılayan ve bankada veya bankalarda yüklü parası olan erkekler, boşanma sırasında, üzerlerine kayıtlı büyük taşınır ve taşınmaz malları, güvendikleri bir başkasının üzerine devredip, serbest meslek sahibiyseler, gelirlerini asgari kazanç düzeyinde gösterip, herhangi bir yerde çalışıyorlarsa maaşlarına gene güvendikleri birine haciz

koydurup ellerine çok az kendi geçimlerini sağlamaya ancak yetecek para kaldığı gerçekdışı bilgisini verip nafakayı, nafaka alacaklısının geçinmesini değil sürünmesini sağlayacak düzeyde öderler. Mahkemeler bu oyunun bir parçasıdır. Kendisini zor geçindirdiğini iddia eden bu adamın yaşam düzeyini nasıl sağladığını, bankalardan gelen yazılarda, hesaplarındaki paranın dava açılmasına yakın günlerde veya dava sırasında nasıl yok olduğunu, taşınmazların gene aynı sürede neden el değiştirdiğini veya bu el değiştirmeden doğan RAYİÇ bedelin nereye gittiğini, evlilik sırasında sağladığı refah düzeyini tutturabilecek gelir kaynağının ne olduğunu sormaz araştırmazlar. Oysa , dava sırasında gelirinin çok düşük olduğunu iddia eden adamın yaşam düzeyi hakkında ciddi bir bilirkişi incelemesi yapılsa, ikiyüzlülük son bulur. Ama bu yapılmaz.Dolayısıyla kadın ekonomik açıdan tam anlamıyla erkeğe mahkûm edilir. Bıçak kemiğe dayanmadıkça boşanma talebinde bulunamaz. O zaman da kadın, "kırk katır veya kırk satır" arasında seçim yapmak zorunda bırakılır. Biz avukatlar da "ekmeğin kabuğunu bozmadan içini yemesi istenen keloğlanlara döneriz!

İstanbul'da yapılan yüzyılımızın son BM "Habitat" toplantısında "konut hakkının insan hakkı" olduğu büyük ölçüde kabul gördü. Ancak evli kadının, hele boşanmaya kalkmışsa, hiçbir insan hakkı sözkonusu değildir. Yıllarca "evim" dediği içini kendi zevkine göre döşediği konuttan bir anda sökülüp sokak ortasına atılıverir. Şiddetten kaçıyorsa, çamaşırlarına, giyeceklerine de elkonur. Kendi annesinden, anneannesinden getirdiği, onların el emeği ve göz nuru ile, kızları, torunları kullansın diye verdikleri elişleri ve eşyaları da o evde kalır.Hukuk bu konuda da kadına yardımcı olmaz. Bazen oturulan ev kadının üzerine kayıtlı olsa bile koca kaba kuvvetle kadını kendi evine sokmaz. Yargıca durumu anlatıp karar aldırıncaya ve o kararı uygulattırıncaya kadar bazı mahkemelerde aylar geçer ve bu süre içinde kadın ne yaparsa yapsın denir.

Aile hukukunda en önemli konulardan biri de konuda ihtisas sahibi, sıradan devlet memuru olmayan, inisiyatif kullanabilecek ve kadın bakış açısına sahip yargıçların olmasıdır.

Yargıtay'ın ilgili hukuk dairesinin bugünkü durumu kadınlar açısından korkunçtur. Artık kararlarda büyük bir tutarsızlık vardır. Yargıtay, dün ak dediğine ertesi gün kara diyebilmektedir. Bu da insanda, kararlarda özel ilişkilerin rol oynadığı izlenimini uyandırmaktadır.

Ceza Kanunu'nun, insan yaşamına önem vermediğini ifade etmiştik.

Bir davada karısının belkemiğini, döverek üç yerinden kıran adama bütün ağırlaştırıcı nedenler uygulanarak on ay ceza verildi o da paraya çevrildi ve üç milyon lira ile "adalet yerini bulmuş oldu"! Davacı İstanbul'daydı, koca İstanbul'a iki saatlik uçak yolculuğu mesafedeydi. Dava iki buçuk - üç yıl sür-

dü. Kadının parası çok azdı. Avukatın uçak ve otel masraflarını karşıladı ki, iki saatlik uçak mesafesi için bir defada ödediği miktar, adamın ceza olarak ödeyeceği miktarın çok üstündeydi. Ama ne gam! Kadının ikametgâhı, kocanın ikametgâhıdır ve boşanma davası da aynı koşullarda orada görüldü. Bu adam küçük çocuğu için ayda ödemesi gereken iki milyon beş yüz bin lirayı sekiz milyar beş yüzmilyon liraya arsa aldığı için ödemekte zorlanacağını söylüyordu. Hacze gittiğinizde, orada yedd-i eminlik olmadığı için eşya çıkartamıyordunuz ve hiçkimse o adamın dükkânından çıkan malı kabul etmiyordu ama İcra Dairesi o adamın kendi alacağı için yaptığı hacizde adamın borçlusunun televizyonunu alıp İcra Dairesi'ne getirebiliyordu! Banka müdürleri İcra Dairesi'nden veya mahkemeden adamın hesabı ile ilgili soruya yanlış cevap verebiliyorlardı! Türkiye'de bu uygulama bozukluklarının hiçbiri konuşulmaz. Gerçekleri söyleyemezsiniz. Hukuk adına oynanan oyunda oyunun kurallarını uygularsınız, o kadar!

İsveç, Norveç, Danimarka, Almanya, Fransa, ABD., Kanada gibi insanın beden ve ruh bütünlüğüne önem veren, evli kadının da "insan" oduğunun farkında olan ve onun da temel insan hakkı olan "yaşam" hakkına saygı gösteren ülkelerde "restraning order" diye bir yasak emri vardır. Birlikte yaşadığı kadına şiddet uygulayan erkeğin, o kadının bulunduğu yerin belirli bir mesafesine kadar yaklaşma yasağıdır, bu emir. Amacı, şiddete maruz kalan kadın ve çocukların en kısa yoldan can güvenliklerinin korunmasıdır. Türkiye'de bu yasağı boşanma protokolüne koyduk, yargıç tutanağa geçirmeyi reddetti ve boşanmadan sonra eski koca kadının evini defalarca basıp onu öldürmeye kalktı!

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nda, kadınlara hukuksal destek vermek için canla başla çalışılmıştır ve çalışılmaktadır ama etkili işleyen bir "adli müzaheret" kurumuna ihtiyaç vardır.

Boşanma davalarının açılmasından sonra kadınların kocalarına döndükleri de olmuştur ve olmaktadır ve bu da olağandır. Ancak, geri dönen bu kadınlar artık eskiden kafalarına vurulup ellerinden ekmekleri alınan kadınlar değildir. Tabii o erkekler de kadının sığınabileceği ona destek olacak bir kurumun varlığının bilincine varınca sinirlerine daha fazla hakim olmayı öğrenmektedir.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, verdiği hizmette başarılıdır ama hukuki hizmet sunmak, İstanbul dışından örneğin Hakkari, Hatay, Adana gibi kentlerden gelecek talepleri karşılamak için daha geniş bir kadro ve mali olanaklara gereksinim vardır.

Hukuk sisteminin baştan sona yeniden ele alınması ve aile hukuku konusunda neredeyse uzmanlaşmış Mor Çatı gibi kurumların görüşlerinin mutlaka alınarak, yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

MOR ÇATI'DA PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK: BİR DEĞERLENDİRME

Şahika Yüksel

Uzun yıllar ruh sağlığı elemanı olarak çalışan kadınlar için Mor Çatı danışmanlığı yepyeni bir öğrenim oldu. Bunları özetle aktarırsak:

Şiddeti çok çıplak ve yakından tanıma ve dolaysız olarak hissetme ve yaşama deneyimi kazanıldı. Şiddetle bu dayanılmaz iç içe ve "taraf" olma, "paylaşma" tek başına iyileştirmeye yetmiyordu.

Yılların mağduru kadınlar bitkin, güçsüz, çaresiz ve sinmiş ama terapist, danışman adına ne derseniz deyin bir görevimiz vardı. Size çarpan, sarsan bu şiddete karşın. görüşülen kadınlarda da var olan farklı başa çıkma mekanizmalarını profesyonel bir tarafsızlık içinde keşfetme, tanıtma ve kullanılabilirliğini kışkırtabilme.

Yıllarca tekrarlanan şiddetin psikolojik sonuçlarını çözmek ve onarma biçimlerini keşfetmek kadınlar için çok meşakkatli ve basamaklı bir yol. Bu zorluk derece farkıyla danışman için de geçerli. Yılmak, pes etmek kolay. Kadınların bu tür kendini keşfetme ve geliştirme için dişlerini tırnaklarına takıp çalışmaları gerekiyor. Ama sabreden ve "çalışan" bunun yollarını keşfedebiliyor. Kendini ve -yine annelik- çocuklarını şiddet ve baskıdan "kurtarabiliyor".

Bu çalışmalarda "profesyonellik rolü"nün, tanıklık eden danışmana ağır sorumluluk yüklediğini söylemek bir abartı olmayacaktır. Çelişik bir biçimde sizi kolayca hem çaresizliğe hem de kurtarıcılığa sürükleyebilir. Danışman ve danışanın ortaklaşa uzlaştığı hedef, şiddetin ve baskının durdurulması ve kadınların şiddet sürecinde kaybettikleri özgüvenlerini geri kazanmaları. Ancak şiddet içermeyen bir birlikteliğe giden yolda şiddet uygulayan genellikle işbirliğine yatkın olmuyordu. Bu durumda şiddeti uygulayanı dışlayan yeni bir yaşam düzenlenmesi gündeme geliyordu. Oysa bu kadınların istediklerini karşılamıyor. Zira kadınları en memnun edecek talebi, bugünkü koşullarda gerçekleştirmek asla mümkün değil. Farklı biçimlerde dile gelen talep aşağı yukarı aynıydı: Mutlu bir aile talebi. Karısı, kocası, kızı, oğluyla, annesi, babasıyla şiddet barındırmayan bir ailede yaşama talebi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

•

SIĞINAK

EGEMEN KÜLTÜRE SOMUT KARŞI ÇIKIŞLAR: MOR ÇATI*

Stella Ovadia

Mor Çatı Kadın Sığınağı Projesi'nde çalışıyorum, fakat kendi adıma konuşacağım: Feminist bir kadın olarak sığınak projesinde yer almak ne gibi sorular getirdi, bunu anlatmaya çalışacağım. Sözlerim beni bağlıyor.

Mor Çatı, feminist kadınların 1987'de başlattıkları "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası"nın bir ürünü. Bu kampanyayı Feminist ve Kaktüs dergileri, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve tek tek feminist kadınlar örgütlediler. Önce, dayağın meşru görülmesine karşı yürüyüş, sonra Kariye Şenliği, **"Bağır Herkes Duysun"** kitabında tanıklıklar ve sığınak önerisi... Kampanya kadınlara karşı dayağın bir T. C. hakimi tarafından meşrulaştırılmasını bahane ederek başladı...Üç yıl sonra Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kuruldu. Amacı, aile içindeki şiddetle mücadele etmek, şiddete uğrayan kadınların şiddetten kurtulma ve bağımsız bir hayat kurma çabalarına destek olmak. Vakıf, sığınağın giderlerini karşılamak için kurulmuştu ama henüz sığınağımız yok. Vakıf merkezine başvuran kadınlara birtakım hizmetler sunuyoruz. Karakola ya da hastaneye refakat etmek, avukat bulmak, iş arayanlar yol göstermek, mesleki eğitime yönlendirmek, psikolojik destek gibi sosyal hizmetler sunuyoruz. Bunu Mor Çatı'da eğitim gören gönüllü kadınlar yapıyor. Bir de her ay çevrelerinden topladıkları küçük bağışları Vakı'fa getiren Mor Çatı Dostları var.

Kadınlar gördükleri ilgi ve dayanışma sayesinde bir daha dayak yememeye karar verebiliyor, utanma ve korku duygularından, suçluluktan sıyrılabiliyor, başka kadınlarla dayanışma içinde kendi ücretli emeğine dayanan yeni bir hayat tarzı düşünebiliyor... Yani kadınların üstündeki denetim bir erkeğin keyfi denetimi olmaktan çıkıyor. Kadınlar onurlarına kavuşuyor, piyasayla karşı karşıya gelebiliyor. Hayatını daha fazla denetleyebiliyor. Çünkü evli kadının bedeni, emeği özgür değildir, kocasına evlilik aktiyle bağlıdır. Yani, kocası istemese kadın ücretli işe giremez, sokağa çıkamaz, kendini geliştiremez, eğlenemez. Kocasının hem hizmetçisi, hem sevgilisi hem de çocuklarının anası ve bakıcısı olmak zorundadır.

* TÜSES'in 16 Mart 1991, Egemen Kültürün Eleştirisi: Kadın Hareketi Paneli'ndeki konuşmadan yazılaştırılmıştır.

Toplum kadınlara evlilikten başka yazgı, meslek hazırlamaz. Biz, feministler kadınları böyle boyunduruk altında tutan düzene patriyarka diyoruz: erkek egemen düzen.

Sığınak projesinde çalışmaya başladığımda çözmek zorunda kaldığım ilk nokta, hayırseverlikle, sosyal hizmetle feminist politikanın ilişkisi oldu. Yaptığımız hayırseverlik mi, politika mı? Sosyal hizmet vererek, erkek egemen düzenle nasıl mücadele edilir?

Gerçekten de düzene muhalif olanlar, hayırseverliği düzeni eleştirmediği için horgörürler, reformist bulurlar. "Hayırseverlik yıkıcı değildir, düzenin aksayan yanlarını telafi ederek, çelişkileri törpüler, düzenin yıkılmasını geciktirir". Bu, sözkonusu olan düzen, kapitalizm olunca, doğru ve haklı bir eleştiri. Kapitalist sömürü, ücretli emeğin sömürüsüne dayanır; oysa patriyarkal erkek egemen düzende erkek, karısını geçim karşılığı sahiplenir, evlilik bağı adına denetler. Kadın evişini geçim karşılığı ya da ev dışında ücretli çalışıyorsa, karılık görevi olarak bedava yapar. Yani iki farklı sömürü biçimi söz konusu. Ve bir durumda reformist olan hayırseverlik, öteki durumda yıkıcı oluyor. Proleterleşmenin yarattığı yoksula çorba ya da giysi vermek, o yoksulu kapitalist düzenin dışına çıkarmaz. Sermayenin yoksula değil, emekçiye ihtiyacı vardır. Ve hayırsever burjuvalar, vicdanlarını rahatlatırken, düzeni ne sorgularlar ne de zayıflatırlar. Oysa, kadınların kocalarından bağımsızlaşmalarına, geçimleri için evliliğe mahkûm olmamalarına destek olmak, patriyarkal denetimi sarsar. Patriyarka, kocasının eline mahkûm kadınlar olmadan yaşayamaz. Sığınak hareketinde verilen hizmetler, düzeni sorgular, zayıflatır, kadınlar üstündeki kıskacı aralamaya katkıda bulunur. Alternatif hayat olanakları açarak kadınların evliliğe mahkûmiyetlerini azaltır. Sığınak hareketinin öncesiyle sonrası kadınlar için aynı değildir. Kadınlar sıkışınca kaçabileceklerini bilirler, erkekler karılarının eskisi kadar sahipsiz olmadıklarını anlarlar, kendilerini denetlemek zorunda olduklarını öğrenirler. Fransa'da ilk sığınak açan dernek kendine S.O.S Alternatif adını vermişti. Başka birşey isteyen kadınlar için imdat telefonu. Mor Çatı'da gönüllülük yapan Fatma Budak'ın deyimiyle: "Sosyal hizmet Mor Çatı'da radikalizmin önünü açıyor!"

Sığınaklarda kadınlar gördükleri ilgi ve dayanışma sayesinde bir daha dayak yememeye karar verebiliyor, utanma ve korku duygularından, suçluluktan sıyrılabiliyor, başka kadınlarla dayanışma içinde kendi ücretli emeğine dayanan yeni bir hayat tarzı düşünebiliyor: Yani kadınların üstündeki denetim, bir erkeğin keyfi denetimi olmaktan çıkıyor. Kadınlar onurlarına kavuşuyor, piyasayla karşı karşıya gelebiliyor. Hayatını daha fazla denetleyebiliyor. Çünkü evli kadının bedeni, emeği özgür değildir, kocasına evlilik akdiyle

bağlıdır. Yani kocası istemese, kadın ücretli işe giremez, sokağa çıkamaz, kendini geliştiremez, eğlenemez. Kocasının hem hizmetçisi, hem sevgilisi hem de çocuklarının anası ve bakıcısı olmak zorundadır.

İkinci soru feministler sığınak açarak feminizmi kadınlar arasında yaymak amacını mı güdüyorlar?

Kimi muhalif hareketler, hayırseverliği düzen içi olmakla hem eleştirirler hem de kendi amaçları için kullanırlar: Biçki-dikiş kursları, okuma yazma kurslarıyla kitle çalışması yapan gruplar belirli bir ideolojiyi kitlelere yaymak amacını güderler. Sosyal hizmet burada dayanışmanın ya da politik tahlilin sonucu değildir, kitlelerle ilişki kurmanın aracıdır. Bizim içinse hayırseverlik politik tahlil sonucudur. Şiddete karşı kadın dayanışması feministler için kendi başına bir amaçtır. Çünkü kadınlara karşı gündelik şiddet kadınları yerinde tutmaya, etkinliklerini özel alanla sınırlandırmaya yarıyor. Böylece erkeklerin kamu alanını, iktidarı ellerinde tutmaları kolaylaşıyor. Bu dışlamanın meşruluğu ceza tehdidini içeriyor: Sınırları zorlayan kadına sokakta laf atılır, evde dayak!

Kısaca dayak aile hayatının bir aksaması, istenmeyen bir kaza değildir. Aile dayağı içerir ve varsayar, her ailede dayak yoksa da dayak her ailede mümkündür. Dayak yememiş kadın, dayak yiyen kadar dayağın tehdidinin farkındadır. Aile kurumunun şiddet, baskı içerdiği feministler tarafından açığa çıkarılmış ve tahlil edilmiştir. Zaten bunun gizlisi saklısı da yok. Medeni Kanun da bunu böyle söylüyor: Ailenin reisi vardır ve de erkektir: kocadır.

Dolayısıyla dayağa karşı çıkmak kadınları boyunduruk altında tutan erkek egemen düzene karşı çıkmaktır. Egemen kültür: Cinsiyetçi kültür: Kadınları ev işine ve ev içine, analığa yazgılı sayan, erkeklerin bu durumdan sağladıkları çıkarı destekleyen ve örtbas eden, kadınların evlilik yazgısına, kocalarının, babalarının şiddetine razı olduklarını varsayan, bütün bunları da "özel"tanımlamasıyla politikanın konusunun dışına çıkaran bir kültür. Mor Çatı: "Özel olan politiktir" diyerek düzeni sorguluyor. Sığınaklar kadınların düzene karşı direnme odakları. Kısa vadede canlarını kurtarmalarını, uzun vadede ise erkeğe mahkûm olmadan yaşamayı düşünmelerini mümkün kılan vahalar...

Son sorum belediyelerle işbirliği konusunda. Nasıl bir belediyeyle işbirliği ya da belediyelerle nasıl bir işbirliği... Ya da nasıl bir sığınak kadınların yeni bir hayata başlamalarını mümkün kılar?

Nasıl bir sığınak kadınların hayatlarını değiştirmesine olanak hazırlar? Kadınların söyledikleri gerçek mi diye araştırmayan, kadınları Zührevi Hastalıklar Hastanesi'ne gönderip muayene ettirmeyen, kadınlara bağımsızlaşmaları için omuz veren, kadın dayanışması içinde yaşamasını öğreten, kadınları ko-

ruma altına almayı, yarasız beresiz evlilikleri amaçlayan, kadınlara kendilerine güvenmenin ve kendi ayakları üstünde durmanın mümkün olduğunu gösteren bir sığınak.

Böyle bir sığınağı kim açar? Tabii ki, hiç kuşkusuz feminist kadınlar açar ve işletir.

Sığınağı kim açar, kim işletirse oradaki hayata damgasını o vurur. Kadınların sadece canlarını kurtarıp "daha iyi" bir evliliğe geri göndermek başka, kadın dayanışması içinde yeni bir hayat anlayışına geçmek başka. Feministlerin düşlediği sığınağa belediye ancak feministlere bina ve koruma tahsis ederek katkıda bulunabilir.

Sığınağın egemen düzenin bir aksaklığına karşı mı açıldığı yoksa düzeni eleştirip zayıflatmak için mi açıldığı politik bir kozdur. Yani sosyal hizmetin araç mı, amaç mı olduğu söz konusu. Belediyeler için hiç kuşkusuz sosyal hizmet propaganda aracıdır. Feministler içinse dayanışma gereği ve tahlil gereği... Kadınların kurtuluşu bağımsız bir kadın kurtuluş hareketiyle olacaksa yerel girişimlere destek olan, hareketlerin bağımsızlığını kabul edecek belediyelerle işbirliği yapılabilir. Böyle bir belediye de henüz yok: Belediyeler özel'in politikasını yapamazlar, olsa olsa düzenin politikasını yapabilirler.

VE SIĞINAK AÇILDI...

Birgül Akay, Birsen Kaşker, Figen Gökberk,
Saadet Özavar, Siper Güvenç

"Kadınların sığınabilmeleri demek
üstlerindeki denetimin bir an için aralanması demek.
Hepimiz böyle bir aradan faydalanarak
kendimizi sıyırmadık mı?"
Stella

1987 yılında başlatılan "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanya"sında kadınların en acil talebi olarak ortaya çıkan sığınak gereksinimi doğrultusunda, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı en önemli hedefini gerçekleştirerek 1995 yılı Eylül ayında sığınağını açtı. Sığınağın açılması sırasında yaşananları, işleyiş sürecini kapsayan deneyimleri ve kadın hareketine kazandırdığı birikimleri irdeleyen özgün bir tarihçenin ileride yazılacağını umuyoruz. Biz şimdilik, elinizdeki kitap kapsamında, atılan bu önemli adımdan bugüne kadar geçen kısa süre içindeki gözlemlerimizi özetle aktarmak istedik.

Bu sığınak, yönetimsel ve siyasal güçlerden bağımsız olması, çalışmaları yürüten gönüllü ve ücretli kadınların feminist anlayışla hareket etmeleri ve kuruluşundan beri bu özelliklere sahip olması nedeniyle, Türkiye'deki ilk ve tek bağımsız Kadın Sığınağı'dır.

Ayrıca yine, Mor Çatı Kadın Sığınağı, bu sürece katılan her kadın için, yani hem sığınak ihtiyacı duyan, hem de çalışan gönüllü veya ücretli kadın için, birlikte dönüşümün gerçekleştiği bir ortamdır. Bu anlamda da Türkiye'de yaşanan feminist pratikte önemli bir aşamadır. Üstelik bu deneyim, kadının özgürleşme mücadelesinin -konumuzla ilgili alanında- kaçınılmaz görünen kurumsallaşma sürecinde feminist bakışın belirleyici olması açısından da önemli bir yer tutmaktadır.

Gerçekten de yaşanan bu kısa süreç gösteriyor ki, kadınların kendi kurallarını kendilerinin koydukları, hayatlarına karışılmadığı, hiç bir şekilde sorgulanmadıkları, farklı yaşam alternatiflerinin varolduğunu gördükleri, şiddetin yaşanmadığı ve kadın dayanışmasının doğrudan yaşandığı sığınak deneyi-

minden çıkan kadın, artık o eski kadın değildir. Bu kadın, cinsiyetçi toplum içinde yaşarken, kendine olan güveni artmış, haklarını bilen, en azından şiddete hayır diyebilen bir kadındır.

Tam da bu nedenle, çalışmalarında kadın bakış açısına sahip kadınların yer aldığı sığınakların, hızla yaygınlaşması gerektiğini düşünüyoruz. Tabii ki bütün çabamız, kadın sığınaklarının varlık nedeninin ortadan kalktığı, kadına yönelik şiddetin yaşanmadığı bir topluma kavuşmaktır.

• Sığınak Nedir?

Fiziksel, psikolojik, cinsel, sözel, ekonomik şiddete uğrayan kadınların çocuklarıyla birlikte kendilerini güvende hissedecekleri, özgüvenlerini geliştirecekleri, iş bulup şiddet ortamından uzaklaşabilecekleri, adresi gizli tutulan bir mekândır.

• Sığınak Size Neler Sunar?

Sığınak, şiddete uğrayan kadın ve çocuklara güvenle kalabilecekleri bir mek,n sağlar. Sığınakta kadın görevliler çalışır. Kendi başınıza bağımsız bir yaşam kurmanızda size destek verir. Yasal haklarınızı size anlatan hukukçular, bireysel ve grup terapileri veren psikologlar ve sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşmeler yapabilirsiniz.

• Sığınakta Sizden Neler Beklenir?

Ortak kullanılan mutfak, yatak odaları, banyo, televizyon odası, teras vb. mekânların temizlenmesi, yemeklerin hazırlanması sığınakta kalan kadınlar tarafından dönüşümlü olarak yapılır. Çalışan ya da eğitimini sürdüren kadınların üstlendikleri işler durumlarına göre saptanır; ev işlerinden muaf tutulmazlar.

• Sığınakla Nasıl Temasa Geçebilirsiniz?

Çalışma günleri saat 09:00-18:00 arası Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Merkezi'ne telefon ederek ilk görüşmeyi bizzat kendiniz yapmalısınız. Merkezdeki gönüllü ve danışmanlarla yüz yüze görüşme için randevu alabilirsiniz. Yüz yüze görüşmeniz sonucunda danışmanlar durumunuzu değerlendirecek, sığınağa alınmanıza ya da alınmamanıza karar vereceklerdir. Böyle bir değerlendirme gereksinmesi, sığınağın kapasitesinin azlığı ve yalnızca şiddete uğrayan kadınların alınabilmesi nedeniyledir.

Sığınakta Hayat Sürüyor...

"Sığınak şiddetten uzak bir ortamda ne yapmak istediğimize karar verebi-

leceğimiz geçici bir süre kalabileceğimiz bir yer. Burada olduğumuz süre içinde olanaklarımızı, fırsatlarımızı, projelerimizi, burada çalışan kadınlarla birlikte gözden geçirebilir, psikolojik ve hukuksal danışmanlık alabiliriz. Sığınağımız bir araya gelen çok sayıda kadının dayanışması ile oluştu. Ortak yaşamımızın uyulması gereken bazı kuralları var..."

Sığınağın açılışından bu yana 112 kadın ve çocuk bu tanıtımla karşılandı. Aynı sorunları paylaştığı diğer kadınlarla tanıştı. Yalnız olmadığını anladı. Şiddetten aralanmış bir alanda soluk almaya kendi ayaklarının üzerinde duracağı bir hayatı biçimlendirmeye başladı. İlk adımı iş aramaya başlayarak attı. İş buldu. Bulduğu işte direndi. "Şimdi parasız olsam da önemli değil, ayın beşinde avans, 15'inde maaşımı alacağım" sevincini duydu. Kadınların genel ve mesleki eğitimi kadın mesleklerindeki ücretlerin düzeyi vb nedenlerle ücretli çalışması kendi başına bağımsız hayat kurmasına yeterli olmadığından, mesken sorununu, çocukların bakımını ortak çözümler bularak diğer kadınlarla dayanışarak çözdü. Birbirlerine nasıl destek vereceklerine birlikte karar verdiler.

Evlerini bağışlanmış eşyalarla kurdular. Belki çok eksikleri kaldı. Ama, henüz hiç bir eşya yerleştirmeden kendilerini yataklarının üzerine atarak, korkusuzca "yatakta sigara içmenin keyfini" çıkardılar.

Geri dönenler oldu. Sığınakta kaldıkları süre, aldıkları danışmanlık hizmeti onlara, denetimin kendi ellerinde olabileceğini göstermişti. Tanıştıkları diğer kadınların ve Mor Çatı'nın desteğini arkalarında hissettiler. Bir daha hiç eskisi gibi olmadılar.

"Kendimi Paralamanın Bedelini Çok Ağır Ödedim"

"Evlendiğim günlerde herşey yolunda gidiyor gibi gözüküyordu. Kocam işe gider iş çıkışı doğru eve gelirdi. Hatta ev işlerinde bile bana yardımcı oluyordu. Ben de onu mutlu etmek için var gücümle uğraşıyordum. Bunu da kocama hissettiriyordum. Zamanla Ömer değişmeye başladı. Bana saygılı davranan Ömer artık vurduğu vurduk küfürbaz, beni eleştiren, hatta bir canlı yerine bile koymayan bir adam olmuştu. Dışardan herkes bize gıpta ile bakıyordu.Onunla konuşmak için tüm cesaretimi toplayıp yanına gidiyordum, ama o benimle konuşmaya asla yanaşmıyordu. Sorunca da "Konuşuyoruz ya, ben senin için çalışıp yoruluyorum. Sahi yarın ne yemek yapıyorsun" gibi laflar eder, uyur ya da kendi seçtiği televizyon kanalını izlerdi.Bu arada beni en çok ilgilendiren şey evlenmeden önce hamile kaldığım karnımdaki bebekti. Ömer benim ne çok bebek sahibi olmak hatta evlenmeyi en çok bu yüzden istediğimi bildiği halde ben hamile değilmişim gibi davranıyor, bu da benim onurumu kırıyordu. Bu bebeği asla istemediğini her sabah aspirin, gribin gibi ilaçlar verip sırtımı ve belimi çiğneyerek bebeğimizi düşürmeye çalışmasından anladım. Gerekçe de buldu." Zamanla bu bebeğin evlilik öncesi olduğunu anlarlar, bizi ayıplarlar" diyordu." sonra yine yaparız". Kendimi paralarcasına ev işi yaptığım bir gün sancı çekmeye başladım. Gece çok artmıştı sancılarım. Ömer'e belli etmemek için yorganı ısırmıştım. Sonunda sabah oldu, o işe giderken ben nasılsa evden dışarı çıkmıyorum diye kapıyı kilitleyip gitti. Ben tuvalete kadar gidebildim ve o anda tam 4,5 ay karnımda taşıdığım bebeğim tuvalete düştü. Ben o yavruyu alıp, kendimi kaybetmiş bir halde bir kavanoza koydum. Aşırı kan kaybediyordum ve eski çarşafları altıma tampon yapıp kavanozdaki bebek elimde salonun ortasına oturup uzun süre öylece kaldım. O anda hissettiğim şey Ömer'e duyduğum nefretti. O sırada komşularımdan biri seslendi. Ona hasta olduğumu söyleyince balkondan atlayıp içeri girdiler. Telaş ve panik içinde ambulans çağırmayı akıl edebildiler. Ben bir kez daha ölümden kurtuldum. Ruhsal durumum daha da fazla bozuldu. Artık insanlardan kaçıyordum.Sanki, yaşadıklarım umrumda değil , gözle görülmeyen, içten kanayan bir yara. Tüm bu ruhsal ıstırapları yanlız başıma yaşar-

ken, işin içine bir de bedensel işkencelerin gireceğini düşünmemiştim. Düşündüğüm tek şey yeniden çocuğumun olmasıydı. Ömer de artık "olabilir" diyordu. Çocuğum olunca Ömer'le aramızın düzeleceğini düşünüyordum. 7 aylık hamileydim. Özenle sofra hazırlamış kocamı bekliyordum. Geldi, mantar soteye biraz et koymuştum "sen ne müsrif kadınsın, annem 100 gr. etle üç çeşit yemek yapardı" diye eti kafama fırlatıp beni dövmeye başladı. Sonra dışarı attı. Bu halde komşulardan çok utandım. Beni içeri alması için yalvarınca boğazımı sıkıp, bina içinde gelip geçen komşuların gözü önünde karnımı tekmelemeye başladı ve merdivenlerden itti. Kanlar içinde polise sığındım. Artık beni kurtarırlar diyordum ki, bana bir sürü aptalca nasihatlar verip kocamın arkadaşları kanakola geldiğinde beni onlara teslim ediverdiler. İlk çocuğum yediğim dayaklardan dolayı 8 aylık doğdu. Hemen sonrası cinsel tecavüzleri sonucu üçüncü kez hamile kaldım. Yine yediğim dayaklar yüzünden çocuğum doğum sonrası uzun süre yoğun bakımda kaldı. Kocam beni yoğun bakımda yaşam mücadelesi veren yavrumu görmemeye mahkûm etmişti. Çaresizlikle bu ülkede bana desteke olacak bir yer birileri olsaydı diyordum. Doktorumun tavsiyesiyle, evden çıkamadığım için telefonla ulaşabildiğim Mor Çatı beni kabul etti. Benim için bir kez daha yaşam ümidi olmuştu. O telefonun ardındaki kadın diğer insanlar gibi korkmadan hem de karşılık beklemeden, bana her konuda destek olabileceklerini söylüyordu. Artık Ömer'in beni bayıltana kadar dövmesi, çalıların içinde gecelemem, evi yakması, gecelikle dışarı atması, silahla ateş etmesi, beni komaya sokup öldürmeye çalışırken, yağmur yağarken yavrumu camdan dışarı sarkıtıp aşağı atacağı tehditleri, tüm bunları gidip amirlerine anlattığım halde "bir daha yapmaz, olur bu kadarcık" demeleri...

Artık tek başıma değildim. O sıra benim için dünyada beni en çok sevindirip yaşama bağlayan iki şey vardı: biri yavrumun yaşayacağına dair belirtiler, diğeri ise Mor Çatı'ydı. Kendime yeni bir yaşam kurabileceğimi söylediklerinde çok şaşırmıştım. Bana manevi destek vereceklerini bilmem iyi, ama ben nasıl çalışırım dedim kendi kendime. Ailemin yanına gittim (Her ne kadar kaşığıyla verip sapıyla çıkardıysalar da). Mor Çatı'nın desteğiyle hızla ev arayıp kendime yarım zamanlı bir iş buldum.

Çocuklar kreşte çalışmaya başlamıştım ki, herşey harikaydı, ben başarmıştım, Ömer bizi buldu(bir akrabam yerimizi bildirmiş). Onu asla hayatıma sokmak istemiyorken, çocukların ikisinin de hastaneye zehirli ishalle yatması, ailemden destek alamamam onunla tekrar barışmama neden oldu. Tabii Ömer çok değişmiş, iyi şefkatli bir baba, harika bir koca oluvermişti. Avukatıma boşanmaktan vazgeçip tekrar başlayacağımı söylediğimde bana haklı olarak çok

kızacağını düşünmüştüm. Ama kızmadı, gayet anlayışlı bir dille iyi düşünmemi söyledi. Doğrusu ben içimden "ama benimki çok değişti, diğerlerine benzemez artık" deyip birkaç günlük mutlu evliliğime geri döndüm. Boşanma davamı geri aldım. Üstelik ailesi de benim ailem ve çevrem de Ömer'e kefil oldukları halde şiddetin her türlüsü yeniden başladı. Beni dövüp gidiyor, benim kazandığım paraları alıp, kumar ve içkiye yatırıyor. Biz o arada çocuklarla sefalet içindeyiz...

Sonunda boşanmayı başardım. Ama bu kez benim çok fazla gelişmiş olan merhamet duygularımı kullandı. Ona çok acıyordum. Boşandığımız için kahroluyor, çocuklarından ayrılmak istemiyor, intihar edeceğini söyleyip beni çok üzüyordu. Çocuklarım için de babalarını görmelerinin iyi olacağına karar vererek arada bir gelmesine izin vermiştim. Ama yine beni sahiplendi. Beni dövmeye başladı. Yeniden karakola başvurdum. Karakolda bana eskisi gibi davranıp üstelik adamı istiyerek evime aldığım için suçlu muamelesi yaptılar. En son beni iki gün iki gece eve hapsetti. Cinsel şiddet, dayak ve çocukları öldürme tehtidiyle dayanamayacak hale getirdi. Artık ölmeyi, acı çekmeye yeğlediğim bir sırada tesadüf eseri elinden kurtuldum. İki yıldır destek veren Mor Çatı'dan yardım isteyip çocukları da alıp, kendi başıma kurduğum evimi, herşeyimi bırakarak sığınağa yerleştim.

Artık bundan eminim. Hayatta başıma gelen en güzel, en mutlu olay Mor Çatı Kadın Sığınağı ve ve diğer kadınlarla dayanışma içinde olmam. Bu başıma gelen en güzel şey. Ben burada doğdum, emekledim ve ilk kez ayağa kalkıp adım attım. İlk kez hiç fark etmediğim güzellikleri keşfettim. İlk kez hastalığımla ilgilenildi, tedavim için sabırla annemden çok bana baktılar. İlk kez bana özel bir insan olduğumu hissettirdiler.

İlk kez duygu ve düşüncelerime hak verildi. Sığınakta kaldığım sürece tanıdığım kadınlar sayesinde tek benim başıma geldiğini sandığım şeyler yüzünden, yalnız olduğumu sandığım için yanıldığımı anladım. Meğer beni ne çok şey için yanılttıklarını da ilk kez farkettim. Ve kadınların burada sığınakta öyle çok şey başarmış olduğunu görmek, izlemek beni çok şaşırttı. Kendime hala şaşıyorum. Vay be ! Biz kadınlar ne çok şeyler yapabilirmişiz. Hayata sıfırdan başlayabilirmişiz. Çok iyi yerlere gelip, hakettiğimiz özgürlüğü mutluluğu yaşayabiliyoruz. Mesela, Emine: 14 yıl kocası ve ailesi tarafından evde hapsedilmişken, sığınakta kalıp meslek edindikten sonra çok şeyin farkına varıp yaşama kendi ayakları üzerinde adım attı. Rukiye İstanbul dışından buraya sığındı, konfeksiyonda makinacılığı öğrenerek ilk kez para kazandı, kocasının ve ailesinin baskısına artık boyun eğmeyecek..."

Sığınakta ana kız

"Çok yakın bir arkadaşımın kızlarımla yaşıt olan kızına düğün için şık bir elbise dikmeye çalıştığım bir gün eve erken geldi. Beni dikiş dikerken gördü. Ve tabii kıyamet koptu. Servis sehpasının ayağıyla beni bayıltıncaya kadar dövdü. Her yerim mosmor olmuştu. Saçlarımdan tutup kafamı duvara vuruyordu. Kendimi korumaya çalışsam da gücüm yetmiyordu. Hırsı geçene kadar dayak yiyordum...Evin kirasına ödeyemeyince icra memurları geldi ben annemdeyken bütün eşyaları götürdüler. O günü hiç unutmam. Gelip de evi boş görünce, büyük bir şok yaşamıştım.Çocuklarla annemde yaşamaya başladım.O da annemin bahçesinde yaşıyordu, dışarıda kalmıştı. Annem evde olmadığı zamanlar eve gelip beni dövmeye başlıyordu. Bir gece dayak yerken elinden kurtulup banyoya kaçtım. Beni orada sıkıştırıp dövmeye devam etti. Ve duşu açıp beni ıslatmaya başladı. O da ıslanmıştı. Başımı saçlarımdan tutup duvara vuruyordu. Benim sesim çıkmıyor, öylece dayak yiyordum. Bir ara ah kulağım diye inledim. Islak parmağı ne şekilde olduysa kulağıma girmişti. Ben acılarla hırsı geçene kadar dayak yedim. Sonra kulağım devamlı akmaya başladı. Bir gün beni doktora gönderdi ve ben o zaman anladım ki kulağımın zarı yırtılmış ve iltihaplanmıştı. Uzun yıllar tedavi olmamı engellediği için bir kulağım duymaz hale geldi.

Bir gün kavga ederken, eline geçirdiği 2 kiloluk tencereyi "bu tencere neden burada duruyor" diye küçük kızımın başına fırlattı. Kızımın başından kanlar akmaya başladı. Hırsı geçmediği için beni dövmeye devam etti. Ben de korkudan ne yaptığımı bilmeden çocuklarımın arkasına saklandım. Bu sefer attığı yumruklar çocuklara geliyordu. Bir fırsatını bulup dışarı kaçtım. Bir müddet sonra, içeriden küçük kızımın çığlıkları geldi. Ben de fırlayıp içeri girdim. Beni görünce bana vurmaya başladı, kızım onun elinden kurtulmuştu..."

"Hatırladığım ilk kavgada ben 5 yaşındaydım"

Benim ve kardeşlerimin yaşı büyüdükçe kavgalara daha çok seyirci olmaya başladık. O zamanlar yaşımızın küçüklüğü nedeniyle baba olduğu için onu seviyorduk ama, artık çok şey değişti. Şimdi ondan ölesiye nefret ediyoruz. Bir çok defa babamın annemi dövmesine tanık olduk. Kardeşlerimi bilmem ama ben,annem her dayak yediğinde sanki ben de onunla dayak yemiş gibi oluyordum. 12-13 yaşıma geldiğimde, babamın bu işte tamamen haksız olduğunu kavramıştım. Artık annemle hergün babamın hayatımızdan ne zaman çıkacağını konuşmaya başlamıştık. Benden bir yaş küçük kardeşim bu kavgalardan mutlaka etkilendi. Ancak o bu duygularını hep içine attı. Babamın annemi döveceğini anladığım zaman etraftaki sopa,demir,cam eşya vb madde-

leri ortadan kaldırmaya çalışırdım. Annemi dövecekti ama, hiç olmazsa sert bir cisimle dövemeyecekti. Ben bunları yaparken ortanca kardeşim sessiz kalmayı tercih ederdi. Küçük kardeşim bana benzer. Kavgalarda ikisini ayırmaya çalışırdı. Yaşımız büyümeye başladıkça arada sırada bize de vurmaya başladı. Ben ilk dayağımı 9 yaşımda yedim. Sonuçta kalçamda büyük bir morluk oluştu. Bu böyle devam etti. Karakterim gereği ben hep neşeli hareketli biri olmuşumdur. Babam her zaman bize katı kurallar koyardı. Ben kurallara uymak istemezdim. Çocuktum, parka gitmek, oyun oynamak isterdim. Hem yaramazlıklar yapardım. Bu yüzden babam benim yaptığım hareketleri sevmezdi. Diğer kardeşlerime hemen hemen hiç vurmadı. Şu anda 16 yaşındayım artık onun dayaklarını kaldıracak bir yaş. Bu yüzden sinirlendikçe, canı sıkıldıkça ya beni ya da annemi dövüyor...

Şunu belirtmeliyim, eğer bunun adı şanssa , biz çok şanslıyız ki Mor Çatı'ya gelebildik. Bunu kısa bir süre önce geldiğimiz halde hemen fark edebildim. Anladım ki, biz tek değiliz. Erkekler tarafından bizden beter şiddet görmüş öyle çok kadın var ki, hemen hepsi de başarmışlar. Yalnız sanırım şanssız olan tarafımız ,özellikle annemin, böyle bir yeri daha önceden keşfedememiş olmamız."

EKLER - 1

ŞİDDETE MARUZ KALINDIĞINDA UYGULANACAK YÖNTEM

(EĞER KADIN ŞİKÂYETÇİ OLACAKSA)

Dayak yediğinizde:

1. Hemen semtinizin bulunduğu yerdeki karakola gidin ve olayı anlatın. Eğer varsa olaya tanık olanların ad ve adreslerini de verin.

2. Karakolda TUTANAK tutturun. Dikkat edin, söylediklerinizi aynen tutanağa geçsin.

3. Görevli polis memuru "daha etkili olur" gerekçesini öne sürerek bir dilekçe ile Cumhuriyet Savcılığı'na başvurmanızı söylerse, siz ısrarla şikâyetinizin karakolda tutanağa geçirilmesini talep edin. Çünkü, dayağı gece yarısı, cumartesi, pazar ya da herhangi bir tatil gününde yemiş olabilirsiniz. Sizin karakolda tutturacağınız tutanak daha sonra Cumhuriyet Savcılığı'na zorunlu olarak gönderilecektir.

4. Hazırladığınız tutanağın tarih ve numarasını alın.

5. Karakol görevlisinin sizi ilgili hekime göndermesi için ısrar edin.

6. Hekime gidin, muayene olup, günlük işlerinizden ne süre ile geri kalmanız gerektiğini tespit eden raporu alın.

7. Hükümet tabibi bulunamazsa, en yakın hastaneye gidip oradan rapor alın ve kısa zamanda raporu hükümet tabibine tasdik ettirin.

Tüm bu işlemlerin ve uğraşınızın sonucunu almak istiyorsanız daha yapmanız gereken işler var.

8. Karakoldaki tutanağın tarih ve numarasını yazdığınız yeni bir dilekçeye hekim raporunu ekleyerek Cumhuriyet Savcılığı'na iletin. Olayı anlatıp, kocanızın Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri gereğince cezalandırılmasını istediğinizi bildirin.

9. Vücudunuzda meydana gelen zedelenmenin önem ölçüsüne göre kocanız hakkında açılacak dava,

a) sizin yürütmenizle,izlemenizle,

b) sizin isteğinizden bağımsız olarak kamu davası niteliğinde yürüyecektir. (Kamu davası olabilmesi için tabip raporunun on (10) günün üzerinde ol-

ması gerekir)

Bu arada isterseniz boşanma davası açabilirsiniz.

Boşanma davası açtığınız takdiride, kocanızla aynı evde şiddet ortamında kalmak zorunda değilsiniz.

EKLER - 2

KARAKOL, SAVCILIK, ADLİ TIP İÇİN BAZI AYRINTILAR

1. Karakola şikâyet için giderken, yanınıza kimliğinizi alın. (Nüfus cüzdanı, evlenme cüzdanı, sigorta kartı, ehliyet, pasaport.)

2. Eğer şiddet uygulamasının üzerinden 24 saat geçmişse, karakol başvuruyu kabul etmiyor. Aslında kan revan içinde gitseniz de kabul etmiyor. Tutanak tutturmanız için direnmeniz gerek.

3. Eğer olayın üzerinden 24 saat geçmişse, oturduğunuz bölgenin bağlı olduğu Cumhuriyet Savcılığı'na müracaat etmeniz gerekiyor. Yanınıza bol miktarda beyaz kâğıt ve tükenmez kalem alın. (Eğer almadıysanız, adliye binalarında, baro odasında kâğıt satılıyor)

4. Savcılığa başınıza gelenleri ve talebinizi açıkça anlatan bir dilekçe yazın (İki nüsha olmalı, birini kendiniz saklayın)

5. Savcılıkta dilekçenizi geri çevirmek için ellerinden geleni yapıyorlar. "Bunu kabul edemeyiz...Karakola gidin.., dilekçe olmamış..." gibi gerekçeleri size sıralayan kapının önündeki müstahdeme dilekçenizi veriyorsunuz. Israrcı olmayı sürdürürseniz savcıyla da görüşebilirsiniz.

6. Adli Tıp'a havale edildiniz. Raporun istediğiniz gibi olup olmadığını kontrol edin. Raporu dilekçeyle birlikte Müracaat Savcılığı'na vermeden fotokopisini çektirin. Rapor için ücret ödeniyor.

7. Evrakların fotokopisini almadan savcılık kalemine teslim ettiyseniz ve size fotokopi gerekiyorsa bu talebinizi belirten yeni bir dilekçe ile Savcılık'a yeniden başvurmanız gerekiyor.

EKLER - 3

HAKLARIMI ÖĞRENEBİLMEK İÇİN NERELERE BAŞVURABİLİRİM?

• ALTINDAĞ KADIN DANIŞMA MERKEZİ
Tel : 0312-309 04 84 veya 310.06.70

• ÇAĞDAŞ HUKUKÇULAR DERNEĞİ
İnkilâp Sok. No.5/6 Kızılay-Ankara
Ankara Şubesi Kadın Komisyonu
Tel ve Faks : 0312-433 55 40

• İNSAN HAKLARI BAKANLIĞI
Eski Başbakanlık, Devlet Bakanlığı, Zemin Kat.3, 06573 Kızılay-Ankara
Tel: 0312-419.15.61 Faks: 0312-419 15 35

• İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
Sıraselviler Cad. Çukurluçeşme, S. Bayman Apt. 10/1 Taksim-İstanbul
Tel : 0212-251 96 16

• KADIN DAYANIŞMA VAKFI
Hisar Parkı Cad. Firüzağa Sok. 9/2 06240 Ulus-Ankara
Tel : 0312-309 04 84

• KADININ EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI
Müeyyetzade, Galipdede cad. No:149/4 Beyoğlu İstanbul 80030
Tel: 0212-249 07 00 Faks: 0212-249 15 08

• KADIN ESERLERİ KÜTÜPHANESİ VE BİLGİ MERKEZİ
Fener Mah. Fener PTT Yanı Haliç İstanbul 34220
Tel: 0212-534 95 50 Faks: 0212-523 74 08

• KADIN HAKLARINI KORUMA DERNEĞİ
Yeşilköşkü cad. Yalıköşkü Han 320/3 Sirkeci İstanbul
Tel: 0212-526 60 94

• KADININ İNSAN HAKLARI PROJESİ
Plaj Yolu sok. No:12/9 Suadiye İstanbul
Tel-Faks: 0216-385 12 62

• KADIN SORUNLARI ARAŞTIRMA VE
UYGULAMA MERKEZİ DERNEĞİ
Koza Evleri Koza No:3/28 4. Levent İstanbul
Tel: 0212-268 68 59

• KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Meşrutiyet cad. No:19 Ankara 06650 (TC Başbakanlığına bağlı)
Tel: 0312-419 29 79 Faks: 0312-418 49 17

KAYNAKLAR

Akvardar, Y. , Yüksel Ş, (1993) **"Cinsel Tecavüze Uğrayan Kişilere Karşı Alınan Tavır"**, Nöropsikiyatri Arşivi, 30, 347-351

Bagley, C., King, K. (1990) **Child Sexual Abuse**, London: Routledge.

Brown L.S., Ballon M. **Personality Psycopatholgy**, The Gnilford Press: NY. London, 1992

Council on Scientific Affairs, American Medical Association (1992). **"Kadınlara Yönelik Şiddet: Tıp İçin Taşıdığı Anlam"**, Jama, 5, 799-806.

Dutton, D.G., (1988) **"Profiling of Wife Assaulters: Preliminary Evidence for a Trimodal Analysis"**. Violence and Victims, Vol:3, No.1.

Esmer, Y. (1992) **"İstanbul'da Kadın"**, İstanbul, Sayı:3, 99-106.

Finkelhor D. (1994) **"The International Epidemiology of Childhood Sexual Abuse"** Child Abuse and Neglect, 18, 409-417.

Gökçay, G. Shorter, F. (1993) **"Who Lives With Whom in Istanbul"**, New Perspectives on Turkey, Fall 1993, 9, 47-73.

Groth A.N., Gray, T.S, (1981). **"Marital Rape"**. Medical Aspects of Human Sexuality, 15, no 3.

Harold ,E., Pepinsky and Quinney'in içinde, **Criminology as Peace Making**. Bloomington: Indiana University Press. Battering of Women'ın içinde p.5.

Herman, J. (1992) **Trauma and Recovery**, Basic Books: New York.

Hermen, J. Hirschman, L. (1981) **Father-Daughter Incest**. Harvard University Press: Cambridge

Hotaling, G.T ., Sugarman, D.B., (1988) **"An analysis of risk markets in husband to wife violence : The current state of knowledge"**. Violence and Victims, 1 (2), 101-124.

Hastings ve Hamberger (1988) **"Personality Charecteristics Of Spouse Abusers: A Controlled Comparison"**. Violence and Victims, Vol.3, No.1.

Kadın Araştırmalarında Yöntem, Sel Yayıncılık, İstanbul,1995

Kalmuss, Debra., **"The Intergenerational Transmission of Marital Agression"**, Journal Of Marriage And Family, February 1984.

King, K., Bagdey, C. (1991) **Child Sexual Abuse, The Search for Healing**, Tavistock/Routtedge: London.

Knopp, F. H. (1994) **When Your Wife Says No**, The Safer, Society Press: Brandan.

Lystad, M. (1986) **Violence in the Home: Interdisciplinary Perspectives**, New York: Brunner/Mazel Inc.

Martin, L.C. (1992) **A Life Without Fear**, Nashville, Tennessee: Rutledge Hill Press.

Mrozek, P.B., Bentovim. A. (1985) **Incest the Disfunction Family System**, Pergamon Press.

Özbay, F. (1991) **"Türkiye'de Aile ve Hane Yapısı: Dün, Bugün, Yarın"**, Mübeccel Kıray'a Armağan, Marmara Üniversitesi Dergisi, Özel sayı, İstanbul.

Özbay, F. (1992) **"İstanbul Nüfusu ve Göçler"**, İstanbul, Sayı:1, 32-36

Pagelow, M.D.(1984) **Family Violence**, New york: Praeger Publishers.

Penfold, S.P., Walder, G.A. (1984) **Women and the Psychiatric Paradox**, Philadelphia: Open University Press, Milton Keynes.

——— **Pour des Vraies Amours, Conseil Consultatif Canadien sur la Situation de la Femme**, Ottawa, 1987

Russell, D.E . (1992) **Rape in Marriage**. Expanded and Revised Edition. Indiana University Press: Bloomington and Indianapolis.

Scully, Diana. (1990) **Understanding Sexual Violence**, Routledge: NY. London

Spitz, M., Yüksel, Ş. (1992) **Madchen aus der Türkei**, Donna Vita: Berlin

Stolk, B.V. (1990) **"Incest Victims"**, Child Abuse Neglect, Vol. 14: 1, p. 253-263

Tifft, Larry L., **Battering of Women: The Failure of Intervention and the Case for Prevention**, Westview Press, 1993.

Tifft, Larry L., ve Lyn. Markham. 1991, **"Battering Women and Battering Central Americans,"** pp. 114-153

Yüksel, Ş. (1992). **"Kadınlara Yönelik Şiddet ve Türkiye'deki Çalışmalar"**, Jama, 5. 793-797.

Yüksel, Ş. (1993) **"Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyaları"** Tekeli Ş., (Yayına Hazırlayan) Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde (II. basım) İletişim: İstanbul

Yüksel, Ş. (1991) **"Körperliche Misshandlung in der Familie und die Solidatats-kampagne"**, Nuesel A., Tekeli Ş., Akkent M. (eds) Gegen Gewalt an Fraun içinde, Aufstand im Haus der Frau, Orlanda Fraunverlag.

Yüksel, Ş, Akvardar Y. (1992) **"A group therapy experience with incest survivors, paper presented in Trauma and Tragedy"**, ISTSS World Conference, 21-26 June.

Yüksel, Ş. (1993) **"Sexual Abuse of Children"**. Health Hazards of Organized Violence in Children. Feb 10-12, 1993, Pharos Foundation for Refugee, Health Care, Utrecht, ISBN 90801566 12, 77-89

Yüksel, Ş. **"Ergenlerde Cinsel ıstismarın Tanınması"**. 3. Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kongresi, 11-14 -4-1993, Sapanca 52-57

Yüksel Ş, Enderer M, Baral I, Öktem Ö. (1995) **"Cinsel İstismar Öyküsü Olan Bir Grup Ergende Tedavi Deneyimi"**, 3 P Dergisi

Yüksel, Ş. (1993) **"Ensestin Tanınması veDeğerlendirilmesi"**, Nöropsikiyatri Arşivi, 30, 352-6

Yüksel Ş, Kayır A. (1987) **"Baba-kız ensestinde annenin konumu"** Psikoloji Dergisi, 6. 113-116

Yüksel, Ş. (1994) **"Türkiye'de Kadınlara Yönelik Şiddet"**, Jama

Ward C., Newton B., Krahe B. Akvardar Y., Yüksel Ş. (1992) **"The Attitudes toward rape victims scale: Psychometric data from 14 countries"**, Social & Behavioural Sciences Documants, 18, 2.

Walker, L.E. (1979). **The Battered Woman**, New York: Harper and Row.

BU KİTAP KADINLARA KARŞI UYGULANAN FİZİKSEL, SÖZEL, CİNSEL VE EKONOMİK ŞİDDETİN BOYUTLARINI AÇIKLIYOR.

"Her zaman beline vuruyor, odunla.
Bel fıtığı oldum. Yine vurdu.
Artık sakatım.

"Bayılınca yüzüme su döküyor,
tekrar dövmeye başlıyor."

"Bu kısırdöngünün içinden
çıkamayacağım gibi geliyor artık.
En küçük bir sesle yerimden fırlıyorum.
Geceleri uyuyamıyorum."

"Öğretmenim.
Üç yıllık evliyim. Bir oğlum var.
İlk geceden beri dayak yiyorum.
Hiç kimseye söyleyemiyorum, utanıyorum.
Her gece tekme, tokat, hakaret..."

KİTABIN GERÇEK YAZARLARI YAŞADIĞI ŞİDDETİ AÇIKLAMAYI GÖZE ALAN 1000'E YAKIN KADINDIR.

ISBN 975-96190-0-8

MOR
KADIN SI
VAKF